

Promo-LEX

Promovarea democrației și a drepturilor omului

MISIUNEA DE OBSERVARE

ALEGERI LOCALE GENERALE
5 (19) NOIEMBRIE 2023

RAPORT FINAL

CHIȘINĂU, 2024

Asociația Promo-LEX

str. Mitropolit Petru Movilă, nr. 23, bl. 13,

Chișinău, Moldova

tel./fax: (+373 22) 45 00 24, 44 96 26

info@promolex.md

www.promolex.md

SE DISTRIBUIE GRATUIT

Toate drepturile sunt protejate. Conținutul raportului poate fi utilizat și reprodus în scopuri nonprofit și fără acordul prealabil al Asociației Promo-LEX cu condiția indicării sursei de informație.

Raportul este elaborat în cadrul Misiunii de observare a alegerilor locale generale din 5 (19) noiembrie 2023, desfășurată de Asociația Promo-LEX cu suportul financiar al Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID) prin Programul „Democrație, Transparență și Responsabilitate” și al Uniunii Europene prin Proiectul „Consolidarea cadrului legislativ electoral și evaluarea implementării acestuia în timpul alegerilor locale generale din 2023”.

Responsabilitatea pentru opiniile exprimate în cadrul acestui raport aparține Asociației Promo-LEX și nu reflectă neapărat poziția donatorilor. Conținutul raportului poate fi supus revizuirilor redacționale. În cazul în care apar discrepanțe între textul în limba română și traducerea acestuia în altă limbă, va prevala varianta în limba română a raportului.

CUPRINS

SUMAR EXECUTIV	4
INTRODUCERE	9
I. CONTEXTUL POLITIC	11
II. CADRUL LEGAL	13
III. ORGANELE ELECTORALE	19
IV. CONTESTAȚIILE ELECTORALE	30
V. DESEMNAREA ȘI ÎNREGISTRAREA CONCURENȚILOR	46
VI. LISTELE ELECTORALE ȘI REGISTRUL DE STAT AL ALEGĂTORILOR	54
VII. ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ	57
VIII. PRESTAȚIA CONCURENȚILOR ELECTORALI	61
IX. FINANȚAREA CAMPANIEI ELECTORALE	72
X. DISCURSUL DE URĂ ȘI INSTIGARE LA DISCRIMINARE	92
XI. EDUCAȚIA ȘI INFORMAREA ELECTORALĂ	99
XII. ZIUA ALEGERILOR	101
XIII. PERIOADA POSTELECTORALĂ	106
RECOMANDĂRI	109
ABREVIERI	114
ANEXE	116

SUMAR EXECUTIV

Contextul politic. În cadrul alegerilor locale generale urmau a fi aleși 898 de primari și 11.058 de consilieri locali (cu 522 mai puțin decât la alegerile precedente). La aceste alegeri au avut dreptul de a participa 60 de partide, dintre care 37 au desemnat candidați.

Perioada preelectorală a fost marcată de declararea, pentru prima dată în istoria Republicii Moldova, a *neconstituționalității unui partid politic*. Liderul acestuia însă a continuat să se implice în campania electorală prin intermediul altor partide sau candidați independenți.

Migrația politică a primarilor a fost un proces ce a caracterizat și această perioadă preelectorală. În ajunul alegerilor locale, circa 39% din primari și-au schimbat opțiunea politică. Cei mai mulți dintre aceștia (36%) „au migrat” către PAS.

Un alt factor important în formarea contextului social-politic a fost și insecuritatea geopolitică regională determinată de războiul declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei, în condițiile în care Republica Moldova, alături de Ucraina, a obținut statutul de țară candidată la aderarea la Uniunea Europeană.

Cadrul legal. Alegerile locale generale au fost primul scrutin organizat în condițiile Codului electoral nou, adoptat la 8 decembrie 2022, în vigoare din ianuarie 2023. La aprobarea noii legislații electorale s-a ținut cont de 73% din recomandările formulate de MO Promo-LEX la precedentele alegeri locale generale. Cadrul normativ al CEC a fost ajustat la prevederile Codului electoral cu întârziere.

Cadrul legal și desfășurarea campaniei electorale a fost marcată însă de unele modificări ale Codului electoral efectuate în perioada electorală, și care au avut un impact negativ asupra corectitudinii procesului electoral, dar și asupra drepturilor de a alege și a fi ales. De asemenea, MO Promo-LEX consideră că desfășurarea alegerilor în perioada stării de urgență a permis CSE să intervină, cu încălcarea principiului securității juridice, în organizarea și desfășurarea alegerilor.

Scrutinul local din 2023 a demonstrat că în continuare sunt probleme legale ce necesită a fi soluționate. Ne referim în acest sens la următoarele aspecte, lista cărora însă nu este exhaustivă: incertitudini privind aplicarea restricției asupra dreptului de a fi ales pentru persoanele private de dreptul de a ocupa funcții de răspundere; desfășurarea alegerilor în stare de urgență și intervenția CSE; susținerea concurenților electorali de către alți subiecți decât cei care i-au desemnat etc.

Organele electorale. Alegerile locale sunt mai complexe din punct de vedere al organizării și desfășurării procesului electoral, inclusiv datorită mai multor niveluri de organe electorale implicate. Comisia Electorală Centrală, în general, a făcut față atribuțiilor deținute, chiar dacă acestea au fost mai mari în contextul noii legislații electorale. O provocare în acest sens a fost realizarea procedurii de certificare a noilor funcționari electorali. MO Promo-LEX recomandă CEC și CICDE să consolideze componenta de instruire a funcționarilor electorali și să asigure instruirea din timp a acestora, în contextul viitoarelor scrutine.

Totuși, datorită specificului alegerilor locale, responsabilitatea și cel mai mare volum de lucru le-a revenit organelor electorale inferioare, și în special CECE I. Astfel, volumul mare de lucru atribuit acestora, care pe alocuri, pare să fi depășit capacitățile deținute, au creat dificultăți în gestionarea procesului electoral. Insuficiența resurselor umane – o problemă care afectează atât CEC la nivel central, dar mai ales organele electorale inferioare ar putea fi mai ușor depășită odată cu impulsivitatea reformei administrativ-teritoriale și consolidarea capacităților autorităților publice locale.

Toate organele electorale inferioare pentru alegerile locale (CECE II și I, BESV), cu excepția CECE Bender, au fost constituite în termene legale. Acestea au respectat, în general, programul de activitate. MO Promo-LEX consideră că permanentizarea președinților CECE II a crescut gradul de profesionalizare a acestor organe, însă au determinat și critici din partea unor concurenți privind dependența acestora de CEC.

Modificarea permanentă a componenței acestora rămâne a fi o problemă a procesului electoral. Structura organelor electorale este, în general, dezechilibrată din perspectiva de gen, în special în cazul BESV, unde au activat circa 92% femei. Doar circa 1/3 din sesiunile BESV au fost calificate de către MO Promo-LEX drept accesibile persoanelor cu nevoi speciale.

Contestațiile electorale. Numărul contestațiilor (inclusiv cereri, petiții, sesizări) depuse în adresa CEC și CECE la alegerile locale generale din 2023 au depășit de circa trei ori numărul contestațiilor depuse în scrutinul din 2019. Creșterea substanțială a fost cauzată atât de numărul mare al concurenților, de modificarea legislației electorale în privința admisibilității contestațiilor și competenței materiale de soluționare a acestora, precum și de specificul campaniei electorale (de ex., cazurile de anulare a înregistrării). Publicarea contestațiilor a fost lacunară și sporadică, nefiind clare criteriile aplicate.

Cele mai contestate au fost deopotrivă acțiunile candidaților, precum și cele ale organelor electorale. Diferit de scrutinele precedente, reprezentanții organelor de forță au apărut în calitate de subiecți activi care au sesizat organele electorale.

Contestațiile depuse în cadrul CEC vizau în principal desemnarea/înregistrarea concurenților electorali, utilizarea resurselor administrative, confirmarea legalității alegerilor, efectuarea agitației electorale. Spre deosebire de alte scrutine electorale, confirmarea/infirmary legalității alegerilor și validarea/invalidarea mandatelor a devenit unul dintre subiectele cele mai des întâlnite.

Desemnarea și înregistrarea candidaților. Noua legislație electorală a accesibilizat înregistrarea candidaților independenți prin micșorarea numărului de semnături necesar a fi colectate, însă în continuare a păstrat doar pentru ei obligația colectării acestora. De asemenea, a fost micșorată vârsta pentru a candida la funcția de primar de la 25 la 23, precum și a fost introdusă obligativitatea studiilor generale.

Claritatea și previzibilitatea procedurilor de înregistrare a fost afectată de incertitudinile legate de posibilitatea de a candida a aleșilor locali ai partidului Șor, declarat neconstituțional. Procesul electoral a fost, de asemenea, marcat de intervenția Comisiei pentru Situații Excepționale care a anulat înregistrarea concurenților electorali desemnați

de Partidul Politic „ȘANSĂ”. Totuși, considerăm că alegerile au fost competitive, la ele participând 35 de partide și un bloc electoral, dintre care 23 au obținut minimum câte un mandat de primar: PAS (291), PSRM (145), PSDE (103) etc. 116 (13%) funcții de primar au fost ocupate de candidați independenți, cu un procent mai mult decât la ultimele alegeri locale din 2019.

Listele de candidați au fost modificate destul de des, de cel puțin 346 de ori. În același timp unele persoane incluse în liste au contestat lipsa dreptului de a fi exclus la cerere din liste. Unii concurenți au invocat probleme la asigurarea cotei de gen la formarea listelor.

Listele electorale și Registrul de Stat al Alegătorilor. CEC a continuat să asigure transparența datelor din Registrul de Stat al Alegătorilor prin publicarea lunară a informației privind numărul de alegători. Contrar tendințelor din ultimii ani de scădere constantă a numărului de alegători din RSA, în preajma alegerilor locale generale a avut loc o creștere a numărului total de alegători. Totuși, cu referire la alegătorii atribuiți la o anumită circumscripție, numărul acestora a scăzut, raportat la 2019, cu peste 56 de mii.

Potrivit observatorilor doar 80% din BESV vizitate au recepționat listele electorale în termen. Modificările legislative ce vizează transmiterea listelor către BESV în două ture au sporit calitatea acestora. Totuși printre problemele identificate în continuare se numără: erori de adresă; arondarea eronată a alegătorilor la secția de votare, prezența persoanelor decedate în liste etc. MO Promo-LEX nu a constatat limitarea dreptului de vot a alegătorilor prin introducerea interdicției de modificare a domiciliului/reședinței cu trei luni înainte de ziua alegerilor.

Atragem atenția la o problemă cronică a excluderii din liste a unei părți a locuitorilor *de facto* ai com. Corjova. Situația se perpetuează de la scrutin la scrutin, iar soluții sistemice nu au fost propuse de către autoritățile publice, inclusiv cele electorale. În opinia Promo-LEX, se impune de urgență rezolvarea problemei prin dialog între cetățeni și autoritățile publice.

Administrația publică. Administrația publică locală s-a implicat în organizarea alegerilor prin realizarea competențelor stabilite de legislația electorală: desemnarea membrilor CECE și BESV; asigurarea organelor electorale inferioare cu locații și materiale necesare activității; asigurarea locurilor speciale pentru afișaj electoral și întâlnirile cu alegătorii; participarea la verificarea RSA. Comparativ cu alegerile precedente a crescut incidența APL (circa 96%) care au aprobat în termen deciziile privind afișajul electoral și privind locațiile de întâlnire cu alegătorii. Afișarea deciziilor, la fel, s-a îmbunătățit – circa 89%.

Ce ține de implicarea autorităților publice centrale, MO Promo-LEX a constatat o implicare destul de activă a organelor de drept, în special a Serviciului de Informație și Securitate (SIS) în supravegherea respectării legislației pe parcursul campaniei electorale.

Concurenții electorali. Concurenții electorali au demonstrat un activism sporit în campania electorală. În același timp, au existat cazuri de desemnare *de facto* a candidaților înainte de termenul legal stabilit, precum și de promovare politică cu tentă electorală a acestora înainte de începerea campaniei electorale.

Cele mai răspândite activități de campanie au fost cele de distribuire a materialelor electorale și întâlnirile cu alegătorii. Cu referire la formele de publicitate, s-a observat o creștere semnificativă a postărilor sponsorizate pe rețelele sociale, respectiv creșterea rolului acestora ca instrument de promovare electorală.

Printre încălcările cele mai grave în campanie, în opinia Promo-LEX, rămân a fi utilizarea abuzivă a resurselor administrative și finanțarea ilegală. Potrivit MO Promo-LEX, au fost raportate 185 de cazuri de utilizare a resurselor administrative, în special fiind vorba

despre: implicarea în activitățile de campanie a persoanelor care dețin funcții publice (61), organizarea întrunirilor electorale în cadrul instituțiilor publice, cu angajații instituțiilor respective, în timpul orelor de lucru ale acestora (56) și atribuirea de către candidații electorali a meritelor pentru lucrările/serviciile de uz public efectuate din bani publici (41).

Chiar dacă legislația electorală și cea conexă a fost înăspriată în domeniu, comparativ cu ultimele alegeri locale generale nu se atestă o diminuare accentuată a numărului de cazuri. Observatorii Promo-LEX au identificat și cel puțin 8 cazuri ce pot fi calificate drept oferire de cadouri cu tentă electorală. În același timp, potrivit organelor de securitate și a celor de drept, a fost vorba și de un caz de corupere electorală sistemică atât a candidaților, cât și a alegătorilor, care a provocat anularea înregistrării candidaților desemnați de PȘ în toate circumscripțiile electorale.

Observarea finanțării campaniei electorale. Legislația electorală nouă a fortificat rolul CEC în supravegherea și controlul finanțării campaniilor electorale. În același timp, chiar dacă noul Cod electoral pare să faciliteze procesul de deschidere a contului "Fond electoral", ca și în contextul scrutinelor electorale anterioare, mai multe partide politice au informat despre refuzul băncilor comerciale de a deschide acest cont.

Aprobarea întârziată a cadrului normativ relevant aparent a creat dificultăți pentru concurenți la completarea și prezentarea rapoartelor. Cu toate acestea, MO Promo-LEX a constatat un grad relativ înalt de prezentare a rapoartelor financiare din partea concurenților la CEC. În același timp, depunerea de către CI a rapoartelor la CECE rămâne a fi lacunară, însă mai bună decât la alegerile locale precedente. Din 36 formațiuni politice care au desemnat candidați, cel puțin câte un raport privind finanțarea campaniei electorale au fost depuse de 32 formațiuni politice, iar 27 au prezentat rapoartele financiare săptămânale/informații corespunzătoare, inclusiv raportul final. Dacă în primele etape CEC nu reușea să publice în termene legale rapoartele, pe parcurs procesul s-a îmbunătățit. Sursele principale de finanțare, potrivit rapoartelor, sunt venituri acumulate de la persoane fizice (donații) – 51% și mijloacele proprii de pe conturile partidelor politice (34%).

În rezultatul monitorizării civice, MO Promo-LEX a estimat cheltuieli neraportate în valoare de cel puțin 4.743.455 de lei. În cazul formațiunilor politice, cele mai multe cheltuieli neraportate au fost estimate pentru PȘ (38%), urmat de PSRM (16%) și PR (12%). În funcție de destinația acestora, cele mai multe au fost pentru retribuirea muncii (23%), urmate de cele pentru materiale promoționale (22%) și recompensele voluntarilor/agitatorilor (21%).

Discursul de ură. Utilizarea discursului de ură în alegerile locale generale rămâne la același nivel (102 cazuri în 2022 și 101 cazuri în 2019), însă este mult mai redus față de alegerile parlamentare (299 de cazuri) și prezidențiale (448 de cazuri). Rețelele de socializare (54 de cazuri) și mass-media (34 de cazuri) rămân în continuare principalele surse de răspândire a discursului de ură.

În continuare, discursul de ură este utilizat preponderent de către bărbați (89 de cazuri), cu vârsta cuprinsă între 35 și 50 de ani (72 de cazuri). Criteriile care au stat, cel mai des, la baza discursurilor de ură au fost „apartenența politică” (69 de cazuri), „sex/gen” (37 de cazuri), „sănătate” (27 de cazuri), „activitate profesională” (11 cazuri) și „orientare sexuală/identitate de gen” (11 cazuri). Din numărul total de autori ai discursului de ură, 53% au fost competitori electorali și politicieni. Persoanele LGBTQI sunt, în continuare, ținta celor mai agresive forme ale discursului de ură. Statutul civil, rolurile de gen, aspectul fizic ș.a. au stat la baza discursurilor sexiste îndreptate în special împotriva femeilor.

Reacția autorităților publice față de discursul de ură în perioadele electorale înregistrează o dinamică pozitivă în comparație cu perioada 2019–2021.

Ziua alegerilor. Secțiile de votare s-au deschis pentru alegători în termen. În același timp, nu toate procedurile au fost respectate. De exemplu, condiția nouă – cea a respectării solemnității prin intonarea imnului a fost ignorată de circa 27% din SV. Accesibilitatea SV pentru alegătorii cu nevoi speciale locomotoare rămâne a fi o problemă. Asigurarea SV cu agent termic a fost deficitară, îndeosebi în SV din afara mun. Chișinău. Secțiile de votare s-au închis regulamentar. MO Promo-LEX semnalează repetat nerespectarea de către o parte din BESV a tuturor cerințelor regulamentare față de procesul de numărare a voturilor, dar în special - prezentarea de către un singur membru a buletinele de vot la numărare.

Pe parcursul celor două tururi de scrutin, au fost raportate 854 de incidente, dintre care majoritatea (726) au fost constatate în primul tur. Comparativ cu scrutinul local din 2019 (563 incidente) atestăm o creștere. Promo-LEX atrage atenția asupra faptului că în cel puțin 13 cazuri observatorilor Misiunii le-a fost limitată observarea liberă. Cantitativ, incidentele cel mai des raportate au fost: încălcări ale secretului votului (150), votarea nejustificată în grup (133), deficiențe în listele electorale (93), prezența nejustificată a persoanelor neautorizate în perimetrul de 100 m în incinta secției de votare (86) și întreruperea pe parcursul zilei a procesului de filmare (83).

Rezultatele numărării în paralel efectuate de MO Promo-LEX pentru funcțiile de primar al mun. Chișinău și Bălți confirmă, de principiu, rezultatele anunțate de CEC.

Perioada postelectorală. În majoritatea circumscripțiilor confirmarea legalității alegerilor și validarea mandatelor s-a realizat conform prevederilor cadrului legal, consiliile electorale făcând față noilor atribuții stabilite de Codul electoral. În același timp, MO Promo-LEX a constatat cel puțin patru cazuri, în care contestații au invocat faptul că organele electorale au confirmat legalitatea alegerilor înaintea soluționării definitive a litigiilor. În plus, în unele circumscripții electorale (din UTAG, cel puțin), confirmarea legalității alegerilor și validarea mandatelor a avut loc inclusiv pe 5 noiembrie 2023.

Una din problemele identificate ține de lipsa unui mecanism centralizat de verificare a lipsei sau existenței contestațiilor electorale la organele ierarhic superioare și în instanțele de judecată. De asemenea, spre deosebire de procedura anterioară de confirmare a legalității alegerilor în instanțele de judecată, actuala procedură nu dispune întotdeauna de oficialitatea și publicitatea ședinței, precum și poate afecta egalitatea părților.

INTRODUCERE

Misiunea de observare a alegerilor locale generale din 5 (19) noiembrie 2023 este un proiect realizat de Asociația Promo-LEX în cadrul Coaliției Civice pentru Alegeri Libere și Corecte. Asociația Promo-LEX este o asociație obștească, care are drept scop dezvoltarea democrației în Republica Moldova, inclusiv în regiunea transnistreană, prin promovarea și apărarea drepturilor omului, monitorizarea proceselor democratice și consolidarea societății civile.

Observarea procesului electoral s-a efectuat pe durata perioadei electorale de către 40 de observatori pe termen lung (OTL). MO Promo-LEX a monitorizat și discursul instigator la ură și discriminare prin intermediul a șapte monitori.

În ziua primului tur de scrutin, MO Promo-LEX a asigurat prezența observatorilor pe termen scurt (OTS) statici în 602 secții de votare (SV), acoperind inclusiv 100% din secțiile de votare din municipiile Bălți și Chișinău. De asemenea, în ziua alegerilor au activat 71 de echipe mobile, a câte doi observatori fiecare, echipe care au monitorizat circa 765 de secții de votare. În acest fel, observatorii Promo-LEX au monitorizat procedurile electorale în 1.367 SV (69%) din cele 1.958 constituite.

Pentru turul al doilea de scrutin MO Promo-LEX a delegat câte un OTS static în 175 de secții de votare (SV) din cele 620 SV deschise (609 pentru turul al doilea, iar 11 secții – pentru votarea repetată). Celelalte 445 SV au fost observate de 50 de echipe mobile (a câte doi observatori fiecare).

Toți observatorii implicați în procesul de monitorizare au fost instruiți în cadrul seminarelor organizate de către Misiunea Promo-LEX și au semnat Codul de conduită al observatorului național independent Promo-LEX, obligându-se să acționeze operativ, cu bună-credință și în mod nonpartizan. Activitatea tuturor observatorilor a fost coordonată de echipa centrală a Misiunii. Constatările OTL au fost raportate în baza unor formulare tematice și sunt stocate pe platforma web www.data.promolex.md, sistem securizat cu acces limitat, gestionat de Promo-LEX. Prin intermediul vizitelor realizate în teritoriu, observatorii Promo-LEX au colectat și au analizat informațiile rezultate din observații la fața locului, interviuri, întâlniri cu interlocutorii și au consultat documente oficiale. Activitatea candidaților/concurenților electorali a fost, de asemenea, monitorizată și în mediul online.

MO Promo-LEX nu este oponent politic al concurenților implicați în procesul electoral, nu este un organ de anchetă și nu își asumă obligația expresă de a proba constatările observate. Cu toate acestea, rapoartele observatorilor sunt însoțite, în măsura posibilităților, de probe fotografice și video, care pot fi puse doar la dispoziția organelor de drept, pe baza solicitărilor corespunzătoare, și în niciun caz la dispoziția concurenților electorali. Totodată, încălcările, inclusiv cele presupuse, care se regăsesc în prezentul raport, trebuie tratate de autoritățile electorale drept sesizări și urmează a fi examinate conform competenței, prin prisma prevederilor art. 88, alin. (9) din Codul electoral. Misiunea Promo-LEX gestionează platforma web www.electoralamonitor.md, pe care orice persoană poate semnala activități cu tentă electorală.

Asociația Promo-LEX organizează misiuni de observare a alegerilor din Republica Moldova începând cu anul 2009, prezenta MO fiind a 25-a la număr. Angajații și membrii Asociației dispun, de asemenea, de experiență internațională, participând la observarea alegerilor în cadrul Misiunilor Internaționale din Armenia, Cehia, Germania, Georgia, Estonia, Muntenegru, Norvegia, România, Serbia, Suedia, Turcia, Ucraina etc.

Standardele internaționale la care se face referire în acest raport sunt cele elaborate de ONU, OSCE, Comisia Europeană pentru Democrație prin Drept (Comisia de la Veneția), Uniunea Europeană și Consiliul Europei. La finele raportului sunt formulate recomandări pentru autoritățile publice, organele electorale, concurenții electorali, alți actori interesați, cu scopul de a asigura buna organizare și perfecționarea procedurilor electorale.

Acest raport este elaborat cu suportul financiar al Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID) prin Programul „Democrație, Transparență și Responsabilitate” și al Uniunii Europene prin Proiectul „Consolidarea cadrului legislativ electoral și evaluarea implementării acestuia în timpul alegerilor locale generale din 2023”.

CAPITOL I

CONTEXTUL POLITIC

Alegerile generale locale din 5 (19) noiembrie 2023 au fost al optulea scrutin de acest tip organizat în Republica Moldova și al patrulea observat de Asociația Promo-LEX. Este vorba despre alegerea a 898 de primari și 11.058 de consilieri locali, dintre care 9.972 sătești (comunali), orășenești și 1.086 raionali/municipali¹.

Contextul social-politic al alegerilor locale generale a fost modelat de mai multe fenomene. Astfel, la nivel național (majoritatea parlamentară, Președinția) puterea politică este deținută de candidații unui singur partid politic – Partidul Acțiune și Solidaritate (PAS). Din acest punct de vedere, alegerile locale generale au presupus o *testare a nivelului de sprijin al partidului de guvernământ*.

Sistemul de partide din Republica Moldova este unul pluralist. Pentru alegerile locale generale au avut dreptul de a desemna candidați 60 de partide politice înregistrate la ASP, cu 16 partide mai mult decât la ultimele alegeri locale generale din 2019. A crescut și numărul de concurenți care au desemnat efectiv candidați de la 28 în 2019 la 37 în 2023 (35 de partide și un bloc electoral constituit din două partide). Numărul candidaților independenți a rămas practic neschimbat raportat la 2019.

Cu puțin timp înainte de începutul perioadei electorale, pentru prima dată în istoria Republicii Moldova, Curtea Constituțională a *declarat neconstituțional un partid politic*, pe motiv de „finanțare netransparentă și ilegală a activității”². Chiar dacă partidul a fost radiat, liderul acestuia – Ilan Șor – s-a implicat în desfășurarea scrutinului prin intermediul altor partide, reanimate în ajun de alegeri, sau al unor candidați independenți, pe care i-a sprijinit.

„Migrația politică” a primarilor în contextul alegerilor locale generale³ a fost un proces ce a caracterizat și de această dată contextul social-politic al alegerilor. Evaluând modificările apartenenței politice a primarilor aleși în 2019⁴, Asociația Promo-LEX a constatat că în preajma alegerilor locale din 2023 circa 39% din aceștia și-au schimbat opțiunea politică ori s-au declarat a fi independenți/neafiliați. Cei mai mulți dintre aceștia (36%) „au migrat” către PAS.

1 În cadrul alegerilor curente nu au fost aleși primari și consilii locale în circumscripțiile electorale sătești Chioselia Rusă și Cotovscoe (UTAG). De asemenea, au fost stabilite alegeri locale noi pentru o nouă componență a Consiliului sătesc Cairaclia (Taraclia).

2 [Hotărârea](#) Curții Constituționale nr. 10 din 19 iunie 2023 privind controlul constituționalității Partidului Politic „Șor”.

3 [Raport nr. 3](#), MO Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 16.

4 Calculul a fost realizat în baza informației privind apartenența politică a primarilor din cadrul a circa 785 de localități, obținute de observatori în cadrul vizitelor în teritoriu.

Problemele de securitate din regiune au afectat organizarea și desfășurarea alegerilor. Războiul declanșat de Federația Rusă împotriva Ucrainei, precum și războiul hibrid pus în aplicare de Federația Rusă în Republica Moldova au determinat instituirea și prelungirea continuă a stării de urgență⁵. Deși, potrivit hotărârii Parlamentului, starea de urgență urma să nu afecteze organizarea și desfășurarea alegerilor pe teritoriul Republicii Moldova⁶, prin dispozițiile sale, Comisia pentru Situații Excepționale (CSE) a intervenit de cel puțin trei ori în procesul electoral⁷.

La 23 iunie 2022 Republica Moldova a obținut *statutul de țară candidată pentru aderarea la Uniunea Europeană*. În acest context, pentru a fi pregătită de inițierea negocierilor de aderare, Republica Moldova și-a asumat implementarea a 9 angajamente, unul dintre acestea fiind și *reforma electorală* (angajamentul nr. 2). Este de menționat că eforturile de elaborare a unui nou Cod electoral au început încă în toamna anului 2021, iar proiectul acestuia era deja elaborat în momentul obținerii statutului de stat candidat. Reamintim că noul Cod electoral a fost adoptat la 8 decembrie 2022 și a intrat în vigoare la 1 ianuarie 2023. Acest efort a fost reținut și menționat⁸ de către raportorul Comisiei Europene la un an de la obținerea statutului de țară candidată.

La data de 15 martie 2023, Guvernul Republicii Moldova a aprobat *Strategia de reformă a administrației publice pentru anii 2023–2030*⁹. Aceasta presupune inclusiv un șir de măsuri cu potențial impact asupra *organizării administrativ-teritoriale*. Respectiv, încercările de promovare a amalgamării voluntare a UAT de nivelul I¹⁰ în ajunul alegerilor locale generale, pe lângă incertitudinile rămase privind viitorul nivelului administrativ doi, au determinat o stare de nesiguranță în rândul aleșilor locali¹¹.

5 [Hotărârea](#) Parlamentului Republicii Moldova nr. 41 din 24 februarie 2022 privind declararea stării de urgență.

6 [Hotărârea](#) Parlamentului Republicii Moldova nr. 244 din 31 iulie 2023 privind prelungirea stării de urgență.

7 [Raport nr. 2](#). MO Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 8.; [Raport nr. 4](#). MO Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 6.; [Raport nr. 5](#). MO Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 6.

8 [Press remarks](#) by Neighbourhood and Enlargement Commissioner Olivér Várhelyi, following the informal General Affairs Council.

9 [Strategia de reformă](#) a administrației publice din Republica Moldova pentru anii 2023–2030, aprobată de executiv.

10 [Legea nr. 225](#) din 31.07.2023 cu privire la amalgamarea voluntară a unităților administrativ-teritoriale.

11 [Comunicat al CALM](#). În ajunul scrutinului electoral, Viorel Furdui vorbește despre cooperarea cu guvernarea și greșelile strategice din domeniul administrației publice locale!

CAPITOL II

CADRUL LEGAL

2.1. Implementarea recomandărilor formulate de MO Promo-LEX în Raportul final de observare a alegerilor locale generale din 20 octombrie (3 noiembrie) 2019

Ca urmare a aprobării noului Cod electoral și a modificării legislației conexe, la care a contribuit și Asociația Promo-LEX¹², 11 recomandări (73%) din cele 17 formulate de MO Promo-LEX la precedentele alegeri locale generale au fost implementate total sau parțial. Din recomandările neacceptate și, corespunzător, neimplementate în contextul alegerilor locale din 5 noiembrie 2023, evidențiem propunerea de introducere a obligației de colectare a semnăturilor pentru susținerea candidaților de către toate categoriile de potențiali concurenți electorali în alegerile locale. Reamintim că, partidele politice nu sunt obligate să colecteze semnături pentru propunerea candidaturilor. În acest sens, Comisia de la Veneția a opinat, în avizul său asupra Codului electoral, că „pentru a asigura șanse egale de participare, se poate lua în considerare ca toate partidele, blocurile și candidații independenți care nu sunt reprezentați în organul ce urmează să fie ales sau un organ superior să confirme sprijinul minim în aceleași condiții sau în condiții similare”¹³.

2.2. Modificarea cadrului legal pe parcursul procesului electoral în desfășurare

La 31.07.2023 Parlamentul Republicii Moldova a aprobat Legea nr. 220 pentru modificarea unor acte normative (implementarea unor considerente ale Hotărârii Curții Constituționale nr. 10/2023 privind controlul constituționalității Partidului Politic „Șor”)¹⁴, publicată în Monitorul Oficial și intrată în vigoare la 18.08.2023¹⁵. Prin această lege, pe lângă modificările care vizau neadmiterea identității sau similitudinii elementelor de identificare ale simbolurilor electorale cu cele ale partidelor declarate neconstituționale, acordarea competenței organelor electorale de a constata fapta de corupere a alegătorilor și drepturile speciale de a alege ale studenților și elevilor, a fost introdusă încă o restricție a dreptului de a fi ales (art. 16, alin. (2), lit. e)).

12 Pentru detalii, accesați [Raportul](#) nr. 1. Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 11-14.

13 [Aviz comun](#) (Comisia de la Veneția și OSCE/ODIHR) privind proiectul Codului electoral. Adoptat de Comisia de la Veneția la a 132-a sesiune plenară (Veneția, 21-22 octombrie 2022), pct. 66.

14 [Legea](#) nr. 220 din 31.07.2023 pentru modificarea unor acte normative (implementarea unor considerente ale Hotărârii Curții Constituționale nr. 10/2023 privind controlul constituționalității Partidului Politic „Șor”).

15 Pentru detalii, accesați: [Raportul](#) nr. 1. Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 16-17.

Prin Hotărârea din 3 octombrie 2023, Curtea Constituțională a declarat art. 16, alin. (2), lit. e) din Codul electoral neconstituțional. Corespunzător, subiecții în privința cărora era aplicabilă restricția stabilită la această normă au redobândit dreptul de a fi aleși cu doar 3 zile înainte de începerea campaniei electorale.

În dimineața următoarei zile (4 octombrie 2023), Comisia pentru Situații Excepționale a emis Dispoziția nr. 86, prin care, prin derogare de la prevederile Codului electoral, a decis că în cadrul alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023 nu vor putea participa anumite categorii de persoane, ale căror acțiuni au dus la declararea neconstituționalității partidului politic sau au fost vizate în cuprinsul hotărârii Curții Constituționale. Dispoziția a intrat în vigoare din momentul emiterii, fiind obligatorie și executorie. La fel, în ziua de 4 octombrie 2023, Parlamentul Republicii Moldova a introdus în procedură legislativă și a adoptat, în regim de urgență, Legea nr. 280 pentru modificarea Codului electoral¹⁶. Prin acest proiect au fost introduse restricții ale dreptului de a fi ales la art. 16, alin. (2), lit. f), similare după conținut cu cele stabilite prin Dispoziția CSE.

Toate legile de modificare a Codului electoral menționate mai sus au fost publicate și au intrat în vigoare în perioada electorală. Prin urmare, atât CEC, cât și organele electorale inferioare au fost puse în situația nu doar să omită respectarea principiilor transparenței decizionale și ale consultării publice pentru ajustarea regulamentelor în conformitate cu noile modificări, dar și să-și modifice deciziile de înregistrare/neînregistrare a concurenților electorali.

În opinia MO Promo-LEX, aprobarea modificărilor la cadrul legal existent în perioada electorală a avut un impact negativ asupra corectitudinii procesului electoral, dar și asupra drepturilor de a alege și a fi ales. De asemenea, toți acești factori și circumstanțe au creat incertitudini pentru alegători, organele electorale și concurenții electorali, iar transparența și previzibilitatea procesului electoral au fost afectate. Amintim că, potrivit Codului de bune practici în materie electorală¹⁷, stabilitatea legislației electorale este una dintre condițiile fundamentale ale unui stat democratic bazat pe preeminența dreptului, fiind totodată un element important al credibilității procesului electoral.

2.3. Sinteza problemelor legale din perioada electorală

Pe parcursul campaniei electorale, MO Promo-LEX a constatat, pe lângă problemele identificate anterior, un șir de probleme noi sau incertitudini care necesită a fi abordate și soluționate pentru viitoarele scrutine, după cum urmează:

- **Incertitudini privind aplicarea restricției asupra dreptului de a fi ales, prevăzută de art. 16, alin. (2), lit d)¹⁸ - persoanele private de dreptul de a ocupa funcții de răspundere prin hotărâre judecătorească definitivă, despre care organele electorale sunt informate de Ministerul Justiției, Autoritatea Națională de Integritate (ANI) și/sau de către Ministerul Afacerilor Interne.** A fost observată o stare de incertitudine din partea autorităților în raport cu circa 20 de persoane, în privința cărora, prin actul de constatare al ANI rămas definitiv, a fost stabilită interdicția de a ocupa funcții electice, însă acestora nu li s-a ridicat mandatul. Astfel, după consultarea Comisiei parlamentare juridice, numiri și imunități, ANI a exclus aceste persoane din lista celor care au interdicție de a ocupa funcții electice. MO Promo-LEX consideră că normele privind restricționarea dreptului de a fi ales trebuie interpretate în spiritul Codului electoral în întregime. Având în vedere că legiuitorul a stabilit multiple reguli privind neadmiterea în cursa electorală a persoanelor în privința cărora există acte de constatare definitive ale ANI și care au fost private de dreptul de a ocupa funcții publice, devine cert că persoanele din această categorie nu trebuie admise la scrutin. În același timp, neadmiterea la scrutin nu ar trebui să facă distincție între

16 [Legea](#) nr. 280 din 04.10.2023 pentru modificarea Codului electoral nr. 325/2022.

17 [Codul](#) de bune practici în materie electorală.

18 [Raportul](#) nr. 3. Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 8-9.

funcția pe care persoana o ocupa în momentul încălcării regimului de avere și interese personale (ex. primar) și funcția la care candidează (ex. consilier local), or, interdicția de a fi ales este una generală, potrivit art. 16, alin. (2), lit. d). În caz contrar, odată cu validarea noului mandat de primar, în urma alegerilor din 5 noiembrie 2023, mandatul de primar anterior (2019–2023) încetează și astfel intervine, în mod automat, sancțiunea de decădere din dreptul de a mai exercita o funcție publică și/sau o funcție de demnitate publică (prevăzută la art. 23, alin. (6) din Legea nr. 133/2016).

- **Desfășurarea alegerilor în stare de urgență și intervenția Comisiei pentru Situații Excepționale în restricționarea dreptului de a fi ales, suspendarea licențelor de emisie pentru servicii media audiovizuale¹⁹, organizarea și desfășurarea scrutinului electoral și în anularea înregistrării candidaților desemnați de PȘ²⁰.** Prin Hotărârea Parlamentului nr. 274 din 21 septembrie 2023 a fost prelungită starea de urgență cu încă 60 de zile, începând cu data de 2 octombrie 2023. Astfel, alegerile din 5 și 19 noiembrie 2023 s-au desfășurat în contextul stării de urgență. Deși, potrivit art. 6 din hotărârea menționată, starea de urgență nu trebuia să afecteze organizarea și desfășurarea alegerilor, MO Promo-LEX a constatat totuși precedente periculoase de implicare a CSE în alegeri. Atragem atenția că Legea nr. 212/2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război (art. 22), dar și cele stabilite prin Hotărârea Parlamentului nr. 274/2023 și, corespunzător, nr. 41/2022, nu abilitază în mod expres Comisia cu dreptul de a interveni în restricționarea dreptului de a fi ales. La fel, vom aminti că această Comisie a fost abilitată pentru a pune în executare măsuri care să răspundă riscurilor și amenințărilor pentru care starea de urgență a fost instituită. Prin aceste acțiuni, au fost create precedente de implicare a executivului în organizarea și desfășurarea alegerilor, aceasta fiind în măsură să influențeze rezultatele alegerilor și să pună la îndoială legalitatea lor. Astfel, în condițiile în care CSE include în mare parte membri ai Guvernului (exponenți ai partidelor politice, de regulă), există riscul ca aceștia să acționeze în sensul în care-i convine partidului care le-a acordat votul de încredere.
- **Efectuarea controlului constituționalității prevederilor în materie electorală.** Prin Legea nr. 220, aprobată la 31 iulie 2023 și intrată în vigoare la 18 august 2023, au fost introduse noi restricții ale dreptului de a fi ales (art. 16, alin. (2), lit. e)). La 4 august 2023, deputații fostului Partid Politic „Șor” au solicitat verificarea constituționalității acestei norme, inclusiv suspendarea acțiunii acesteia până la examinarea în fond. La o distanță de circa 2 luni, prin Hotărârea din 3 octombrie 2023, Curtea Constituțională a declarat prevederea respectivă neconstituțională. MO Promo-LEX atenționează că aceste circumstanțe au creat incertitudini pentru alegători, organele electorale și concurenții electorali, iar transparența și previzibilitatea procesului electoral au fost afectate. Amintim că, potrivit Codului de bune practici în materie electorală, stabilitatea legislației electorale este una dintre condițiile fundamentale ale unui stat democratic, bazat pe preeminența dreptului, fiind totodată un element important al credibilității procesului electoral.

Într-un alt caz, verificarea constituționalității unor prevederi din noul Cod electoral a fost solicitată încă în februarie 2023 de către doi deputați ai Parlamentului Republicii Moldova. Totuși, nici până la începerea perioadei electorale, nici ulterior, Curtea Constituțională nu a examinat această sesizare. În concluzie, MO Promo-LEX evidențiază că în spiritul stabilității legislației electorale, toate incertitudinile legate de constituționalitatea sau legalitatea actelor normative trebuie clarificate, cel târziu, înainte de începerea perioadei electorale. Totodată, constatăm că unele sesizări care pot influența organizarea și desfășurarea alegerilor au fost examinate cu celeritate de către Curtea Constituțională, iar alte prevederi contestate nu s-au bucurat de aceeași atenție²¹.

- **Suținerea concurenților electorali de către alți subiecți decât cei care i-au desemnat.** MO Promo-LEX constată că, în unele cazuri, calitatea de candidat independent este una formală, candidații fiind susținuți, de fapt, de partide politice, ceea ce afectează principiul egalității

19 [Raportul nr. 4](#). Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 6.

20 [Raportul nr. 2](#). Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 8-10.

21 *Ibidem*, p. 8.

concurenților electorali. Consemnăm că situația relatată mai sus este valabilă și în cazul partidelor politice care nu formează un bloc electoral, dar susțin un concurent electoral desemnat de un alt partid politic. Mai mult decât atât, utilizarea resurselor partidului politic în campania electorală și nedeclararea acestora ca donații din partea partidului pot duce atât la diminuarea transparenței finanțării campaniei electorale, cât și la anularea înregistrării concurentului electoral, potrivit art. 102, alin. (5), lit. a) Cod electoral. MO Promo-LEX și-a exprimat îngrijorarea în raport cu declarațiile partidelor politice de susținere a unor candidați independenți sau desemnați de alte partide politice, în cazul anulării înregistrării candidaților desemnați de aceștia²².

- **Interpretarea eronată a dreptului de organizare și desfășurare a dezbaterilor electorale de unele organe electorale**²³. Potrivit art. 1 din Codul electoral, dezbaterile electorale reprezintă un instrument de educație electorală, care poate fi desfășurată liber de subiecții interesați. În același timp, la art. 90 sunt reglementate dezbaterile electorale ca formă de program audiovizual cu caracter electoral, acestea fiind supuse unor condiții stricte, pornind de la necesitatea asigurării condițiilor egale concurenților electorali privind timpul de emisie acordat și modul de reflectare a acestora. În perioada de observare, Misiunii Promo-LEX i-a fost comunicat un caz de restricționare nejustificată de către Primăria or. Durllești, mun. Chișinău și CECE 1/3 Durllești a dezbaterilor electorale organizate de către Asociația Obștească „Primăria mea”. Considerăm că atât autoritatea publică locală, cât și organul electoral au interpretat în mod eronat prevederile Codului electoral, transpunând condițiile de organizare și desfășurare a dezbaterilor electorale televizate asupra dezbaterilor electorale care nu sunt organizate și reflectate de furnizori de servicii media audiovizuale.

În context, menționăm că Promo-LEX susține și contribuie la organizarea și desfășurarea dezbaterilor electorale la o scară cât mai largă, cu participarea cât mai activă a concurenților electorali, fără ca acestea să fie neapărat televizate. Considerăm că în contextul alegerilor locale generale, este necesar ca alegătorii din fiecare circumscripție să aibă posibilitatea să cunoască candidații și platformele acestora, iar dezbaterile electorale pot fi o modalitate eficientă în acest sens.

- **Condițiile anulării înregistrării unor concurenți electorali și transferul de imagine de la un partid politic declarat neconstituțional către un partid politic înscris în cursa electorală**²⁴. Prin hotărârea Curții Constituționale prin care Partidul „Șor” a fost declarat neconstituțional, Curtea a constatat că acesta a militat împotriva principiilor statului de drept, a suveranității și independenței Republicii Moldova. Din efectele prevăzute ale Hotărârii Curții Constituționale de declarare neconstituțională a Partidului „Șor”, putem deduce că încetarea activității acestui partid urma să fie una reală și autentică, nu una formală. Astfel, orice transfer de imagine, activitate, program politic de la Partidul „Șor” către alt partid politic sau asocierea unui partid politic existent cu imaginea unui partid politic declarat neconstituțional (prin promovarea reprezentanților partidului, a inițiativelor și programelor susținute de aceștia, prin similitudinea simbolurilor și mesajelor promovate ori prin orice altă formă) contravin Hotărârii Înaltei Curți. În acest sens, considerăm că autoritățile ar urma să examineze legalitatea și constituționalitatea acțiunilor deliberate ale PȘ de efectuare a transferului de imagine de la fostul Partid „Șor”. Reamintim că, la 30 octombrie 2023, CEC a examinat unele sesizări ale SIS și ale Poliției și a constatat că beneficiarii efectivi ai proiectului anunțat, finanțat și promovat de Ilan Șor – „Satul Moldovenesc”/„Orașul Moldovenesc” – au fost candidații care au promovat public aceste acțiuni – candidații PȘ. Astfel, CEC a constatat încălcarea de către reprezentanții PȘ a art. 54, alin. (5) – (6) din Codul electoral sub aspectul modului de finanțare a campaniei electorale, coruperea alegătorilor prin oferirea și promisiunea de a oferi alegătorilor foloase din alte acțiuni de binefacere în scopul determinării acestora de a-și exercita drepturile electorale, utilizarea în campania electorală a altor mijloace financiare decât din contul cu mențiunea „Fond electoral”, depășirea plafonului fondului electoral și folosirea fondurilor financiare și materiale nedeclarate. În

22 [Raportul nr. 4](#). Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 6-7.

23 *Ibidem*, p. 8.

24 [Raportul nr. 4](#). Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 8-10.

consecință, CEC a obligat consiliile electorale de circumscripție să examineze anularea înregistrării candidaților desemnați la funcția de primar și consilier din partea PȘ în nouă localități.

- **Tergiversarea soluționării litigiilor electorale prin ridicarea excepției de neconstituționalitate**²⁵. La 9 noiembrie 2023, Curtea Constituțională a declarat inadmisibilă sesizarea privind excepția de neconstituționalitate a art. 225, alin. (3), lit. e) din Codul administrativ, ridicată de reprezentantul Comisiei pentru Situații Excepționale (Președinte al CSE, Prim-ministrul Dorin Recean), în acțiunea formulată de PȘ împotriva Dispoziției CSE nr. 92 din 3 noiembrie 2023. Amintim că, prin această dispoziție, a fost anulată înregistrarea concurenților electorali desemnați de PȘ în cadrul alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, prin derogare de la prevederile Codului electoral. Fără a nega eventualele riscuri și pericole grave la adresa securității naționale, MO Promo-LEX observă că exercitarea controlului de legalitate a dispoziției CSE pare să fi fost tergiversată în mod intenționat de către prim-ministru, prin ridicarea excepției de neconstituționalitate în privința unei norme pe care a propus-o Guvernul și a aprobat-o Parlamentul cu mai puțin de un an și jumătate în urmă. Mai mult, Curtea Constituțională a reținut că excepția de neconstituționalitate reprezintă un instrument prin care cetățeanul are posibilitatea de a acționa pentru a se apăra împotriva autorităților statului, în cazul în care, prin anumite norme juridice, drepturile sale constituționale sunt încălcate, iar excepția nu poate fi utilizată de o autoritate publică pentru a anihila un act normativ adoptat de o altă autoritate publică. Pentru asemenea situații, autoritățile care posedă prerogativa sesizării Curții Constituționale (inclusiv Guvernul, ministrul justiției) îi pot solicita Curții să exercite controlul de constituționalitate al actelor normative.

2.4. Starea de urgență și efectele acesteia asupra scrutinului local general din 2023

MO Promo-LEX remarcă faptul că după desfășurarea alegerilor locale generale, starea de urgență a fost prelungită o singură dată – cu 30 de zile – din 1 decembrie 2023. Potrivit notei informative la proiectul de hotărâre a Parlamentului privind prelungirea stării de urgență²⁶, „măsurile adoptate în această perioadă au fost necesare pentru a putea gestiona o situație fără precedent, în care războiul din Ucraina a dus la suprapunerea crizelor energetice și a refugiaților cu amenințările la adresa securității, inclusiv care vizează destabilizarea Republicii Moldova. Acțiunile Guvernului și ale Comisiei pentru Situații Excepționale nu au depășit limitele mandatului atribuit de către Parlament. De asemenea, nu au existat ingerințe în privința exercitării drepturilor fundamentale ale cetățenilor, iar Guvernul și Comisia pentru Situații Excepționale au acționat într-un mod transparent, derogările de la cadrul legal fiind proporționale și necesare pentru gestionarea și depășirea situației de urgență”.

Totuși, luând în considerare măsurile aplicate de către CSE în scrutin, ar putea fi supuse îndoielilor afirmațiile:

- a) privind nedepășirea limitelor mandatului atribuit de Parlament, or, această stare de urgență nu trebuia să influențeze alegerile locale generale, potrivit art. 6 din Hotărârea Parlamentului nr. 274/2023;
- b) privind inexistența ingerințelor în exercitarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor, în contextul în care a fost anulată înregistrarea candidaților desemnați de PȘ, prin derogare de la Codul electoral, astfel fiind încălcat dreptul de a fi ales;
- c) privind proporționalitatea și necesitatea derogărilor de la cadrul legal pentru depășirea situației de urgență. Evidențiem că deși organele de forță (SIS, Poliție) anunțau că sunt desfășurate „acțiuni orientate spre subminarea securității statului și realizarea activităților subsumate operațiunilor de

²⁵ [Raportul nr. 5](#). Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 6.

²⁶ [Nota informativă](#) la proiectul de hotărâre a Parlamentului privind prelungirea stării de urgență.

influență hibridă – dezinformare, influență informațională externă, în interesul unui stat străin”²⁷, după încheierea alegerilor locale generale, autoritățile nu au mai prezentat societății alte informații legate de finalitatea investigațiilor desfășurate.

La expirarea termenului stabilit – 30.12.2023, starea de urgență nu a mai fost prelungită. Amintim că, în perioada electorală CSE a emis mai multe dispoziții cu impact direct asupra organizării și desfășurării scrutinului:

- 1) privind instituirea restricțiilor de a fi ales;
- 2) privind suspendarea licențelor de emisie;
- 3) privind anularea înregistrării candidaților desemnați de PȘ.

Potrivit art. 4, alin. (3) din Legea nr. 212/2004²⁸, după ridicarea stării de urgență, de asediu sau de război, actele normative adoptate pentru această perioadă se abrogă fără un preaviz special în acest sens. Astfel, toate aceste dispoziții au fost scoase din vigoare, în timp ce litigiul privind dispoziția CSE prin care a fost anulată înregistrarea candidaților desemnați de PȘ încă se examinează.

MO Promo-LEX constată că desfășurarea alegerilor în perioada stării de urgență a permis CSE să intervină, cu încălcarea principiului securității juridice, în organizarea și desfășurarea alegerilor. Pentru garantarea unui proces electoral corect, în care se asigură egalitatea de șanse a concurenților electorali, drepturile de a alege și a fi ales, intervenția Comisiei pentru Situații Excepționale este inadmisibilă. Astfel, recomandăm Parlamentului să modifice Legea privind regimul stării de urgență de asediu și de război, astfel încât să nu fie admisă organizarea alegerilor în perioada în care a fost declarată stare de urgență, asediu sau război.

²⁷ [Scrisoarea SIS](#) privind pericolele deosebit de grave la adresa securității naționale.

²⁸ [Legea](#) nr. 212 din 24.06.2004 privind regimul stării de urgență, de asediu și de război.

CAPITOL III

ORGANELE ELECTORALE

Spre deosebire de alegerile naționale (parlamentare și prezidențiale), alegerile locale generale sunt mai complexe din punctul de vedere al organizării activității organelor electorale inferioare, fiind implicate trei niveluri de organe electorale inferioare – consiliile electorale de circumscripție (CECE) de nivelurile al doilea și întâi și birourile electorale ale secțiilor de votare (BESV). Efortul principal în organizarea alegerilor este depus de CECE I – organe electorale inferioare constituite doar pentru alegerile locale.

3.1. Activitatea Comisiei Electorale Centrale

În calitate de autoritate electorală națională permanentă, CEC a coordonat activitatea tuturor organelor electorale de rang inferior constituite în vederea pregătirii și desfășurării alegerilor. Alegerile locale generale din 5 (19) noiembrie 2023 au fost primele alegeri organizate pe teritoriul întregii țări de către actuala componență a CEC și primele alegeri organizate în conformitate cu prevederile noului Cod electoral.

Aprobarea hotărârilor cu privire la organizarea și desfășurarea alegerilor. Potrivit paginii web a CEC, în vederea organizării și desfășurării alegerilor locale generale din 5 (19) noiembrie 2023, autoritatea electorală a adoptat, în total, 431 de hotărâri. Cele mai multe hotărâri au fost aprobate cu privire la activitatea organelor electorale ierarhic inferioare – 112 (26%) și la acreditarea/confirmarea persoanelor autorizate să participe la procesul electoral – 95 (22%) (a se vedea anexa nr. 1).

Acreditarea observatorilor. Potrivit noilor prevederi ale Codului electoral (art. 88), pot solicita acreditarea observatorilor naționali numai asociațiile obștești și instituțiile de instruire și cercetare în domeniul electoral, iar concurenții electorali își pot înregistra doar reprezentanți. În aceste condiții, s-a constatat o diminuare cu 23% a numărului observatorilor naționali acreditați de CEC față de scrutinul local din 2019 și cu 42%, cumulativ, față de scrutinele naționale din 2020 și 2021.

Astfel, în vederea monitorizării alegerilor locale generale din 5 (19) noiembrie 2023, autoritatea electorală centrală a acreditat 1.515 observatori, dintre care 1.118 observatori naționali. Din numărul total al observatorilor naționali, Asociația Promo-LEX a acreditat 998 (89%) (a se vedea anexa nr. 1).

De asemenea, s-a observat un interes sporit al observatorilor internaționali pentru aceste alegeri, comparativ cu scrutinul local din 2019. La cerere, CEC a acreditat 397 de observatori și experți internaționali și a confirmat 159 de persoane în calitate de interpreți ai acestora.

În context, remarcăm faptul că, la recomandarea Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene și a Serviciului de Informații și Securitate²⁹, CEC a refuzat acreditarea a șapte persoane propuse spre acreditare de către Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului.

Tabelul nr. 1.

Evoluția numărului de observatori acreditați de CEC

	Alegeri locale generale 2019	Alegeri prezidențiale 2020	Alegeri parlamentare anticipate 2021	Alegeri locale generale 2023
Observatori naționali acreditați	1.661	2.018	1.800	1.118
Observatori internaționali acreditați	140	332	642	397
TOTAL	1.801	2.350	2.442	1.515

Confirmarea jurnaliștilor. În vederea reflectării alegerilor locale generale și a informării publicului cu referire la toate aspectele electorale, instituțiile mass-media au putut, în premieră, solicita CEC confirmarea jurnaliștilor legitimați. Art. 89, alin. (6) le-a oferit jurnaliștilor, inclusiv liber-profesioniștilor (bloggeri și vloggeri), acces la ședințele organelor electorale, la operațiunile electorale și la informațiile cu caracter electoral în aceleași condiții ca și observatorilor.

Potrivit hotărârilor CEC, autoritatea a confirmat 57 de jurnaliști din partea a 12 entități/instituții mass-media din țară (a se vedea anexa nr. 1). Hotărâri de refuz nu au fost constatate. Subliniem că observatorii nu au constatat cazuri de implicare neregulamentară a reprezentanților mass-media acreditați în alegeri, contrar unor practici anterioare³⁰.

Confirmarea reprezentanților concurenților electorali. Pentru perioada electorală a scrutinului observat, autoritatea electorală a confirmat reprezentanți a șase concurenți electorali³¹. Constatăm că numărul acestora nu diferă de cel de la scrutinul din 2019, când la nivel de CEC au fost confirmați șapte reprezentanți.

Aprobarea mesajelor de interes public. În conformitate cu art. 17, alin. (2) din Legea nr. 62 cu privire la publicitate³² și art. 90, alin. (4) din Codul electoral, în perioada electorală a alegerilor generale pot fi difuzate doar mesaje de interes public aprobate de CEC. Astfel, Comisia a aprobat difuzarea a 29 de mesaje de interes public³³ elaborate de către șapte entități pentru alegerile locale generale din 5 (19) noiembrie 2023 (a se vedea anexa nr. 1). De asemenea, CEC a interzis primăriilor mun. Bălți și Chișinău difuzarea materialelor de informare a cetățenilor privind rezultatele activității autorității publice. Or, autoritatea electorală a calificat materialele informative distribuite drept materiale publicitare care conțin elemente de agitație electorală, produse și difuzate cu utilizarea directă și indirectă a resurselor administrative³⁴.

29 Informație obținută de observatorii Promo-LEX de la Direcția comunicare, relații publice și mass-media a CEC.

30 [Comunicat](#): Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale noi din 20 mai 2018: noi detalii privind desfășurarea scrutinului în cele 7 circumscripții.

31 Partidul Renaștere (PR); Mișcarea Alternativa Națională (MAN); Partidul Dezvoltării și Consolidării Moldovei (PDCM); Partidul Acțiune și Solidaritate (PAS); Partidul Socialiștilor din Republica Moldova (PSRM); Mișcarea Respect Moldova (MRM).

32 [Legea](#) nr. 62 cu privire la publicitate din 17 martie 2022.

33 [Mesajele](#) de interes public aprobate de CEC.

34 [Raportul](#) nr. 1. Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 28.

Atragem atenția că, Guvernul încă din aprilie 2023 urma să constituie Consiliul privind mesajele de interes public³⁵, instituție specializată, a cărei practică de activitate ar fi ajutat cu siguranță CEC. Însă nici până la momentul publicării prezentului raport nu și-a onorat obligația. Amintim că, în contextul implementării de către CEC a normelor legale menționate *supra* în spațiul public au apărut discuții privind capacitățile și competențele autorității în domeniu, or, până acum instituția nu a avut astfel de atribuții, domeniul problemei fiind unul de specialitate, și nu unul generalist³⁶.

Autorizarea efectuării sondajelor de opinie și a exit-pollurilor. Potrivit art. 90, alin. 12 din Codul electoral, în perioada electorală sondajele de opinie și exit-pollurile pot fi desfășurate și difuzate/reflectate doar după autorizarea prealabilă a acestora de către CEC. Autorizarea sondajelor de opinie s-a realizat în baza unui nou Regulament, care prevede condiții mai detaliate și mai riguroase privind conținutul dosarului de autorizare și etapa de culegere a datelor.

Pentru alegerile locale generale din 5 (19) noiembrie 2023 CEC a autorizat efectuarea, de către șapte companii, a 16 sondaje de opinie publică privind preferințele politice ale alegătorilor. De asemenea, a autorizat publicarea a cinci sondaje de opinie (a se vedea anexa nr. 1). În același timp, Comisia a refuzat efectuarea de către „INTELLECT GROUP” SRL a unui sondaj de opinie, pe motiv că finanțatorul sondajului nu este înregistrat în Republica Moldova, după cum prevede cadrul normativ³⁷. La același subiect menționăm că MO Promo-LEX a constatat un caz de culegere de către „C.B.S.-RESEARCH” SRL a datelor pentru un sondaj de opinie contrar prevederilor legale³⁸, și anume înaintea emiterii hotărârii CEC privind autorizarea acestuia³⁹. Nu a fost solicitată/autorizată efectuarea vreunui exit-poll în ziua alegerilor.

Totodată, la începutul campaniei electorale au fost enunțate opinii privind abordarea diferențiată a CEC față de conținutul chestionarelor diferitelor companii în procesul de autorizare a sondajelor de opinie⁴⁰. De cealaltă parte, potrivit CEC, în hotărârile sale este stabilit că „responsabilitatea pentru modalitatea formulării și caracterul întrebărilor aparține exclusiv entităților care au comandat și/sau vor efectua sondajul de opinie”.

Pornind de la datele prezentate mai sus, Promo-LEX constată că interesul companiilor de colectare a datelor (și al comanditarilor acestora) față de preferințele politice ale alegătorilor a crescut de cinci ori în contextul alegerilor locale generale din 2023, comparativ cu precedentele alegeri locale, când au parvenit doar trei solicitări de efectuare a trei sondaje de tip exit-poll (una a fost acceptată, iar două au fost respinse)⁴¹. Totuși, comparativ cu alegerile prezidențiale și parlamentare, când numărul sondajelor efectuate a variat între 25 (alegeri parlamentare anticipate, 2021) și 27 (alegeri prezidențiale, 2020), interesul companiilor sociologice pentru scrutinele locale este mai mic.

Certificarea funcționarilor electorali. Asociația Promo-LEX a salutat introducerea în noul Cod electoral a cerinței obligatorii pentru funcționarii electorali de a deține certificate de calificare eliberate de CICDE la promovarea cursurilor de perfecționare. Ca o măsură tranzitorie, Codul prevede că persoanele incluse în Registrul funcționarilor electorali (RFE) la data intrării în vigoare a acestuia se consideră certificate din oficiu cu valabilitatea certificatelor de calificare de 2 ani.

35 Art. 53, alin. (3) din Legea cu privire la publicitate stabilește că până la data de 8 aprilie 2023 Guvernul urma să aprobe reglementări privind structura, modul de constituire, organizare și funcționare a Consiliului.

36 [Raportul](#) nr. 1. Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 20-21.

37 [Hotărârea CEC nr. 1332](#) cu privire la cererea „INTELLECT GROUP” SRL privind autorizarea efectuării sondajului de opinie privind preferințele politice ale alegătorilor.

38 Pct. 11 din [Regulamentul](#) privind organizarea și desfășurarea sondajelor de opinie și a exit-pollurilor în perioada electorală.

39 [Raportul](#) nr. 3. Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 8.

40 [Conferința](#) de presă a companiei IMAS privind prezentarea rezultatelor sondajului: [Realitatea sociopolitică și percepția mass-media](#), min. 38.

41 [Raportul](#) nr. 6. Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale și parlamentare noi din 20 octombrie (3 noiembrie) 2019, p. 12-13.

Cu toate acestea, MO Promo-LEX a observat că CICDE și CEC au fost puse în situația de a certifica un număr probabil neașteptat de mare de potențiali funcționari electorali. Capacitatea acestor instituții de a face față noilor cerințe legale a fost afectată atât de timpul limitat avut la dispoziție, de resursele umane și financiare precare, cât și de capacitatea redusă a CICDE de a estima obiectiv volumul de muncă necesar instruirii și certificării unui număr suficient de funcționari electorali.

În aceste condiții, constatăm că CICDE și CEC au organizat trei sesiuni de certificare pentru 3.247 de persoane. Potrivit informației accesibile pe pagina web a CICDE⁴², au fost certificate, în total, 2.057 de persoane, rata de promovare fiind de 78%⁴³. MO Promo-LEX a observat în total 35 de proceduri de certificare a potențialilor membri ai organelor electorale, desfășurate la 14, 23 septembrie și 9, 10 octombrie. Potrivit observatorilor, procedura s-a desfășurat, în majoritatea absolută a cazurilor, regulamentar. Cazurile singulare de abateri au presupus tentative de a copia și efectuarea repetată a testului de către unii candidați⁴⁴.

În concluzie, Promo-LEX susține în continuare necesitatea consolidării procesului de certificare. Pentru ca certificarea să nu fie o procedură superficială, ci una conformă prevederilor legale și orientată spre profesionalizarea corpului de funcționari electorali, este necesară și instruirea prealabilă a acestora.

3.2. Activitatea organelor electorale inferioare (CECE II, CECE I, BESV)

Organizarea și desfășurarea alegerilor locale generale din 2023 au fost asigurate de 35 CECE de nivelul II (care, potrivit noului Cod electoral, vor activa permanent în persoana președintelui numit în funcție conform Legii nr. 158/2008 cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public), 896 CECE I și 1.958 BESV (cu 11 mai puține decât în 2019).

Programul de activitate a fost respectat de către organele electorale în majoritatea absolută a cazurilor. Ponderele organelor electorale găsite deschise în timpul vizitelor observatorilor a variat între 99% pentru CECE II, 94% – în cazul CECE I și 90% – în cazul BESV.

Amplasarea sediilor și accesibilitatea acestora. Evaluarea accesibilității fizice a sediilor organelor electorale inferioare a fost efectuată de MO Promo-LEX în baza a trei calificative⁴⁵: accesibil – există rampă de acces de min. 90 cm lățime și bară de suport de aprox. 75 cm înălțime; parțial accesibil – cu rampă de acces, dar fără bara de suport; și inaccesibil – lipsesc ambele elemente.

Din această perspectivă, conform observatorilor Promo-LEX, accesibilitatea sediilor organelor electorale rămâne a fi o problemă în organizarea alegerilor (a se vedea anexa nr. 2). În cazul CECE II, doar 17 (49%) au fost accesibile grupurilor de persoane vulnerabile. Cu referire la accesibilitatea fizică a sediilor CECE I și BESV situația este la fel una dificilă, or, în medie 43% din sedii au fost apreciate drept inaccesibile. Astfel, în cazul CECE I observatorii Promo-LEX au constatat că doar 245 (28%) sunt accesibile grupurilor de persoane vulnerabile, 239 (27%) – parțial accesibile. Cu referire la accesibilitatea fizică a 1.480 de sedii BESV, conchidem că 505 (34%) sunt accesibile grupurilor de persoane vulnerabile, iar 388 (26%) – parțial accesibile. Analiza comparativă a situației ne permite să constatăm lipsa unui progres la acest capitol față de alegerile parlamentare anticipate din 2021 (32% – accesibile; 26% – parțial accesibile; 42% – inaccesibile). MO Promo-LEX evidențiază

42 [Examenele de certificare](#) a formării/specializării în domeniul electoral.

43 Dintre cele 3.247 de persoane înregistrate, la examen s-au prezentat 2.634.

44 [Raportul nr. 2](#). Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 14; [Raportul nr. 3](#). Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 11.

45 Observatorii Promo-LEX au apreciat accesibilitatea sediilor secțiilor de votare evaluând exclusiv condițiile de acces în clădirile respective. Astfel, nu a fost analizată accesibilitatea din perspectiva traseului spre clădire/SV, dar și a căilor de circulație în interiorul clădirii (coridoare, holuri, scări, rampe, ascensoare); a grupului sanitar și a spațiului în care se organizează procesul de votare.

că accesibilitatea persoanelor cu nevoi speciale locomotoare rămâne a fi o problemă, iar crearea condițiilor de accesibilitate este imperativă. Mai mult, subliniem că 92% din SV/BESV își au sediul în clădiri de utilitate publică.

Având în vedere amplasarea organelor electorale inferioare în sediul instituțiilor publice, dar și luând în considerare statutul permanent al CECE II, Promo-LEX reiterează recomandarea către administrația publică locală de a crea condiții de accesibilitate în sediile de interes public.

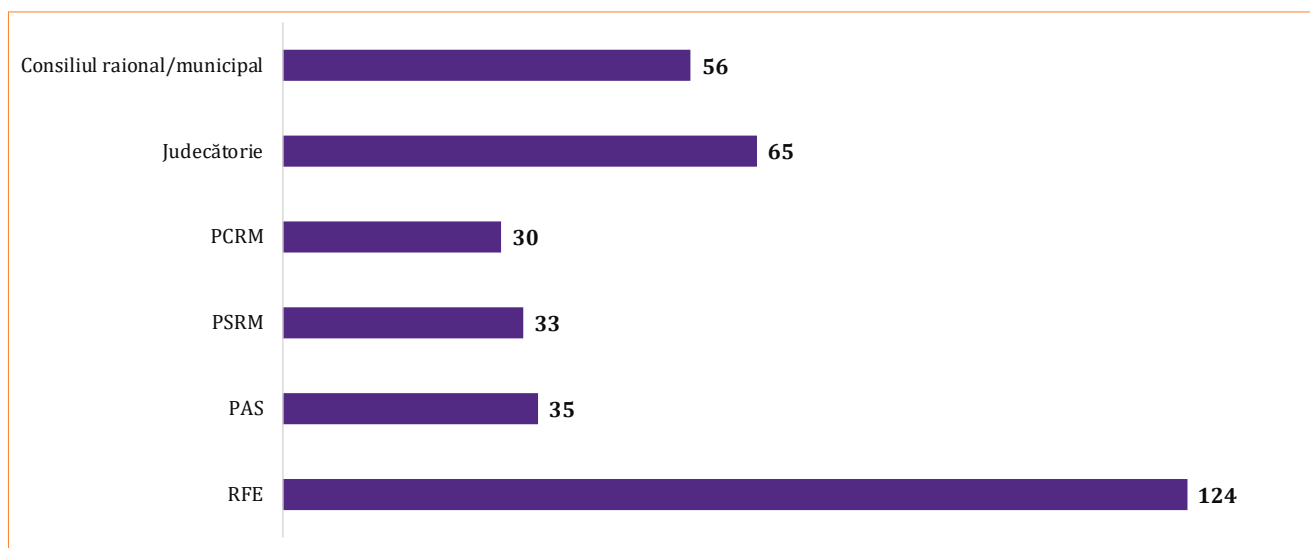
Referitor la amplasarea secțiilor de votare, cele mai multe au fost deschise în casele de cultură. De asemenea, s-a atestat o ușoară creștere a ponderii secțiilor de votare deschise în instituțiile de învățământ, inclusiv cele preșcolare, comparativ cu scrutinele naționale din noiembrie 2020 și iulie 2021. Astfel, în casele de cultură au fost deschise circa 42% din secțiile de votare, iar în instituțiile de învățământ circa 38% din SV (a se vedea anexa nr. 2).

Confirmarea și modificarea componenței. Modificarea frecventă a componenței organelor electorale inferioare afectează calitatea procesului electoral. Potrivit constatărilor observatorilor, cu cât nivelul ierarhic al organului electoral este mai mic, cu atât incidența modificărilor este mai mare. Raportat la atribuțiile deținute în alegerile locale generale și la ponderea modificărilor, constatăm că cea mai afectată instituție este CECE I.

Cu referire la CECE II, potrivit normei legale, acestea se constituie dintr-un număr impar de membri, de cel puțin 7 și de cel mult 11 persoane. În cazul a 33 CECE II (94%) componența numerică a fost stabilită în număr de 11 membri, iar pentru două CECE II (nr. 5 Basarabeasca și nr. 15 Dubăsari) aceasta a fost stabilită în număr de nouă membri. Remarcăm că în cazul a două CECE II componența nominală nu a fost deplină nici către ziua alegerilor (nr. 4 Anenii Noi – 10 membri din 11 și nr. 26 Rezina – 9 membri din 11).

Graficul nr. 1

Desemnarea membrilor în cadrul CECE II

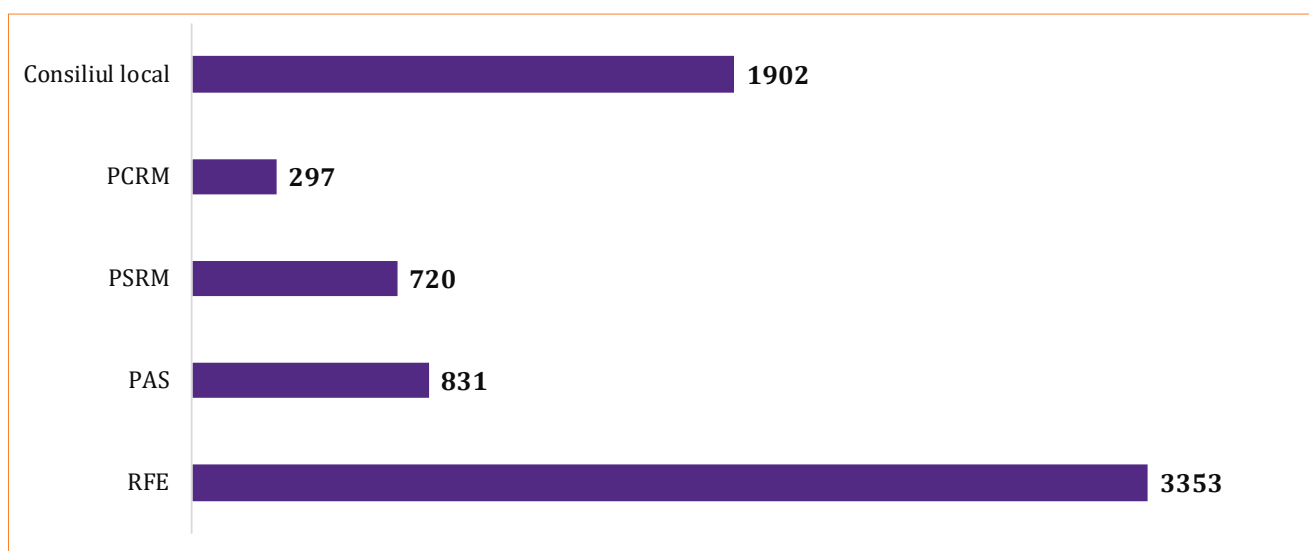

În perioada observată, MO Promo-LEX a constatat completarea componenței nominale a 29 CECE II (cu excepția CECE II nr. 5 Basarabeasca; nr. 9 Călărași; nr. 10 Căușeni; nr. 18 Florești; nr. 29 Soroca și nr. 32 Ștefan Vodă) și 28 de cazuri de modificare a componenței nominale a 18 CECE II.

În cazul CECE I, potrivit normei legale, acestea se constituie dintr-un număr impar de membri, de cel puțin 7 și de cel mult 11 persoane. În cazul a 535 CECE I (60%) componența numerică a fost stabilită în număr de șapte membri, în cazul a 317 CECE I (35%) – nouă membri, iar pentru 44 CECE I (5%) – 11 membri. Desemnarea membrilor de către entitățile deținătoare ale acestui drept este reflectată în graficul nr. 2.

Graficul nr. 2

Desemnarea membrilor în cadrul CECE I

Astfel, constatăm că niciun partid politic reprezentat în Parlament nu a desemnat membri în toate cele 896 CECE I. De asemenea, în baza informațiilor analizate de observatori din hotărârile de constituire a CECE I conchidem că în cel puțin 132 CECE I (15%) numărul membrilor desemnați din partea consiliului local de nivelul întâi este mai mare de doi, contrar normei de la art. 35, alin. (7) Cod electoral.

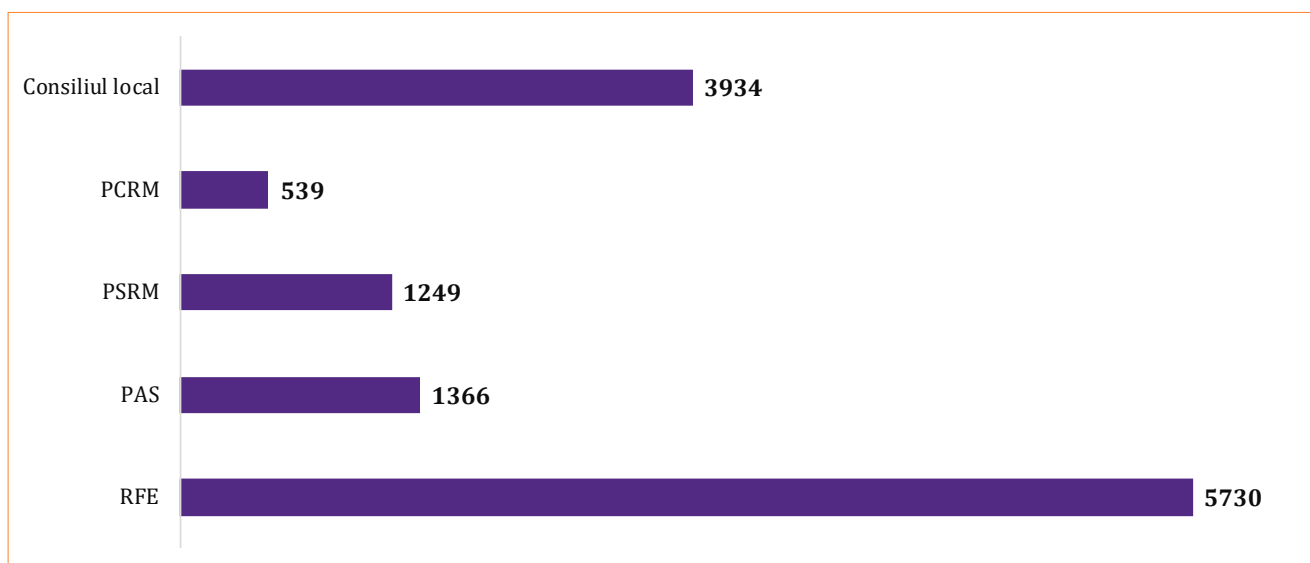
În perioada observată, MO Promo-LEX a constatat 412 cazuri de modificare a componenței nominale a 294 CECE I (33%). De asemenea, observatorii Promo-LEX au raportat 73 de cazuri de nerespectare de către membrul organului electoral a incompatibilităților și a restricțiilor în activitatea sa:

- este soțul/soția sau ruda de gradul întâi a candidatului – 56 de cazuri;
- a absentat nemotivat de la două ședințe consecutive ale organului electoral – 14 cazuri;
- a desfășurat activitate în calitate de subiect implicat în procesul electoral – 2 cazuri;
- a refuzat executarea deciziilor CECE – un caz.

Potrivit informațiilor raportate, în 5 cazuri membrul a fost sancționat prin revocarea din componența organului electoral. În celelalte cazuri, înlăturarea incompatibilităților și a restricțiilor a fost asigurată prin excluderea membrului din componența organului în baza cererii de demisie.

În cazul BESV, norma legală stabilește o componență de la 5 la 11 membri (exceptând BESV din străinătate). Din totalul de 1.480 de birouri⁴⁶, în cazul a 326 BESV (22%) componența numerică a fost stabilită în număr de 11 membri, în cazul a 648 BESV (44%) – nouă membri, în cazul a 435 BESV (29%) – șapte membri, iar pentru 71 BESV (5%) – cinci membri.

46 Dintre cele 1.499 BESV vizitate de observatori, colectarea datelor privind componența organului electoral a fost posibilă doar pentru 1.480.

Și la acest nivel (BESV), MO constată că niciun partid politic reprezentat în Parlament nu a desemnat membrul său în toate cele 1.958 de birouri electorale. De asemenea, în baza informațiilor analizate de observatori din hotărârile de constituire a BESV conchidem că în cel puțin 20 de birouri numărul membrilor desemnați din partea consiliului local este mai mare de trei, contrar normei de la art. 38, alin. (10) Cod electoral.

În perioada observată, MO Promo-LEX a constatat 337 de cazuri de modificare a componenței nominale a 240 BESV. De asemenea, observatorii Promo-LEX au raportat 28 de cazuri de nerespectare de către membrul organului electoral a incompatibilităților și a restricțiilor în activitatea sa:

- este soțul/soția sau ruda de gradul întâi a candidatului – 19 cazuri;
- a absentat nemotivat de la două ședințe consecutive ale organului electoral – 6 cazuri;
- a desfășurat activitate în calitate de subiect implicat în procesul electoral – un caz;
- a refuzat executarea deciziilor CECE – 2 cazuri.

Potrivit informațiilor raportate, în 4 cazuri membrul a fost sancționat prin revocarea din componența organului electoral (absență nemotivată (2); grad de rudenie (2)). În celelalte cazuri, înlăturarea incompatibilităților și a restricțiilor a fost asigurată prin excluderea membrului din componența organului în baza cererii de demisie.

Cu privire la componența de gen, chiar dacă art. 17, alin. (5) stabilește că la constituirea organelor electorale, precum și în cadrul procedurii de desemnare a membrilor și al procedurii de alegere a președintelui și a secretarului, se va urmări respectarea principiului egalității de gen, constatăm că în cazul tuturor organelor electorale inferioare prevederile nu sunt respectate.

În toate cele trei tipuri de organe electorale, dar în special în cazul CECE I și al BESV, ponderea femeilor este covârșitoare, variind de la 73% în situația CECE II la circa 90%, în situația CECE I și BESV. De asemenea, și funcțiile de conducere sunt ocupate, în majoritate, de femei. De exemplu, în CECE II echilibrul de gen în funcțiile de conducere a fost constatat pentru 40% din consilii, iar în CECE I și BESV doar în cazul a 14% din organe.

Procedura de vot secretă la alegerea conducerii CECE I a fost respectată în majoritatea absolută a cazurilor, exceptând CECE I nr. 2/2 Sadovoe și nr. 16/7 Brătușeni. Cu referire la procedura de vot deschis la alegerea conducerii BESV, potrivit rapoartelor observatorilor Promo-LEX, în 34 de cazuri procedura nu a fost respectată⁴⁷.

Informarea publică privind activitatea organelor electorale inferioare⁴⁸ a fost analizată de către observatorii Promo-LEX în baza publicării următoarelor categorii de informații:

- privind componența organului electoral și orarul de lucru al acestuia;
- privind locul și timpul primirii documentelor;
- privind lista concurenților.

Informarea privind componența organelor electorale a fost asigurată mai defectuos de către BESV – doar în proporție de 63%, comparativ cu CECE II (100%) și CECE I (81%). Orarul de lucru al organelor electorale a fost făcut public în majoritatea absolută a cazurilor, cu mici excepții. Informarea publică privind locul și timpul primirii documentelor a fost asigurată de către CECE II și I, la fel, în proporție de peste 97%, respectiv, 91%. Informarea publică privind lista concurenților a fost mai puțin asigurată de organele electorale, în special de BESV – doar în proporție de 65% din birourile vizitate. Astfel, constatăm că nu toate organele electorale inferioare, în special BESV și CECE I, respectă legislația și asigură acel minim de informație electorală prevăzută legal.

Accreditarea observatorilor. La nivelul organelor electorale inferioare (CECE I și II) s-a constatat o diminuare semnificativă a numărului observatorilor acreditați, similar tendinței observate și în cazul CEC. Comparativ cu alegerile locale din 2019, când la nivel de CECE II și I au fost acreditați din partea concurenților electorali cel puțin 2.023 de observatori, la alegerile din 5 (19) noiembrie 2023, potrivit Promo-LEX, au fost acreditați doar nouă observatori din partea Asociației Părinților Persoanelor cu Dizabilități „Eternitate” (5), a Centrului pentru Comunicare Internațională și Drepturile Omului (3) și a Asociației Obștești „Alianța pentru Dolna” (1).

Confirmarea reprezentanților concurenților electorali și a persoanelor de încredere. Din informațiile colectate de observatori, CECE II au confirmat cel puțin 50 de reprezentanți ai 17 concurenți electorali⁴⁹, iar CECE I au confirmat cel puțin 766 de reprezentanți pentru 48 de concurenți electorali, dintre care 29 de partide politice și 19 candidați independenți. Cei mai mulți reprezentanți ai concurenților electorali au fost confirmați din partea PSRM (cel puțin 148), PAS (cel puțin 124), PȘ (cel puțin 99), PSDE (cel puțin 92)⁵⁰. Pentru comparație, menționăm că numărul reprezentanților concurenților electorali confirmați la nivel de CECE a crescut de circa patru ori față de alegerile locale generale din 2019, ceea ce poate fi explicat prin faptul că concurenții pot confirma doar reprezentanți, nu și observatori.

BESV, de asemenea, au confirmat de circa patru ori mai mulți reprezentanți decât la alegerile locale precedente, fiind vorba de cel puțin 1.694 de reprezentanți pentru 77 de concurenți electorali, dintre care 26 de partide politice și 51 de candidați independenți. Cei mai mulți

47 BESV nr. 2/20, 2/21, 2/22, 2/26, 2/30, 2/38, 2/44, 2/45, 2/47, 2/54, 2/55, 2/56 și 2/59 – mun. Chișinău; nr. 7/19, 7/20, 7/30, 7/41 și 7/61 – r. Cahul; nr. 11/38 – r. Cimișlia; nr. 20/35 – r. Hâncești; nr. 21/24 – r. Ialoveni; nr. 23/7, 23/8, 23/19, 23/31, 23/32, 23/37 și 23/42 – r. Nisporeni; nr. 25/82 – r. Orhei; nr. 27/18 și 27/19 – r. Râșcani; nr. 31/22 și 31/29 – r. Șoldănești; 36/60 – UTAG.

48 Gradul de informare a fost observat în baza următoarelor canale de informare: sediul (intrarea) CECE sau al instituției unde este amplasat, panoul informativ din preajmă, pagina web a autorității publice.

49 Cei mai mulți reprezentanți ai concurenților electorali au fost confirmați din partea PS, PR, BE Ruslan Codreanu și PPPDA (cel puțin câte 6); PPDA (cel puțin 5); PNL (cel puțin 4); PN, PLDM și PL (cel puțin câte 3); PDMM, PDCM, PCR, PAS, MRM, MAN, LOC și CUB (cel puțin câte 1).

50 Pentru ceilalți concurenți electorali numărul reprezentanților confirmați variază între 1 și 41: PDCM (cel puțin 41); PLDM (cel puțin 40); LOC (cel puțin 36); MRM și PPPDA (cel puțin câte 28); PR (cel puțin 25); CUB (cel puțin 18); PS (cel puțin 11); CC (cel puțin 9); MAN (cel puțin 8); PCR și PN (cel puțin câte 6); BE Ruslan Codreanu (cel puțin 4); FASM (cel puțin 3); PL, PNL, PPDA, PVE și PPVP (cel puțin câte 2); PDMM, ALDE, PPM, PNM, PPRM și PACE (cel puțin câte 1); 19 CI (cumulativ 24).

reprezentanți ai concurenților electorali au fost confirmați din partea PSRM (cel puțin 346), PȘ (292), PAS (cel puțin 234), PR (cel puțin 149), PSDE (cel puțin 124), PDCM (cel puțin 90)⁵¹.

Au fost raportate cazuri singulare de refuz de confirmare a reprezentanților: ALDE (1) și PDCM (3) pe motive de procedură. Suplimentar, amintim că reprezentanților candidaților desemnați de către PȘ li s-a anulat confirmarea odată cu anularea înregistrării candidaților desemnați pentru funcția de primar și de consilier.

Instituția persoanelor de încredere, în continuare, rămâne a fi puțin valorificată de către concurenți. CECE II au confirmat cel puțin cinci persoane de încredere pentru patru concurenți electorali⁵², iar CECE I au confirmat cel puțin 69 din partea a 14 concurenți, dintre care 12 partide politice și doi candidați independenți. Cele mai multe persoane de încredere au fost confirmate din partea PAS (cel puțin 22), PSRM și PȘ (cel puțin câte 10)⁵³. Comparativ cu 2019, numărul nu s-a schimbat semnificativ.

Confirmarea jurnaliștilor. Potrivit rapoartelor observatorilor, CECE II au confirmat cel puțin 74 de jurnaliști din partea a cinci entități/instituții mass-media și un liber-profesionist, în vederea reflectării și monitorizării alegerilor locale generale (a se vedea anexa nr. 1). Hotărâri de refuz nu au fost constatate.

Dificultăți în activitatea organelor electorale inferioare. În baza discuțiilor cu funcționarii electorali, observatorii Promo-LEX au constatat un șir de dificultăți care au afectat funcționarea organelor electorale inferioare, printre care cele mai pregnante au fost:

- componența incompletă a organului electoral și/sau neprezentarea membrilor la sedințe;
- volumul mare de muncă;
- insuficiența persoanelor certificate pentru constituirea organelor electorale ierarhic inferioare;
- lipsa spațiului și a condițiilor favorabile de muncă (curent și încălzire termică) pentru desfășurarea activității (în special, în cazul CECE I și BESV);
- asigurarea tehnico-materială întârziată sau precară;
- numărul sporit de modificări ale componenței nominale a organelor electorale survenite, inclusiv, pe motiv de incompatibilități prevăzute de Codul electoral.

Din cele expuse mai sus, constatăm cu regret că majoritatea problemelor țin de lipsa acută sau pregătirea insuficientă a resurselor umane, iar în acest sens se impun, probabil, analize mai complexe în vederea stabilirii unor soluții optime pentru buna organizare și desfășurare a viitoarelor scrutine.

Obstrucționarea observării libere. MO Promo-LEX atrage atenția asupra a două cazuri de obstrucționare a observării libere a procesului electoral de către CECE II (nr. 1 Chișinău și nr. 5 Basarabeasca) și a 16 cazuri de obstrucționare a observării libere de către CECE I⁵⁴. Potrivit rapoartelor prezentate Misiunii, observatorilor Promo-LEX nu li s-a oferit acces la

51 Pentru ceilalți concurenți electorali numărul reprezentanților confirmați variază între 1 și 59: PN (cel puțin 59); PS (cel puțin 39); FASM (cel puțin 37); PLDM (cel puțin 33); MRM (cel puțin 31); LOC (cel puțin 30); PPPDA (cel puțin 26); CUB (cel puțin 20); MAN (cel puțin 13); PCRM (cel puțin 12); ALDE (cel puțin 11); PNL (cel puțin 7); CC (cel puțin 4); PPDA și PPVP (cel puțin câte 3); PDMM și PL (cel puțin câte 2); PVE, MPSN și PPN (cel puțin câte 1); 51 CI (cumulativ 124).

52 Doi candidați independenți (cel puțin 1 pentru fiecare); MRM (cel puțin 1); PR (cel puțin 2).

53 MRM (cel puțin 6); MAN (cel puțin 5); PS (cel puțin 4); PPPDA și PSDE (cel puțin câte 3); CC, PLDM, PR, PDCM și cei doi CI (cel puțin câte 1).

54 [Raportul nr. 3](#). Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 11 și [Raportul nr. 4](#). Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 14.

toate materialele cu caracter electoral⁵⁵. Amintim că, în exercitarea atribuțiilor, observatorii au dreptul să aibă acces la toate informațiile cu caracter electoral.

Implicarea funcționarilor electorali în agitația electorală. MO Promo-LEX a constatat un caz de desfășurare a agitației electorale de către funcționarii electorali. Astfel, în timpul vizitei la CECE nr. 34/10 Cășla (r. Telenești), pe biroul din sediul consiliului au fost observate flyere PAS, destinate a fi distribuite locuitorilor. Subliniem că, în conformitate cu art. 42, alin. (1), lit. a) și e), în exercitarea atribuțiilor, membrul organului electoral nu are dreptul să desfășoare oricare altă activitate în calitate de subiect implicat în procesul electoral și nu poate face declarații sau agitație în favoarea ori în defavoarea concurenților electorali.

3.3. Aprecierea activității organelor electorale inferioare de către concurenți și alte părți implicate în procesul alegerilor

MO Promo-LEX, în conformitate cu metodologia de observare, a realizat un șir de interviuri cu candidații, dar și cu funcționarii electorali, reprezentanții mass-media, activiști locali. Unul dintre subiectele discutate se referă la activitatea organelor electorale din teritoriu (CECE II, CECE I și BESV).

Majoritatea subiecților intervievați au apreciat activitatea organelor electorale inferioare ca fiind transparentă și conformă legislației electorale atât privind procedura de înregistrare a candidaților, cât și cea de organizare a campaniei și a zilei alegerilor. Totuși, în opinia reprezentanților unor concurenți electorali, atât din opoziția parlamentară, cât și din cea extraparlamentară, faptul că președinții permanenți ai CECE II sunt angajați ai CEC afectează echidistanța lor. Potrivit acestora, președinții CECE trebuie să fie aleși, ca și mai înainte, de către membrii organului respectiv.

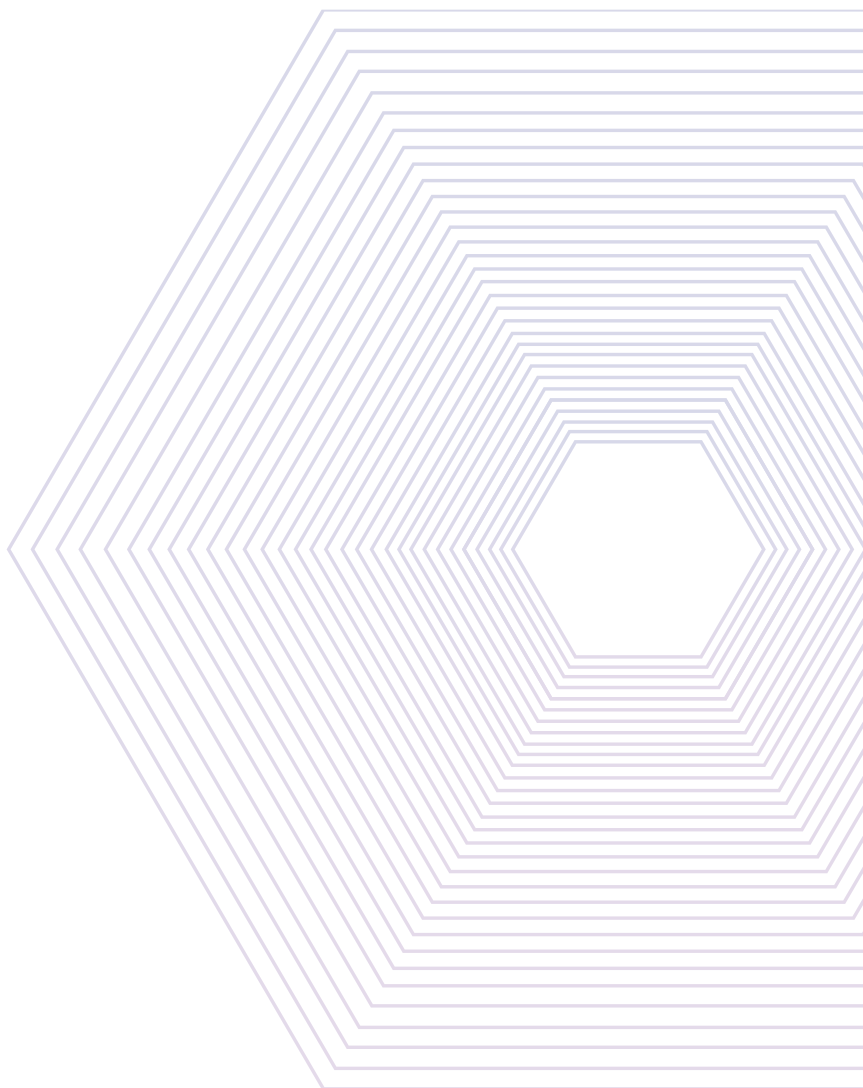
Problema lipsei resurselor umane, în general, dar și a celor calificate, în particular, precum și a completării funcțiilor vacante a fost menționată practic de toți interlocutorii. În special este vorba despre lipsa unor persoane competente, despre legăturile de rudenie ale membrilor desemnați în CECE cu unii candidați, precum și de numărul mic al locuitorilor care au rămas în sate. În plus, în cazuri particulare membrii CECE I au fost învinuiți de incompetență și de favorizare a guvernării locale.

Potrivit unor membri ai organelor electorale, certificarea și instruirea au fost organizate tardiv. Numărul mare de persoane care urmau a fi certificate într-un timp restrâns a creat mari provocări. Această procedură trebuia să fie planificată și realizată în prealabil, ca una dintre primele etape organizatorice ale campaniei electorale.

Asigurarea logistică a organelor electorale inferioare a fost o altă problemă menționată de funcționarii electorali. Au fost probleme cu asigurarea la timp cu birotică și tehnică necesară, conexiunea la internet, în special la început de activitate a CECE I. Unele materiale instructive au fost puse la dispoziție cu întârziere de timp. În unele cazuri, în etapa inițială de activitate au fost folosite resursele proprii ale persoanelor din cadrul CECE I. Ridicarea materialelor de la CECE II în mai multe etape, la fel, a creat probleme. Problema a fost semnalată în special de CECE I din municipiile de nivelul I, care au în responsabilitatea lor mai multe BESV. Una dintre recomandările pentru CECE I din localitățile mari se referă la suplینirea numărului de funcționari degrevați.

55 Art. 88, alin. (9) Cod electoral: „Observatorii au acces la informațiile cu caracter electoral, la listele electorale, la procesele-verbale întocmite de organele electorale, pot efectua filmări foto și video cu înștiințarea președintelui organului electoral, fără a pune în pericol secretul și securitatea votării și protecția datelor cu caracter personal”.

Evolutiv, MO Promo-LEX atrage atenția asupra problemei asigurării cu resurse umane profesionale, în special, a CECEI. Comparativ cu scrutinele locale anterioare, la prezentele alegeri, gradul de nemulțumire al candidaților și al altor părți interesate față de calitatea procedurilor gestionate de acest organ electoral a fost unul mai mare. Suntem de părere că în condițiile unor factori obiectivi, cum ar fi exodul continuu al forței de muncă active, migrația internă spre zonele urbane, numărul mic de locuitori ai multor UAT de nivelul I, până la viitoarele alegeri locale generale trebuie luate măsuri ferme, inclusiv privind reorganizarea administrativ-teritorială, pentru a nu permite agravarea irecuperabilă a problemei. Subliniem că, potrivit datelor Biroului Național de Statistică și calculelor unor experți, la 1 ianuarie 2023, în 469 (52%) din cele 896 UAT I care și-au ales primarii, populația este sub 1.500 de locuitori⁵⁶. Aceasta în condițiile în care legea stabilește că UAT de sine stătătoare se formează dacă există o populație, de regulă, de cel puțin 1.500 de locuitori⁵⁷.

⁵⁶ [400 de locuitori](#) și mai puțin: 10 cele mai mici sate unde urmează să fie aleși primarii.

⁵⁷ [Legea nr. 764](#) din 27.12.2001 privind organizarea administrativ-teritorială a Republicii Moldova.

CAPITOLUL IV

CONTESTAȚIILE ELECTORALE

4.1. Examinarea contestațiilor în contextul alegerilor locale generale

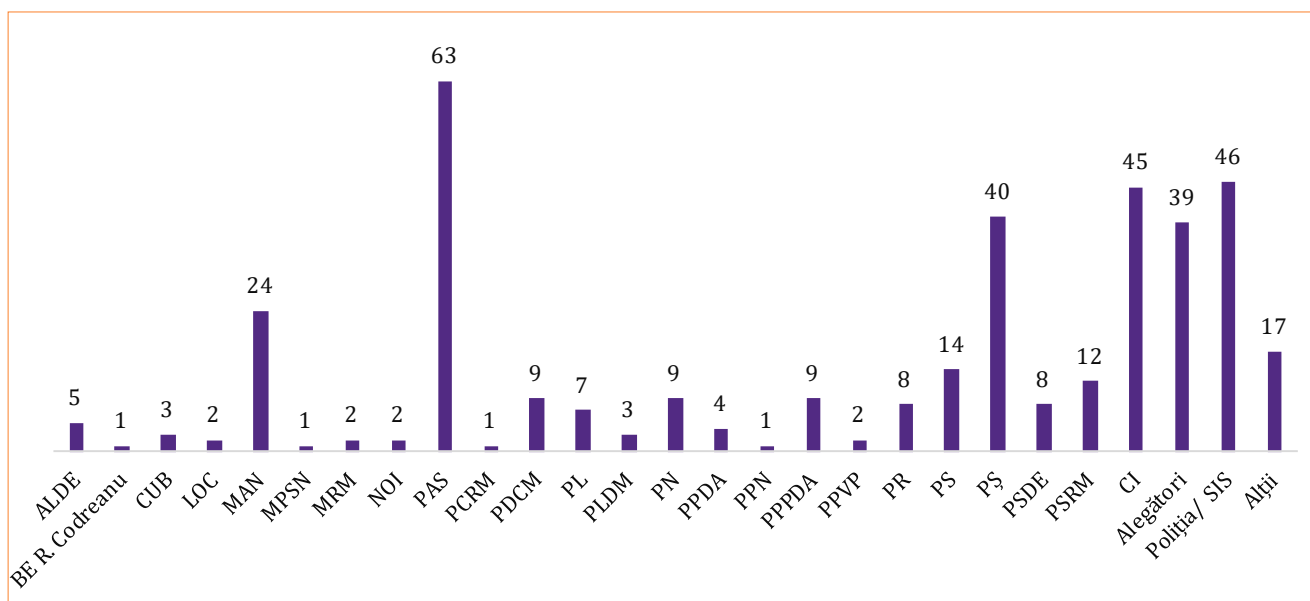
4.1.1. Contestații depuse la CEC

Pe adresa CEC au fost depuse circa **370 de contestații** (inclusiv cereri, petiții, sesizări), de șapte ori mai mult decât în scrutinul general local din 2019. Totuși, Comisia a înregistrat în calitate de contestații și a publicat în compartimentul corespunzător⁵⁸ doar 126 (34%) dintre cele identificate de MO Promo-LEX. Corespunzător, Comisia a publicat la alte compartimente și în mod sporadic contestațiile sau răspunsurile asupra acestora. În acest sens, nu sunt clare criteriile care sunt aplicate de CEC pentru a înregistra și a publica contestațiile parvenite în calitate de contestații electorale.

Fiind observată această practică și în alte scrutine, în Codul electoral au fost propuse și acceptate atât o noțiune mai largă pentru contestații, la art. 1, cât și criteriile care să permită încadrarea sesizărilor sau cererilor ce semnaleză încălcări ale legislației electorale în noțiunea de contestații. Constatăm cu regret că aceste modificări nu au dus la creșterea transparenței și previzibilității acțiunilor organelor electorale, însă, în mod pozitiv, au determinat examinarea în termenul restrâns prevăzut pentru contestațiile electorale.

Din cele 370 de contestații, 230 de contestații au fost depuse de potențiali candidați, partide politice și concurenți electorali desemnați de formațiunile politice, 45 de contestații – de candidații independenți, 46 – de reprezentanți ai organelor de forță (Poliția și SIS), 39 – de alegători, 17 – de alți subiecți (graficul nr. 4).

58 Compartimentul [Contestații depuse la Comisia Electorală Centrală](#).

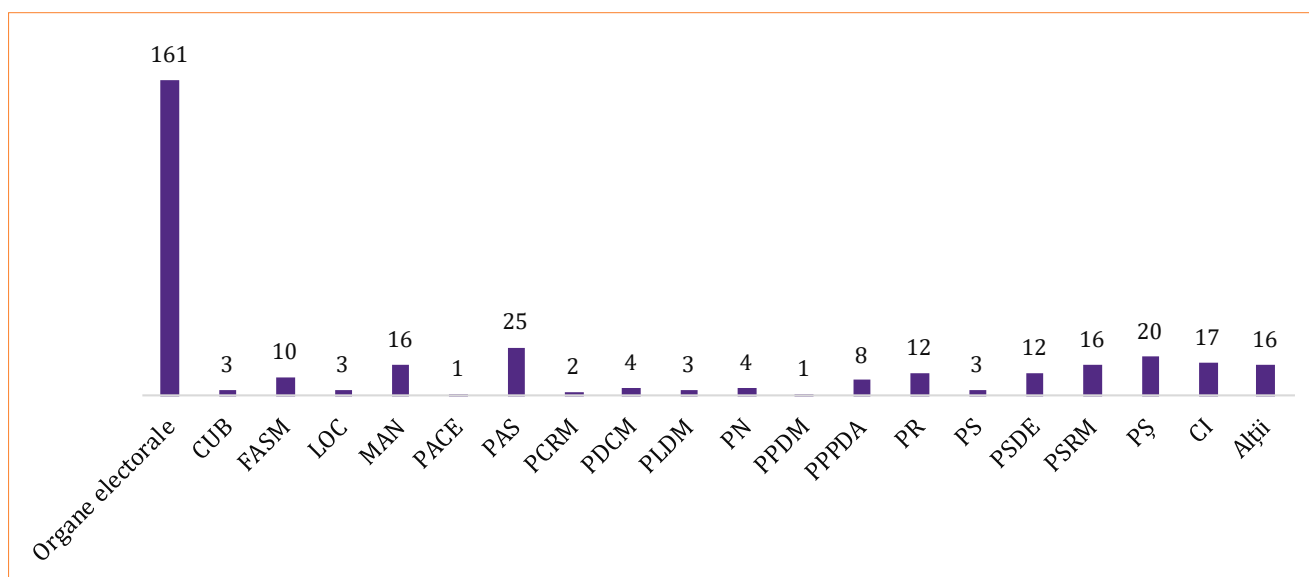
Diferit de scrutinele precedente, reprezentanții organelor de forță au apărut în calitate de subiecți care au sesizat organele electorale despre un număr considerabil de încălcări ale legislației electorale. De principiu, Asociația Promo-LEX consideră că, în condițiile în care constatăm aceleași probleme de la un scrutin la altul (spre ex., nereguli în finanțarea campaniilor electorale, coruperea alegătorilor, abuzul de resurse administrative, utilizarea limbajului discriminatoriu și instigator la ură etc.), avem nevoie de o abordare proactivă inclusiv din partea organelor de forță, dar și a actorilor din domeniul justiției.

Totodată, MO Promo-LEX subliniază că organele de forță nu trebuie să dea impresia unui participant la alegeri sau a unui subiect activ care ar putea influența rezultatele alegerilor. Rolul organelor de forță trebuie să rămână cel de asigurare a ordinii și securității publice, de prevenire, investigare și descoperire a infracțiunilor și contravențiilor și de acordare a suportului organelor electorale. Totuși, în contextul formulării sesizărilor doar în privința unor concurenți electorali⁵⁹, unele dubii ar putea apărea în privința neutralității și neinterferenței⁶⁰ organelor de forță.

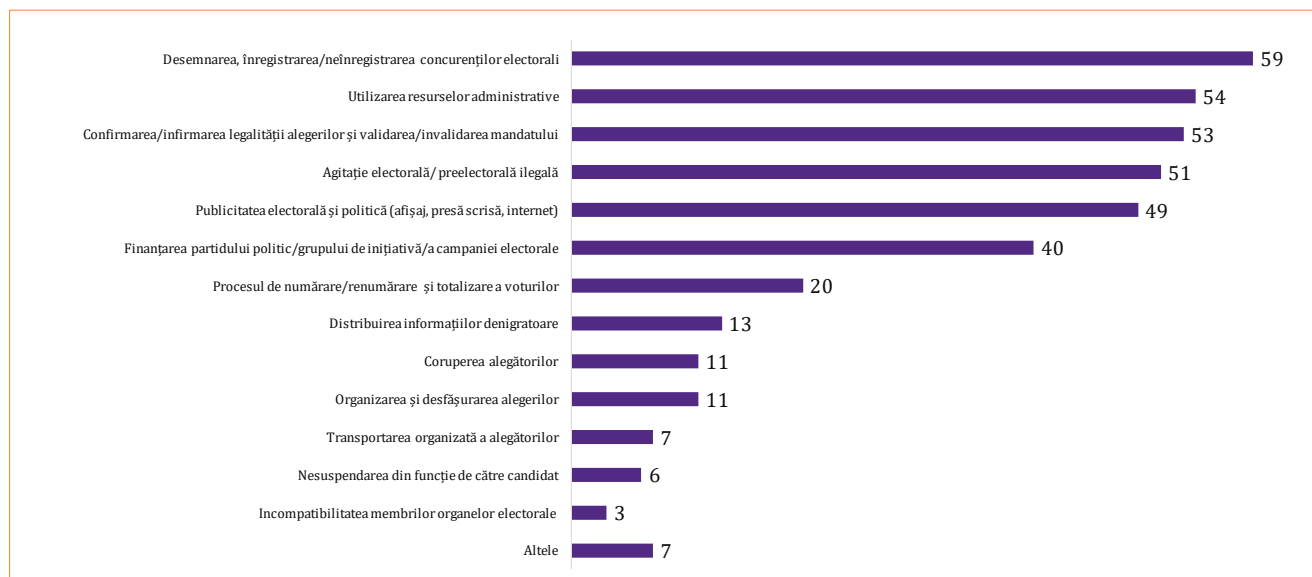
Cele mai multe contestații au fost depuse împotriva acțiunilor/inacțiunilor și actelor organelor electorale (161) și împotriva acțiunilor formațiunilor politice și ale candidaților desemnați de acestea (143) (graficul nr. 5).

59 Majoritatea sesizărilor organelor de forță au vizat pretinse acțiuni ilegale ale concurenților electorali PȘ, PR, FASM. Alte sesizări ale organelor de forță s-au referit la acțiunile concurenților electorali PSRM, PLDM, PACE, CUB și ale candidaților independenți.

60 Unul dintre [principiile directe privind securitatea publică în timpul alegerilor](#), bazate pe angajamentele OSCE și alte standarde internaționale, principiul neutralității și neinterferenței prevede că prestatorii de servicii de securitate publică nu ar trebui să fie implicați în politică, să ia parte sau să demonstreze un sprijin preferențial pentru orice partid specific sau candidat. Aceștia ar trebui să rămână neutri și să fie percepuți ca fiind imparțiali. Ghidul OSCE pentru prestatorii de securitate publică în alegeri.

Contestațiile depuse în cadrul CEC vizau în principal desemnarea, înregistrarea/neînregistrarea concurenților electorali, utilizarea abuzivă a resurselor administrative, confirmarea/infirmarya legalității alegerilor, efectuarea agitației electorale/preelectorale cu încălcarea prevederilor legale și publicitatea electorală sau politică (graficul nr. 6).

Observăm că, spre deosebire de alte scrutine, confirmarea/infirmarya legalității alegerilor și validarea/invalidarea mandatelor a devenit unul dintre subiectele celor mai multe contestații electorale, fenomen observat și în cazul contestațiilor depuse la consiliile electorale de circumscripție. Aceasta s-a datorat modificării competenței de confirmare/infirmarya a legalității alegerilor de la instanțele de judecată la organele electorale care au înregistrat concurenții electorali.

Totodată, și tematicii privind utilizarea abuzivă a resurselor administrative i-a revenit o cotă mai mare de contestații decât în scrutinele precedente. Cauzele acestui fenomen ar putea fi specificul alegerilor locale, care rezidă într-un număr mare de candidați la funcții electivă (inclusiv primari care candidează pentru un nou mandat), dar și reglementarea mai exactă a interdicției de utilizare a resurselor administrative în Codul electoral și Codul contravențional, începând cu anul 2022.

Examinând contestațiile și sesizările, CEC a aprobat hotărâri de respingere a contestațiilor în 31 de cazuri și hotărâri prin care a admis 13 contestații și a luat act de 12 sesizări. Totodată, CEC a declarat inadmisibile cel puțin 39 de contestații și cereri, cel mai frecvent motiv fiind depunerea contestației de un alt subiect decât cel stabilit la art. 94, alin. (1) și (2) Cod electoral sau de o persoană fără împuterniciri în acest sens (după anularea înregistrării candidaților PȘ). Alte motive pentru inadmisibilitatea contestațiilor au fost depășirea termenului de trei zile prevăzut pentru depunere (3 cazuri) și lipsa argumentării privind încălcarea drepturilor sale (un caz).

În același timp, CEC a remis spre examinare conform competenței cel puțin 117 contestații și sesizări (32% din totalul celor depuse) și a restituit 86 de contestații și sesizări depunătorilor (23% din totalul celor depuse). În cazul celorlalte contestații și sesizări, CEC fie a oferit un alt răspuns decât cele menționate *supra* (27 de cazuri), fie nu a publicat un răspuns (37 de cazuri).

Rata înaltă a contestațiilor și sesizărilor restituite și remise altor autorități (55%) arată, pe de o parte, necunoașterea competenței de soluționare a contestațiilor, iar, pe de altă parte, lipsa încrederii contestatarilor în organele electorale inferioare sau în alte autorități ale statului. În același timp, și neasumarea soluționării contestațiilor și sesizărilor, când acestea erau remise la CEC de poliție sau organele electorale inferioare este o cauză a restituirii și remiterii contestațiilor. În acest sens, recomandăm elaborarea unui îndrumar pentru concurenții electorali privind competența materială de soluționare a contestațiilor, cu indicarea regulilor privind respectarea procedurii prealabile și a altor condiții de admisibilitate a contestațiilor. Totodată, ar fi necesară instruirea temeinică a funcționarilor electorali în materie de examinare și soluționare a contestațiilor, în special în cazul alegerilor locale.

Reamintim că cel puțin în perioada 30 octombrie – 15 noiembrie 2023 Comisia Electorală Centrală nu a publicat corespondența de intrare și ieșire, care include contestațiile și sesizările neînregistrate ca atare și răspunsurile asupra acestora. Această omisiune a cauzat diminuarea transparenței procesului electoral.

În privința respectării **termenelor de soluționare a contestațiilor**, remarcăm că 187 de contestații au fost soluționate sau a fost emis un răspuns în termen de până la trei zile, așa cum prevede art. 100, alin. (1) din Codul electoral. Totodată, 50 de contestații au fost soluționate în termene de 4-5 zile și am putea prezuma că în cazul acestora a fost prelungit termenul cu cel mult două zile, așa cum prevede art. 100, alin. (9) din Codul electoral.

Totuși, 84 de contestații au fost soluționate în termene de 6-32 de zile, și doar 16 contestații dintre acestea s-au referit la finanțarea partidelor politice/campaniei electorale. Astfel, luând în considerare exceptarea contestațiilor privind finanțarea partidelor politice/campaniei electorale de la termenele de prescripție prevăzute de Codul electoral, conchidem că pentru cel puțin 68 de contestații termenele de examinare și soluționare au fost depășite. Alte încălcări ale termenelor observate sunt:

- a) contrar art. 97, alin. (3) din Codul electoral, în cazul a 20 de contestații termenul maxim de două zile pentru transmiterea spre examinare conform competenței a fost depășit cu 1-20 de zile;
- b) contrar condiției de soluționare a contestațiilor nu mai târziu de ziua alegerilor, cel puțin patru contestații depuse înainte de 5 noiembrie au fost soluționate după această dată;

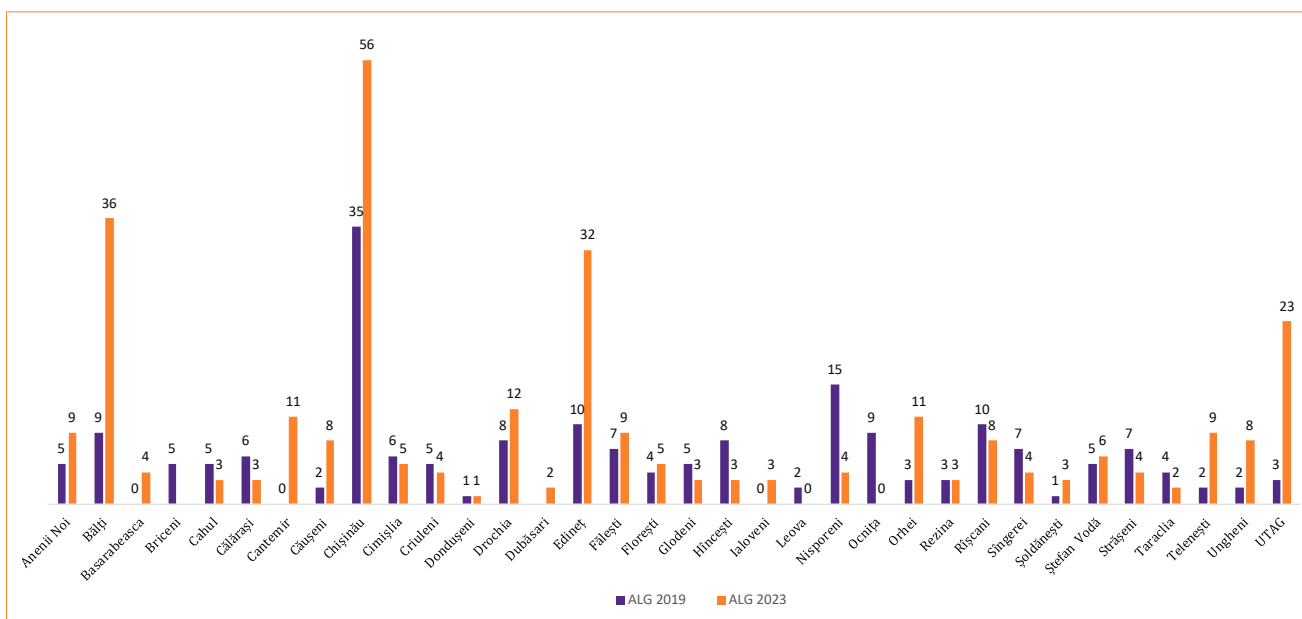
- c) contrar art. 100, alin. (4) Cod electoral, 15 contestații depuse în ziua alegerilor au fost soluționate în termen de 1-3 zile, și nu în aceeași zi.

4.1.2. Contestații la CECE II

Potrivit observatorilor Promo-LEX, în cadrul CECE II au fost depuse **294 de contestații**, cu circa 51% mai mult decât în scrutinul local din 2019. Cele mai multe contestații au fost depuse la CECE Chișinău – 56, Bălți – 36, Edineț – 32, UTAG – 23.

Graficul nr. 7

Contestațiile depuse în cadrul CECE II

Creșterea substanțială a numărului de contestații poate fi cauzată atât de numărul mare al partidelor politice care au desemnat candidați în alegeri, cât și de modificarea legislației electorale în privința admisibilității contestațiilor și competenței materiale de soluționare a acestora. Astfel, dacă în 2019 Codul electoral nu încadra în noțiunea de contestație și sesizările, iar contestatari puteau fi doar alegătorii și concurenții electorali, în 2023 prin contestație se are în vedere cererea (sesizarea) în formă scrisă, inclusiv cererea prealabilă, iar lista subiecților cu drept de a depune contestații a fost extinsă la candidatul desemnat, grupul de inițiativă și partidele politice care au dreptul de a participa la scrutin. De asemenea, în 2019 acțiunile/inacțiunile concurenților electorali se contestau direct în instanța de judecată, iar în 2023 – la organul electoral care a înregistrat respectivii subiecți, ulterior la organul ierarhic superior. Astfel, în alegerile locale sarcina consiliilor electorale de circumscripție de examinare și soluționare a contestațiilor a crescut în mod considerabil.

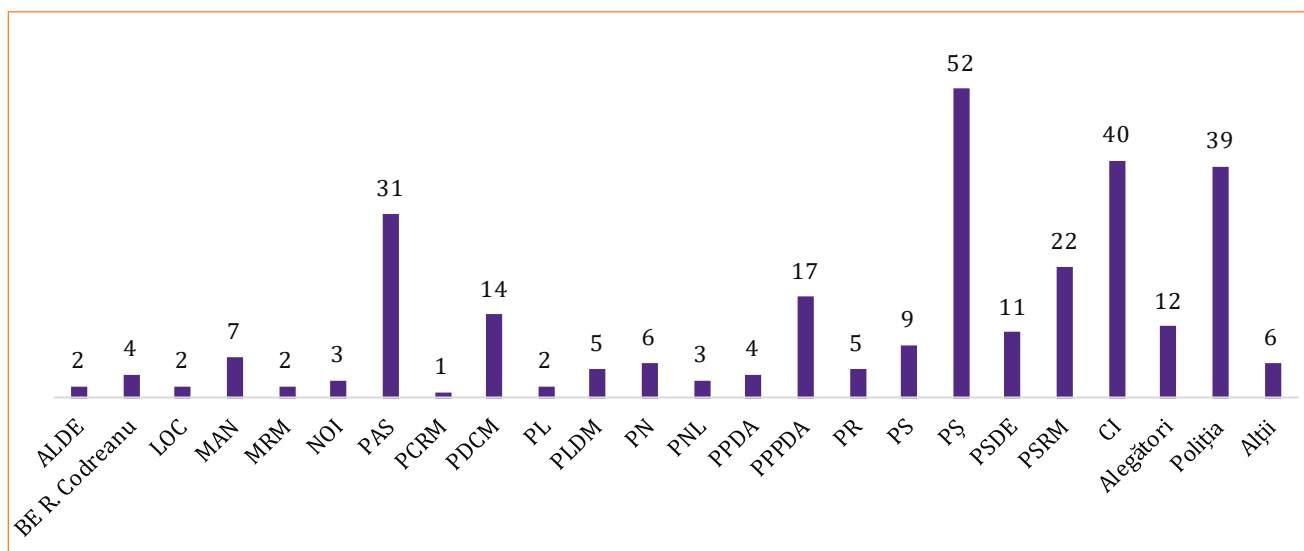
Observatorii Promo-LEX au remarcat o practică deficitară de ținere a evidenței contestațiilor prin:

- a) completarea registrului electronic (document Word) fără elemente de siguranță sau completarea în altă formă decât cea prevăzută în Anexa nr. 1 la *Regulamentul privind procedura de examinare a contestațiilor în perioada electorală*;
- b) completarea tardivă a registrului – în altă zi decât în ziua înregistrării contestației sau emiterii hotărârii;
- c) neînregistrarea sesizărilor și cererilor cu privire la încălcările electorale în registrul contestațiilor;
- d) lipsa registrului contestațiilor la momentul vizitei observatorilor, inclusiv din cauza remiterii acestuia organelor electorale ierarhic superioare, împreună cu alte materiale electorale, după ziua alegerilor etc.

În privința **subiecților care au depus contestații**, se atestă că 202 contestații au fost depuse de candidații desemnați de formațiunile politice, 40 – de candidații independenți, 39 de sesizări – de poliție, 12 – de alegători, celelalte fiind depuse de alți subiecți ai procesului electoral (graficul nr. 8).

Graficul nr. 8

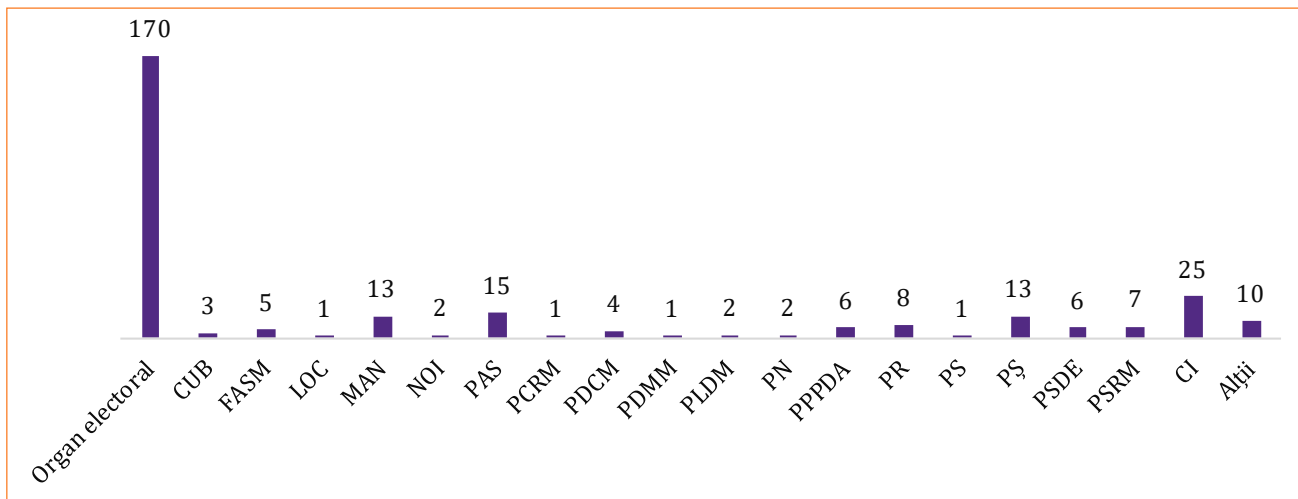
Contestatar

Cele mai multe contestații au fost depuse împotriva acțiunilor/inacțiunilor și a hotărârilor organelor electorale (170) și împotriva formațiunilor politice și a candidaților desemnați de acestea (90). Împotriva acțiunilor/inacțiunilor candidaților independenți au fost depuse 25 de contestații (graficul nr. 9).

Graficul nr. 9

Partea contestată

Spre deosebire de alegerile locale din 2019, când confirmarea sau infirmarea legalității alegerilor era de competența instanței de judecată și, corespunzător, nu era subiect de contestare în organele electorale, în cadrul scrutinului din 2023 – când competența aparține organelor electorale – se observă că procesul de confirmare sau infirmare a alegerilor a generat cele mai multe contestații. Astfel, contestațiile depuse în cadrul CECE de nivelul II vizau în principal confirmarea/infirarea legalității alegerilor (66), înregistrarea/neînregistrarea concurenților electorali (58), efectuarea agitației electorale cu încălcarea prevederilor legale (53) și utilizarea resurselor administrative (37).

Graficul nr. 10

Tema contestațiilor

În privința **soluțiilor adoptate**, CECE II au declarat contestațiile drept inadmisibile în cel puțin 82 de cazuri, au respins contestațiile în cel puțin 56 de cazuri, au admis contestațiile în cel puțin 54 de cazuri, au remis contestațiile conform competenței în cel puțin 46 de cazuri și au restituit contestațiile în cel puțin două cazuri. Observăm în acest scrutin local o creștere considerabilă a contestațiilor declarate inadmisibile de către CECE II, în comparație cu alegerile locale din 2019, când CECE II nu emitea astfel de soluții⁶¹.

Cel mai frecvent temei de inadmisibilitate invocat de CECE II (45 de cazuri (54%)) a fost cel prevăzut de art. 93, alin. (2), lit a), care stabilește că contestația se declară inadmisibilă când a fost depusă de un alt subiect decât cel stabilit la art. 94, alin. (1) și (2) sau de o persoană fără împuterniciri în acest sens. Alte temeiuri de inadmisibilitate au fost invocate în actele emise de CECE II asupra contestațiilor după cum urmează:

- nu a fost respectată procedura de examinare a cererii prelabile (art. 93, alin. (2), lit. b)) – în cel puțin **patru** cazuri;
- contestația a fost depusă după expirarea termenului prevăzut de Codul electoral (art. 93, alin. (2), lit. c)) – în cel puțin **nouă** cazuri;
- contestația nu corespunde cerințelor de formă și conținut, inclusiv din cauza lipsei probelor (art. 93, alin. (2), lit. d)) – în cel puțin **sapte** cazuri. Evidențiem că hotărârile CECE II nu specificau de fiecare dată dacă a fost acordat termen contestatarului pentru înlăturarea neajunsurilor, așa cum prevede norma legală, iar în cel puțin două cazuri, contestatarii au menționat că organul electoral nu i-a remis nicio adresă privind înlăturarea neajunsurilor⁶². Mai mult, contestațiile erau declarate inadmisibile inclusiv în cazul lipsei declarației pe propria răspundere privind proveniența legală a probelor. Diferit de interpretarea CECE II privind lipsa declarației pe proprie răspundere, CEC în cazul unei contestații⁶³ a menționat că prevederea de la pct. 22 al *Regulamentului privind procedura de examinare a contestațiilor în perioada electorală* vizează prezentarea probelor în cadrul ședinței publice a organului electoral, și nu în etapa examinării și elaborării proiectului de hotărâre asupra contestației. Iar pentru veridicitatea probelor anexate contestatarul a aplicat semnătura corespunzătoare. În acest sens, ar fi oportună unificarea practicii de interpretare a condițiilor care pot sau nu determina inadmisibilitatea contestației;
- contestatarul nu poate revendica încălcarea drepturilor sale electorale (art. 93, alin. (2), lit. e)) – în cel puțin **cinci** cazuri;
- contestația a fost depusă concomitent la un alt organ electoral (art. 93, alin. (2), lit. g)) – în cel puțin **trei** cazuri.

În același timp, notăm că unele CECE II au declarat inadmisibile contestațiile invocând alte motive decât cele stabilite exhaustiv de Codul electoral. De exemplu, a fost invocat motivul că acțiunile administrative pot fi contestate doar odată cu actul administrativ individual și motivul că contestatarul nu a probat niciun temei prevăzut de Codul electoral pentru contestațiile depuse după ziua votării, cu referire la art. 91, alin. (9)⁶⁴.

Luând în considerare numărul mare de contestații declarate drept inadmisibile, dar și condiția privind simplitatea și lipsa formalității procedurii de recurs, în special cu privire la admisibilitatea contestațiilor, stabilită de Codul de bune practici în materie electorală, recomandăm revizuirea listei temeiurilor de inadmisibilitate, în sensul excluderii temeiurilor formale, care permit examinarea fondului contestației. În același timp, este recomandabilă instruirea funcționarilor electorali în acest sens.

61 Potrivit observațiilor Promo-LEX, în alegerile locale din 2019, CECE II au adoptat hotărâri de respingere a contestațiilor în cel puțin 72 de cazuri, au remis contestațiile conform competenței în cel puțin 32 de cazuri, au admis contestațiile în cel puțin 23 de cazuri și au restituit contestațiile în cel puțin 21 de cazuri.

62 [Contestația](#) depusă de M. Brenici la 12.11.2023 pe adresa CEC; [Contestația](#) depusă de V. Alexandru la 11.11.2023 pe adresa CEC.

63 [Hotărârea CEC nr. 1588 din 17.11.2023 cu privire la contestația nr. CEC-7/8655 din 24.10.2023 a PAS.](#)

64 Contestațiile depuse după ziua votării se pot referi la încălcările ce vizează exercitarea dreptului la vot, organizarea procedurilor electorale din ziua votării și/sau stabilirea rezultatelor votării de către organele electorale, precum și alte încălcări prin care au fost lezate drepturile contestatarilor și influențate rezultatele votării.

În privința respectării **termenelor de soluționare a contestațiilor**, remarcăm că cel puțin 27 de contestații au fost soluționate sau a fost emis un răspuns în aceeași zi, dintre care doar 12 erau depuse în ziua alegerilor, cel puțin 60 de contestații au fost soluționate în termen de o zi, cel puțin 48 de contestații – în termen de două zile, 72 – în trei zile, 16 – în patru zile, șapte – în cinci zile, cinci – în șase zile, cinci – în șapte zile, una – în opt zile.

Evidențiem că organele electorale de nivelul al doilea au încălcat în cazul unor contestații termenele prevăzute de Codul electoral, și anume:

- contrar art. 97, alin. (3) din Codul electoral, în cazul a șase contestații, termenul de două zile pentru remiterea contestației spre examinare conform competenței a fost depășit;
- contrar art. 100, alin. (1) din Codul electoral, cel puțin 14 contestații au fost soluționate mai târziu de ziua alegerilor, deși au fost depuse până în ziua alegerilor;
- contrar art. 100, alin. (1) și (9), cel puțin șase contestații au fost soluționate în termene mai mari de 5 zile, deși contestațiile au fost depuse până în ziua alegerilor.

4.1.3. Contestații la CECE I

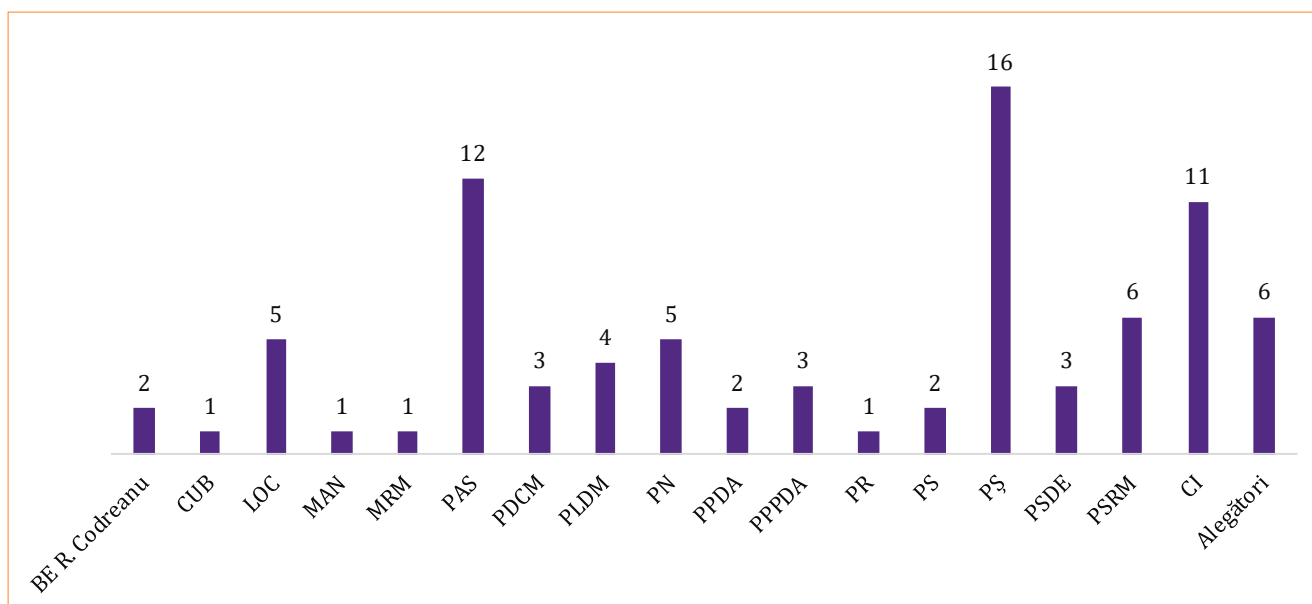
Potrivit observatorilor MO Promo-LEX, pe adresa CECE de nivelul I au fost depuse cel puțin **83 de contestații**, cele mai multe în cadrul CECE I din r. Edineț (17); mun. Chișinău (7), r. Rîșcani (6) și r. Sîngerei (6).

În privința **subiecților care au depus contestații**, se atestă că 66 de contestații au fost depuse de candidații desemnați de formațiunile politice, 11 – de candidații independenți, iar șase – de alegători (graficul nr. 11).

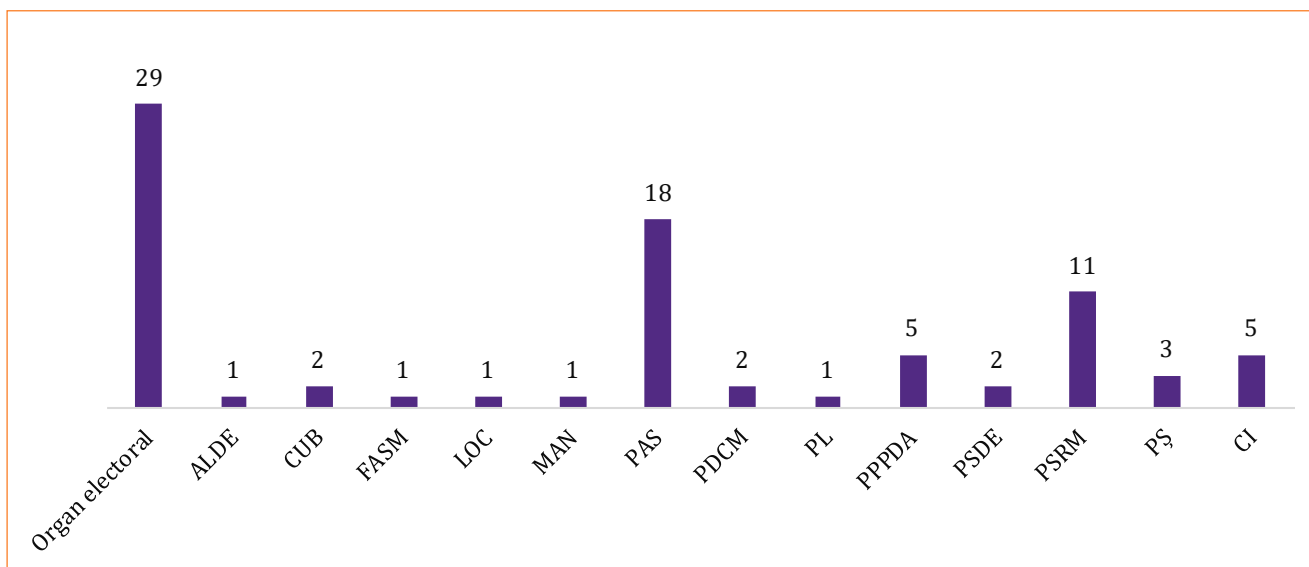
Cele mai multe contestații au fost depuse împotriva acțiunilor formațiunilor politice și a candidaților desemnați de acestea (49) și împotriva acțiunilor/inacțiunilor și a hotărârilor organelor electorale și ale membrilor acestora (29). Împotriva acțiunilor/inacțiunilor candidaților independenți au fost depuse cinci contestații.

Graficul nr. 11

Contestatar

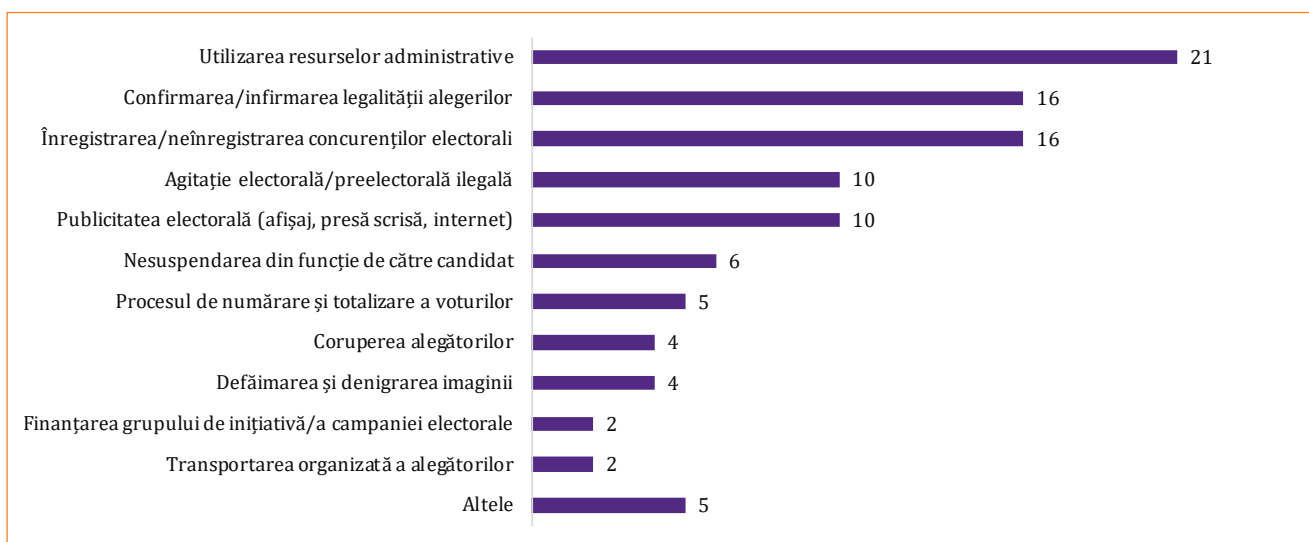

Graficul nr. 12
Partea contestată

Contestațiile depuse în cadrul CECE I vizau în principal utilizarea resurselor administrative (21), confirmarea/infirmarea legalității alegerilor (16), înregistrarea/neînregistrarea concurenților electorali (16), desfășurarea agitației electorale/preelectorale cu încălcarea prevederilor legale (10). În acest sens, observăm că atât la CECE II, cât și la CECE I au fost invocate cel mai frecvent aceleași teme ale contestațiilor.

Graficul nr. 13
Tema contestației

În privința **soluțiilor adoptate**, CECE I au declarat inadmisibile contestațiile în cel puțin 30 de cazuri, au respins contestațiile în cel puțin 16 cazuri, au admis parțial sau integral contestațiile în cel puțin 10 cazuri, au remis contestațiile conform competenței în cel puțin 15 cazuri și au restituit contestațiile în cel puțin două cazuri. Notăm că în unele cazuri CECE I nu emitea hotărâri în urma examinării contestațiilor, ci notificare sau scrisoare, prin care contestatarul era informat despre acțiunile întreprinse de CECE I sau despre imposibilitatea intervenției.

Evidențiem că, constatarea și concluziile privind numărul mare de contestații declarate inadmisibile în comparație cu scrutinul local în cadrul CECE II este valabilă și pentru CECE I.

Cel mai frecvent temei de inadmisibilitate invocat de CECE I (16 cazuri (53%)) a fost cel prevăzut de art. 93, alin. (2), lit. a), care stabilește că contestația se declară inadmisibilă când a fost depusă de un alt subiect decât cel stabilit la art. 94, alin. (1) și (2). Alte temeiuri de inadmisibilitate au fost invocate în actele emise de CECE I asupra contestațiilor după cum urmează:

- contestația a fost depusă după expirarea termenului prevăzut de Codul electoral (art. 93, alin. (2), lit. c)) – în cel puțin **un** caz;
- contestația nu corespunde cerințelor de formă și conținut, inclusiv din cauza lipsei probelor (art. 93, alin. (2), lit. d)) – în cel puțin **șapte** cazuri. Evidențiem că hotărârile CECE I nu specificau dacă a fost acordat termen contestatarului pentru înlăturarea neajunsurilor, așa cum prevede norma legală. Drept exemplu, menționăm contestația depusă de Sergiu Stanciu împotriva CECE 25/1 Orhei, în care contestatarul menționează că nu i-a fost acordat niciun termen pentru a înlătura neajunsurile și a prezentat Declarația pe propria răspundere privind proveniența legală a probelor⁶⁵;
- contestatarul nu poate revendica încălcarea drepturilor sale electorale (art. 93, alin. (2), lit. e)) – în cel puțin **un** caz.

În privința respectării **termenelor de soluționare a contestațiilor**, remarcăm că cel puțin șase contestații au fost soluționate sau a fost emis un răspuns în aceeași zi, dintre care doar una era depusă în ziua alegerilor. Totodată, cel puțin 18 contestații au fost soluționate în termen de o zi, cel puțin 22 de contestații – în termen de două zile, 18 – în trei zile, trei – în patru zile, una – în cinci zile, una – în șase zile, trei – în șapte zile. Evidențiem că în cel puțin un caz, contrar art. 97, alin. (3) din Codul electoral, termenul de două zile pentru remiterea contestației spre examinare conform competenței a fost depășit.

4.1.4 Analiza calitativă a conținutului contestațiilor și a soluțiilor acestora la alegerile locale generale

a) Calitatea examinării sesizărilor și contestațiilor

În urma analizei calitative a contestațiilor, MO Promo-LEX a constatat că în cel puțin un caz, CEC, examinând răspunsul CECE Mileștii Mici nr. 21/12 asupra unei sesizări privind pretinse încălcări ale legislației în partea ce ține de utilizarea resurselor administrative⁶⁶, a atras atenția președintei CECE 21/12 asupra faptului că contestațiile (sesizările) se examinează în conformitate cu prevederile Codului electoral și ale Codului administrativ, precum și ale *Regulamentului privind procedura de examinare a contestațiilor în perioada electorală*. Astfel, CEC a atras atenția asupra necesității de a respecta cadrul normativ și procedurile regulamentare, respectiv de a adopta o soluție bazată pe documente și explicațiile părților.

La fel, observatorii Promo-LEX au identificat cel puțin 15 cazuri⁶⁷ de emitere a hotărârilor asupra contestațiilor fără să fie respectată structura hotărârii stabilită la pct. 15 al *Regulamentului privind procedura de examinare și soluționare a contestațiilor de către*

⁶⁵ [Contestația](#) din 15.11.2023, depusă de Sergiu Stanciu împotriva CECE 25/1 Orhei.

⁶⁶ [Scrisoarea](#) CEC nr. 3490 din 31.10.2023.

⁶⁷ Hotărârea nr. 28/2 din 20.11.2023 a CECE 4 Anenii Noi; Hotărârea nr. 30 din 03.11.2023 a CECE 4/21 Speia; Hotărârea nr. 23 din 15.10.2023 a CECE 12/8 Cruglic; Hotărârea nr. 1 din 08.11.2023 a CECE 16/22 Lopatnic; Hotărârea nr. 10 din 06.10.2023 a CECE 18/37 Vărvăreuca; Hotărârea nr. 23 din 18.10.2023 a CECE 20/2 Bălceana; Hotărârea nr. 1 din 29.10.2023 a CECE 21/5 Costești; Hotărârea nr. 1 din 14.10.2023 a CECE 23/21 Vărzărești; Hotărârile nr. 22, 23, 24 din 19.10.2023 ale CECE 28/6 Bilicenii Vechi; Hotărârile nr. 8/1 din 18.10.2023, nr. 9/1 din 25/10/2023, nr. 11/1 din 27.10.2023 ale CECE 29/17 Parcani; Hotărârea nr. 22 din 14.10.2023 a CECE 30/16 Pânășești.

organele electorale în perioada electorală. În special, în hotărârile consiliilor electorale de nivelul I lipseau:

- a) partea descriptivă (faptele invocate în contestație de către contestatar și, respectiv, poziția pârâtului) – 12 cazuri;
- b) motivarea (faptele constatate de organul electoral în baza probelor anexate, temeiul legal de care s-a călăuzit organul electoral) – 15 cazuri;
- c) dispozitivul (concluzia organului electoral privind admiterea integrală sau parțială; respingerea integrală sau parțială) – 3 cazuri⁶⁸.

În acest sens, reiterăm recomandarea privind instruirea temeinică a funcționarilor electorali în ce privește examinarea și soluționarea contestațiilor în special în cadrul alegerilor locale. De asemenea, recomandăm examinarea oportunității modificării competenței de soluționare a contestațiilor de care este responsabil CECE I către CECE II.

Într-o altă ordine de idei, evidențiem că deși Codul electoral nu mai prevede competența BESV de soluționare a oricăror contestații, unele contestații au fost totuși remise la adresa lor. Drept exemplu, arătăm că contestațiile depuse la CEC în privința acțiunilor președintelui și secretarului BESV nr. 7/7 Albinețul Vechi, Fălești, au fost remise spre examinare conform competenței la adresa BESV corespunzător⁶⁹. Astfel, pe lângă faptul că BESV, potrivit legii, nu ar trebui să soluționeze contestații, cu atât mai mult nu ar trebui să se pronunțe în privința acțiunilor pretins ilegale ale membrilor săi. Mai mult, în unele cazuri⁷⁰ și contestațiile privind acțiunile unor președinți de CECE au fost remise spre examinare aceluiași CECE, contrar art. 91, alin. (3) din Codul electoral.

b) Statutul juridic al contestatarilor

În cel puțin două cazuri la CEC⁷¹ și 11 cazuri la consiliile electorale de circumscripție, contestațiile au fost depuse de către președinții OT sau organele politice ale partidelor politice. Menționăm că, potrivit art. 94, alin. (1) din Codul electoral, în calitate de subiect al contestației poate fi alegătorul, candidatul desemnat, grupul de inițiativă, blocul electoral, concurentul electoral, care revendică încălcarea drepturilor sale legitime, prevăzute de cod și de alte acte normative în domeniul electoral. De asemenea, pot depune contestații și partidele politice care au dreptul de a participa la scrutin.

Evidențiem că în scrutinele precedente, contestațiile depuse de reprezentanții organizațiilor teritoriale ale partidelor politice erau declarate inadmisibile, deoarece erau depuse de persoane neîmputernicite. Diferit de practica anterioară, în acest scrutin organele electorale au examinat aceste contestații. Mai mult, CEC a considerat, într-un caz⁷², că contestația semnată de președintele Biroului permanent al organizației teritoriale este depusă de o persoană împuternicită, în virtutea art. 2, alin. (1), art. 14, alin. (1) și (3) din Legea privind partidele politice și a prevederilor statutare potrivit cărora președintele OT reprezintă partidul la nivel teritorial, iar contestația viza pretinse fapte ilicite produse în UAT respectivă.

MO Promo-LEX consideră că procesul de depunere și admisibilitate a contestațiilor nu trebuie să fie supus unor formalități excesive⁷³. În același timp, în lipsa unei calități acordate de organul electoral subiectului în alegeri (candidat, grup de inițiativă sau reprezentant), determinarea cercului de persoane împuternicite și, respectiv, neîmputernicite ar putea să

68 Hotărârea nr. 30 din 03.11.2023 a CECE 4/21 Speia; Hotărârea nr. 10 din 06.10.2023 a CECE 18/37 Vărvăreuca; Hotărârea nr. 1 din 14.10.2023 a CECE 23/21 Vărzărești.

69 [Scrisoarea](#) CEC nr. 8/3790 din 18.11.2023.

70 [Scrisoarea](#) CEC nr. 8/3634 din 07.11.2023.

71 Contestații la CEC: Biroul Permanent al OT PAS Anenii Noi vs PSRM; Pulisca M. – președinte al OT PAS Vatra vs MAN.

72 [Hotărârea](#) CEC nr. 1588 din 17.11.2023 cu privire la contestația nr. CEC-7/8655 din 24 octombrie 2023 a PAS.

73 Pct. 3.3, lit. b) din [Codul](#) de bune practici în materie electorală: „Procedura de recurs trebuie să fie simplă și lipsită de formalitate, în special cu privire la stabilirea admisibilității contestațiilor”.

prezintă anumite dificultăți. De exemplu, în cazul partidelor politice, urmând interpretarea CEC, am putea să ne așteptăm ca în calitate de contestatari să apară nu numai președintele organizației teritoriale, dar și vicepreședintele OT, președintele și vicepreședintele organizației locale a partidului, dar și persoanele desemnate de aceștia prin procură. În același timp, ar putea fi dificilă identificarea cazurilor în care statutul de președinte al organizației teritoriale a fost acordat altei persoane, organele electorale neavând acces la informațiile privind modificările operate în structurile partidului politic.

MO Promo-LEX recomandă examinarea suplimentară a acestui aspect și, după caz, reglementarea listei de subiecți care ar putea reprezenta partidul politic în alegeri și a actelor confirmative necesare în *Regulamentul privind procedura de examinare a contestațiilor în perioada electorală*.

c) Calitatea de contestatar a Partidului Șansa, după anularea înregistrării candidaților desemnați de formațiunea politică

Cel puțin 59 de contestații au fost declarate inadmisibile de consiliile electorale de circumscripție și 35 – de CEC, deoarece au fost depuse de „subiecți care nu sunt abilitați cu dreptul înaintării contestațiilor în materie electorală” – candidații PȘ, a căror înregistrare a fost anulată cu doar două zile înainte de ziua alegerilor. În aceste cauze, contestatarii au solicitat infirmarea legalității alegerilor, invocând că le-a fost anulată înregistrarea în mod ilegal. Totodată, litigiul principal, inițiat la 4 noiembrie de PȘ împotriva Comisiei pentru Situații Excepționale (privind anularea înregistrării candidaților desemnați de această formațiune), nu avea și nu are o decizie definitivă și irevocabilă până la începutul lunii februarie 2024.

Astfel, autoritățile electorale au fost puse în situația atât de a face față unui volum mare de contestații care vizează legalitatea dispoziției CSE, cât și de a se pronunța asupra legalității scrutinului în întregime, fără o decizie definitivă și irevocabilă a instanțelor de judecată privind legalitatea anulării înregistrării unui număr mare de candidați.

Totuși, organele electorale nu au suspendat examinarea contestațiilor respective până la emiterea deciziei definitive și irevocabile privind dispoziția CSE și au considerat că autorii contestațiilor nu sunt subiecți abilitați cu dreptul de a depune contestații în materie electorală și, în mod subsecvent, inexistența dreptului lezat. Și instanțele de judecată au punctat că în urma anulării înregistrării tuturor candidaților PP „Șansă” la alegerile locale generale din 05 noiembrie 2023, ultimul nu mai deține statut de concurent electoral și nici nu poate să-l obțină în cadrul scrutinului în cauză, din motiv că termenul legal stabilit pentru înregistrarea candidaților a expirat, respectiv partidul politic vizat nu mai poate participa la alegerile locale generale din 2023. Iar odată cu pierderea calității de concurent electoral, subiectul în cauză nu poate pretinde încălcarea drepturilor electorale vătămate, inclusiv revendicarea acestora în cadrul procedurii administrative electorale, ceea ce denotă caracterul inadmisibil al revendicărilor din acțiune⁷⁴. MO Promo-LEX reiterează că litigiul privind legalitatea Dispoziției CSE nr. 92 din 3 noiembrie 2023 urma a fi soluționat în termenele restrânse prevăzute de Codul electoral⁷⁵.

Luând în considerare cele menționate *supra*, recomandăm revizuirea practicii de confirmare/infirmare a legalității alegerilor, în sensul respectării condiției prevăzute de art. 174, alin. (2) Cod electoral, și anume confirmarea sau infirmarea legalității alegerilor **nu mai devreme de soluționarea definitivă de către organele electorale și instanțele de judecată a contestațiilor depuse conform procedurilor stabilite**. De asemenea,

74 [Încheierea](#) CSJ din 19.11.2023 în cauza PȘ vs CECER Anenii Noi nr. 4; [Încheierea](#) CSJ din 19.11.2023 în cauza PȘ vs CECER Glodeni nr. 19; [Decizia](#) CSJ din 19.11.2023 în cauza PȘ vs CECER Sângerei nr. 28; [Încheierea](#) CSJ din 19.11.2023 în cauza PȘ vs CECER Râșcani nr. 27; [Încheierea](#) CSJ din 19.11.2023 în cauza PȘ vs CECER Drochia nr. 14; [Încheierea](#) CSJ din 19.11.2023 în cauza PȘ vs CECER Dondușeni nr. 13.

75 [Raportul](#) nr. 5. Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 10-11.

ar putea fi examinată oportunitatea includerii unei condiții de suspendare a soluționării contestațiilor, în cazul în care actele/acțiunile/inacțiunile invocate în contestație fac obiectul altui litigiu aflat în examinare.

d) Incompatibilitatea și implicarea membrilor BESV și ai CECE în activități de agitație electorală

Art. 42, alin. (1) din Codul electoral prevede că membrii consiliilor și birourilor electorale nu au dreptul să desfășoare oricare altă activitate în calitate de subiect implicat în procesul electoral; nu pot face declarații sau agitație în favoarea sau în defavoarea concurenților electorali; nu pot să se implice în activități politice în susținerea vreunui din concurenții electorali; nu pot sprijini financiar sau prin orice alte modalități, direct sau indirect, niciun concurent electoral. În cazul alegerilor locale, membri ai consiliilor și birourilor electorale nu pot fi soții, afinii și rudele de gradul întâi ale persoanei care candidează în circumscripția electorală în a cărei rază teritorială se află organul electoral din a cărui componență face parte.

Au fost depuse cel puțin 14 contestații privind implicarea membrilor organelor electorale (CECE, BESV) în activități de agitație electorală în favoarea sau defavoarea unor concurenți electorali. Spre deosebire de scrutinul din 2019, când aceste categorii de contestații erau respinse, în scrutinul din 2023 majoritatea contestațiilor (10) au fost admise, fiind aplicate unele sancțiuni:

- în două cazuri, consiliile electorale de circumscripție de nivelul I au examinat singure aceste contestații, chiar dacă era vizat unul sau mai mulți membri din cadrul acestor organe electorale. Astfel, într-un caz președinta CECE 6/14 a fost atenționată asupra neadmiterii încălcării legislației și obligată să șteargă orice postare în favoarea sau defavoarea unui candidat; iar într-un alt caz membrul CECE 31/1 a fost avertizat;
- în opt cazuri CECE II au decis aplicarea avertismentului președintei CECE 18/27; unui membru al BESV 5/5; secretarei BESV 17/7, dar și revocarea a doi membri ai CECE și a secretarului CECE 14/10.

De asemenea, au fost depuse cel puțin șapte contestații care invocă incompatibilitatea membrilor BESV/CECE din cauza gradelor de rudenie sau de afinitate cu candidații și/sau deținerea concomitentă a unei funcții de demnitate publică și a unei funcții în cadrul organului electoral. Majoritatea soluțiilor asupra acestor contestații erau de remitere spre examinare conform competenței (4), de respingere (1), declarare a inadmisibilității (1) sau de adoptare a altei soluții decât respingere sau admitere. Totuși, unii membri ai organelor electorale a căror rudenie sau afinitate a fost sesizată nu au continuat să-și desfășoare activitatea în cadrul organelor electorale, depunându-și demisia (ex. președinta CECE 36/3 Vulcănești) sau fiind revocată din funcție și modificată componența organelor electorale (ex. membra CECE 1/12).

Atragem atenția asupra faptului că persoanele împuternicite să exercite funcția de primar interimar (în timpul suspendării activității primarului care candidează) nu ar trebui să exercite și o funcție în cadrul organelor electorale. Asemenea situații au fost observate în cel puțin două cazuri:

- un membru al CECE 26/5 Cuizăuca (a îndeplinit și atribuțiile BESV, conform art. 158 Cod electoral) care a exercitat și funcția de primar interimar al s. Cuizăuca, r. Rezina⁷⁶;
- președinta CECE 1/5 Vadul lui Vodă, care a exercitat și funcția de primar interimar al or. Vadul lui Vodă 1/5⁷⁷.

⁷⁶ Contestația din 29.10.2023 depusă la CECE 26 Rezina de către S. Cojocari (CI).

⁷⁷ Contestația din 10.11.2023 depusă la CECE 1 Chișinău de către E. Cebotari (BE R. Codreanu).

Această recomandare de incompatibilitate a funcțiilor este argumentată prin modul de delegare „sub proprie răspundere” a exercitării atribuțiilor sale de primar viceprimarului sau, după caz, secretarului consiliului, conform art. 34, alin. (3) din Legea nr. 436 din 28.12.2006, dar și prin modul de alegere a viceprimarului – la propunerea primarului. Astfel, relația de încredere între primarul care candidează pentru un nou mandat și viceprimar sau secretar, căruia i-a delegat atribuțiile, ar putea fi, cu un grad mare de probabilitate, incompatibilă cu restricțiile prevăzute la art. 42 din Codul electoral pentru membrii consiliului și ai biroului electoral (de a nu face declarații sau agitație în favoarea ori în defavoarea concurenților electorali și de a nu sprijini financiar sau prin orice alte modalități, direct sau indirect, niciun concurent electoral).

Astfel, recomandăm examinarea de către CEC a oportunității propunerii de modificări la cadrul normativ și, eventual, completarea art. 42, alin. (1) Cod electoral cu următoarea restricție: „nu are dreptul să exercite interimatul funcției de primar”.

e) Înregistrarea/neînregistrarea concurenților electorali

Pentru prima dată în cadrul alegerilor locale, deținerea studiilor generale obligatorii a fost instituită în calitate de condiție pentru candidații la funcția de primar. Aceasta a generat un nou subiect de contestații din partea concurenților electorali. Astfel, cel puțin 14 contestații s-au referit la lipsa actului de studii în dosarul de înregistrare a concurentului electoral sau la falsificarea acestui act de studii. O singură contestație a fost admisă de organele electorale (CECE 27/21 Recea, Rîșcani), hotărârea de înregistrare a candidatului respectiv fiind revocată. În celelalte cazuri organele electorale au declarat inadmisibile contestațiile din cauza expirării termenului de contestare sau le-au remis spre examinare conform competenței ori au respins contestațiile.

Totuși, în cazul candidatului la funcția de primar al com. Bubuieci L. Umanet, lipsa actului de studii a dus la concluzia instanțelor de judecată privind ilegalitatea hotărârii de înregistrare a candidatului. Corespunzător, CECE Bubuieci și-a revocat hotărârea de înregistrare a candidatului respectiv la 27.12.2023, după desfășurarea alegerilor și publicarea rezultatelor, potrivit cărora L. Umanet urma să devină primar.

În acest sens, atragem atenția că legiuitorul a stabilit, la art. 161, alin. (2), condițiile speciale obligatorii pentru a fi aleși în calitate de primari, inclusiv condiția privind deținerea studiilor generale obligatorii, iar documentele enumerate la art. 68, alin. (1), inclusiv copia de pe diploma de studii, ar trebui doar să confirme îndeplinirea acestor condiții. Corespunzător, MO Promo-LEX consideră că în etapa examinării dosarului de înregistrare, organul electoral ar trebui să examineze dacă actele prezentate fac dovada îndeplinirii condițiilor obligatorii stabilite de lege, și nu după desfășurarea alegerilor, când alegătorii și-au manifestat opțiunea de vot în privința candidaților înregistrați de organul electoral corespunzător.

În altă ordine de idei, evidențiem că cel puțin 21 de contestații au fost depuse împotriva candidaților în privința cărora ANI a emis un act de constatare și a dispus privarea de dreptul de a ocupa funcții de răspundere. Majoritatea contestațiilor organele electorale le-au declarat inadmisibile sau în privința acestora au pronunțat hotărâri de respingere. Totuși, instanțele de judecată au constatat, în unele cazuri⁷⁸, ilegalitatea hotărârilor de înregistrare – dacă pe moment există o hotărâre judecătorească executorie prin care a fost menținut actul de constatare al ANI.

MO Promo-LEX a constatat că cazurile de înregistrare a candidaților care au acte definitive emise de ANI, în care este menționată aplicarea sancțiunii de privare de dreptul de a ocupa

78 Țiței Vitalie (Pociumbăuți), Sandu Alexandru (Hiliuți), Ion Berladean (Cotova).

funcții publice, dar care nu au fost eliberați din funcția deținută, au generat multiple litigii electorale. Considerăm că atât autoritățile electorale, cât și ANI ar trebui să se conducă de practica judiciară formată în cadrul acestui scrutin și să prevină existența unor asemenea cazuri în viitor.

Totodată, evidențiem că după desfășurarea alegerilor și declararea primarului ales, unele CECE au început să verifice întrunirea condițiilor de a deveni primari, prin prisma existenței interdicției de a exercita funcții de răspundere. Astfel, de exemplu, CECE 10 Căușeni a conchis că, potrivit rezultatelor votării, Maria Ghelan a fost aleasă în funcția de primar al or. Căinari, însă în privința acesteia există o decizie a CSJ în urma căreia a rămas definitiv actul de constatare al ANI, prin care aceasta a fost privată de dreptul de a exercita funcții publice și funcții de demnitate publică pentru o perioadă de 3 ani. Corespunzător, CECE 10 Căușeni a conchis că Maria Ghelan nu a fost privată de dreptul de a candida, însă existența deciziei CSJ face imposibilă validarea mandatului de primar și a solicitat ANI să se pronunțe în partea ce ține de validarea/invalidarea mandatului de demnitate publică⁷⁹. În acest sens, reiterăm că condițiile obligatorii pentru exercitarea funcției de primar trebuie verificate de organele electorale în etapa înregistrării – și nu în etapa confirmării/infirmării legalității alegerilor și validării mandatului. Altfel, alegătorii vor avea impresia că votul lor nu contează.

79 [Scrisoarea](#) CECE 10 Căușeni din 13.11.2023.

CAPITOL V

DESEMNAREA ȘI ÎNREGISTRAREA CONCURENȚILOR

5.1. Reglementarea procedurii de înregistrare a concurenților

Perioada de desemnare a candidaților începe nu mai devreme de 60 de zile înainte de ziua alegerilor la funcțiile electivă pentru circumscripțiile electorale de nivelul II și nu mai devreme de 40 de zile în cazul circumscripțiilor de nivelul I. De asemenea, pentru înregistrarea în calitate de concurent electoral, partidele politice, blocurile electorale, candidații independenți, cel târziu cu 30 de zile înainte de ziua alegerilor, depun la consiliile electorale de circumscripție setul de documente necesar. Listele candidaților se întocmesc respectându-se cota minimă de reprezentare de 40% pentru ambele sexe. Poziționarea candidaților pe liste se face conform formulei: minimum patru candidați la fiecare zece locuri.

În același timp, prevederile noului Cod electoral, în continuare, obligă doar candidații independenți să colecteze semnături pentru a fi înregistrați. Totuși, a fost redus numărul de semnături care trebuie colectate, în plus, un alegător poate semna pentru susținerea mai multor candidați ce doresc să se înregistreze, or, anterior se putea semna doar pentru un solicitant. De asemenea, a fost redus censul de vârstă de la 25 la 23 de ani pentru funcția de primar și a fost introdusă condiția studiilor generale obligatorii.

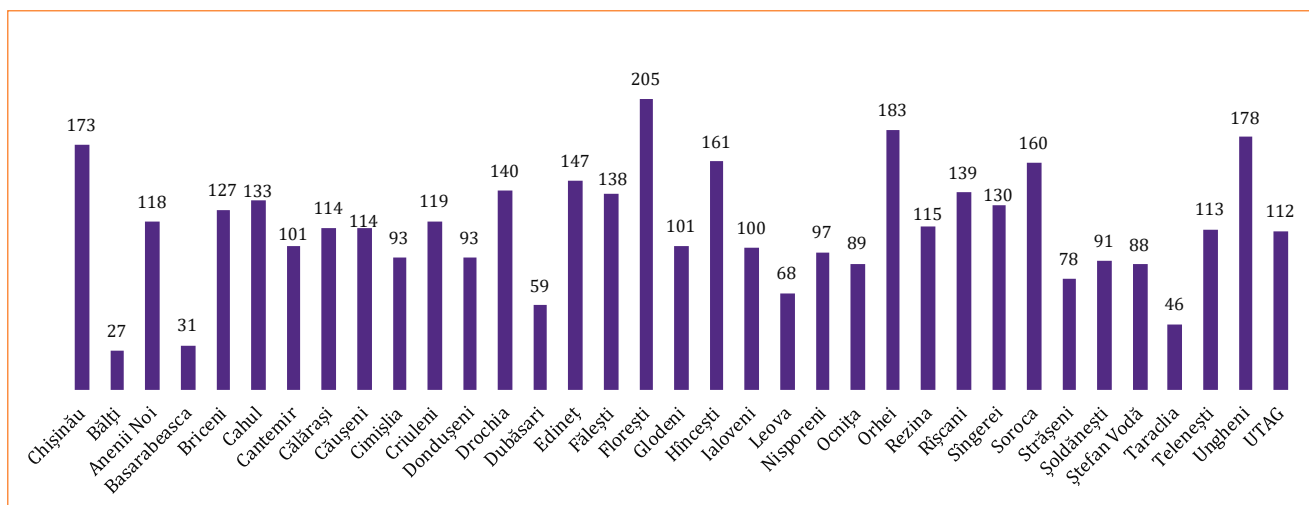
5.2. Desemnarea și înregistrarea concurenților pentru alegerile locale generale

5.2.1. Înregistrarea candidaților pentru funcția de primar

Potrivit observatorilor, în cadrul celor 898 CECE, au fost înregistrați 3.981 de candidați pentru funcția de primar⁸⁰. Cei mai mulți candidați au fost înregistrați în CE II Florești – 205, Orhei – 183 și Ungheni – 178.

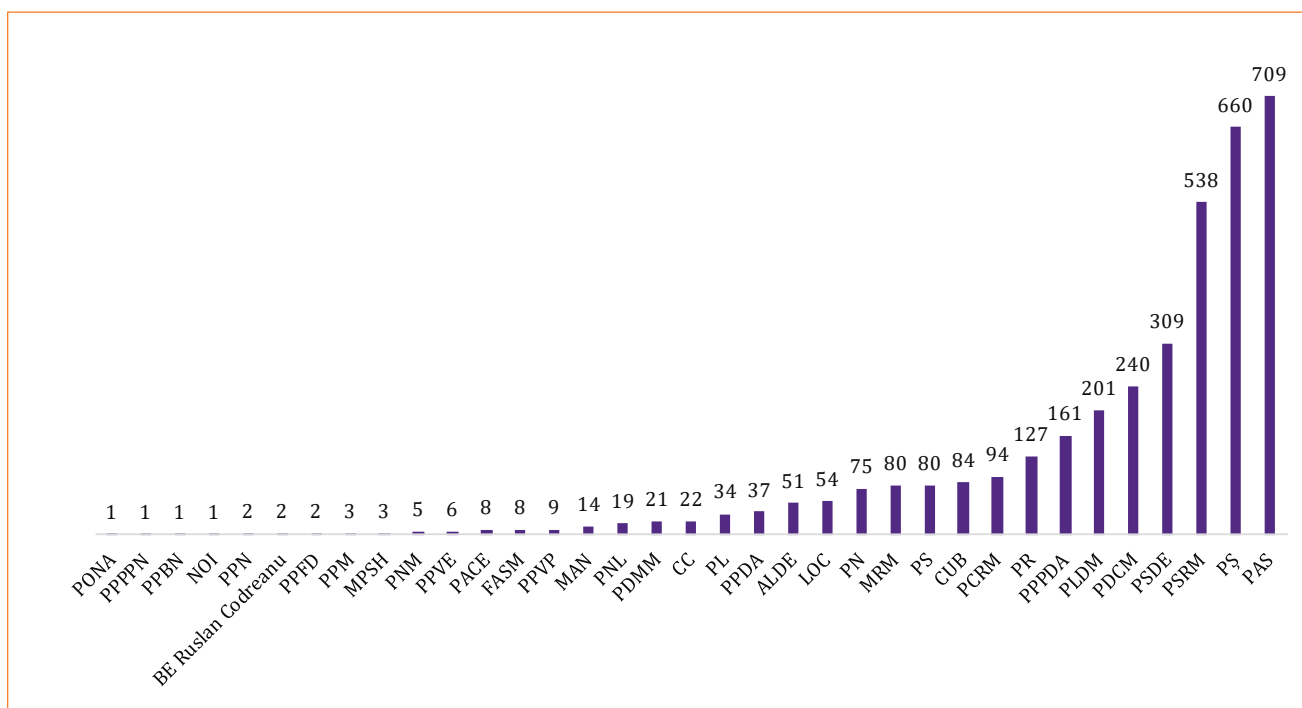
80 Informația a fost obținută în urma analizei de către observatorii Promo-LEX a datelor primare publicate pe pagina web a CEC

Candidații înregistrați la funcția de primar pe circumscripții

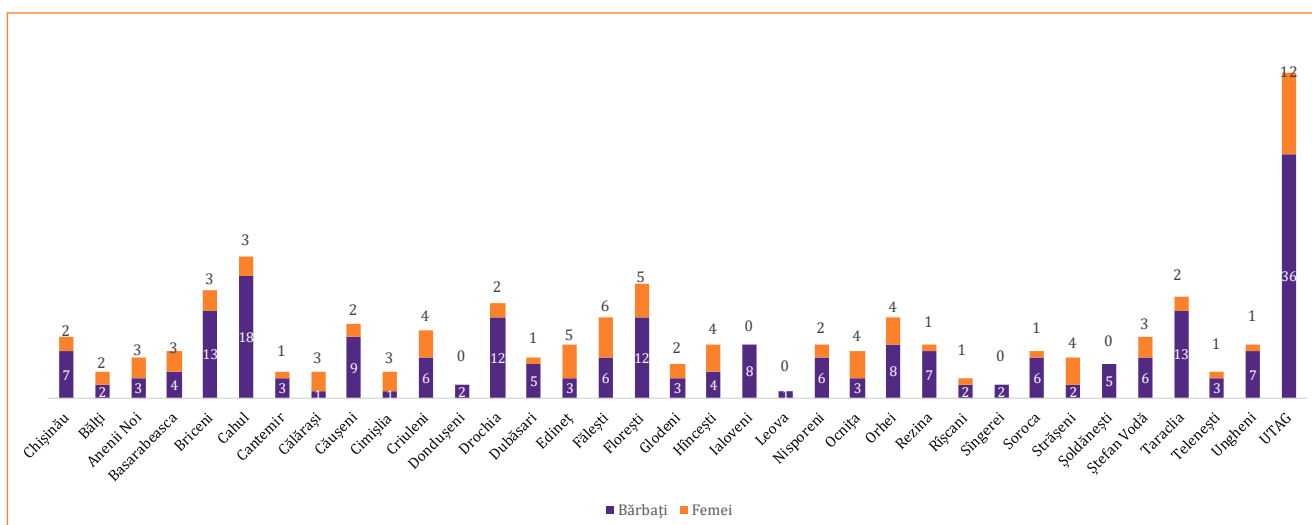
În funcție de apartenența politică, conform datelor reflectate în graficul nr. 15, observăm că cei mai mulți candidați înregistrați au fost desemnați de PAS (709), PȘ (660) și PSRM (538). Doar 30% din totalul candidaților înregistrați sunt femei, dintre care 92% au fost desemnate de formațiuni politice și doar 8% au candidat independent. Prin urmare, constatăm că femeile rămân a fi subreprezentate ca pondere de candidați înregistrați în alegeri.

Candidații în funcție de apartenența politică

Din cei 3.981 de candidați înregistrați, 319 (8%) au candidat independent. Cei mai mulți CI au fost înregistrați de CECE II UTAG – 48, Cahul – 21 și Fălești – 17.

Candidați independenți înregistrați la funcția de primar

Menționăm că la acest scrutin, conform prevederilor noului Cod electoral, pentru a candida independent la funcția de primar, candidatul trebuie să fie susținut de 1% din numărul alegătorilor din circumscripție, dar nu mai puțin de 100 de persoane. La scrutinul anterior acesta trebuia să prezinte semnăturile a 5% din alegători, dar nu mai puțin de 150. În pofida acestor modificări, numărul candidaților independenți înregistrați este în scădere. În scrutinul din 2019, din totalul candidaților înregistrați pentru funcția de primar, 9% au candidat independent, iar la scrutinul din 2023, doar 8%.

5.2.2. Înregistrarea candidaților pentru funcția de consilier

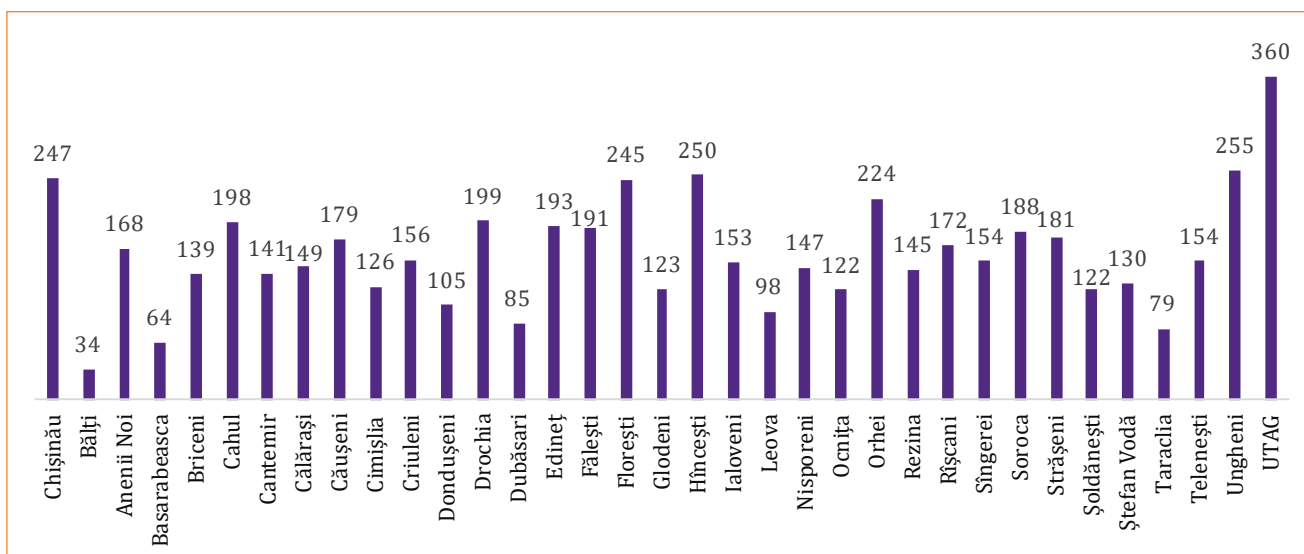
În contextul alegerilor locale generale din 2023 a continuat procesul de reducere a numărului de consilieri. Comparativ cu alegerile locale generale din 20 octombrie 2019, numărul consilierilor locali care urmau a fi aleși s-a redus cu 522 de persoane⁸¹. Această scădere este mai dramatică decât cea din perioada 2015–2019, când numărul de funcții electivă s-a micșorat cu circa 100 de mandate. Cauzele sunt, pe de o parte, reducerea continuă a numărului de locuitori din UAT, dar și, pe de altă parte, modificarea legislației. Începând cu scrutinul din 2023, numărul mandatelor de consilieri este stabilit conform datelor din Registrul de stat al populației (RSP) și nu datelor Biroului Național de Statistică.

În cadrul celor 896 CECE I și 35 CECE II au fost înregistrate 5.676 de dosare (peste 56,4 mii de persoane) pentru funcția de consilier (graficul nr. 17). Cele mai multe dosare au fost înregistrate în UTAG (360), raionul Ungheni (255) și raionul Hîncești (250).

81 [Raportul nr. 1](#), Misiunea Promo-LEX de observare a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 8.

Graficul nr. 17

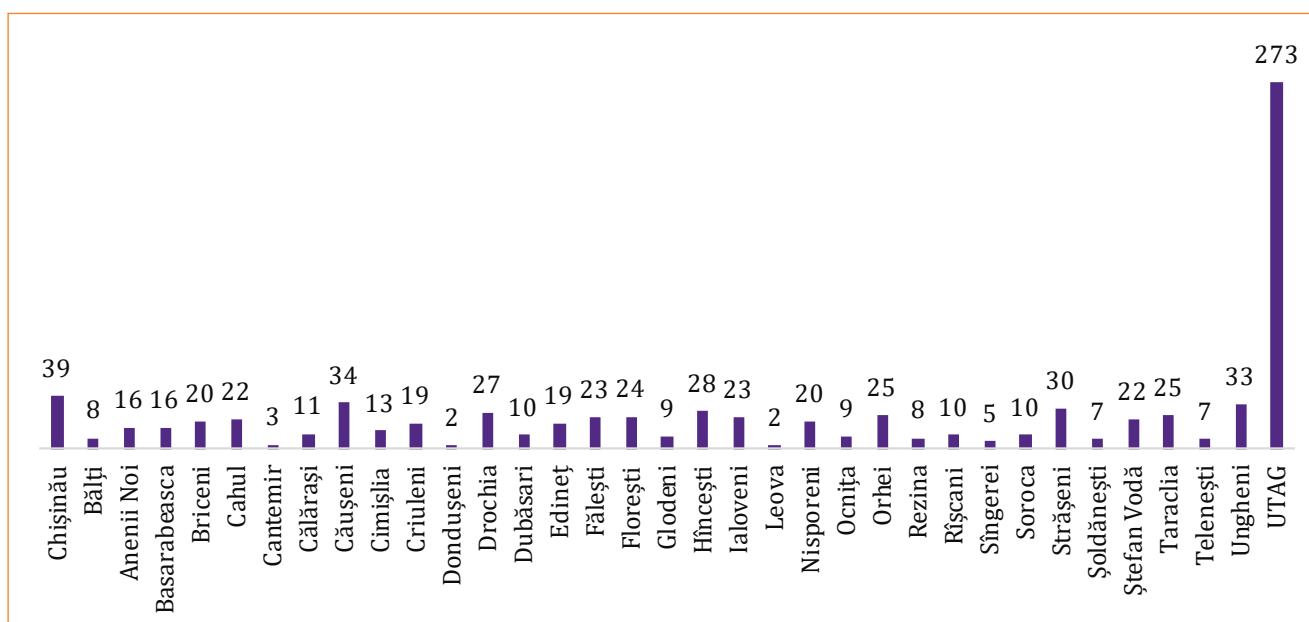
Numărul de dosare înregistrate per CECE (II și I)

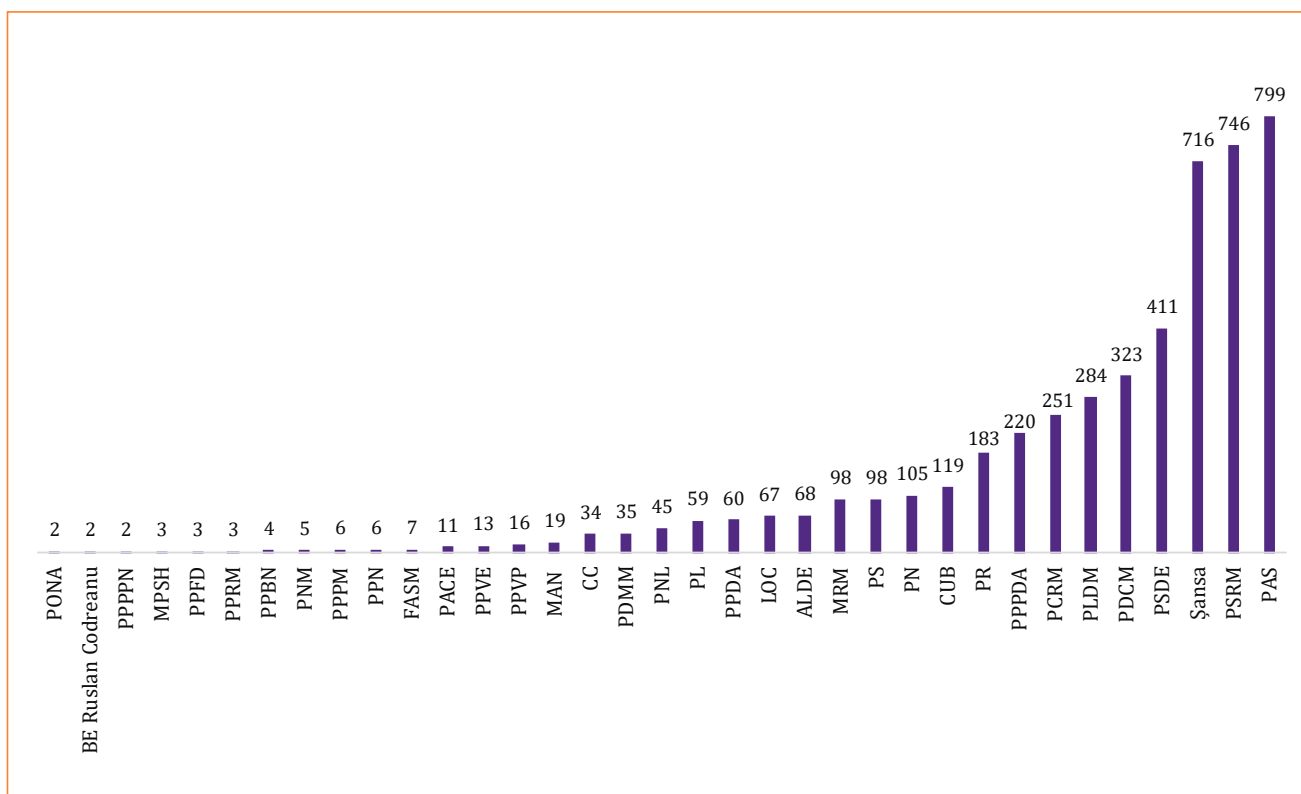
Din cele 5.676 de dosare înregistrate, 852 de dosare înregistrate au fost ale candidaților independenți (graficul nr. 18). Cei mai mulți CI au fost înregistrați în UTAG (273), mun. Chișinău (39) și Căușeni (34). Comparativ cu scrutinul din 2019, atestăm o diminuare a implicării candidaților independenți la funcția de consilier, de la circa 19% la 15% pentru alegerile locale generale din 2023. Doar 171 (20%) din CI înregistrați au fost femei.

Graficul nr. 18

Înregistrarea CI pentru funcția de consilier

Repartizate conform formațiunilor politice, constatăm că cele mai multe dosare ale candidaților pentru funcția de consilier au fost înregistrate de către PAS – 799, PSRM – 746 și PȘ – 716.

Respectarea principiului incluziunii electorale în completarea listelor pentru funcția de consilier. Pe parcursul misiunii ne-am străduit să aflăm opinia reprezentanților concurenților cu privire la subiectul respectării principiului incluziunii electorale în formarea listelor de candidați. În acest fel am dorit să vedem care este atitudinea liderilor locali de partide față de formarea incluzivă a listelor, precum și să identificăm aspectele ce ar necesita mai multe eforturi de informare.

Astfel, privind *cota de gen*, candidații au menționat că au respectat-o, aceasta fiind o condiție legală. Totuși, unii candidați au specificat că a fost dificil de respectat cota, pe motiv că „nu sunt atâtea femei calificate în domeniul politic”. De asemenea, s-a menționat că au fost informați târziu despre circulara CEC și specificul completării listelor de candidați pentru alegerile locale, fiind nevoiți să modifice de mai multe ori. Mai mult, au fost opinii că această prevedere ar putea favoriza dezvoltarea fenomenului de traseism politic.

În ceea ce ține de *înscrierea în listele de candidați a tinerilor*, majoritatea celor intervievați, la formarea listelor, au recunoscut că nu au contabilizat ponderea tinerilor. Totuși, insistau că au și tineri în liste. Mai complicat din acest punct de vedere este în localitățile rurale. Subiectul *includerii reprezentanților minorităților etnice* în liste a fost valabil, în special, pentru comunitățile polietnice.

Au fost identificate, în urma interviurilor, cazuri singulare de includere a *persoanelor cu dizabilități* în listele pentru consilii. Printre argumentele aduse este și mențiunea că astfel de persoane nici nu sunt prezente în localitatea lor și nu a fost cazul să se focalizeze pe acest aspect.

La modul general, la selectarea candidaților s-a ținut cont, potrivit respondenților, de criterii ca profesionalism, diversitate de profesii, experiență, reprezentativitate teritorială, mai puțin de necesitatea de incluziune electorală.

5.2.3. Refuzul organelor electorale de a înregistra candidații desemnați

Au fost raportate cel puțin 21 de cazuri privind refuzul organelor electorale de a înregistra dosarele candidaților desemnați pentru funcția de primar. Dintre acestea, în 9 cazuri au fost vizați CI (insuficiența semnăturilor valabile în listele de subscripție), în 6 cazuri – PȘ (interdicția candidatului de a participa la alegeri⁸²), în 3 cazuri – PSRM și PACE (neprezentarea diplomei de studii a candidatului), în 2 cazuri – PDCM și CI (candidații nu au atins vârsta de 23 de ani) și într-un caz – PȘ (dosar incomplet).

În același context, menționăm că au fost identificate cel puțin 18 cazuri privind refuzul organelor electorale de a înregistra candidații desemnați pentru funcția de consilier din cauza necorespunderii dosarelor prevederilor legale. Dintre acestea, în 15 cazuri au fost vizați CI (insuficiența semnăturilor valabile în listele de subscripție), în 3 cazuri – PCRM, MRM și PPPDA (dosarele candidaților conțineau erori sau nu a fost respectată cota de gen).

Ținem să menționăm că, conform prevederilor noului Cod electoral, s-au modificat unele condiții de desemnare a candidaților la funcția de primar, cum ar fi vârsta minimă, care s-a micșorat de la 25 la 23 de ani, și faptul că candidații trebuie să dețină cel puțin studii generale obligatorii. Referitor la reducerea vârstei, potrivit datelor CEC, doar 32 de candidați aleși (3,6%) au avut vârsta cuprinsă între 23 și 30 de ani. În ce privește condiția studiilor, în cel puțin 14 cazuri au existat neclarități privind documentele doveditoare prezentate de candidat (a se vedea compartimentul privind contestațiile). Amintim că Asociația Promo-LEX pe parcursul consultărilor publice a noului Cod electoral a recomandat excluderea condiției de studii, care nu este una conformă liniilor directoare internaționale⁸³.

5.2.4. Anularea înregistrării unor concurenți și modificarea listelor de candidați

Modificarea frecvență a componenței listelor rămâne o problemă ce vizează previzibilitatea procesului. Conform observatorilor, în cadrul celor 35 CECE II vizitate și al celor 891 CECE I, au fost înregistrate cel puțin 346 de solicitări de modificare a listelor de candidați pentru funcția de consilier, dintre care: schimbarea locului de ordine – 222, excluderea candidatului de pe listă – 87, înlocuirea candidatului – 37 și suplinirea listei de candidați – 10. Cele mai multe solicitări au fost efectuate de PAS (71), PSRM (54), PȘ (47), PCRM (25), PSDE (21), PLDM (17), LOC (16), PDCM (15).

Cu privire la anularea înregistrării (mai multe detalii pot fi consultate în compartimentul privind contestațiile), în ședința din 30 octombrie 2023, CEC a aprobat Hotărârea nr. 1520. Conform pct. 3 al hotărârii, s-a constatat încălcarea de către reprezentanții Partidului Politic „ȘANSĂ” a art. 54, alin. (5)-(6) din Codul electoral nr. 325/2022 sub aspectul modului de finanțare a campaniei electorale, corupere a alegătorilor prin oferirea și promisiunea de a oferi alegătorilor foloase din alte acțiuni de binefacere în scopul determinării acestora de a-și exercita drepturile electorale, utilizarea în campania electorală a altor mijloace financiare decât din contul cu mențiunea „Fond electoral”, depășirea plafonului fondului electoral și folosirea fondurilor financiare și materiale nedeclarate. În acest context, 9 CECE

82 La solicitarea CEC, ANI a prezentat lista persoanelor care au interdicția de a fi alese cu indicarea funcțiilor pentru care au restricții la situația din 28 august 2023, „în vederea executării prevederilor art. 16, alin. (2), lit. c) și d) din Codul electoral”.

83 [Propunerile Asociației Promo-LEX](#) pentru Avizul comun al Comisiei de la Veneția și OSCE/BIDD0 la proiectul Codului electoral al Republicii Moldova (Legea nr. 288), p.23.

I⁸⁴ au fost obligate să examineze, până la ora 16:00 a zilei de 1 noiembrie 2023, anularea înregistrării candidaților desemnați pentru funcția de primar și de consilier din partea Partidului Politic „ȘANSĂ”. Toate cele 9 CECE I vizate au examinat solicitarea CEC, însă doar 8 CECE I au anulat înregistrarea candidaților pentru funcția de primar și de consilier. Respectiv, CECE Alexanderfeld nr. 7/2, r. Cahul, în urma examinării a decis că nu constată temei legal pentru anularea înregistrării candidaților.

La 3 noiembrie 2023, Comisia pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova a adoptat Dispoziția nr. 92, potrivit căreia, prin derogare de la prevederile art. 72, alin. (4) și 102, alin. (2) și (5) din Codul electoral nr. 325/2022, a dispus anularea înregistrării concurenților electorali desemnați de Partidul Politic „ȘANSĂ” în cadrul alegerilor locale generale din 5 (19) noiembrie 2023. În aceeași zi, CEC, prin Hotărârea nr. 1543⁸⁵, a luat act de dispoziția CSE. Conform hotărârii CEC, CECE și BESV au revocat toate hotărârile ce vizau confirmarea reprezentanților în cadrul acestora și a persoanelor de încredere ale concurenților electorali din partea PȘ și au asigurat aplicarea ștampilei „Retras” pe toate buletinele de vot. De asemenea, și candidatei independente pentru funcția de primar al mun. Bălți Arina Corșicova i-a fost anulată înregistrarea după ce urma să acceadă în turul al doilea de scrutin⁸⁶.

5.2.5. Înregistrări neconforme ale concurenților electorali pentru funcția de consilier din perspectiva respectării cotei de gen

Potrivit art. 68, alin. (3) din Codul electoral, listele candidaților pentru alegerile locale se întocmesc respectându-se cota minimă de reprezentare de 40% pentru ambele sexe. Poziționarea candidaților pe liste se face conform formulei: minimum patru candidați la fiecare zece locuri.

La nivel de CECE I, observatorii Promo-LEX au raportat la momentul vizitei 30 de cazuri de înregistrare a listei de candidați pentru funcția de consilier cu abatere de la această normă, dintre care 29 de cazuri de nerespectare a cotei minime de 40% și un caz de nerespectare a poziționării candidaților. Partidele politice care au prezentat listele neconforme și au fost înregistrate în calitate de concurenți sunt: PȘ (11), PAS (4), LOC (4), PCRM (2), PDCM (2), PSDE (1) și PR (1). Atragem atenția că, în conformitate cu prevederile art. 68, alin. (3), art. 163, alin. (2) și (3), aceste liste nu trebuiau să fie înregistrate. Anumite liste, probabil, au fost revizuite ulterior vizitei observatorilor Promo-LEX.

84 [CEC a obligat](#) unele consilii electorale de circumscripție să examineze anularea înregistrării candidaților desemnați la funcția de primar și consilier din partea Partidului Politic „ȘANSĂ”: CECE Târșitei nr. 34/27, r. Telenesti; CECE Țareuca nr. 26/25, r. Rezina; CECE Ișcălău nr. 17/16, r. Fălești; CECE Dobrogea Veche nr. 28/14, r. Sângerei; CECE Merenii Noi nr. 4/17, r. Anenii Noi; CECE Alexanderfeld nr. 7/2, r. Cahul; CECE Pitușca nr. 9/17, r. Călărași; CECE Răculești nr. 12/22, r. Criuleni; CECE Joltai nr. 36/24, UTAG.

85 [Hotărârea CEC nr. 1543/2023](#) cu privire la dispoziția nr. 92 din 3 noiembrie 2023 a Comisiei pentru Situații Excepționale a Republicii Moldova.

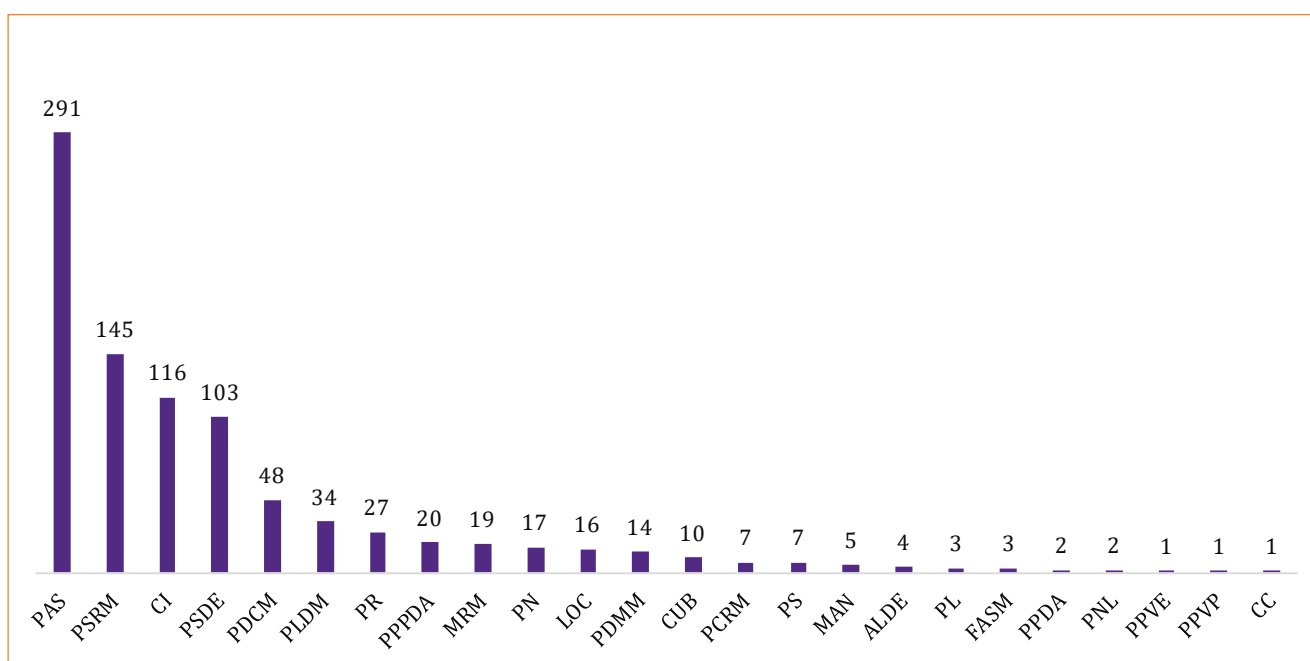
86 [Hotărâre](#) cu privire la contestația prealabilă nr. CEC-10ALG/56 din 01.11.2023.

5.3. Apartenența politică a candidaților aleși

În urma desfășurării alegerilor locale generale (turul I, al II-lea și votarea repetată), din 898 de funcții de primar au fost alese 896⁸⁷. În funcție de apartenența politică, din 896 de funcții de primar, 116 (13%) au fost ocupate de CI și, respectiv, de 780 de reprezentanți a 23 de formațiuni politice (graficul nr. 20). Cei mai mulți primari aleși au fost desemnați de PAS (291), PSRM (145) și PSDE (103). Din totalul primarilor aleși, 22% (215) sunt femei, dintre care doar 13% (28) au candidat independent.

Graficul nr. 20

Primarii aleși în funcție de apartenența politică

87 La prezentarea datelor statistice curente, ne referim la primarii aleși, nu neapărat ale căror mandate au fost validate. (CEC a stabilit alegeri locale noi pentru funcția de primar în Chioselia Rusă și Cotovscoe din UTAG, ulterior alegeri repetate pentru funcția de primar în Bubuieci, Chișinău.)

CAPITOLUL VI

LISTELE ELECTORALE ȘI REGISTRUL DE STAT AL ALEGĂTORILOR

6.1. Evoluția datelor din Registrul de stat al alegătorilor (RSA)

Pe parcursul anului 2023, în contextul alegerilor locale generale, CEC a continuat să publice lunar datele din RSA privind numărul de alegători. Promo-LEX apreciază deschiderea CEC în actualizarea și publicarea informației din RSA.

Atragem atenția că, contrar tendințelor din ultimii ani de scădere ne semnificativă, dar constantă a numărului de alegători din RSA, în preajma alegerilor locale generale din noiembrie 2023 a avut loc o creștere a numărului total de alegători. Față de anul 2019 (precedentele alegeri locale generale) atestăm o creștere a numărului total de alegători cu peste 16 mii. Creșterea se datorează, în special, majorării numărului de alegători din UAT din stânga Nistrului și al celor fără domiciliu/reședință temporară.

Însă, ținând cont de specificul alegerilor locale generale, unde vor vota doar alegătorii care au înregistrare la domiciliu sau la reședința temporară în unitatea administrativ-teritorială (UAT) respectivă, subliniem că numărul alegătorilor care vor avea posibilitatea să voteze a scăzut, raportat la 2019, cu peste 56 de mii de alegători (a se vedea tabelul nr. 2).

Tabelul nr. 2.

Dinamica numărului de alegători pe baza datelor din RSA

Data	Total alegători	Dinamica	Fără domiciliu/reședință	Dinamica	UAT din stânga Nistrului	Dinamica	Atribuiți pe circumscripții	Dinamica
22.08.2019 ⁸⁸	3 285 894		224 250		243 416		2 818 228	
01.07.2020 ⁸⁹	3 285 874	-20	228 852	+4 602	249 013	+5 597	2 808 009	-10 219
01.06.2021 ⁹⁰	3 282 288	-3 586	237 322	+8 470	258 598	+9 585	2 786 368	-21 641
01.06.2022 ⁹¹	3 282 032	-256	249 289	+11 967	262 673	+4 075	2 770 070	-16 298
01.08.2023 ⁹²	3 301 121	+19 089	259 386	+10 097	270 836	+8 163	2 770 899	+829
02.10.2023 ⁹³	3 302 399	+1 278	273 112	+13 726	267 162	-3 674	2 762 125	-8 774

88 Numărul total de alegători înscriși în Registrul de stat al alegătorilor este de 3.285.894.

89 Numărul total de alegători înscriși în Registrul de stat al alegătorilor, la data de 1 iulie 2020, este de 3.285.874.

90 Numărul total de alegători înscriși în Registrul de stat al alegătorilor, la data de 1 iunie 2021, este de 3.282.288.

91 Numărul total de alegători înscriși în Registrul de stat al alegătorilor, la data de 1 iunie 2022, este de 3.282.032.

92 Numărul total de alegători înscriși în Registrul de stat al alegătorilor, la data de 1 august 2023, este de 3.301.121.

93 Numărul total de alegători înscriși în RSA la data de 2 octombrie 2023.

6.2. Recepționarea și asigurarea accesului la listele electorale

În conformitate cu art. 61, alin. (9) din Codul electoral și pct. 64 din Programul calendaristic al CEC, listele electorale urmau a fi transmise către BESV până la 14 octombrie 2023 inclusiv. Potrivit rapoartelor observatorilor Promo-LEX, doar 1.120 BESV (80%) dintre cele 1.403 BESV vizitate în perioada 13 octombrie – 17 noiembrie 2023 au recepționat listele electorale în termen.

Potrivit art. 88, alin. (9) din Codul electoral, observatorii au acces la toate informațiile cu caracter electoral, la listele electorale, la procesele-verbale întocmite de organele electorale etc. Contrar prevederilor legale menționate, din totalul de 1.366 BESV care își aveau sediul deschis în timpul vizitelor efectuate în perioada 16 octombrie – 4 noiembrie 2023, în 28 de cazuri observatorii nu au avut acces la listele electorale. În baza discuțiilor cu membrii birourilor, observatorii Promo-LEX au constatat următoarele deficiențe în listele electorale:

În urma identificării deficiențelor, 127 BESV au operat modificări în listele electorale. Atragem atenția că în majoritatea cazurilor unde pe listele electorale au fost identificate persoane decedate, potrivit membrilor de birou, radierea acestora nu a fost posibilă din cauza lipsei actelor confirmative, pe motiv că fie aceste persoane au decedat peste hotarele țării, fie după tipărirea listelor electorale.

În același timp, majoritatea concurenților și funcționarilor electorali intervievați de către observatorii Promo-LEX au menționat că a crescut calitatea listelor electorale. Însă cazuri specifice, problematice se întâlnesc în continuare. În special în cazul persoanelor decedate în afara țării și în lipsa documentelor confirmative funcționarii au solicitat să fie elaborată o procedură pentru excluderea acestor persoane din liste. Concurenții electorali, în cea mai mare parte, au menționat că nu au verificat personal, însă nu văd probleme mari în calitatea listelor.

6.3. Restricții speciale ale dreptului de vot la alegerile locale

La alegerile locale nu participă alegătorii care nu au înregistrare la domiciliu/reședință în UAT respectivă. Totodată, potrivit art. 160 din Codul electoral, termenul înregistrării domiciliului sau reședinței temporare nu poate fi mai mic de 3 luni până la data primului tur de scrutin. O astfel de măsură a fost recomandată și de Asociația Promo-LEX în vederea împiedicării „migrației artificiale” a alegătorilor, fenomen observat la alegerile locale generale precedente⁹⁴. Așa cum noutatea din Cod menționată mai sus ar fi putut afecta în mod nejustificat dreptul unor categorii de alegători, la recomandarea Promo-LEX, CEC a

94 [Declarația Asociației Promo-LEX](#) cu privire la restricțiile speciale ale dreptului de vot la alegerile locale generale din 5 noiembrie 2023.

intervenit suplimentar cu unele clarificări în cadrul său normativ, asigurând astfel că regula prevăzută în Cod nu îi va afecta pe alegătorii care dispun și de domiciliu, și de reședință temporară, alegătorii care și-au modificat domiciliul sau reședința temporară în hotarele aceleiași UAT de nivelul întâi, precum și studenții/elevii cu drept de vot care și-au perfectat reședința în perioada respectivă⁹⁵.

Potrivit datelor ASP⁹⁶, numărul cetățenilor de peste 18 ani care pe parcursul a 3 luni înainte de alegeri și-au modificat domiciliul sau reședința este de 6.318. O parte dintre aceștia pot fi elevi/studenți sau dispun și de domiciliu, și de reședință, respectiv ar putea să nu fie afectați. Oricum, ipotetic, un număr anumit de alegători au fost afectați de aceste interdicții. În același timp, observatorii Promo-LEX în ziua alegerilor nu au raportat cazuri când alegătorii care s-au prezentat la secția de votare nu au votat pe motivul acestei interdicții. În fine, atragem atenția că comparativ cu anul 2019, când 8.453 de persoane și-au modificat domiciliul sau reședința, iar cadrul legal nu reglementa „migrația artificială”, în contextul alegerilor din 2023 s-a redus numărul persoanelor ce și-au modificat domiciliul/reședința.

6.4. Problema calității listelor electorale de bază din comuna Corjova, raionul Dubăsari

MO Promo-LEX semnaleză o problemă cronică pentru calitatea listelor electorale – excluderea din liste a unei părți a locuitorilor *de facto* ai comunei Corjova⁹⁷. Această problemă devine una și mai stringentă în contextul alegerilor locale, la care nu participă alegătorii care nu au înregistrare la domiciliu sau la reședința temporară în UAT respectivă.

Amintim că o parte considerabilă a locuitorilor comunității *de facto* domiciliază în comuna Corjova, dar potrivit actelor de identitate sunt cu domiciliul în orașul Dubăsari, care se află în afara controlului autorităților constituționale. Respectiv, alegătorii în cauză nu se regăsesc în listele de bază din localitate. Problema se perpetuează de la scrutin la scrutin, iar autoritățile publice, inclusiv cele electorale, nu au propus soluții sistemice. În opinia Promo-LEX, votarea pe liste suplimentare a fost o soluție temporară, care trebuie abandonată. Este necesară discutarea problemei, inclusiv în spațiul public, pentru a cunoaște pozițiile părților și a identifica mai ușor soluții. Se impune rezolvarea problemei stabilirii domiciliului în actele de identitate corespunzător stării de fapt.

Astfel, conform datelor BNS, la data de 1 ianuarie 2023 în comuna Corjova locuiau 3.178 de persoane (inclusiv sub 18 ani)⁹⁸. În același timp, potrivit datelor ASP, la data de 5 noiembrie 2023 locuitori cu vârsta de 18 ani și mai mult care aveau domiciliu sau reședință în localitate erau doar 1.119. În listele de bază, potrivit CEC, au fost incluși 1.102 alegători⁹⁹. În ziua alegerilor, pe liste suplimentare au votat 991 de alegători în primul tur și 1.087 în turul al doilea, ceea ce constituie majoritatea din totalul de 1.352 de participanți la vot în turul întâi, respectiv, 1.469 în turul al doilea.

95 [Hotărârea CEC](#) nr. 1153 din 4 august 2023 cu privire la aprobarea Regulamentului cu privire la întocmirea, administrarea, difuzarea și actualizarea listelor electorale.

96 Informația a fost oferită de ASP, la solicitarea Promo-LEX, prin scrisoarea nr. 01/11964 din 26.12.2023.

97 Pentru detalii consultați: [Raportul nr. 4](#). Misiunea Promo-LEX de observare a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 19; [Raportul nr. 3](#). Misiunea Promo-LEX de observare a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 19-20.

98 [Numărul populației](#) cu reședință obișnuită, pe sexe, la nivel de unitate administrativ-teritorială de nivelul întâi (sat/comună, oraș/municipiu) la începutul anilor 2014–2023.

99 [Proces-verbal](#) privind centralizarea rezultatelor votării la alegerea primarului comunei Corjova.

CAPITOL VII

ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ

Activitatea de organizare și desfășurare a alegerilor este asigurată de Comisia Electorală Centrală și organele electorale inferioare. Totodată, Codul electoral prevede un rol important și pentru alte autorități publice centrale sau ale administrației publice locale în acest sens.

Misiunea Promo-LEX de observare a alegerilor locale generale din 2023 a constatat un șir de situații în care APC și/sau APL și-au realizat atribuțiile legale într-o manieră în care au afectat buna organizare și desfășurare a alegerilor.

7.1. Implicarea autorităților publice centrale în organizarea și desfășurarea alegerilor

Implicarea organelor de drept în desfășurarea alegerilor. Pe parcursul acestor alegeri un rol foarte important au avut Serviciul de Informații și Securitate (SIS) și Poliția Republicii Moldova. Anume cu referire la informațiile furnizate de aceste instituții, dar în special de SIS, CSE a suspendat licența de emisie pe perioada stării de urgență pentru șase servicii media audiovizuale de televiziune¹⁰⁰, precum și a anulat înregistrarea concurenților electorali desemnați de către PȘ.

Comunicarea măsurilor de asigurare a alegerilor libere și corecte de către Guvern. MO Promo-LEX a constatat un caz de comunicare improprie de către Guvernul Republicii Moldova, în locul Comisiei Electorale Centrale, a unor măsuri pentru asigurarea condițiilor corespunzătoare bunei desfășurări a scrutinului local din 5 (19) noiembrie 2023¹⁰¹.

De principiu, Misiunea de observare susține ideea ca autoritățile statului să se implice activ în contracararea și sancționarea oricăror tipuri de abateri electorale, dar în special a celor ce țin de finanțarea ilegală. Totuși, insistăm pe ideea că, în conformitate cu prevederile legale, anume CEC îi revine misiunea de asigurare a condițiilor optime pentru exercitarea nestingherită de către cetățeni a dreptului constituțional de a alege și de a fi aleși în cadrul unor alegeri libere și corecte.

Circularele ministerelor în asigurarea bunei desfășurări a alegerilor locale generale¹⁰². Promo-LEX a identificat cel puțin două circulare expediate instituțiilor din subordine de către Ministerul Muncii și Protecției Sociale și Ministerul Educației și Cercetării, prin

100 [Raportul nr. 4](#). Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 8.

101 [Raportul nr. 2](#). Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 21.

102 [Raportul nr. 2](#). Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 21-22.

care au fost specificate măsuri privind neadmiterea utilizării resurselor administrative și asigurarea tratamentului egal al concurenților electorali.

MO Promo-LEX consideră utile astfel de luări de poziție ale autorităților centrale în perioada electorală. Totuși, potrivit observatorilor Promo-LEX, prevederile acestor circulare nu au fost respectate în totalitate, atât de către destinatari, cât chiar și de către autori (a se vedea cap. VIII).

7.2. Implicarea administrației publice locale în organizarea și desfășurarea alegerilor

Misiunea Promo-LEX de observare a alegerilor locale generale din 2023 a monitorizat și pentru acest scrutin realizarea de către autoritățile locale a competențelor stabilite de legislația electorală. În perioada 15 septembrie – 18 noiembrie 2023, observatorii Promo-LEX au vizitat toate cele 898 APL. Misiunea de observare a depistat un număr semnificativ de APL care nu au respectat, în totalitate, cerințele legale, menționate în continuare.

Desemnarea reprezentanților APL în organele electorale inferioare. Potrivit art. 35, alin. (4) și alin. (7) din Codul electoral, candidaturile a doi membri ai consiliului electoral de nivelul al doilea și întâi sunt propuse de către consiliile locale de nivelul al doilea și întâi. De asemenea, art. 38, alin. (10) prevede că candidaturile a trei membri ai birourilor electorale sunt propuse de către consiliile locale de nivelul întâi.

Analizând hotărârile CEC privind confirmarea și modificarea componenței CECE II și informațiile prezentate de observatori privind componența nominală a CECE I și BESV, MO Promo-LEX a constatat că majoritatea autorităților administrației publice locale și-au exercitat dreptul de a propune membri în componența organelor electorale. Totuși, au existat și anumite carențe sub acest aspect. Astfel, în cazul a 526 de birouri electorale (27%), nouă CECE I (1%) și trei CECE II (8%) din partea consiliilor locale de nivelul al doilea și întâi nu au fost propuse candidaturi pentru poziția de membru al organelor electorale susmenționate. De asemenea, deși norma prevede propunerea a doi membri în componența CECE II și CECE I, observăm că, cumulativ, în 19 consilii electorale numărul membrilor propuși de APL a fost mai mic de doi. Totodată, în cazul a 470 de birouri electorale (24%) numărul membrilor propuși de APL a fost mai mic de trei (a se vedea tabelul nr. 3).

Carențele respective derivă, probabil, din lipsa resurselor umane la nivel local, precum și din lipsa persoanelor care au dorința, vocația și pregătirea de a deveni funcționari electorali. Pornind de la ideea că gradul de organizare și desfășurare a scrutinului depinde, în mare parte, de nivelul de pregătire a funcționarilor electorali, reiterăm la adresa CEC și CICDE recomandarea de a asigura perfecționarea profesională continuă a funcționarilor electorali astfel încât cadrul normativ să fie aplicat în mod unitar. De asemenea, recomandăm desfășurarea unor activități comune (APL/CEC/CICDE) care ar spori interesul cetățenilor față de poziția de funcționar electoral.

Tabelul nr. 3.

Desemnarea membrilor organelor electorale inferioare

Nr. membri desemnați de APL	CECE II	CECE I	BESV
0	3	9	526
<2	8	11	-
<3	-	-	470

Asigurarea condițiilor pentru informarea alegătorilor și desfășurarea campaniei electorale. Potrivit art. 70, alin. (10) din Codul electoral, APL sunt obligate ca, în termen de 3 zile până la data începerii campaniei electorale, să stabilească și să asigure un minim de locuri speciale de afișaj electoral, un minim de localuri pentru desfășurarea întâlnirilor cu alegătorii. Deciziile/dispozițiile respective sunt afișate imediat la sediul acestor autorități și sunt aduse la cunoștința subiecților interesați prin intermediul mass-mediei, al altor mijloace de comunicare disponibile. La același subiect, pct. 68 din *Regulamentul privind modul de furnizare, distribuire și difuzare a publicității politice, electorale și a mesajelor de interes public* prevede că panourile pentru afișaj electoral trebuie să aibă o suprafață minimă de 2 m². La fiecare 6 mii de alegători urmează a fi amplasate cel puțin două astfel de locuri speciale de afișaj electoral, iar în cazul municipiilor, orașelor, comunelor, APL vor asigura un minim de un loc special amenajat cu panouri fixe de afișaj electoral cu suprafața fiecăruia de cel puțin 2 m² pentru fiecare localitate din componența acestora.

Misiunea de observare a monitorizat în ce măsură autoritățile locale au realizat competența stabilită de legislația electorală și a constatat următoarele:

Cu referire la adoptarea deciziei privind asigurarea spațiilor de afișaj. Doar 870 de primării (97% din totalul de 896 APL) au adoptat decizia privind asigurarea spațiilor de afișaj. Dintre acestea, doar 699 de primării (80%) au afișat la sediul APL deciziile adoptate. În același timp, doar 807 APL (90%) au amenajat locuri pentru afișaj și doar în 711 localități (88% din totalul de 807 APL) spațiul a fost suficient conform prevederilor pct. 68, menționat *supra*.

Cu referire la adoptarea deciziei privind oferirea spațiilor destinate întâlnirilor cu alegătorii. Doar 856 de primării (95% din totalul de 896 APL) au adoptat decizia cu privire la oferirea spațiilor destinate întâlnirilor cu alegătorii. Dintre acestea, doar 681 de primării (80%) au afișat deciziile respective la sediul APL. În același timp, în 713 localități (83%) spațiul a fost oferit gratuit, iar în 143 de localități (17%) contra cost (a se vedea tabelul nr. 4).

Tabelul nr. 4.

Respectarea prevederilor legale privind organizarea alegerilor locale 2023

Aprobarea deciziilor / dispozițiilor privind		Afișarea la sediul APL a deciziilor / dispozițiilor privind		Amenajarea spațiului curat pentru afișaj			Disponibilitatea spațiului pentru întâlnirile cu alegătorii	
afișajul	întâlnirile cu alegătorii ¹⁰³	afișajul	întâlnirile cu alegătorii	total	suficient	insuficient	gratuit	contra plată ¹⁰⁴
870 (97%)	856 (95%)	699 (80%)	681 (80%)	807 (90%)	711 (88%)	96 (12%)	713 (83%)	143 (17%)

Astfel, MO Promo-LEX a constatat că cel puțin 15% din APL care nu au afișat la sediul deciziile/dispozițiile de interes public au afectat gradul de informare a cetățenilor. În acest sens, subliniem necesitatea instituirii de către consiliile electorale de nivelul al doilea, care activează permanent, a unui mecanism de monitorizare și, eventual, de sancționare a autorităților locale care nu asigură respectarea normelor legale vizate, și anume art. 70, alin. (10) și pct. 68 și 122 ale *Regulamentului privind modul de furnizare, distribuire și difuzare a publicității politice, electorale și a mesajelor de interes public*.

103 Printre spațiile oferite menționăm: case de cultură, săli de festivități, instituții de învățământ, parcuri și piețe, stadioane, biblioteci, săli de ședințe ale primăriilor.

104 Autoritățile locale au stabilit taxe de la 82 la 4.000 de lei per oră și, respectiv, de la 285 la 2.000 de lei per întâlnire.

Cu referire la utilizarea spațiilor de către concurenți, observatorii au raportat că în cel puțin 235 de localități spațiile au fost utilizate pentru întâlnirile cu cetățenii. În total, spațiile au fost utilizate de către 28 de concurenți (22 de partide politice și 6 candidați independenți), în 34 de cazuri acestea au fost utilizate contra plată, iar în 201 cazuri – gratuit. Potrivit informațiilor prezentate de către observatori, cele mai multe întâlniri au fost organizate de către PAS (143 – gratuit și 16 – contra cost), urmat de PȘ (50 – gratuit și 10 – contra cost), PSRM (40 – gratuit și opt – contra cost), PSDE (28 – gratuit și patru – contra cost), PDCM (19 – gratuit și șase – contra cost), PPPDA (12 – gratuit). Cealți concurenți electorali au utilizat mai puțin spațiul destinat întâlnirilor cu alegătorii¹⁰⁵.

Asigurarea organelor electorale cu locații și materiale necesare activității. Potrivit observatorilor Promo-LEX, printre dificultățile întâlnite de către organele electorale în organizarea alegerilor au fost menționate: lipsa spațiului, a echipamentului de lucru (calculatoare), condiții termice nefavorabile. Cu referire la ultimul aspect subliniem că, potrivit observatorilor Promo-LEX, în turul I de scrutin doar 26% din SV au fost încălzite cu agent termic, iar în turul al II-lea – 77% (a se vedea capitolul XII – Ziua alegerilor). Amintim și atragem atenția că durata zilei votării reglementată de Codul electoral (art. 75) este de 14 ore (07:00 – 21:00), iar ponderea secțiilor de votare încălzite cu agent termic este destul de mică. De asemenea, menționăm că, pentru ambele tururi, iluminarea suficientă a secțiilor de votare pentru desfășurarea procedurilor electorale a fost asigurată în proporție de 98%. În context, recomandăm autorităților locale acordarea sprijinului deplin organelor electorale în vederea realizării atribuțiilor, precum și soluționarea operativă a problemelor semnalate de către acestea în organizarea alegerilor.

105 MRM (șapte – gratuit și 1 – contra cost), PR (cinci – gratuit și trei – contra cost), PLDM și CC (fiecare câte șase – gratuit), PNL și PPDA (fiecare câte patru – gratuit), LOC (trei – gratuit), CUB (două – gratuit și 1 – contra cost), MAN, ALDE și PN (fiecare câte două – gratuit), PS (1 – gratuit și 1 – contra cost), PL, PNM, PDMM și PCRM (fiecare câte 1 – gratuit), 6 CI (șase – gratuit).

CAPITOL VIII

PRESTAȚIA CONCURENȚILOR ELECTORALI

8.2. Aspecte privind desemnarea candidaților

Potrivit art. 1 din Codul electoral, desemnarea candidaților constituie procedura de adoptare de către partidele politice, blocurile electorale a deciziilor asupra candidaturilor pentru funcțiile electivă, desfășurată în cadrul ședințelor organelor competente ale partidelor politice, ale blocurilor electorale. Concomitent, art. 63, alin. (1) Cod electoral stabilește că desemnarea candidaților începe imediat după constituirea consiliilor electorale de circumscripție, dar nu mai devreme de 60 de zile înainte de ziua alegerilor. Potrivit Programului calendaristic¹⁰⁶, desemnarea candidaților pentru primari și consilii locale de nivelul II urma a fi efectuată începând cu 6 septembrie 2023, iar a celor pentru nivelul I – din 26 septembrie 2023.

Contrar celor expuse însă, până la 6 septembrie 2023, în spațiul public au fost distribuite declarații ale partidelor politice privind potențialii candidați desemnați în alegerile locale generale. Astfel, începând cu octombrie 2022, doar pentru Primăria mun. Chișinău, 11 partide politice au declarat public cine sunt candidații care vor fi înscrși în cursa electorală pentru funcția de primar (PPPO¹⁰⁷, PDCM¹⁰⁸, PACE¹⁰⁹, PAS¹¹⁰, LOC¹¹¹, CUB¹¹², PPPDA¹¹³, PL¹¹⁴, PSDE¹¹⁵, PSRM¹¹⁶ și CC¹¹⁷), alți doi lideri de partid au anunțat public că intenționează să candideze la funcția de primar (Ion Ceban – MAN¹¹⁸ și Vasile Costiuc – PPDA¹¹⁹). Fenomenul

-
- 106 Potrivit pct. 9 și 24 din [Programul calendaristic](#) pentru realizarea acțiunilor de organizare și desfășurare a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023.
- 107 Fostul primar interimar al capitalei Ruslan Codreanu (PPPO) va candida, în 2023, la șefia primăriei Chișinău, 22 octombrie 2022.
- 108 În cadrul ședinței Consiliului Politic Național al PDCM din 12 noiembrie 2022, s-a decis: dl Anatol Usatâi a fost aprobat în calitate de candidat al PDCM la funcția de Primar General al mun. Chișinău.
- 109 Biroul Permanent al Partidului PACE a aprobat candidații la funcțiile de primari ai mai multor localități din țară pentru alegerile generale din anul 2023, postat la 17 martie 2023.
- 110 Candidatul PAS pentru funcția de primar de Chișinău a fost desemnat Lilian Carp, din 12 iunie 2023.
- 111 [Liga Orașelor și Comunelor](#) a desemnat candidatul pentru funcția de primar general al municipiului Chișinău, din 19 iunie 2023.
- 112 Ion Bulgac, candidatul CUB pentru funcția de primar al Chișinăului, din 25 iunie 2023.
- 113 Prezentarea candidatului [Platformei DA](#) la alegerile pentru funcția de primar al municipiului Chișinău, din 3 iulie 2023.
- 114 Ion Purice – candidatul [Partidului Liberal](#) la funcția de Primar General al mun. Chișinău, din 24 iulie 2023.
- 115 Vicepreședintele PSDE, Vadim Brînzaniuc, va fi candidatul formațiunii la alegerile din Chișinău. Decizia a fost luată de organizația municipală Chișinău a PSDE, la 27 iulie 2023.
- 116 Decizia PSRM cu privire la candidatul pentru funcția de primar general al capitalei, din 2 august 2023.
- 117 Mihail Poleanschi – candidatul [Congresului Civic](#) pentru funcția de primar general al Chișinăului, din 9 august 2023.
- 118 [Ion Ceban](#) va candida pentru al doilea mandat de primar la Primăria Chișinău, din 25 august 2022.
- 119 Liderul PPDA, Vasile Costiuc, va candida la alegerile din toamnă pentru funcția de primar general al capitalei.

menționat a fost observat și în cazul funcției de primar al Primăriei mun. Bălți (PS – Nicolae Grigorișin¹²⁰), precum și la nivel de APL I (PAS, PACE, PDCM, PPR, CC, PSDE etc.)¹²¹.

În opinia Promo-LEX, desemnarea *de facto* a candidaților înainte de termenul legal stabilit, precum și promovarea politică cu tentă electorală a acestora înainte de începerea campaniei electorale, încalcă principiul egalității șanselor concurenților electorali, precum și favorizează eludarea prevederilor legale privind finanțarea campaniilor electorale. Din acest considerent, Promo-LEX recomandă autorității legislative să examineze posibilitatea prevederii în cadrul legal electoral ca în contextul anunțării publice a potențialului candidat înainte de desemnarea oficială să fie interzisă promovarea politică nominală a acestuia.

8.2. Activități de promovare cu tentă electorală până la începerea campaniei electorale

Potrivit art. 70, alin. (3) din Codul electoral, indiferent de tipul scrutinului desfășurat, campania electorală începe la data înregistrării concurentului electoral, dar nu mai devreme de 30 de zile înainte de ziua votării, și se încheie la data anulării înregistrării concurentului electoral sau în ziua de vineri înainte de ziua votării. Conform Programului calendaristic aprobat de CEC¹²², campania electorală pentru toți concurenții electorali a început la 6 octombrie 2023.

Contrar celor expuse însă, până la începerea campaniei electorale, au fost observate cel puțin 245 de activități de promovare a candidaților (a se vedea tabelul nr. 5). Cele mai răspândite activități au fost distribuirea materialelor informative – 64% și postările sponsorizate pe rețelele de socializare – 16%.

Tabelul nr. 5.

Activități de promovare cu tentă electorală

Activități desfășurate	PSRM	PAS	MAN	PSDE	PR	PȘ	PLDM	PDCM	PPPDA	PS	Alți 9 candidați ¹²³	Total
Distribuirea materialelor informative	74	25	37	12	3					3	2	156
Postări sponsorizate	6	7		2	7	1	8	4		1	3	39
Conferințe de presă	6	2			1	8	1	2	7	1	2	30
Activități de desemnare a candidaților	1		1		2	2		2			5	13
Altele		4		1				1			1	7
Total	87	38	38	15	13	11	9	9	7	5	13	245

Potrivit rapoartelor observatorilor Promo-LEX, cele mai multe activități au fost desfășurate de PSRM – 36%, urmat de PAS și MAN – câte 16% fiecare din activitățile observate. Din totalul activităților observate, cele mai multe au fost organizate în Chișinău – 59% și Bălți – 20%.

120 Conferința comună Grigorișin-Gligor, din 3 februarie 2023.

121 Raportul nr. 1. Misiunea Promo-LEX de observare a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 25.

122 Potrivit pct. 42 din Programul calendaristic pentru realizarea acțiunilor de organizare și desfășurare a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023.

123 CUB, LOC, MRM, PACE, PN, CC, BE Ruslan Codreanu, CI Serghei Anastasov și CI Dmitri Moruz.

8.3. Activități de promovare electorală

În perioada campaniei electorale, au fost raportate cel puțin 2.519 activități de promovare electorală, desfășurate de 31 de formațiuni politice și 44 CI (a se vedea tabelul nr. 6). Cele mai răspândite activități au fost distribuirea materialelor electorale – 48% și întâlnirile cu alegătorii – 37%.

Tabelul nr. 6.

Activități de promovare electorală

Activități desfășurate	PAS	PSRM	PȘ	PDCM	PPPDA	PLDM	PSDE	PN	PR	CUB	MAN	PS	Alte 19 partide ¹²⁴	44 CI ¹²⁵	Total
Distribuie materiale electorale	276	252	123	49	62	42	69	39	54	41	38	16	112	43	1.216
Întâlniri cu alegătorii	274	140	103	83	38	52	20	42	12	20	9	15	61	59	928
Lansări în campanie	39	7	6	6	4	5	7	2	1	6		3	6	1	93
Conferințe de presă	12	17	10	3	13	3	11	2	2	3	23	2	16		117
Dezbateri electorale	10	7	4	2	1	8	3	1	4	3	1	3	18	7	72
Proteste/flashmoburi	1		22		1				1				1		26
Altele	10	7	15	5	10	4	4	2				1	8	1	67
Total	622	430	283	148	129	114	114	88	74	73	71	40	222	111	2.519

Potrivit observatorilor Promo-LEX, cele mai multe activități au fost desfășurate de PAS – 25%, urmat de PSRM – 17%, PȘ – 11% și PDCM – 6%. În funcție de locația organizării activităților de promovare electorală, cele mai multe au fost în Chișinău – 30%, Bălți – 10% și Ungheni – 5%.

Comparativ cu alegerile locale generale din 2019, constatăm o creștere a numărului de activități de promovare electorală (de la 2.404 în 2019 la 2.519 în 2023), fiind păstrate preferințele concurenților pentru activitățile tradiționale de promovare – distribuirea materialelor electorale și întâlnirile cu alegătorii.

124 ALDE, BE Ruslan Codreanu, MPSN, NOI, PDMM, PL, PNL, PNM, PPBN, PPDA, PPM, PPN, PPVP, PVE, PCRM, CC, MRM, LOC și PACE.

125 CI Anastasov Serghei, CI Belciug Ivan, CI Belitei Liviu, CI Belitei Victor, CI Borimeciov Alexandr, CI Budișteanu Igor, CI Cara Janna, CI Caraseni Stepan, CI Casian Valentina, CI Chetrușca Aurel, CI Chiriac Dumitru, CI Chiulaffi Sergei, CI Constandoglo Oleg, CI Corșicova Arina, CI Coșarnaia Vera, CI Crețu Ion, CI Cuzuic Ghenadie, CI Dandiș Nicolae, CI Donțu Alexandru, CI Dudoglo Nicolai, CI Filimon Ion, CI Fucedji Vadim, CI Garizan Oleg, CI Gorban Olga, CI Guzun Ion, CI Jizdan Vadim, CI Malu Vladimir, CI Masleav Victor, CI Momat Elena, CI Moruz Dmitri, CI Musteață Valeriu, CI Nasulea Ion, CI Olaru Igor, CI Petică Gheorghe, CI Popescu Ala, CI Rența Sergiu, CI Rudicov Andrei, CI Slobodean Igor, CI Sobor Vasili, CI Topal Anatoli, CI Tureac Alexandru, CI Verdeș Aurel, CI Vrabie Vitalie, CI Zagorcea Iurie.

8.4. Utilizarea publicității electorale

În perioada campaniei electorale, observatorii Promo-LEX au raportat cel puțin 4.851 de cazuri în care a fost utilizată publicitatea electorală (a se vedea tabelul nr. 7). Cele mai frecvente forme de publicitate utilizate au fost materialele de informare a alegătorilor (ziare, afișe, flyere etc.) – 35%, urmate de postările sponsorizate pe rețelele sociale – 25% și panourile stradale/billboardurile și corturile – 17%.

Tabelul nr. 7.

Publicitatea electorală

Forme de publicitate	PAS	PSRM	PȘ	PLDM	PN	CUB	PDCM	MAN	PPDA	PSDE	PR	MRM	Alte 17 partide ¹²⁶	52 CI ¹²⁷	Total
Ziare, pliante, flyere etc.	467	327	173	73	54	38	81	29	77	90	59	27	137	75	1.707
Postări sponsorizate	430	16	27	129	124	121	33	110	10	4	4	75	83	32	1.198
Panouri stradale, corturi	265	116	60	17	38	42	61	35	43	26	47	6	36	14	806
Veste, genți, chipie etc.	251	193	55	9	11	18	2	1	37	19	23	6	30	3	658
Spoturi video	119	25	70	37	5	7	39	9	6	19	24	6	38	23	427
Presa scrisă locală	10			1	4	2	1		4	9			4	4	39
Bannere online	5	1	2		3	1		1	1		2				16
Total cazuri	1.547	678	387	266	239	229	217	185	178	167	159	120	328	151	4.851

Potrivit observatorilor Promo-LEX, cele mai multe cazuri au fost raportate pentru PAS – 32%, urmat de PSRM – 14% și PȘ – 8%.

Comparativ cu alegerile locale generale din 2019, s-a observat o creștere a cazurilor de utilizare a publicității electorale (de la 4.668 în 2019 la 4.851 în 2023). Cât privește însă formele de publicitate utilizate, s-a observat o creștere semnificativă a postărilor sponsorizate pe rețelele sociale. Astfel, dacă în 2019 acestea au constituit 5% din publicitatea electorală, atunci în 2023 postările sponsorizate pe rețelele sociale au constituit 25% din totalul cazurilor de utilizare a publicității electorale. Prin urmare, constatăm că rețelele sociale câștigă teren ca instrument de promovare electorală a candidaților în alegeri.

În pofida popularității crescânde a rețelelor sociale, constatăm că acestea rămân a fi un mijloc efectiv de eludare a cadrului legal privind finanțarea campaniei electorale

126 ALDE, BE Ruslan Codreanu, CC, LOC, MPSN, PACE, PCRM, PDMM, PL, PNL, PNM, PPDA, PPM, PPN, PPVP, PS și PVE.

127 CI Anastasov Serghei, CI Arnaut Pavel, CI Belciug Ivan, CI Belitei Liviu, CI Belitei Victor, CI Borimecicov Alexandr, CI Budișteanu Igor, CI Bumbu Ion, CI Cara Janna, CI Caraseni Stepan, CI Casian Valentina, CI Chetrușca Aurel, CI Chiriac Dumitru, CI Chiulafli Sergei, CI Constandoglo Oleg, CI Corșicova Arina, CI Coșarnaia Vera, CI Crețu Ion, CI Cuzuioc Ghenadie, CI Dandiș Nicolae, CI Donțu Alexandru, CI Dudoglo Nicolai, CI Filimon Ion, CI Fucedji Vadim, CI Garizan Oleg, CI Gorban Olga, CI Guzun Ion, CI Jizdan Vadim, CI Lupov Veaceslav, CI Malu Vladimir, CI Masleaev Victor, CI Momat Elena, CI Moruz Dmitri, CI Musteață Valeriu, CI Nasulea Ion, CI Olaru Igor, CI Orbu-Novac Alina, CI Ostaș Lidia, CI Petică Gheorghe, CI Popescu Ala, CI Rența Sergiu, CI Rudicov Andrei, CI Slobodean Igor, CI Sobor Vasili, CI Topal Anatoli, CI Tureac Alexandru, CI Urechean Radu, CI Verdeș Aurel, CI Vieru Valeriu, CI Vrabie Dumitru, CI Vrabie Vitalie și CI Zagorcea Iurie.

(pentru detalii, a se vedea capitolul IX, subcapitolul 9.5.7. *Estimarea cheltuielilor pentru publicitatea pe rețele de socializare*).

Regulile de utilizare și distribuire a publicității electorale sunt prevăzute în Regulamentul CEC privind modul de furnizare, distribuire și difuzare a publicității politice, electorale și a mesajelor de interes public¹²⁸. În perioada campaniei electorale, Promo-LEX a observat cel puțin 269 de cazuri de utilizare a publicității cu încălcarea prevederilor legale. Dintre acestea, în 44 (16%) de cazuri a fost vizat PȘ, în 39 (14%) – PAS, iar în 32 (12%) – PR.

Comparativ cu alegerile locale generale din 2019, s-a observat o creștere cu 98 de cazuri a utilizării publicității electorale cu încălcarea prevederilor legale.

În context, amintim că pct. 75 din actul normativ menționat mai sus prevede că **în perioada electorală furnizorii de publicitate vor efectua lucrări de pregătire, confecționare, distribuire și amplasare a publicității pe afișe publicitare doar din mijloacele financiare virate în contul „Fond electoral”, cu achitarea în avans**. Măsura este una nouă, inclusă odată cu modificarea cadrului legal. Contrar celor expuse însă, a fost observat un caz – fiind vizat PAS – în care materialele electorale au fost pregătite și imprimate fără a fi respectată prevederea privind achitarea serviciilor în avans.

La 14 decembrie 2023, Secretariatul Parlamentului a înregistrat proiectul de lege nr. 473 privind modificarea unor acte normative (Codul electoral, Legea privind partidele politice)¹²⁹, prin care se încearcă modificarea definiției de „agitație electorală” prin excluderea cuvântului „pregătire” din cadrul acesteia, argumentându-se prin faptul că impunerea desfășurării lucrărilor de pregătire strict în perioada campaniei electorale reduce termenul legal oferit pentru desfășurarea nemijlocită a agitației electorale. Astfel, se va urmări dacă și cum vor fi efectuate modificări de CEC și în *Regulamentul privind modul de furnizare, distribuire și difuzare a publicității politice, electorale și a mesajelor de interes public*.

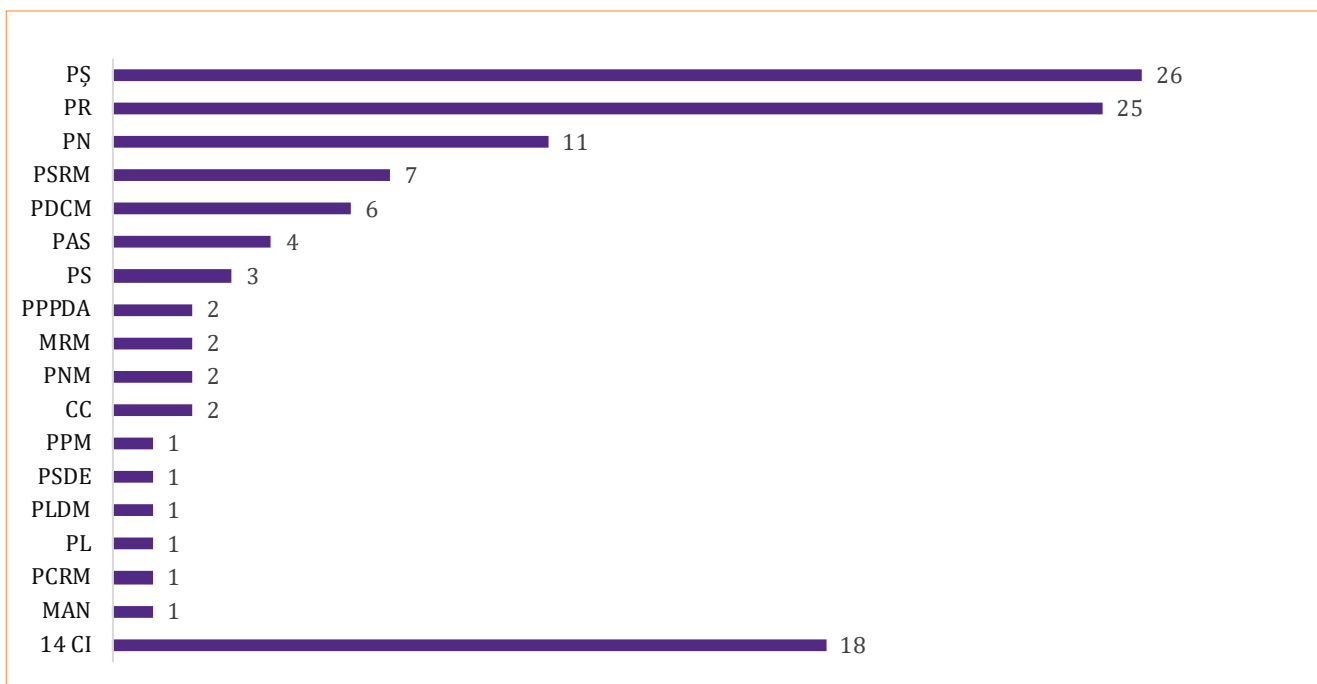
Conform pct. 15 din același regulament, **în perioada campaniei electorale este interzisă utilizarea materialelor de publicitate politică în calitate de materiale de agitație electorală**. Și această prevedere a fost aplicată în premieră, fiind inclusă odată cu modificarea cadrului legal. Cu toate acestea, observatorii Promo-LEX au raportat cel puțin 9 cazuri în care publicitatea electorală a fost distribuită concomitent cu cea politică. Dintre acestea, în 4 cazuri a fost vizat PSRM, în 2 cazuri – CUB, în câte un caz – PAS, MAN și PR.

De asemenea, potrivit pct. 19 și 97 din regulament, **fiecare material tipărit/imprimat trebuie să conțină următoarele informații**: denumirea lizibilă, ușor de deslușit și inteligibilă a furnizorului care l-a comandat și numele/denumirea subiectului publicității; genericul „Publicitate politică”, „Publicitate electorală”; datele de identificare ale entității economice specializate care a prestat serviciul tipografic și, după caz, ale persoanei care a realizat designul și/sau macheta materialului tipărit; tirajul executat, numărul comenzii și numărul facturii de plată. Prevederea respectivă nu este una nouă, fiind preluată din cadrul legal anterior.

128 [Regulamentul](#) CEC privind modul de furnizare, distribuire și difuzare a publicității politice, electorale și a mesajelor de interes public, aprobat prin Hotărârea CEC nr. 1155 din 4 august 2023.

129 [Proiectul](#) de lege privind modificarea unor acte normative (Codul electoral nr. 325/2022 – art. 1, 16, 45 ș.a.; Legea privind partidele politice nr. 294/2007 – art. 25).

Cazuri de distribuire a publicității electorale fără date tipografice complete

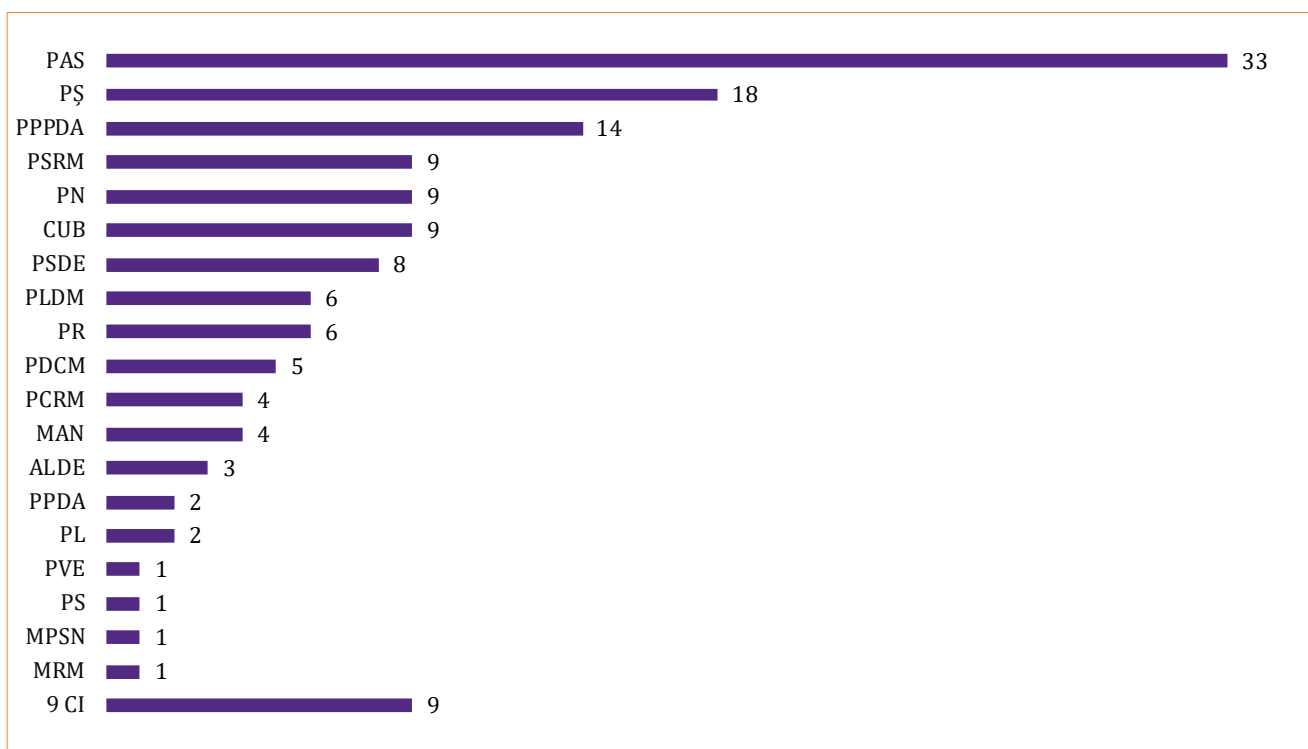
Contrar celor expuse însă, au fost raportate cel puțin 114 cazuri în care publicitatea electorală nu conținea informația completă prevăzută de cadrul legal (a se vedea graficul nr. 21). Dintre acestea, în 26 de cazuri a fost vizat PȘ, în 25 – PR, în 18 – CI¹³⁰, în 10 – PN, în 7 – PSRM, în 6 – PDCM, în 4 – PAS etc.

La același subiect, potrivit pct. 76 al aceluiași act normativ, **este interzisă amplasarea publicității electorale** pe pavilioanele stațiilor de transport public, pe arbori și/sau prin vătămarea/distrugerea de arbori, pe piloni, în cimitire, lăcașuri de cult, scuaruri, parcuri, grădini publice, pe troițe, partea exterioară a geamurilor și balcoanelor blocurilor de locuit, gardurilor gospodăriilor private, precum și pe elementele de împrejmuire a acestora etc. Amplasarea afișajului publicitar în afara locurilor stabilite constituie contravenție și se sancționează conform Codului contravențional. Nici această prevedere nu este una nouă, fiind preluată din cadrul legal anterior, cu completarea listei locațiilor unde este interzisă amplasarea publicității (de exemplu, troițe, balcoane de locuit).

Contrar celor expuse, au fost observate cel puțin 145 de cazuri de plasare/distribuie a publicității electorale în locuri neautorizate de 19 partide politice și 9 CI¹³¹ (a se vedea graficul nr. 22). Dintre acestea, în 33 de cazuri a fost vizat PAS, în 18 – PȘ, în 14 – PPPDA, în câte 9 – PSRM, PN și CUB etc.

130 CI Verdeș Aurel – 4 cazuri, CI Jizdan Vadim – 2 cazuri, câte un caz – CI Gorban Olga, CI Petică Gheorghe, CI Anastasov Serghei, CI Sobor Vasili, CI Bumbu Ion, CI Topal Anatoli, CI Caraseni Stepan, CI Vrabie Dumitru, CI Dudoglo Nicolai, CI Budișteanu Igor, CI Crețu Ion și CI Cara Janna.

131 CI Dandiș Nicolae, CI Rența Sergiu, CI Bumbu Ion, CI Sobor Vasili, CI Caraseni Stepan, CI Crețu Ion, CI Anastasov Serghei, CI Cara Janna, CI Coșarnaia Vera.

Cu referire la subiectul abordat, menționăm că CEC a examinat 5 sesizări/contestații referitoare la publicitate. În baza acestora, a fost constatată distribuția publicității cu încălcarea prevederilor legale în cazul PR, PSRM și 3 CI.

8.5. Utilizarea abuzivă a resurselor administrative

Noul Cod electoral, în premieră, a definit **resursele administrative**, candidaților fiindu-le interzisă utilizarea acestora, inclusiv prin lansarea sau participarea la lansarea proiectelor de infrastructură sau a achizițiilor efectuate din bugetul public național, utilizarea echipamentelor, a mijloacelor și a bunurilor publice în perioada electorală¹³². Totuși, constatăm că definiția adoptată este una prea îngustă pentru a acoperi toate situațiile observate în contextul activității partidelor politice și al campaniilor electorale.

În perioada consultărilor publice la subiect, Promo-LEX a pledat pentru adoptarea definiției formulate de Comisia de la Veneția¹³³, după cum urmează: „Resursele administrative sunt resursele umane, financiare, materiale, în natura și alte resurse imateriale de care se bucură atât deținătorul unei funcții de demnitate publică, cât și funcționarii publici în alegeri, derivând din controlul acestora asupra personalului, finanțelor și alocațiilor din sectorul public, accesul la facilitățile publice, precum și resursele de care se bucură sub formă de prestigiu sau prezență publică ce decurg din poziția lor de aleși sau funcționari publici și care se pot transforma în susținere politică sau alte forme de sprijin”. Asociația Promo-LEX a recomandat, de asemenea, extinderea interdicției de utilizare a resurselor administrative și în perioadele dintre alegeri¹³⁴, dată fiind observarea utilizării pe larg a acestora de către partidele politice în scop de acumulare a capitalului politic.

132 Definierea noțiunii și referința la unele standarde internaționale în domeniu pot fi consultate în [Raportul nr. 2](#) (p. 25) și [Raportul nr. 4](#) (p. 23) ale Misiunii de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023.

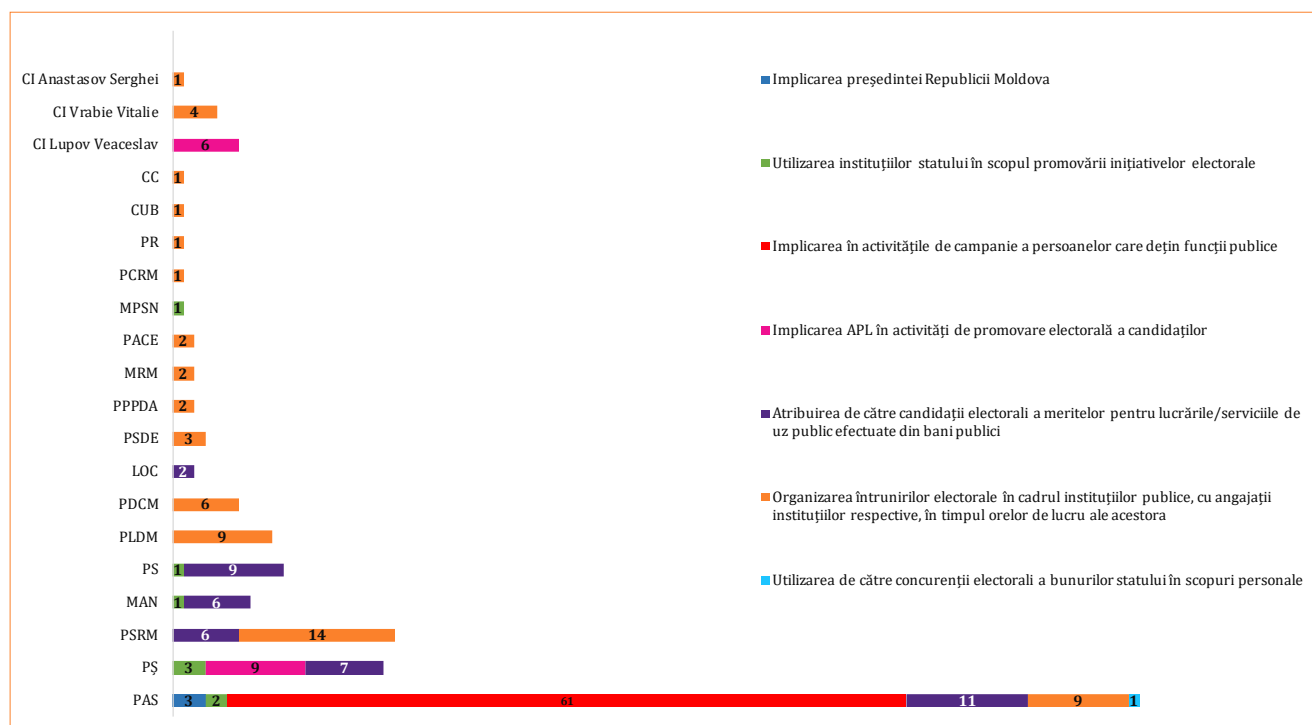
133 [Report](#) on the misuse of administrative resources during electoral processes.

134 [Raport](#) privind finanțarea partidelor politice în Republica Moldova. Retrospectiva anului 2021, p. 39.

În perioada alegerilor locale generale din 2023, Promo-LEX a observat cel puțin **185 de cazuri ce pot fi calificate drept utilizare abuzivă a resurselor administrative**, dintre care în 87 de cazuri a fost vizat PAS, în 20 – PSRM, în 19 – PȘ, în 10 – PS, în 9 – PLDM, în 7 – MAN, în câte 6 – PDCM și CI Veaceslav Lupov, în 4 – CI Vitalie Vrabie, în 3 – PSDE, în câte 2 – LOC, PPPDA, MRM și PACE și, respectiv, în câte un caz – MPSN, PCRPM, PR, CUB, CC și CI Serghei Anastasov (a se vedea graficul nr. 23).

Graficul nr. 23

Cazuri calificate drept utilizare abuzivă a resurselor administrative

Activitățile calificate drept utilizare abuzivă a resurselor administrative au inclus următoarele:

- *implicarea președintei Republicii Moldova în alegerile locale generale* – 3 cazuri, fiind vizat PAS¹³⁵;
- *utilizarea instituțiilor statului în scopul promovării inițiativelor electorale* – 8 cazuri. Dintre acestea, în 2 cazuri a fost vizat Guvernul Republicii Moldova (avantajați fiind candidații PAS)¹³⁶, în 3 cazuri – consiliile locale din UTAG, Orhei și Taraclia (avantajați – candidații PȘ)¹³⁷, în câte un caz – primăriile mun. Chișinău și Bălți¹³⁸ și, respectiv, într-un caz – primăria or. Condrîța (avantajat fiind candidatul MPSN)¹³⁹;
- *implicarea în activitățile de campanie a persoanelor care dețin funcții publice* – 61 de cazuri, fiind vizat PAS. Dintre acestea, în cel puțin 34 de cazuri au fost activități electorale cu implicarea prim-ministrului Republicii Moldova, Dorin Recean, în cazul a 18 – cu implicarea Ministrului Infrastructurii și Dezvoltării Regionale, Andrei Spînu, iar în cazul a 9 – cu implicarea Ministrului Educației și Cercetării, Dan Perciun.

În opinia Promo-LEX, implicarea președintei și a persoanelor care dețin funcții publice în activitățile de promovare electorală nu asigură egalitatea șanselor concurenților electorali din moment ce

135 [Raportul nr. 5](#). Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 15.

136 Rapoartele nr. 2 (p. 26) și 3 (p. 23) ale Misiunii de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023.

137 [Raportul nr. 3](#). Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 23.

138 [Raportul nr. 1](#). Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 28.

139 [Raportul nr. 2](#). Misiunea de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 26.

implicarea acestora în campanie încalcă principiul separării clare între stat și partidele politice.

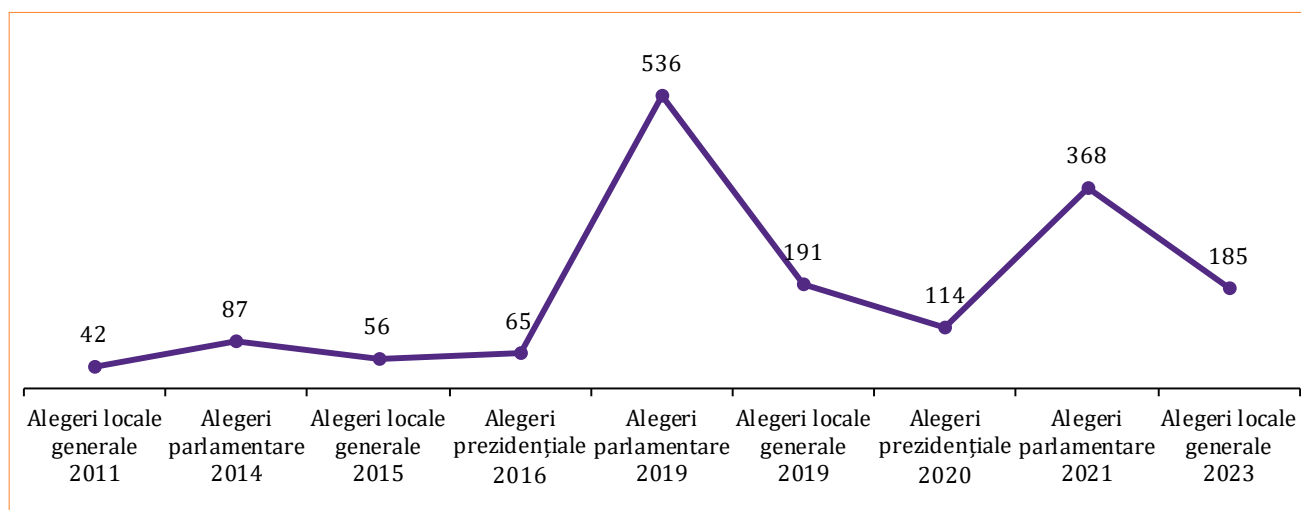
- implicarea APL în activități de promovare electorală a candidaților – 15 cazuri, dintre care în 6 cazuri a fost vizat CI Veaceslav Lupov, iar în 9 cazuri – PȘ;
- atribuirea de către candidații electorali a meritelor pentru lucrările/serviciile de uz public efectuate din bani publici – 41 de cazuri. Dintre acestea, în 11 cazuri a fost vizat PAS, în 9 – PS, în 7 – PȘ, în 6 – PSRM, în 6 – MAN și în 2 – LOC;
- organizarea întrunirilor electorale în cadrul instituțiilor publice, cu angajații instituțiilor respective, în timpul orelor de lucru ale acestora – 56 de cazuri (a se vedea anexa nr. 3), dintre care în 14 cazuri a fost vizat PSRM, în câte 9 cazuri – PAS și PLDM, în 6 – PDCM, în 4 – CI Vitalie Vrabie, în 3 – PSDE, în câte 2 – PPPDA, PACE și MRM, în câte un caz – CC, CI Serghei Anastasov, CUB, PCRM și PR;
- utilizarea de către concurenții electorali a bunurilor statului în scopuri personale – un caz, fiind vizat PAS.

În aceste condiții, MO Promo-LEX consideră că concurenții electorali nu au dispus de șanse egale în promovarea mesajelor electorale. Subliniem că utilizarea resurselor administrative oferă un avantaj necuvenit pentru candidații ce fac uz de acest instrument în raport cu ceilalți concurenți, prejudiciind astfel atât principiul egalității șanselor, libertatea formării opiniei de către alegători¹⁴⁰, cât și principiul separării clare între stat și partidele politice¹⁴¹.

Deși, raportat la scrutinele precedente, s-a observat o diminuare a cazurilor calificate drept utilizare a resurselor administrative (a se vedea graficul nr. 24), acest fenomen rămâne a fi o problemă.

Graficul nr. 24

Evoluția cazurilor de utilizare abuzivă a resurselor administrative

140 [Report](#) on the misuse of administrative resources during electoral processes adopted by the Council for Democratic Elections at its 46th meeting (Venice, 5 December 2013) and the Venice Commission at its 97th Plenary Session (Venice, 6-7 December 2013), pct. 17.

141 Joint [Guidelines](#) for preventing and responding to the misuse of administrative resources during electoral processes, adopted by the Council for Democratic Elections at its 54th meeting, Venice, 10 March 2016 and by the Venice Commission at its 106th plenary session, Venice, 11-12 March 2016.

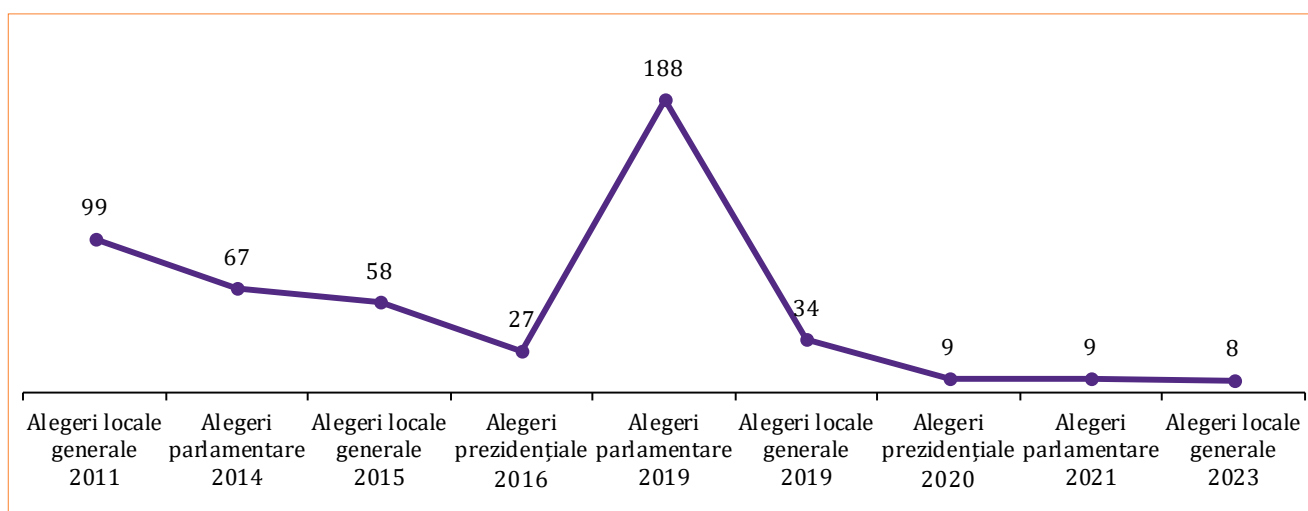
8.6. Activități cu potențial de corupere a alegătorilor

Conform art. 181¹ din Codul penal, oferirea sau darea de bani, bunuri, servicii ori de alte foloase în scopul determinării alegătorului sau susținătorului să își exercite sau să nu își exercite drepturile electorale în cadrul alegerilor se pedepsește cu amendă în mărime de la 750 la 1.150 de unități convenționale (37.500 – 57.500 de lei) sau cu închisoare de la un an la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu amendă în mărime de la 6.000 la 8.000 de unități convenționale (300.000 – 400.000 de lei) cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate sau cu lichidarea persoanei juridice.

În perioada alegerilor locale generale din 2023, Promo-LEX a observat cel puțin 8 cazuri ce pot fi calificate drept corupere a alegătorilor, dintre care în 4 cazuri a fost vizat PȘ, în 2 – PAS și, respectiv, în câte un caz – PLDM și CI Iurie Zagorcea (a se vedea anexa nr. 4).

Graficul nr. 25

Evoluția cazurilor cu potențial de corupere a alegătorilor

Raportat la scrutinele precedente, constatăm o diminuare a cazurilor cu potențial de corupere a alegătorilor. Totuși, comparativ cu perioadele anterioare, în scrutinul actual forma cazurilor enunțate a avut un caracter mult mai complex, implicând participarea instituțiilor publice, ceea ce, în opinia Promo-LEX, a amplificat efectul și gravitatea cazurilor respective¹⁴².

În mod aparte atragem atenția la situația cu anularea înregistrării PȘ, care poate fi apreciată drept „corupere electorală cu caracter sistemic”. Potrivit SIS și altor autorități publice responsabile, „au fost identificate activități de influențare a proceselor electorale pe tot teritoriul țării”, manifestate prin oferirea de către PȘ a unor fonduri financiare în proporții deosebit de mari, de proveniență externă, „fonduri care au fost utilizate de către concurentul electoral pentru finanțarea ilegală a campaniei electorale”¹⁴³.

142 Rapoartele nr. 2 (p. 27), 3 (p. 26) și 4 (p. 25) ale Misiunii de observare Promo-LEX a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023.

143 Dispoziția CSE nr. 92 din 3 noiembrie 2023.

8.7. Opinia concurenților privind calitatea campaniei electorale

În contextul aplicării instrumentelor metodologice de observare, OTL au realizat un șir de interviuri cu candidații pentru a identifica părerile lor despre organizarea și desfășurarea campaniei electorale.

Subsecvent, majoritatea concurenților intervievați au menționat că alegerile locale au fost „în general libere, dar nu întotdeauna corecte”. Unii concurenți din opoziție consideră că alegerile nu au fost nici libere, dar nici corecte, în continuare existând presiuni și intimidări. Ei sunt de părere că nu au avut șanse egale cu candidații de la guvernare, fiindcă persoanele cu funcție de răspundere (primarii suspendați, președinții de raion etc.) sunt mai favorizați decât ceilalți candidați, aceștia utilizând resursele administrative de care dispun. Printre tendințele menționate de intervievați se numără: candidații PAS au utilizat abuziv resursele administrative, iar PȘ a folosit surse financiare ilegale pentru a atrage candidații la funcții electivă și a corupe alegătorii.

Toți candidații independenți intervievați au colectat singuri semnăturile pentru înregistrare în cursa electorală, majoritatea absolută dintre aceștia nu au deschis contul „Fond electoral”. În opinia lor, ei sunt defavorizați față de candidații din partea partidelor, care dispun de mai multe posibilități.

CAPITOLUL IX

FINANȚAREA CAMPANIEI ELECTORALE

9.1. Evoluția cadrului legal privind finanțarea campaniilor electorale

Finanțarea campaniilor electorale este reglementată de Codul electoral¹⁴⁴, Codul contravențional¹⁴⁵, Codul penal¹⁴⁶, Legea privind partidele politice¹⁴⁷, Legea cu privire la publicitate¹⁴⁸ și *Regulamentul CEC privind finanțarea grupurilor de inițiativă și a campaniilor electorale*¹⁴⁹. CEC este organul mandatat cu recepționarea, verificarea, supravegherea și controlul rapoartelor financiare privind finanțarea campaniei electorale.

- Asociația Promo-LEX a susținut majoritatea modificărilor introduse în noul Cod electoral care au avut drept scop consolidarea funcțiilor de control și supraveghere. Cu referire la finanțarea campaniilor electorale, cele mai importante modificări au vizat următoarele aspecte:
- plafonarea surselor financiare din alocații de la bugetul de stat ce pot fi transferate în contul „Fond electoral”¹⁵⁰;
- majorarea de la 0,05 la 0,1 a plafonului mijloacelor financiare ce pot fi transferate în contul „Fond electoral”¹⁵¹;
- micșorarea donațiilor ce pot fi făcute în numerar până la un salariu mediu pe economie (de la trei salarii medii pe economie – în versiunea anterioară)¹⁵²;
- majorarea donațiilor ce pot fi efectuate de cetățenii Republicii Moldova cu venituri obținute în străinătate până la șase salarii medii pe economie, ca și în cazul celor cu venituri obținute în țară, însă plafonarea acestor donații la 30% din venitul anual al donatorului înregistrat pentru anul calendaristic precedent¹⁵³;

144 [Codul](#) electoral al Republicii Moldova.

145 [Codul](#) contravențional al Republicii Moldova.

146 [Codul](#) penal al Republicii Moldova.

147 [Legea](#) nr. 294 din 21 decembrie 2007 privind partidele politice.

148 [Legea](#) nr. 62 din 17 martie 2022 cu privire la publicitate.

149 [Hotărârea](#) CEC nr. 1185 din 18 august 2023 pentru aprobarea Regulamentului privind finanțarea grupurilor de inițiativă și a campaniilor electorale.

150 Art. 51, alin. (10) din Codul electoral: Partidele politice care au constituit grupuri de inițiativă, blocuri electorale și/sau au desemnat candidați în alegeri, beneficiare de alocații de la bugetul de stat, au dreptul să transfere în conturile bancare cu mențiunea „Fond electoral”/„Destinat grupului de inițiativă” cel mult 70% din sumele alocate din bugetul de stat, existente în contul partidului politic la începerea perioadei electorale, respectând plafonul general la nivel național al mijloacelor financiare ce pot fi transferate pentru fiecare tip de alegeri.

151 Art. 53, alin. (1): Plafonul general la nivel național al mijloacelor financiare ce pot fi transferate în contul cu mențiunea „Fond electoral”/„Destinat grupului de inițiativă” constituie 0,1% din veniturile prevăzute în legea bugetului de stat pentru anul respectiv.

152 Art. 57, alin. (4), pct. 1), lit. e) din Codul electoral: pot face donații în numerar în valoare de până la un salariu mediu pe economie stabilit pe anul respectiv.

153 Art. 57, alin. (4), pct. 1), lit. a) din Codul electoral: au dreptul să doneze în perioada activității grupurilor de inițiativă și în timpul campaniilor electorale până la 6 salarii medii lunare pe economie stabilite pentru anul respectiv, dar nu mai mult de 30% din venitul anual al acestora înregistrat pentru anul calendaristic precedent.

- depunerea rapoartelor financiare privind finanțarea campaniilor electorale în format electronic¹⁵⁴ etc.

În baza Codului electoral nou, abia la 18 august 2023 – la 11 zile după începerea perioadei electorale, CEC a aprobat *Regulamentul privind finanțarea grupurilor de inițiativă și a campaniilor electorale*. Acesta a inclus modificări semnificative ale formatului rapoartelor privind finanțarea campaniilor electorale. Cu toate acestea, autoritatea electorală nu a elaborat un ghid/o instrucțiune care ar stabili și ar detalia regulile privind completarea rapoartelor menționate.

În consecință, pe parcursul campaniei electorale, se pare că concurenții electorali au întâmpinat dificultăți la completarea și prezentarea rapoartelor privind finanțarea campaniei electorale, fiind constatat un nivel redus al acurateții de completare a acestora (fiind comise numeroase erori). Concomitent, Promo-LEX a observat că în cazul mai multor concurenți electorali, unele cheltuieli care au aceeași destinație sunt atribuite la linii de cheltuieli complet diferite. De asemenea, existența în formularul de raportare a două categorii diferite și separate pentru activități similare reduce semnificativ evidența corectă a cheltuielilor efectuate (de exemplu, pct. 3.1.7. *Cheltuieli pentru organizarea activităților cu caracter politic și electoral* și, respectiv, 3.1.14. *Cheltuieli pentru organizarea de întruniri, manifestații publice, seminare și/sau cursuri de instruire desfășurate pe teritoriul țării*).

Un alt aspect problematic a vizat formatul în care a fost prezentat raportul final al veniturilor și cheltuielilor. Astfel, cadrul legal prevede că în termen de 3 zile după ziua votării (ziua de miercuri), concurenții trebuie să prezinte raportul final pentru întreaga campanie electorală. În contextul alegerilor locale generale, în formatul în care a fost prezentat acest raport final (în mare parte, datorită modului în care a fost solicitat de CEC – *Raport final tur I + II*), totalul veniturilor și cheltuielilor raportate de concurenții electorali s-a dublat artificial, raportat la situația *de facto*. Astfel, de exemplu, în cazul PDCM¹⁵⁵, veniturile totale în campanie au fost egale cu cheltuielile efectuate – 1,4 mil. de lei. La rubrica *TOTAL* venituri și, respectiv, cheltuieli, în cazul concurentului menționat este indicată valoarea de 2,8 mil. de lei.

În contextul celor expuse, recomandăm CEC să asigure adoptarea actelor normative relevante scrutinelor în timp util, până la începerea perioadei electorale, în vederea familiarizării eficiente a părților interesate cu regulile stabilite. De asemenea, recomandăm elaborarea unui ghid/unei instrucțiuni care să detalieze liniile de cheltuieli din rapoartele financiare și, respectiv, tipurile de cheltuieli ce pot fi atribuite liniilor corespunzătoare. Suplimentar, considerăm necesar a exclude din modelul formularelor de raportare liniile de cheltuieli ce lasă la discreția concurenților prezentarea aceluiași cheltuieli la linii diferite de cheltuieli.

9.2. Reglementarea finanțării campaniei electorale pentru alegerile locale generale

În perioada electorală, CEC a adoptat un șir de hotărâri în scop de reglementare a condițiilor finanțării campaniilor electorale, după cum urmează:

- » *Stabilirea cuantumului creditului fără dobândă acordat concurenților electorali la alegerile locale generale din 5 noiembrie 2023*¹⁵⁶.

154 Art. 57, alin. (5) din Codul electoral: Rapoartele privind finanțarea partidelor politice, a grupurilor de inițiativă și a campaniilor electorale se prezintă utilizând obligatoriu metode automatizate de raportare electronică, prin subsistemul informatic „Control financiar”, parte componentă a Sistemului informațional automatizat de stat „Alegeri”, iar la solicitarea Comisiei Electorale Centrale – și pe suport de hârtie.

155 [Raportul](#) final al PDCM privind finanțarea campaniei electorale a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023.

156 [Hotărârea](#) CEC nr. 1217 din 8 septembrie 2023 cu privire la stabilirea cuantumului creditului fără dobândă acordat concurenților electorali la alegerile locale generale din 5 noiembrie 2023.

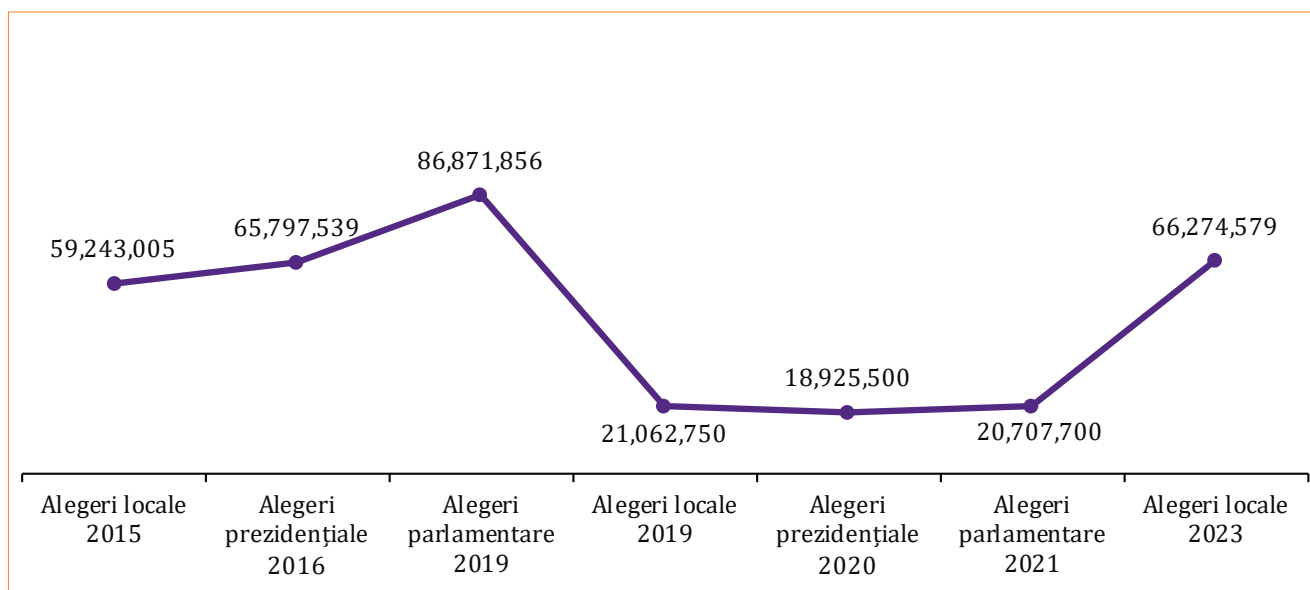
Pentru fiecare partid politic/bloc electoral, CEC a stabilit suma de 50.000 de lei, iar pentru fiecare candidat independent – de 10.000 de lei. Constatăm că, în pofida evoluției situației economice din Republica Moldova, precum și a creșterii semnificative a inflației, limitele creditului aprobat pentru concurenții electorali au rămas nemodificate, creditul fiind constant din 2019. În opinia Promo-LEX, valoarea mică a creditului fără dobândă ar putea explica nepopularitatea acestui instrument de finanțare a campaniei electorale (doar trei concurenți electorali au făcut uz de sursa respectivă de finanțare – PDCM, MAN și CI Roman Slobozeanu).

» *Stabilirea plafonului general al mijloacelor financiare ce pot fi transferate în contul „Fond electoral” la alegerile locale generale din 5 noiembrie 2023¹⁵⁷.*

Potrivit art. 53, alin. (5) Cod electoral, CEC a stabilit plafonul general al mijloacelor financiare ce pot fi transferate în contul „Fond electoral” la alegerile locale generale din 5 (19) noiembrie 2023. Astfel, valoarea maximă a resurselor financiare ce pot fi transferate în contul „Fond electoral” și care nu poate depăși 0,1% din bugetul de stat a fost stabilită la 66.274.579 de lei (a se vedea graficul nr. 26).

Graficul nr. 26

Evoluția plafoanelor mijloacelor financiare ce pot fi transferate în contul „Fond electoral” (lei)

Constatăm astfel că, datorită modificărilor cadrului legal, comparativ cu ultimele trei scrutine naționale, plafonul general al mijloacelor financiare ce pot fi transferate în contul „Fond electoral” a crescut semnificativ. Chiar dacă plafoanele ridicate ar putea impulsiona concurenții să reflecte toate cheltuielile, fără a se gândi că pot atinge ușor limitele stabilite, în opinia Promo-LEX, luând în calcul că din 2019 și până în prezent, în cadrul scrutinelor naționale, plafonul de 0,05% nu a fost atins de niciun concurent electoral, majorarea acestuia la 0,1% pare a fi excesivă – mai ales raportat la nivelul de trai din Republica Moldova, unde cuantumul salariului minim pe țară în 2023 a fost de doar 4.000 de lei, iar cel mediu – de 11.700 de lei.

¹⁵⁷ [Hotărârea](#) CEC nr. 1219 din 8 septembrie 2023 cu privire la stabilirea plafonului general al mijloacelor financiare ce pot fi transferate în contul „Fond electoral” la alegerile locale generale din data de 5 noiembrie 2023.

Mai mult ca atât, în contextul scrutinului actual, veniturile cumulative ale tuturor concurenților electorali care au prezentat informații la organele electorale – 32 de formațiuni politice și 48 CI – nu au atins plafonul stabilit (veniturile totale raportate de concurenții electorali în contextul alegerilor locale generale din 2023 au fost de 37,6 mil. de lei).

9.3. Raportarea financiară și gestionarea procesului de către organul electoral¹⁵⁸

9.3.1. Raportarea financiară de către concurenții electorali la organele electorale

Procesul de raportare financiară a concurenților electorali include câteva etape, după cum urmează:

» *Desemnarea și prezentarea pentru confirmare a persoanei responsabile de finanțe (trezorier)¹⁵⁹.*

Din cele 36 de formațiuni politice care au desemnat candidați, doar 5 dintre acestea¹⁶⁰ nu au confirmat la CEC persoana responsabilă de finanțe (trezorier) – a se vedea anexa nr. 5.

» *Deschiderea contului „Fond electoral”¹⁶¹.*

Conform informației publicate pe pagina CEC, din cele 36 de formațiuni politice care au desemnat candidați, 6 nu au informat/nu au deschis contul „Fond electoral”¹⁶² (a se vedea anexa nr. 5). În cazul CI, potrivit paginii CEC, doar 53 (5%) CI au deschis contul „Fond electoral” din cei 1.174 CI înregistrați (a se vedea anexa nr. 5).

Ca și în contextul scrutinelor anterioare, mai multe partide politice au informat despre dificultățile întâmpinate în procesul de deschidere a contului „Fond electoral”, legate de refuzul băncilor comerciale de a deschide acest cont (PACE, PȘ, PONA etc.). În opinia Promo-LEX, expusă și în contextul scrutinelor anterioare, prin refuzul de deschidere a contului sau restricționarea contului partidului politic de către mai multe instituții bancare, de fapt, se limitează activitatea acestuia, inclusiv dreptul de a participa la alegeri, fără a fi constatată vreo încălcare a legii. De asemenea, prin refuzul de deschidere a contului pentru un concurent electoral se limitează dreptul cetățeanului de a fi ales, fără a exista restricții prevăzute de lege¹⁶³.

» *Prezentarea raportului financiar la începutul campaniei de către partidele politice care intenționează să transfere pe contul „Fond electoral” mijloace financiare proprii¹⁶⁴.*

Potrivit paginii oficiale a CEC, 16 partide politice¹⁶⁵ (a se vedea anexa nr. 5) au prezentat rapoartele financiare la început de campanie. Nu au depus raport la început de campanie 5 partide politice¹⁶⁶, cu toate că în rapoarte sunt indicate transferuri în contul „Fond electoral” ale resurselor financiare din conturile curente ale partidelor (rubricile mijloace financiare proprii din surse private, mijloace financiare proprii din surse publice).

» *Raportarea privind veniturile acumulate și cheltuielile efectuate în campania electorală¹⁶⁷.*

158 În cadrul Raportului de față sunt analizate datele care au fost disponibile până la data de 19.12.2023.

159 Art. 55, alin. (1) din Codul electoral.

160 FASM, PACE, PPBN, PPPPN și PPRM.

161 Art. 56, alin. (1) din Codul electoral.

162 FASM, NOI, PACE, PPBN, PPPPN și PPRM.

163 [Raportul](#) nr. 4. Misiunea de observare a alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova din 1 noiembrie 2020.

164 Art. 57, alin. (3) din Codul electoral.

165 CC, LOC, MAN, MPSN, PAS, PCR, PL, PLDM, PN, PPFD, PPM, PPPDA, PPVP, PSDE, PSRM și PVE.

166 ALDE, PDCM, PNL, PNM și PS.

167 Art. 58, alin. (3) din Codul electoral.

În contextul alegerilor locale generale din 2023, potrivit Programului calendaristic al CEC¹⁶⁸, începând cu 6 octombrie 2023, concurenții electorali urmau să depună rapoarte financiare săptămânal la CEC sau, în cazul CI – la CECE corespunzător.

Conform paginii oficiale a CEC, din cele 36 de formațiuni politice care au desemnat candidați, cel puțin câte un raport privind finanțarea campaniei electorale a fost depus de 32 de formațiuni politice¹⁶⁹ (a se vedea anexa nr. 5). În cazul a 3 partide politice (NOI, PPBN și PPPPN), acestea au informat CEC că nu vor avea cheltuieli financiare pentru desfășurarea campaniei electorale. În cazul unui partid – PPRM – nu a fost prezentată nicio informație privind modul în care a fost desfășurată campania electorală.

În privința raportării sistematice, s-a constatat că rapoartele financiare săptămânale/informații corespunzătoare, inclusiv raportul final, au fost prezentate de 27 de formațiuni politice¹⁷⁰ (fie în termenul-limită stabilit, fie cu depășirea acestuia¹⁷¹). În cazul a 5 formațiuni politice¹⁷², rapoartele au fost depuse sporadic, la intervale de 2-3 săptămâni (a se vedea anexa nr. 5).

În cazul celor 1.141 CI înregistrați, din cei 53 CI care au deschis contul „Fond electoral”, potrivit paginii oficiale a CEC, 49 CI¹⁷³ au prezentat cel puțin un raport privind finanțarea campaniei electorale (a se vedea anexa nr. 5). În cazul a 4 CI¹⁷⁴, pe pagina autorității electorale nu este nicio informație privind modul de desfășurare a campaniei electorale a acestora. Alți 632 (55%) CI care nu au deschis contul „Fond electoral” au prezentat organelor electorale informații privind desfășurarea campaniei electorale fără efectuarea cheltuielilor financiare¹⁷⁵. Prin urmare, constatăm că în cazul a 456 (40%) CI înregistrați nu a fost publicată nicio informație privind modul de finanțare și desfășurare a campaniei electorale.

Amintim că, potrivit art. 48¹ Cod contravențional, prezentarea tardivă sau neprezentarea de către concurenții electorali a rapoartelor privind finanțarea campaniei electorale se sancționează cu avertisment sau cu amendă de la 90 la 300 de unități convenționale (4.500 – 15.000 de lei).

9.3.2. Gestionarea de către CEC a procesului de raportare financiară

În perioada electorală, CEC a asigurat supravegherea și controlul finanțării campaniei electorale a candidaților înregistrați în alegerile locale generale. În baza activității respective, constatăm următoarele aspecte:

» *Practic, nu au fost aplicate sancțiuni (cu excepția avertismentului) în privința concurenților electorali care au comis încălcări în procesul de raportare a finanțării campaniei electorale.*

168 [Programul](#) calendaristic pentru realizarea acțiunilor de organizare și desfășurare a alegerilor locale generale din data de 5 noiembrie 2023.
169 PSDE, PCR, MPSN, PL, PSRM, PVE, PN, PPN, PNL, PLDM, PPM, PPDA, ALDE, PR, PPPDA, PPF, PAS, PPVP, CC, PDMM, PACE, PONA, PS, PDCM, PȘ, FASM, CUB, MAN, PNM, LOC, MRM și BE Ruslan Codreanu.

170 ALDE, CC, CUB, FASM, LOC, MAN, MPSN, MRM, PAS, PCR, PDCM, PDMM, PL, PLDM, PN, PNM, PPDA, PPM, PPN, PPPDA, PPVP, PR, PS, PSDE, PSRM, PȘ și PVE.

171 De exemplu, în cazul FASM – rapoartele privind finanțarea campaniei pentru perioada 6 octombrie – 8 noiembrie 2023 (6 rapoarte) au fost depuse toate în aceeași zi, la 30 noiembrie 2023.

172 BE Ruslan Codreanu, PACE, PNL, PONA și PPF.

173 CI Guțan Valentin, CI Burlea Ion, CI Sirbu Sergiu, CI Cebotaru Sergiu, CI Slobozeanu Roman, CI Costiuc Nina, CI Malu Vladimir, CI Jizdan Vadim, CI Rusu Tatiana, CI Cimpoeș Valentin, CI Urechean Radu, CI Dandiș Nicolae, CI Moruz Dmitri, CI Musteață Valeriu, CI Nasulea Ion, CI Vdovenco-Minciuna Snejana, CI Guzun Ion, CI Țurcanu Ion, CI Bivol Cristina, CI Belciug Ivan, CI Tureac Alexandru, CI Zavrōtchii Dmitrii, CI Buzu Nicolae, CI Marahovschi Victor, CI Nița Victor, CI Cuzuioc Ghenadie, CI Mursa Olga, CI Jardan Viorel, CI Damian Nicolae, CI Gaina Tamara, CI Vrabie Vitalie, CI Filimon Ion, CI Lipcan Pavel, CI Timofti Nicolae, CI Dudoglo Nicolai, CI Anastasov Serghei, CI Chiulafli Serghei, CI Levintii Dmitrii, CI Gheorghiu Veaceslav, CI Topal Anatoli, CI Carapirea Nicolai, CI Uzun Anatoli, CI Zlatovcen Ivan, CI Garizan Oleg, CI Fucedji Vadim, CI Capsamun Vasili, CI Chiosea Ilia, CI Chiciuc Piotr și CI Topciu Fiodor.

174 CI Negru Fiodor, CI Breahna Pavel, CI Belciug Ivan și CI Ipolitov Nicolae.

175 [Lista](#) CI la alegerile locale generale din 5 noiembrie 2023 care nu au deschis cont cu mențiunea „Fond electoral”.

Cu referire la acest aspect, menționăm că în contextul alegerilor locale generale, CEC a adoptat șase¹⁷⁶ hotărâri prin care a analizat calitativ și cantitativ rapoartele financiare depuse de concurenții electorali. În baza acestora, de regulă, CEC s-a limitat la atenționarea/somarea concurenților electorali de a se conforma prevederilor legale (în unele cazuri – repetată). În mare parte, concurenții electorali s-au conformat solicitărilor și au prezentat informația necesară sau au înlăturat/corectat iregularitățile identificate de CEC (nu au depus toate tipurile de rapoarte prevăzute de cadrul legal, au depus rapoartele cu depășirea termenelor legale sau au comis încălcări ale prevederilor privind finanțarea campaniei electorale).

Totuși, în baza hotărârilor de supraveghere și control, CEC a aplicat și sancțiunea sub formă de avertisment în cazul a 9 concurenți electorali, după cum urmează: PVE, PPM, PPPDA, FASM (2), PPPPRM (2), PACE, MPSN, NOI și BE Ruslan Codreanu.

În cazul FASM, în privința căruia au fost aplicate două sancțiuni sub forma avertismentului, menționăm că, prin Hotărârea CEC nr. 1643 din 28 noiembrie 2023¹⁷⁷, s-a constatat folosirea fondurilor materiale nedeclarate în valoare de 31.475 de lei, echivalentul a 5,14% din plafonul cheltuielilor admisibile pentru CECE Orhei. Potrivit art. 102, alin. (5) Cod electoral, încălcarea respectivă se sancționează cu anularea înregistrării concurentului electoral. Totuși, luând în calcul data adoptării hotărârii – 28 noiembrie 2023 (23 de zile după ziua alegerilor din 5 (19) noiembrie 2023, când candidatul FASM a câștigat din primul tur), CEC a constatat imposibilitatea aplicării sancțiunii prevăzute de art. 102, alin. (5), lit. a) din Codul electoral.

În același context, prin Hotărârea CEC nr. 1560 din 9 noiembrie 2023 (a patra zi după primul tur de scrutin)¹⁷⁸, s-a constatat folosirea fondurilor materiale nedeclarate și nereflectate în rapoartele privind finanțarea campaniei electorale de către FASM în scopul promovării concurentului desemnat pentru funcția de primar al mun. Bălți. Totuși, în acest caz, valorile estimate de organul electoral nu au depășit 1% din plafonul cheltuielilor admisibile pentru CECE Bălți. Ca rezultat, FASM i-a fost aplicată sancțiunea sub formă de avertisment.

Prin urmare, constatăm că, până la sfârșitul perioadei electorale, în privința FASM au fost aplicate trei sancțiuni sub formă de avertisment, iar o a treia sancțiune nu a fost posibil de aplicat – anularea înregistrării concurentului electoral desemnat pentru funcția de primar al or. Orhei.

» *Inițierea controlului complex al finanțării campaniei electorale a concurentului electoral PȘ.*

Prin Hotărârea nr. 1550 din 8 noiembrie 2023¹⁷⁹, la cinci zile după excluderea PȘ din cursa electorală prin hotărârea CSE, CEC a dispus inițierea efectuării unei misiuni de control complex privind finanțarea campaniei electorale a PȘ pentru întreaga perioadă de raportare în cadrul alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023.

Potrivit prevederilor legale¹⁸⁰, notificarea concurentului electoral privind inițierea controlului se publică și pe pagina web oficială a CEC, la rubrica „Controlul financiar al grupurilor de inițiativă și a campaniilor electorale” (pct. 110 din regulament). Ulterior,

176 Hotărârile nr. [1495](#), [1541](#), [1551](#), [1589](#), [1632](#) și [1817](#) cu privire la supravegherea veniturilor și cheltuielilor concurenților electorali în campania electorală a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023.

177 [Hotărârea CEC](#) nr. 1643 din 28 noiembrie 2023 cu privire la sesizările nr. CEC-7/10682 din 21 noiembrie 2023 a domnului Sergiu Stanciu, candidat la funcția de primar al municipiului Orhei, desemnat de Partidul Politic „Partidul Acțiune și Solidaritate”, și nr. CEC-7/10856 din 23 noiembrie 2023 a Serviciului de Informații și Securitate.

178 [Hotărârea CEC](#) nr. 1560 din 9 noiembrie 2023 cu privire la contestația prealabilă nr. CEC-7/9681 din 5 noiembrie 2023 (CECE-2/S-27 din 4 noiembrie 2023) a domnului Nicolai Grigorișin.

179 [Hotărârea](#) nr. 1550 – cu privire la efectuarea controlului complex al finanțării campaniei electorale a concurentului electoral Partidul Politic „ȘANSĂ” pentru alegerile locale generale din 5 noiembrie 2023.

180 [Regulamentul](#) privind finanțarea grupurilor de inițiativă și a campaniilor electorale, aprobat prin Hotărârea CEC nr. 1185 din 18 august 2023.

raportul de control urmează a fi aprobat în ședință publică a CEC (pct. 118 din regulament). La 23 ianuarie 2024, CEC a publicat pe pagina oficială *Raportul cu privire la rezultatele controlului complex al finanțării campaniei electorale a concurentului electoral Partidul Politic „ȘANSĂ” pentru alegerile locale generale din 5 noiembrie 2023*¹⁸¹. Potrivit acestuia, în mare parte, controlul nu a fost desfășurat în capacitate deplină din cauza neprezentării actelor relevante de către PȘ și unele autorități sesizate, urmând a fi efectuată o tentativă repetată de control, cu aprobarea raportului într-o ședință a CEC. Raportul a fost aprobat la 14 februarie 2024.

» *Asigurarea transparenței procesului de finanțare a campaniei electorale a concurenților electorali.*

Potrivit art. 58, alin. (8) Cod electoral, în termen de cel mult 24 de ore de la recepționarea și acceptarea rapoartelor financiare din campanie, CEC urmează să le plaseze pe pagina oficială a autorității, iar consiliile electorale de circumscripție – care au recepționat rapoartele financiare ale CI – trebuie să le expedieze la CEC și APL corespunzătoare spre publicare pe paginile web oficiale ale acestora. Conform pct. 81 din *Regulamentul privind finanțarea grupurilor de inițiativă și a campaniilor electorale*, rapoartele financiare urmează a fi publicate în format reutilizabil, asigurând astfel posibilitatea prelucrării ușoare a datelor.

Pentru prima dată în contextul alegerilor locale generale, CEC și organele electorale inferioare au depus eforturi considerabile în vederea asigurării transparenței finanțării campaniei electorale de către CI. De asemenea, în premieră, CEC a încercat să asigure publicarea unora dintre rapoartele financiare într-un format care ar asigura o reutilizare mai ușoară a datelor. Astfel, a fost păstrat formatul pdf, dar în format posibil a fi convertit – care însă determină pierderea datelor din rapoarte, convertirea neuniformă a informației, ceea ce face imposibilă reutilizarea ușoară a informației. Prin urmare, constatăm că la acest aspect sunt încă deficiențe, urmând a fi depuse eforturi pentru asigurarea funcționalității eficiente a procesului.

Astfel, constatăm că pe parcursul campaniei electorale CEC a publicat rapoartele financiare cu depășirea termenului legal prevăzut. Formatul în care au fost publicate rapoartele respective nu corespunde principiilor datelor deschise.

De asemenea, constatăm că în cazul rapoartelor financiare publicate în formatul considerat de CEC a fi reutilizabil, acestea nu permit vizualizarea termenului în care au fost depuse rapoartele respective. Prin urmare, în condițiile în care cadrul legal prevede sancționarea concurenților electorali care au depus rapoartele financiare cu depășirea termenului-limită, părțile interesate nu au acces la această informație. Mai mult ca atât, în procesul de verificare a rapoartelor financiare, s-a constatat că informația prezentată de concurenți diferă de la un raport la altul, cu toate că între rapoartele respective nu au fost publicate modificări la raport.

În contextul celor expuse, solicităm CEC să asigure remedierea deficiențelor enunțate în scopul asigurării transparenței finanțării campaniilor electorale și, respectiv, al sporirii încrederii societății civile în transparența și corectitudinea proceselor electorale.

¹⁸¹ [Raport](#) cu privire la rezultatele controlului complex al finanțării campaniei electorale a concurentului electoral Partidul Politic „ȘANSĂ” pentru alegerile locale generale din 5 noiembrie 2023.

9.4. Veniturile și cheltuielile raportate de concurenții electorali la CEC

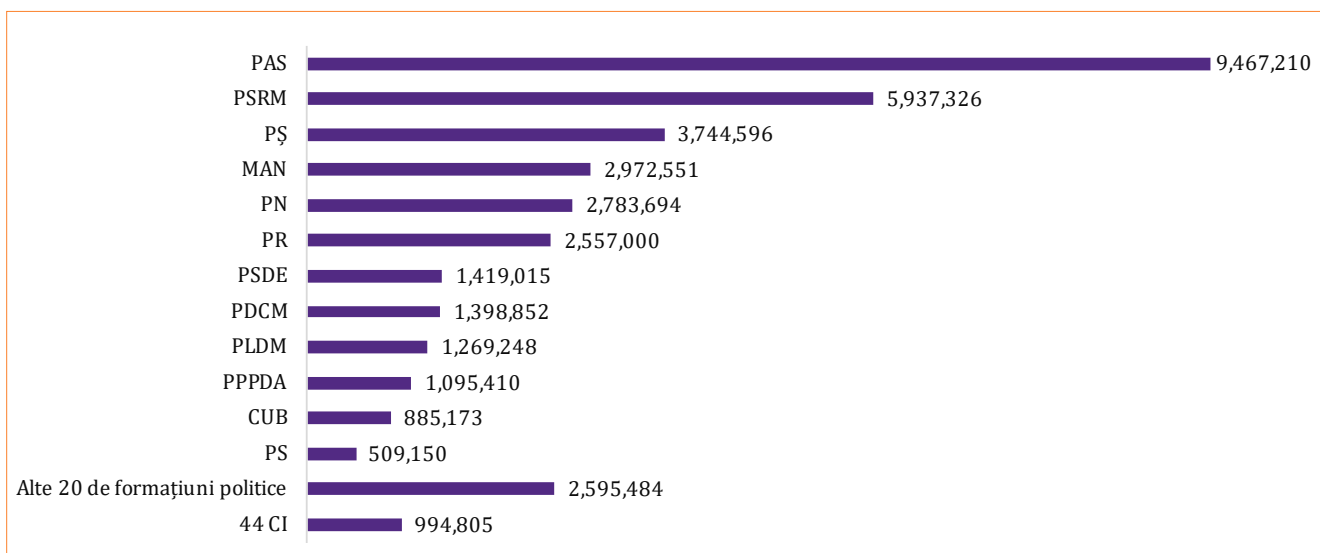
9.4.1. Veniturile raportate și sursa acestora

Potrivit paginii oficiale a CEC, 32 de formațiuni politice și 44 CI au declarat venituri în valoare totală de 37.629.514 lei, dintre care 2.802.546 de lei au fost acumulate din donații materiale (a se vedea anexa nr. 6). În cazul celorlalți concurenți care au depus rapoarte, aceștia nu raportat venituri acumulate.

Cele mai multe venituri au fost raportate de PAS – 25%, urmat de PSRM – 16%, PȘ – 10%, MAN – 8% și câte 7% – PN și PR (a se vedea graficul nr. 27). Prin urmare, constatăm că 73% din totalul veniturilor declarate au fost raportate de 6 partide politice, iar ceilalți 70 de concurenți electorali – doar 27% din veniturile raportate (26 de formațiuni politice și 44 CI).

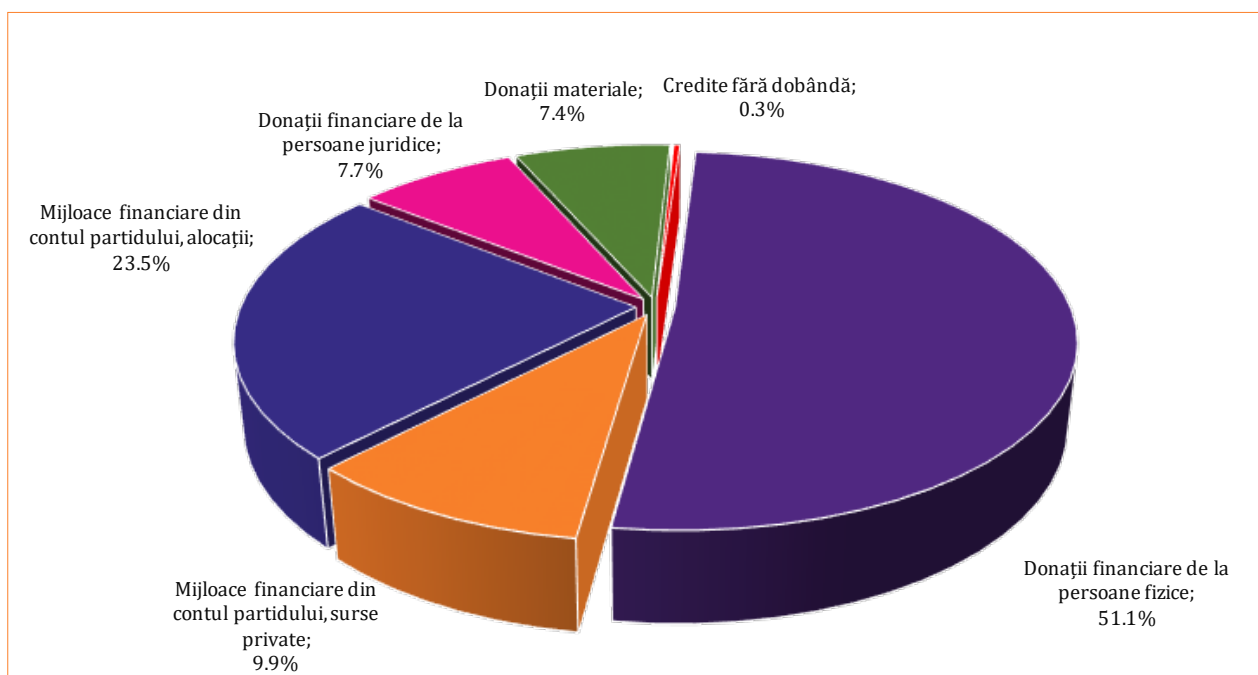
Graficul nr. 27

Veniturile raportate de concurenții electorali

În funcție de sursa veniturilor, constatăm următoarea situație (a se vedea graficul nr. 28):

- **33,5%** din venituri (12,6 mil. de lei) constituie mijloacele financiare transferate din contul curent al partidelor politice în contul „Fond electoral”. Dintre acestea, 70% (8,8 mil. de lei) au fost din alocații de la bugetul de stat, raportate de 12 partide, iar 32% (3,7 mil. de lei) – din surse private, raportate de 11 partide;
- **51,1%** (19,2 mil. de lei) au fost din venituri acumulate de la persoane fizice (donații) raportate de 26 de formațiuni politice și 39 CI;
- **7,7%** (2,8 mil. de lei) au fost din donații financiare de la persoane juridice, raportate de 12 formațiuni politice și 3 CI;
- **0,3%** (110 mii de lei) au fost din credite fără dobândă, raportate de 3 concurenți electorali (PDCM, MAN și CI Roman Slobozianu);
- **7,4%** (2,8 mil. de lei) au fost din donații materiale, raportate de 15 formațiuni politice și un CI.

În perioada campaniei electorale, Promo-LEX a observat venituri acumulate de partidele politice contrar prevederilor legale în valoare de 1.052.970 de lei (a se vedea anexa nr. 7), fiind comise următoarele încălcări:

- art. 57, alin. (4), pct. 1), lit. e) Cod electoral, care prevede că persoanele fizice pot face donații în numerar în valoare de până la un salariu mediu pe economie – adică 11.700 de lei, valoarea acumulată neconform fiind de 200.250 de lei;
- art. 54, alin. (5), Cod electoral, care interzice finanțarea ori susținerea materială sub orice formă a campaniilor electorale de către persoanele juridice care, în ultimii trei ani înainte de începerea perioadei electorale, au încheiat contracte de achiziții publice de lucrări, bunuri sau servicii în sensul Legii nr. 131/2015 privind achizițiile publice. Valoarea veniturilor acumulate neconform a fost de 50.144 de lei;
- art. 57, alin. (4), pct. 1), lit. a) Cod electoral, care prevede că persoanele fizice au dreptul să doneze în perioada activității grupurilor de inițiativă și în timpul campaniilor electorale până la 6 salarii medii lunare pe economie stabilite pentru anul respectiv, dar nu mai mult de 30% din venitul anual al acestora înregistrat pentru anul calendaristic precedent, valoarea acumulată neconform fiind de 66.054 de lei (CI Vitalie Vrabie);
- art. 57, alin. (4), pct. 2), lit. c) Cod electoral, care prevede că în cazul efectuării donațiilor pentru susținerea campaniilor electorale, persoanele juridice urmează să prezinte spre păstrare concurenților electorali informația eliberată de Serviciul Fiscal de Stat despre lipsa restanțelor față de buget. Valoarea veniturilor acumulate neconform a fost de 736.522 de lei.

În cazul primelor două prevederi încălcate, în urma verificărilor efectuate de CEC, în mare parte, concurenții electorali au fost obligați să vireze veniturile acumulate neconform la bugetul de stat. Ceea ce ține de ultima prevedere – donațiile acumulate de la persoane juridice care aveau înregistrate datoriile la bugetul de stat – CEC nu s-a pronunțat în privința acestora. În opinia Promo-LEX, donațiile respective urmau a fi virate la bugetul de stat.

La același subiect, constatăm că organul electoral nu s-a pronunțat ferm cu privire la donațiile în numerar acumulate de PSRM cu depășirea plafonului de un salariu mediu. Motivul invocat a fost că acești bani au fost transferați direct de către donatori în contul

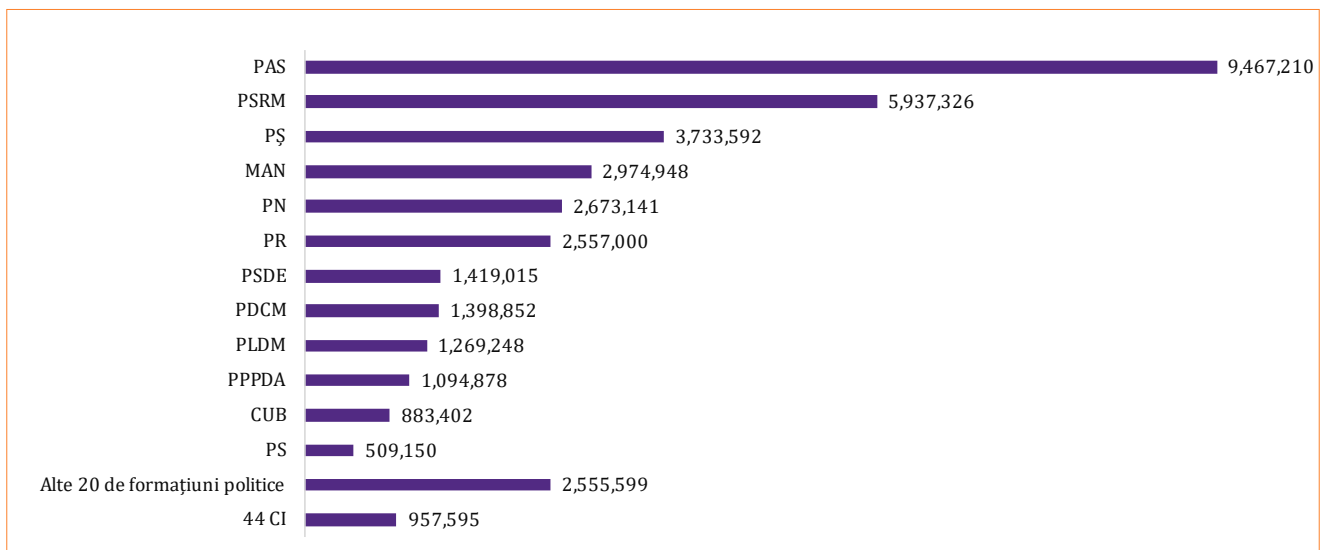
„Fond electoral”, la ghișeele băncii. În opinia Promo-LEX, aprecierea operațiunilor respective drept transfer bancar și nu drept donație în numerar subminează scopul inițial al prevederii privind limitarea donațiilor în numerar. Considerăm că transferul banilor în numerar prin intermediul ghișeele băncilor nu garantează sursa corectă de proveniență a banilor respectivi. Prin urmare, în opinia Promo-LEX, donațiile în numerar depuse în contul „Fond electoral” direct la ghișeele băncilor urmează a fi apreciate drept donații în numerar și nu donații prin transfer bancar.

9.4.2. Cheltuielile financiare declarate și destinația acestora

Potrivit paginii oficiale a CEC, 32 de formațiuni politice și 44 CI au raportat cheltuieli totale în valoare de 37.499.809 lei, dintre care 2.773.546 de lei au fost din donații materiale (a se vedea anexa nr. 8). Cele mai multe cheltuieli au fost raportate de PAS – 25%, urmat de PSRM – 16%, PȘ – 10%, MAN – 8% și câte 7% – pentru PN și PR (a se vedea graficul nr. 29). Ca și în cazul veniturilor, constatăm că 6 partide politice au raportat 73% din totalul cheltuielilor declarate, iar ceilalți 70 de concurenți electorali – doar 27% din cheltuieli (24 de formațiuni politice și 44 CI).

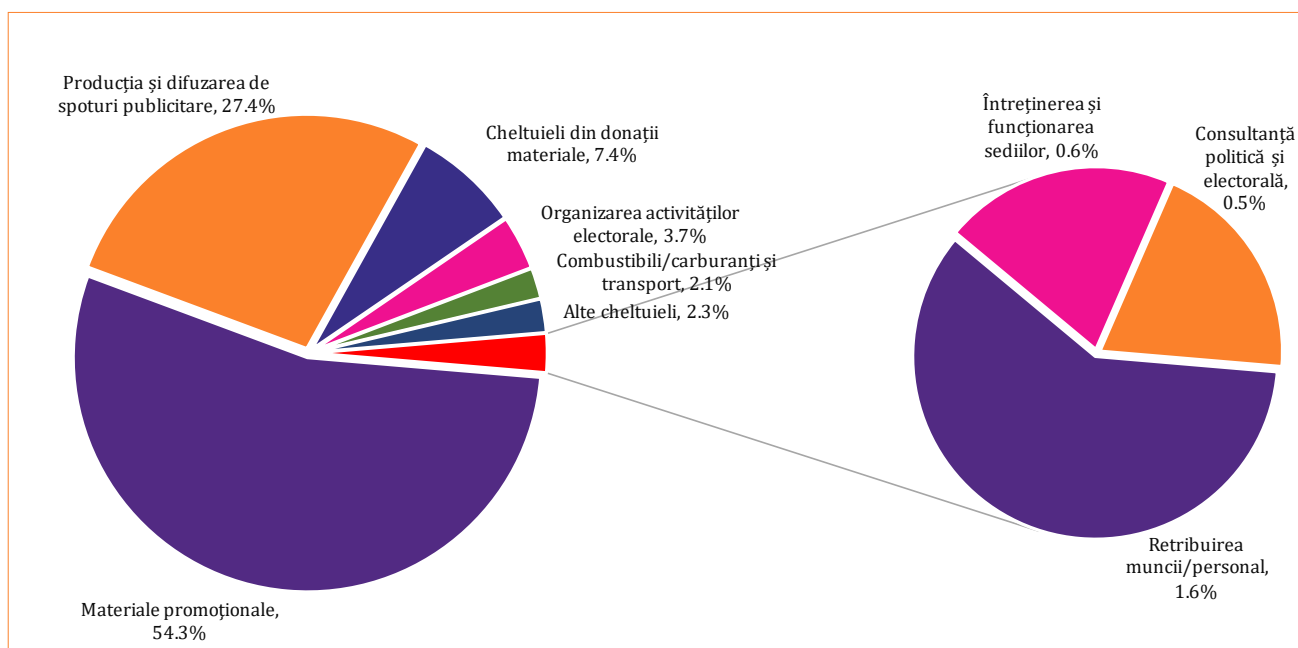
Graficul nr. 29

Cheltuielile raportate de concurenții electorali

În funcție de destinația cheltuielilor raportate, cele mai multe au fost pentru producerea materialelor promoționale (ziare, afișe, veste, bannere, pixuri etc.) – 54,3%, urmate de producția și difuzarea de spoturi publicitare (unde au fost atribuite panourile stradale, publicitatea radio, TV, pe internet etc.) – 27,4% și, respectiv, cheltuielile din donații materiale – 7,4% (a se vedea graficul nr. 30).

Destinația cheltuielilor raportate de concurenții electorali

9.5. Monitorizarea civică a finanțării campaniei electorale

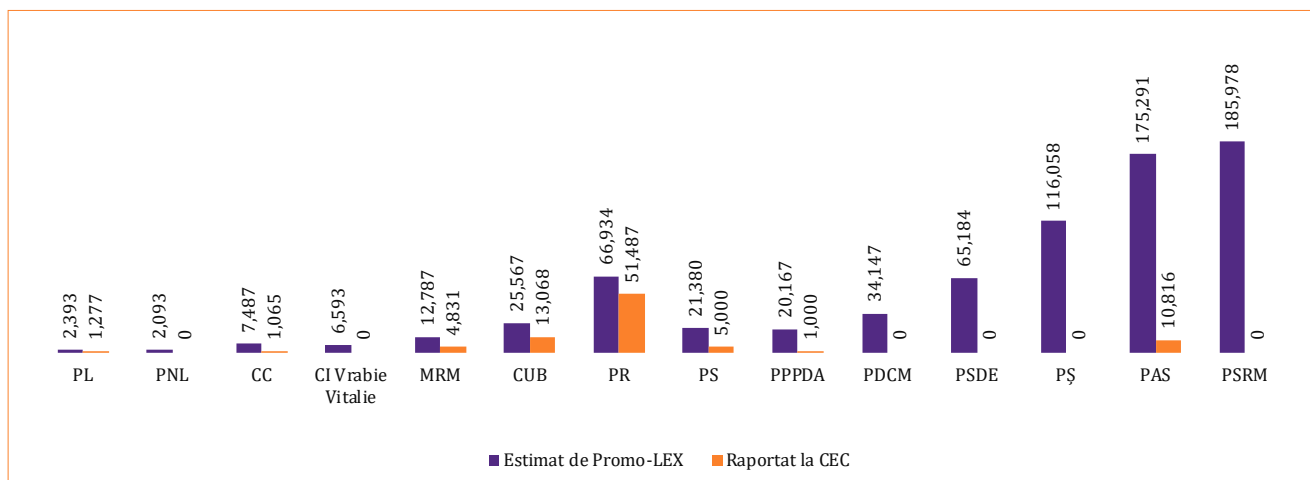
În baza informației raportate de observatorii Promo-LEX, au fost estimate cheltuielile concurenților electorali efectuate în perioada campaniei electorale. După estimarea acestora, cheltuielile respective au fost contrapuse cu cheltuielile declarate la CEC în rapoartele privind finanțarea campaniei electorale. Drept repere metodologice pentru estimarea cheltuielilor au fost aplicate prețurile minime de piață identificate pentru serviciile, bunurile și lucrările utilizate de concurenți în scop de agitație electorală.

Menționăm că prețurile respective au fost aplicate uniform pentru toți concurenții electorali. În legătură cu acest aspect, considerăm că pot exista unele divergențe între costurile aplicate de Promo-LEX și cele indicate de concurenții electorali (atât la raportarea cheltuielilor financiare, cât și a cheltuielilor din donații materiale).

9.5.1. Estimarea cheltuielilor pentru locațiunea, întreținerea și funcționarea sediilor, inclusiv telecomunicații

Potrivit informațiilor raportate de observatorii Promo-LEX, cel puțin 19 concurenți electorali au utilizat sedii în campania electorală, inclusiv servicii de telecomunicații. În cazul a 14 din concurenții respectivi, Promo-LEX a estimat cheltuieli neraportate în valoare de minimum 653.515 lei (a se vedea graficul nr. 31). În cazul celorlalți concurenți electorali, care nu se regăsesc în grafice, valorile estimate nu au depășit cheltuielile raportate de aceștia la CEC. Aceeași abordare este utilizată și în cazul tuturor cheltuielilor estimate în continuare.

Estimarea cheltuielilor pentru locațiunea, întreținerea și funcționarea sediilor, inclusiv telecomunicații

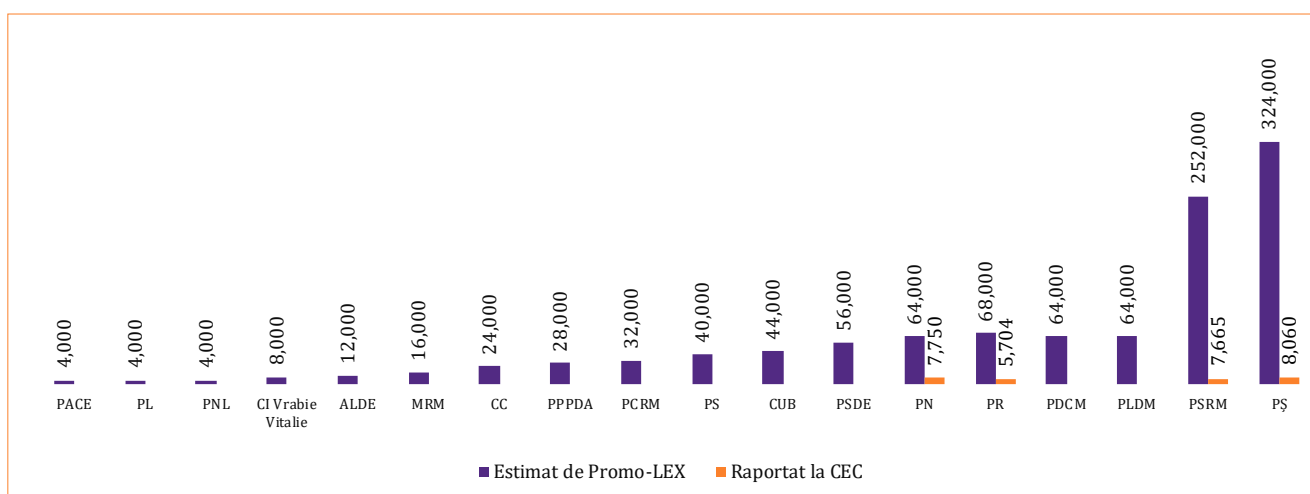

Cele mai multe cheltuieli estimate drept neraportate pentru sedii, inclusiv telecomunicații, au fost în cazul PSRM (185.978 de lei), urmat de PAS (164.475 de lei) și PȘ (116.058 de lei).

9.5.2. Estimarea cheltuielilor pentru retribuirea muncii (cheltuieli de personal)

Potrivit informațiilor furnizate de observatorii Promo-LEX, cel puțin 19 concurenți electorali au avut implicate în campania electorală persoane responsabile de activitățile desfășurate. În cazul a 18 dintre aceștia, au fost estimate cheltuieli neraportate în valoare de minimum 1.078.821 de lei (a se vedea graficul nr. 32).

Estimarea cheltuielilor pentru retribuirea muncii

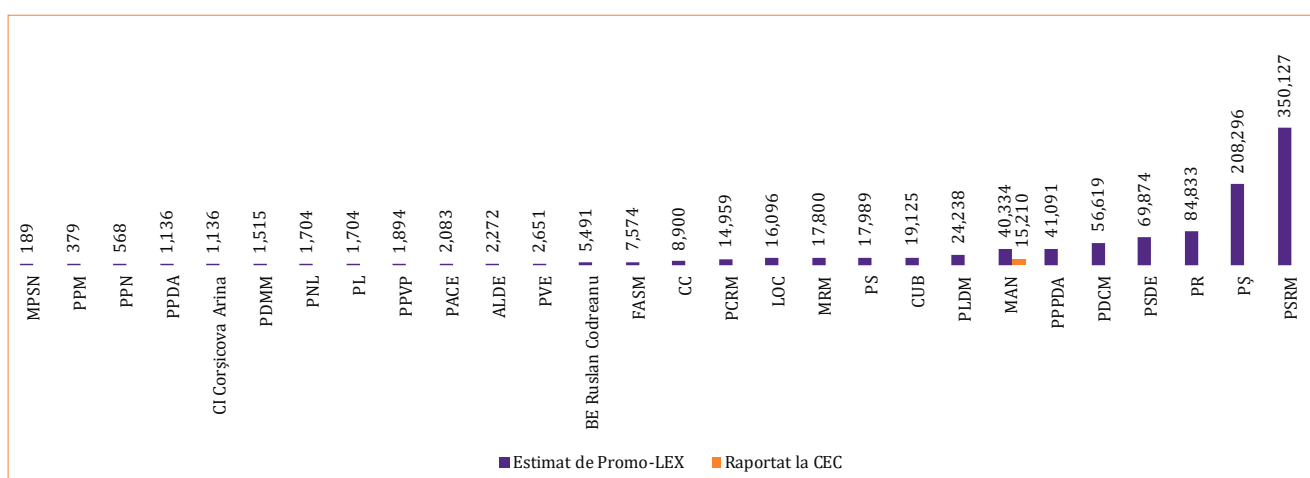
Cele mai multe cheltuieli neraportate pentru retribuirea muncii au fost în cazul PȘ (315.940 de lei), PSRM (244.335 de lei) și PDCM (64.000 de lei).

9.5.3. Estimarea cheltuielilor pentru recompensele voluntarilor/agitatorilor

În campania electorală, observatorii Promo-LEX au raportat activități de campanie cu implicarea agitatorilor (distribuirea materialelor electorale) și a reprezentanților concurenților electorali (estimați doar pentru ziua alegerilor) în cazul a cel puțin 31 de concurenți. Dintre aceștia, în cazul a 28 de concurenți electorali au fost estimate cheltuieli neraportate în valoare de cel puțin 985.368 de lei (a se vedea graficul nr. 33). Cheltuielile respective au fost estimate în baza cuantumului salariului minim pe țară¹⁸², fiind aplicat tariful de 23,67 lei/ora (189,36 lei/ziua, 4.000 de lei lunar).

Graficul nr. 33

Estimarea cheltuielilor pentru recompensele voluntarilor/agitatorilor

Cele mai multe cheltuieli neraportate pentru recompensele voluntarilor/agitatorilor au fost estimate pentru PSRM (350.127 de lei), PȘ (208.296 de lei) și PR (84.833 de lei).

Cu referire la implicarea agitatorilor și raportarea cheltuielilor pentru activitățile prestate de aceștia, în urma verificării rapoartelor financiare, au fost sesizate abordări neuniforme privind raportarea acestora. În unele cazuri, cu toate că a fost raportată implicarea voluntarilor (PSRM, PPDA, PS, LOC, MRM și BE Ruslan Codreanu), estimarea cheltuielilor pentru prestația acestora a fost „zero”. În cazul altor concurenți (PNM), cheltuielile pentru aceștia au fost raportate drept cheltuieli financiare. Prin urmare, reiterăm necesitatea elaborării de către CEC a unui ghid/unei instrucțiuni ce ar viza modul de completare a rapoartelor privind finanțarea campaniei electorale.

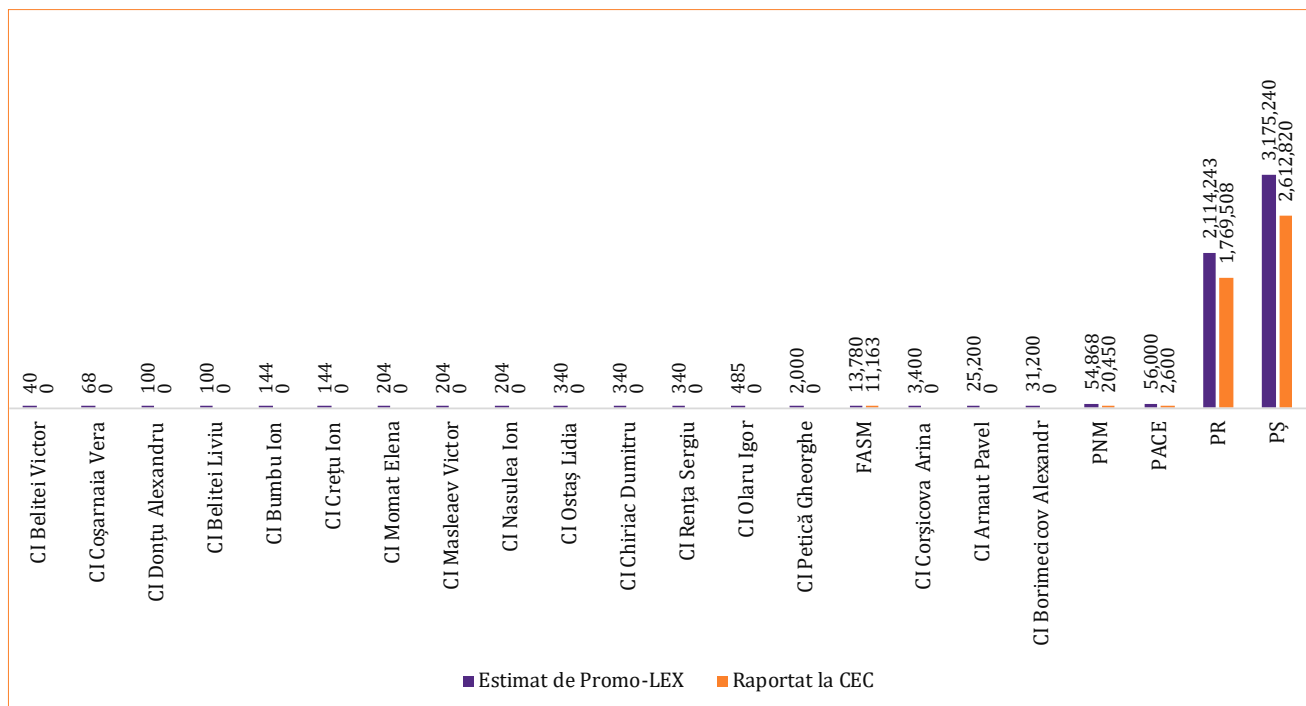
182 [Hotărârea](#) Guvernului nr. 670 din 29 septembrie 2022 privind stabilirea cuantumului salariului minim pe țară.

9.5.4. Estimarea cheltuielilor pentru materialele promoționale

Potrivit observatorilor Promo-LEX, concurenții electorali au utilizat materiale promoționale (ziare, flyere, bannere, spoturi video, materiale de vizibilitate etc.). În baza informației observate, au fost estimate cheltuieli neraportate pentru 22 de concurenți electorali în valoare de cel puțin 1.062.103 lei (a se vedea graficul nr. 34).

Graficul nr. 34

Estimarea cheltuielilor pentru materialele promoționale

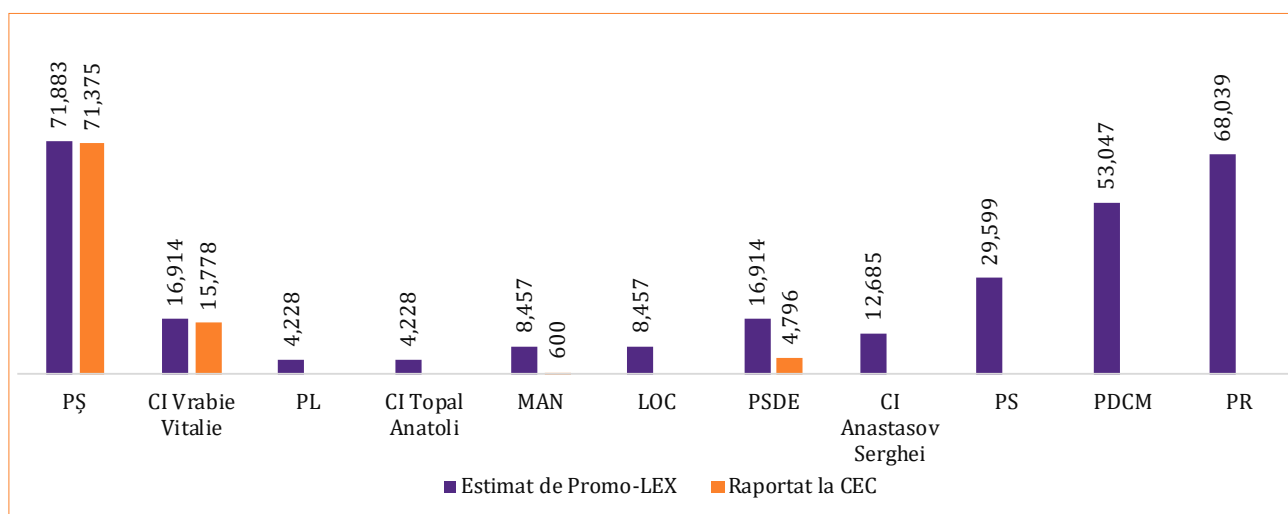

Cele mai multe cheltuieli neraportate au fost estimate pentru PȘ (562.420 de lei), PR (344.735 de lei) și PACE (53.400 de lei).

9.5.5. Estimarea cheltuielilor pentru spațiu publicitar și dispozitive de publicitate fixă sau mobilă

Observatorii Promo-LEX au raportat despre utilizarea publicității stradale de către concurenții electorali. În baza rapoartelor recepționate de la aceștia, au fost estimate cheltuieli neraportate în cazul a 11 concurenți electorali în valoare de cel puțin 201.902 lei (a se vedea graficul nr. 35).

Estimarea cheltuielilor pentru spațiu publicitar și dispozitive de publicitate fixă sau mobilă

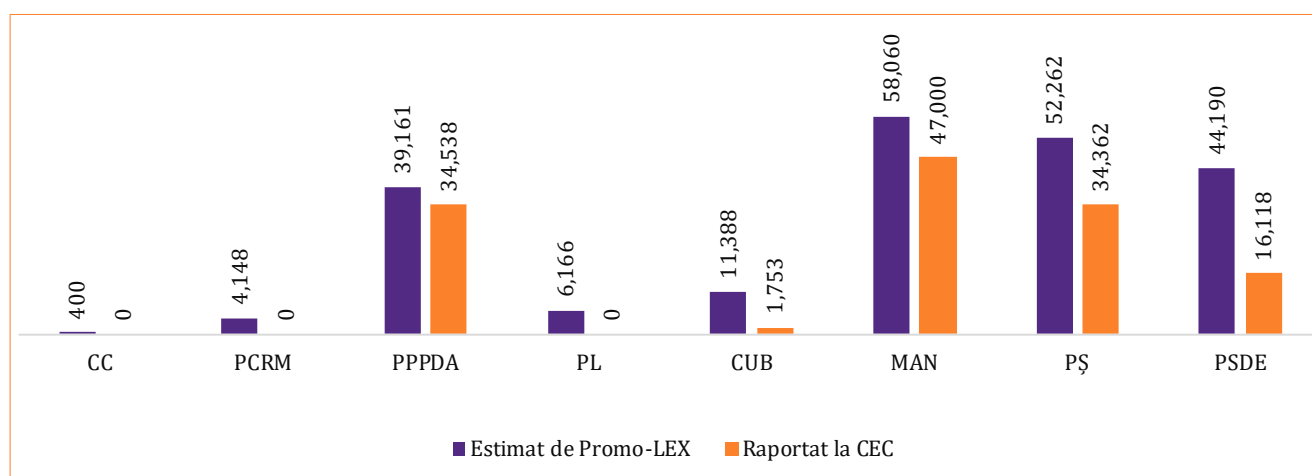

Cele mai multe cheltuieli neraportate pentru spațiu publicitar și dispozitive de publicitate fixă sau mobilă (publicitatea stradală) au fost estimate pentru PR (68.039 de lei), PDCM (53.047 de lei) și PS (29.599 de lei).

9.5.6. Estimarea cheltuielilor pentru publicitatea în rețeaua internet

În perioada monitorizată, a fost observată utilizarea publicității în rețeaua internet prin transmiterea live a diverselor evenimente organizate în scop de promovare electorală. Astfel, au fost estimate cheltuieli neraportate în cazul a 8 concurenți electorali în valoare de cel puțin 82.006 lei (a se vedea graficul nr. 36).

Estimarea cheltuielilor pentru publicitatea în rețeaua internet

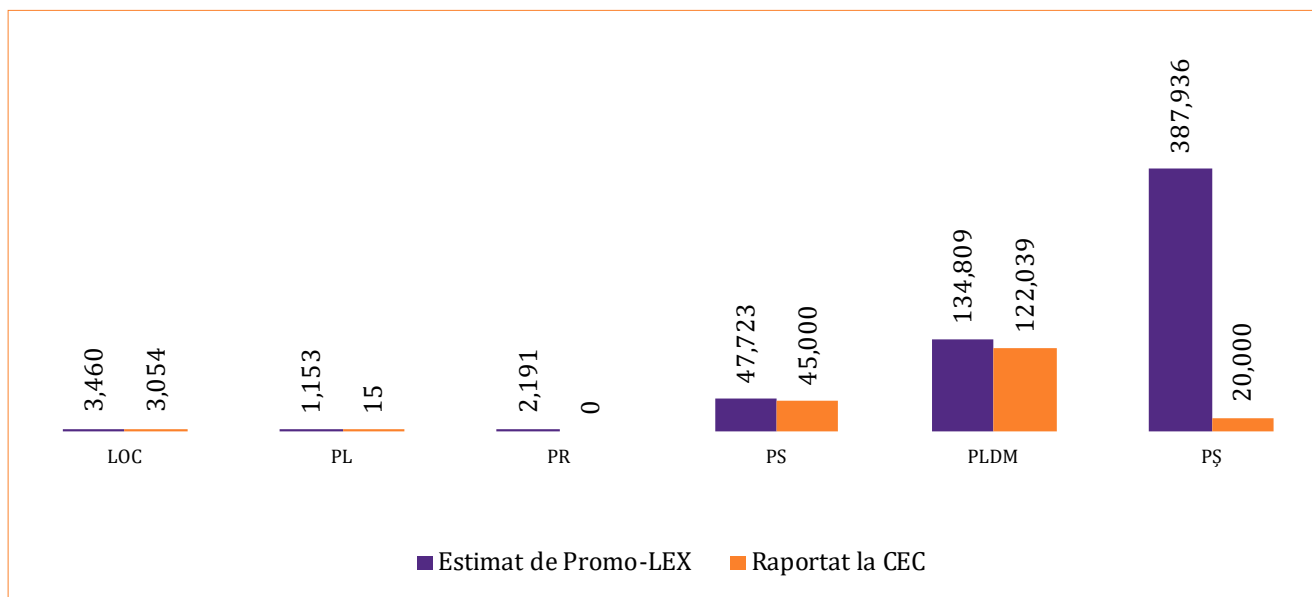
Cele mai multe cheltuieli neraportate pentru publicitatea pe internet au fost estimate pentru PSDE (28.072 de lei), PȘ (17.901 lei) și MAN (11.060 de lei).

9.5.7. Estimarea cheltuielilor pentru publicitatea pe rețele de socializare

Publicitatea sponsorizată pe rețelele sociale a fost utilizată la scară largă și în contextul alegerilor locale generale. În baza informației identificate în rapoartele publice accesibile pe Meta, au fost estimate cheltuieli neraportate de 6 concurenți electorali în valoare de cel puțin 387.165 de lei (a se vedea graficul nr. 37).

Graficul nr. 37

Estimarea cheltuielilor pentru publicitatea pe rețele de socializare

Cele mai multe cheltuieli neraportate pentru publicitatea pe rețelele de socializare au fost estimate pentru PȘ (387.936 de lei), PLDM (134.809 de lei) și PS (47.723 de lei).

Cu referire la cheltuielile pe rețelele sociale, au fost observate cel puțin 28 de cazuri în care, fără a fi publicată informația despre furnizorul real al publicității plătite, au fost promovați Ilan Șor și echipa sa, PȘ și CI Arina Corșicova¹⁸³, iar valoarea cheltuielilor efectuate în acest scop a fost de cel puțin 808.243 de lei. Dintre acestea, doar 383.117 lei au fost atribuite PȘ dată fiind promovarea candidaților desemnați de acesta în contextul alegerilor locale generale.

În alte patru cazuri¹⁸⁴, fără a fi publicată informația despre furnizorul real al publicității plătite, a fost observată distribuția publicității electorale de denigrare a candidatului desemnat de MAN la funcția de primar al mun. Chișinău, Ion Ceban, precum și a CI Vitalie Vrabie. Cheltuielile efectuate în acest scop au fost de cel puțin 47.059 de lei.

În context, reiterăm că Promo-LEX a elaborat și a prezentat public anterior un document de politici privind finanțarea politică și electorală de către „părți terțe”, în care a argumentat necesitatea reglementării finanțării politice și electorale de către terțe părți¹⁸⁵.

183 Moldova plină de surprize, MoldResurs, Moldova Echilibrată, Resursele Moldovei, Tradiții și obiceiuri moldovenești, Moldova Prietenoasă, Moldova în Mișcare, Moldova pentru Toți, Moldova 24/7, Posibilitățile Moldovei, Moldova Cu Speranță, Moldova Inspirată, Moldova în Media, O nouă Moldova, Presa Moldova, Iubesc Moldova, Centrul de Știri Moldova, Pasiunea pentru Moldova, Moldova Progresivă, Inspirație din Moldova, Sufletul Moldovei, Moldova Educativă, Acasă e Moldova, Moldova Muncitoare, Visul Moldovenesc, Viziunea Moldovei, Moldova în Armonie, Călătorind prin Moldova.

184 Eu Iubesc Chișinăul, Opreți gruparea Hoție și Război, Ivan Trotuar și SOS Chișinău.

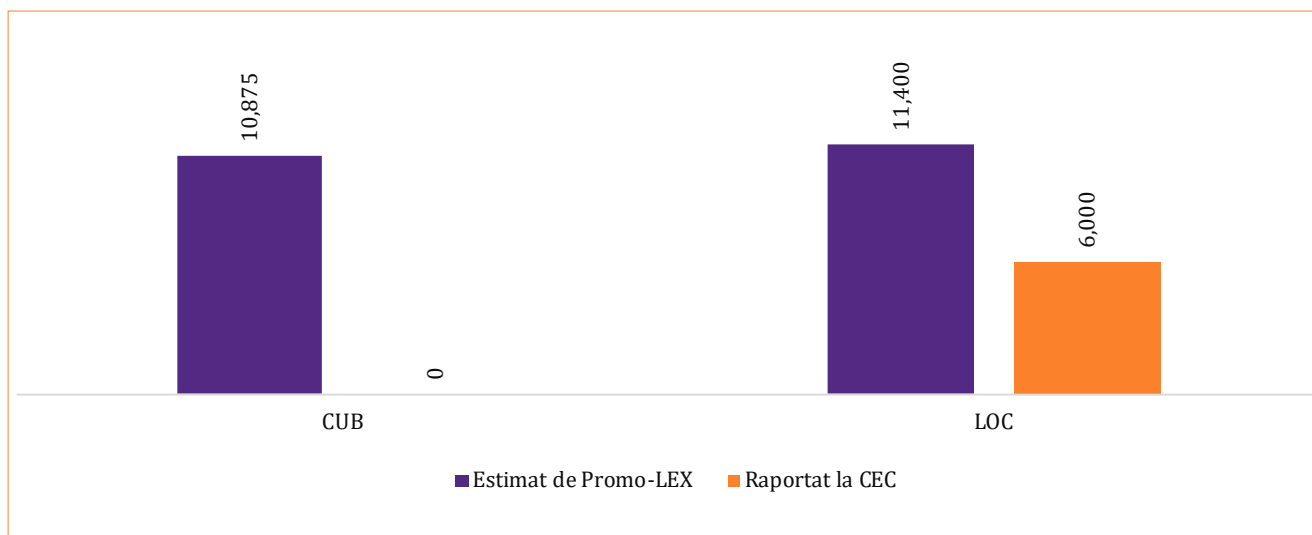
185 [Document](#) de politici: Finanțarea politică și electorală de către „părți terțe”.

9.5.8. Estimarea cheltuielilor pentru publicitate în presa scrisă

În perioada monitorizată, observatorii Promo-LEX au remarcat promovarea concurenților electorali prin intermediul articolelor publicate în presa locală/regională periodică. În baza informației raportate de aceștia, au fost estimate cheltuieli neraportate în cazul a doi concurenți electorali în valoare de cel puțin 16.275 de lei (a se vedea graficul nr. 38).

Graficul nr. 38

Estimarea cheltuielilor pentru publicitatea în presa scrisă

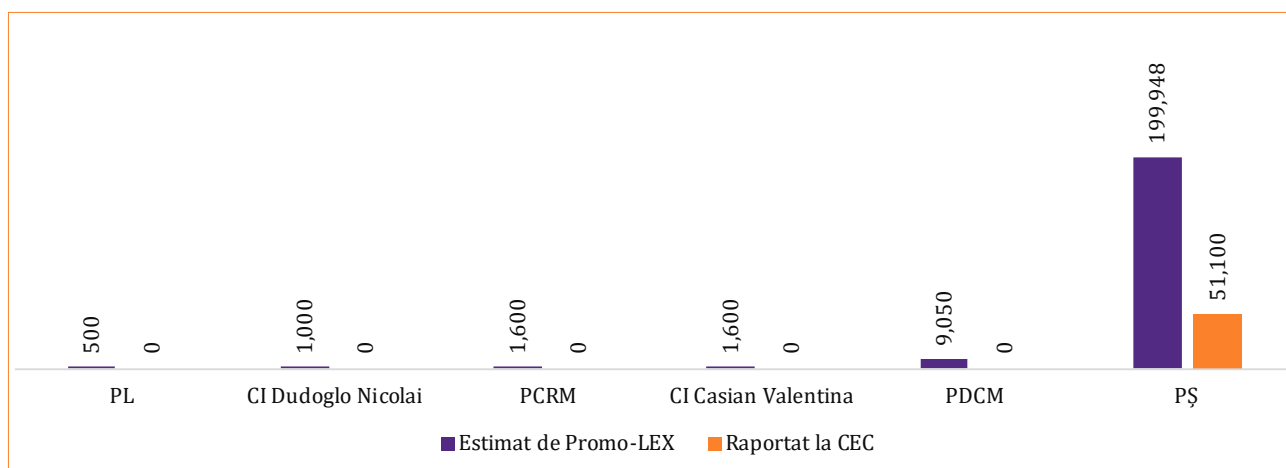

Cele mai multe cheltuieli neraportate pentru publicitatea în presa scrisă au fost estimate pentru CUB (10.875 de lei) și LOC (5.400 de lei).

9.5.9. Estimarea cheltuielilor pentru organizarea activităților cu caracter politic și electoral

În campania electorală, observatorii Promo-LEX au raportat despre organizarea întrunirilor electorale, a evenimentelor de lansare în campanie, de distribuire a materialelor electorale etc. În baza informației prezentate, au fost estimate cheltuieli neraportate de 6 concurenți electorali în valoare de cel puțin 162.598 de lei (a se vedea graficul nr. 39).

Estimarea cheltuielilor pentru organizarea evenimentelor electorale

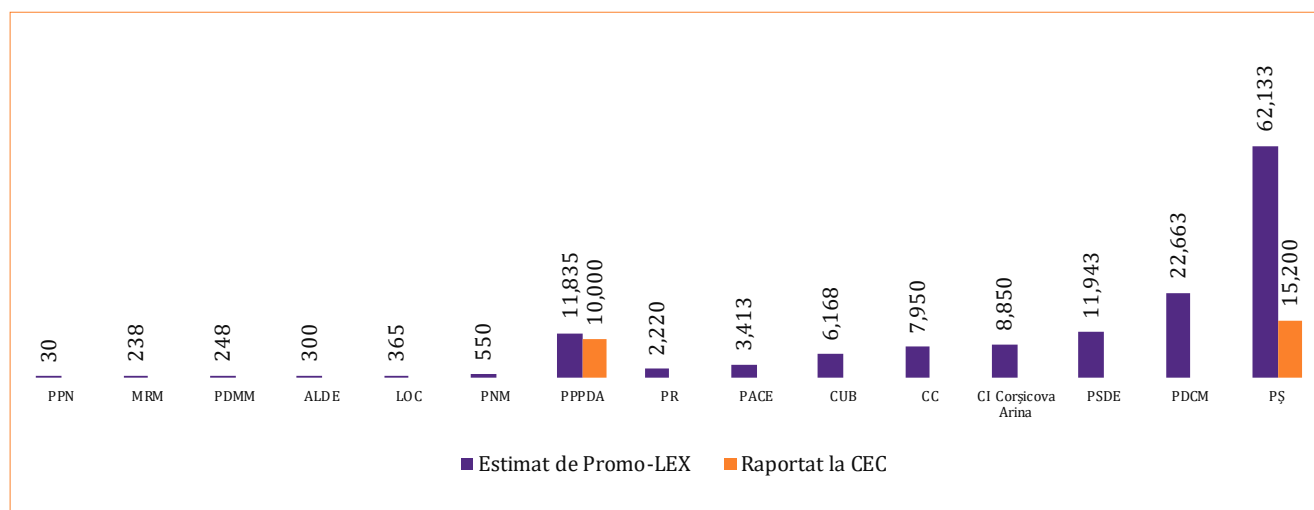

Cele mai multe cheltuieli neraportate pentru organizarea evenimentelor electorale au fost estimate pentru PȘ (148.848 de lei), PDCM (9.050 de lei) și PCRМ (1.600 de lei).

9.5.10. Estimarea cheltuielilor pentru combustibili și transport

În perioada monitorizată, observatorii Promo-LEX au raportat activități de campanie care au implicat deplasarea concurenților electorali sau a reprezentanților acestora în localitățile Republicii Moldova, ceea ce a determinat efectuarea cheltuielilor pentru transport. În baza informației menționate, au fost estimate cheltuieli neraportate de 15 concurenți electorali în valoare de cel puțin 113.703 lei (a se vedea graficul nr. 40).

Estimarea cheltuielilor pentru combustibili/carburanți și transport

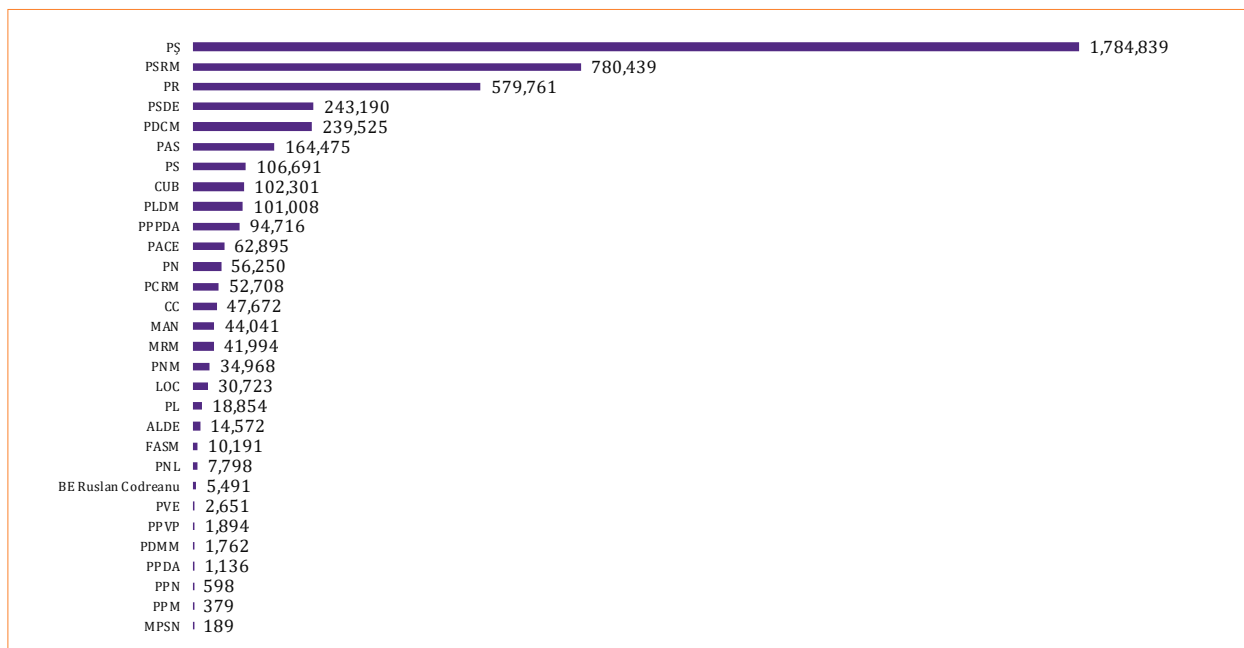
Cele mai multe cheltuieli neraportate pentru combustibili/carburanți și transport au fost estimate pentru PȘ (46.933 de lei), PDCM (22.663 de lei) și PSDE (11.943 de lei).

9.5.11. Concluzii privind monitorizarea civică a finanțării campaniei electorale

În contextul celor relatate, pentru activitățile de campanie desfășurate de 30 de formațiuni politice și 22 CI, MO Promo-LEX a estimat cheltuieli neraportate în valoare de cel puțin **4.743.455 de lei**, dintre care 98% (4.633.713 lei) au fost pentru 30 de formațiuni politice, iar 2% (109.742 de lei) – pentru 22 CI. În cazul formațiunilor politice, cele mai multe cheltuieli neraportate au fost estimate pentru PȘ – 38%, urmat de PSRM – 16% și PR – 12%.

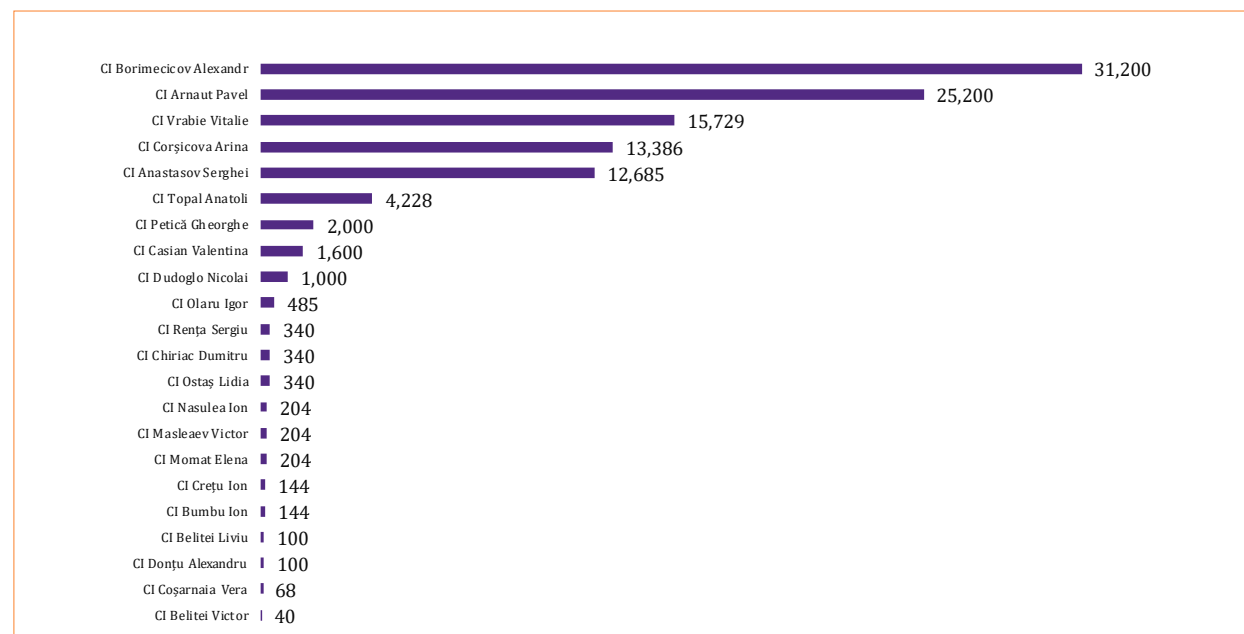
Graficul nr. 41

Total cheltuieli neraportate estimate pentru formațiunile politice

Graficul nr. 42

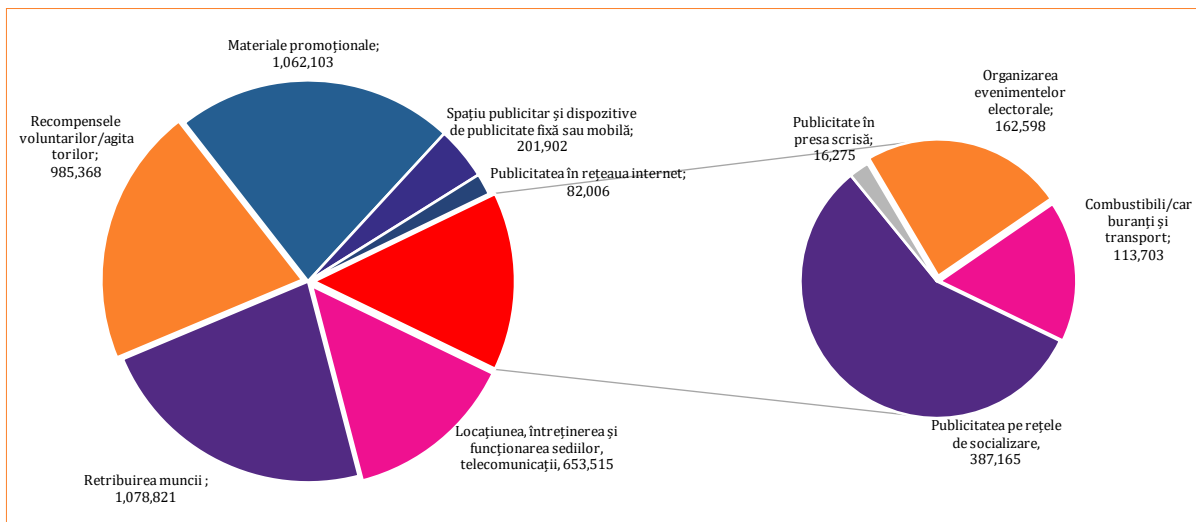
Total cheltuieli neraportate estimate pentru CI

În funcție de destinația cheltuielilor estimate drept neraportate, cele mai multe au fost pentru retribuirea muncii – 23%, urmate de cele pentru materiale promoționale – 22%, recompensele voluntarilor/agitatorilor – 21% și pentru locațiunea, întreținerea și funcționarea sediilor, inclusiv telecomunicații – 14% (a se vedea graficul nr. 43).

Graficul nr. 43

Destinația cheltuielilor neraportate estimate de Promo-LEX

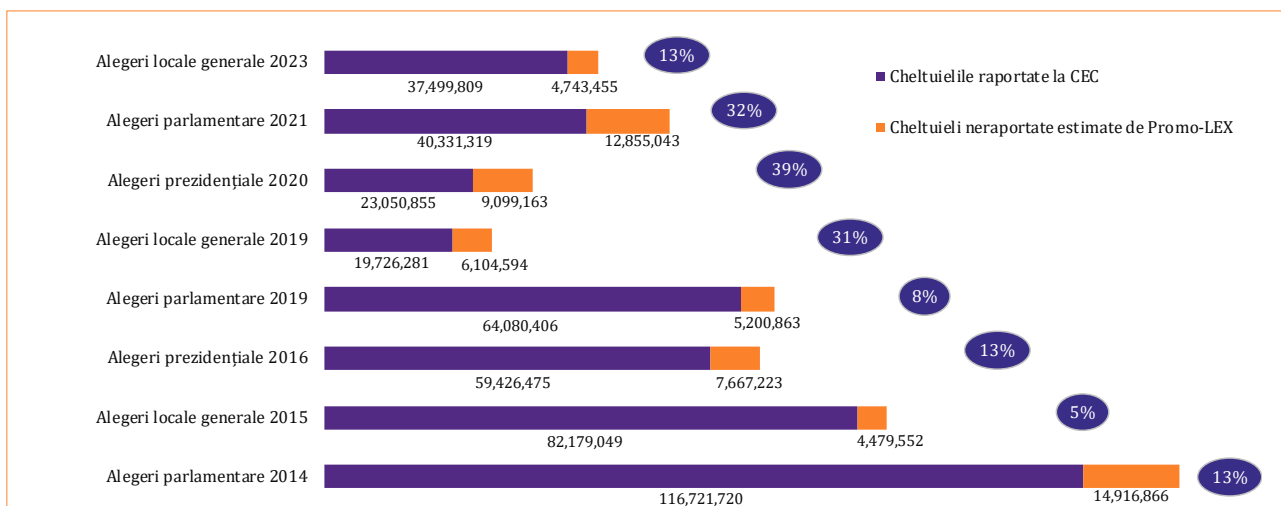

În contextul alegerilor locale generale din 2023, cu toate că transparența finanțării campaniei electorale se pare că a fost mai ridicată comparativ cu ultimele trei scrutine naționale, considerăm că aceasta rămâne a fi redusă și necesită în continuare o atenție sporită.

Astfel, dacă în contextul alegerilor locale generale din 2019 Promo-LEX a estimat drept cheltuieli neraportate aproximativ 31% din totalul cheltuielilor raportate la CEC, în campania electorală pentru alegerile prezidențiale din 2020 – 39%, în contextul alegerilor parlamentare anticipate din 2021 – 32%, atunci în contextul alegerilor locale generale din 2023 cheltuielile neraportate au constituit 13% din totalul cheltuielilor raportate.

Graficul nr. 44

Evoluția transparenței raportării cheltuielilor efectuate în perioada campaniilor electorale (2014 - 2023)

CAPITOLUL X

DISCURSUL DE URĂ ȘI INSTIGARE LA DISCRIMINARE

10.1. Dinamica discursului de ură

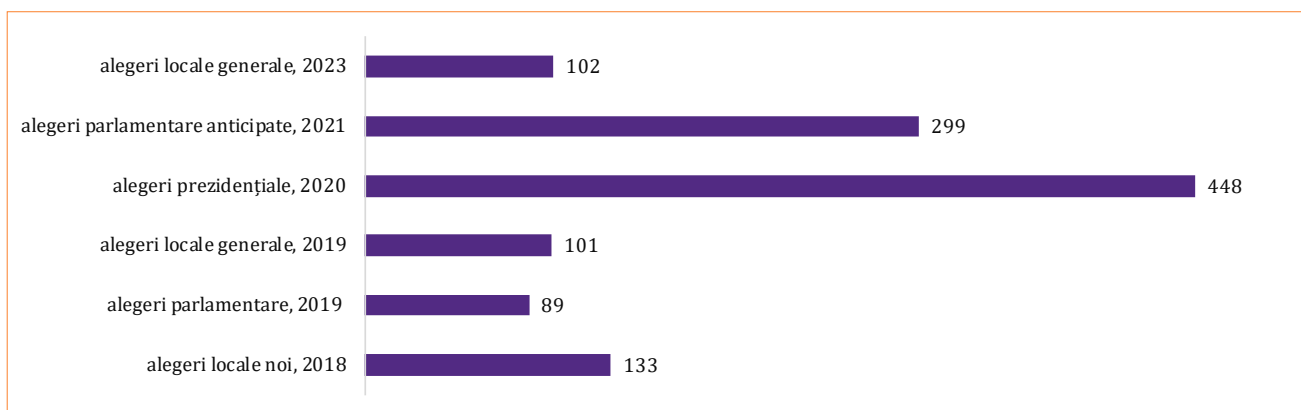
Datele monitorizărilor realizate de Asociația Promo-LEX, în perioada 2018–2021, arată o prezență constantă a fenomenului discursului de ură în perioadele electorale. În cadrul ultimelor alegeri (alegerile prezidențiale din 1 noiembrie 2020 și alegerile parlamentare anticipate din 11 iulie 2021), în medie, au fost înregistrate 4,9 cazuri noi de discurs de ură pe zi și, respectiv, 3,2 cazuri noi pe zi. În perioada 2018–2021, cel mai des, autori ai discursului de ură au fost bărbații (88,37%) cu vârsta cuprinsă între 35 și 50 de ani (60%). Cel mai puțin, acest tip de discurs a fost utilizat de către persoanele cu vârsta de până la 35 de ani (10,6%).

În aceeași perioadă, criteriile care au stat la baza discursurilor de ură au fost „apartenența politică”, „sex/gen” și „orientare sexuală”. Cele 1 950 de cazuri identificate au vizat în special competitorii electorali și politicienii, femeile și persoanele lesbiene, gay, bisexuali, transgen, queer și intersex (LGBTQI). Cazurile de discurs de ură au fost distribuite de 800 de mii de ori și vizualizate de peste 40 de milioane de ori.

În perioada electorală pentru alegerile locale generale din 5 (19) noiembrie 2023, au fost identificate 102 cazuri de discurs de ură, ceea ce reprezintă în medie 1,1 cazuri noi pe zi.

Graficul nr. 45.

Dinamica discursului de ură în perioadele electorale

10.2. Amploarea și rezonanța discursului de ură

Cele 102 cazuri de discurs de ură au fost identificate, în special, în rețelele de socializare, inclusiv în aplicații mobile (Facebook, YouTube, Telegram etc.). Televiziunile și presa scrisă și online rămân în continuare sursele principale prin intermediul cărora sunt transmise mesaje de ură sau sunt promovate stereotipuri și prejudecăți. Evenimentele publice au luat forma conferințelor de presă, a protestelor sau a întrunirilor electorale.

Tabelul nr. 8.

Categoriile generale de surse

Cazurile de discurs de ură au fost vizualizate de peste 2 milioane de ori, ceea ce reprezintă în medie 31 de mii de vizualizări pe zi. Aceste date au fost colectate în baza informațiilor afișate de paginile web, rețelele de socializare, platformele online etc. Cazurile identificate au fost distribuite de cel puțin 20 de surse media online prin intermediul paginilor lor web sau al conturilor din rețelele de socializare, în special Facebook.

Tabelul nr. 9.

Rezonanța publică

2 859 975	15 914
vizualizări	distribuirii

10.3. Distribuirea discursului de ură în funcție de autori și grupurile afectate

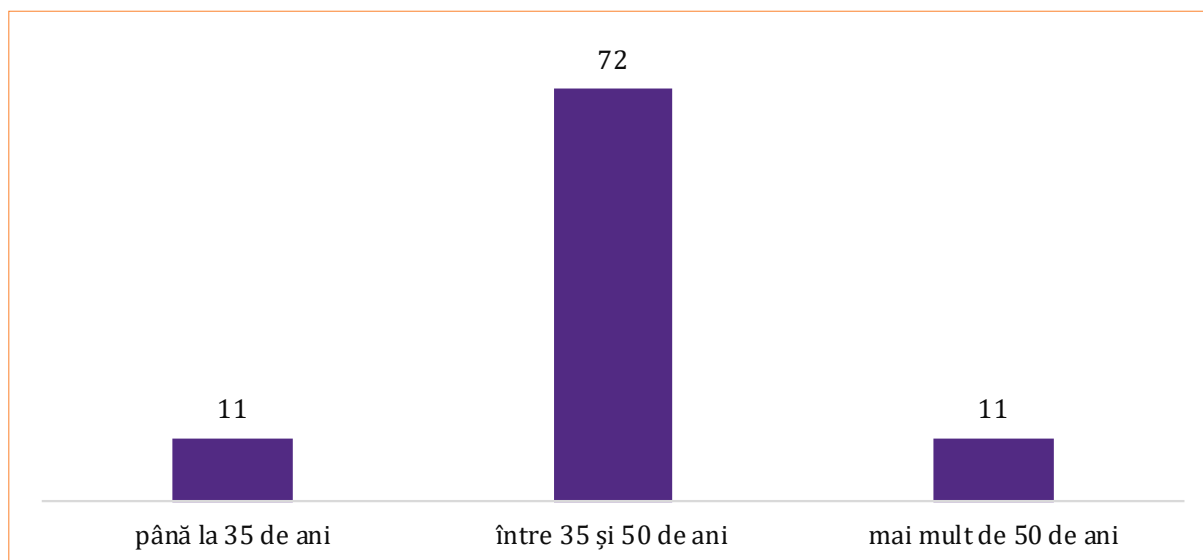
Autorii discursului de ură, în perioada electorală pentru alegerile locale generale din 5 (19) noiembrie 2023, au fost preponderent bărbații – 89 de cazuri (aprox. 93%). Aceste date au fost stabilite în baza numărului de cazuri în care informația cu privire la sex a putut fi identificată (96 de cazuri). Datele sunt similare cu cele prezentate în perioada 2019–2021, când ponderea autorilor care au utilizat discursul de ură a fost în medie de 91% în cazul bărbaților și, respectiv, 8,38% în cazul femeilor.

Distribuirea discursului de ură în funcție de sexul autorului

Datele confirmă, în continuare, că persoanele cu vârsta cuprinsă între 35 și 50 de ani utilizează cel mai frecvent discursul de ură (72 de persoane, ceea ce reprezintă aprox. 76%). Aceste date sunt în creștere față de anul 2019 (52%), când a fost monitorizat discursul de ură inclusiv în contextul alegerilor locale generale din acel an, dar și față de ultimele alegeri din 2021 (63,69%). Cel mai puțin, acest tip de discurs este utilizat de către tineri (11 persoane, ceea ce reprezintă aprox. 12%). Această tendință se menține din 2018 până în prezent. O scădere semnificativă este înregistrată în cazul persoanelor cu vârsta de peste 50 de ani (11 persoane, ceea ce reprezintă aprox. 12%) față de anul 2019 (38%).

Distribuirea discursului de ură în funcție de vârsta autorului

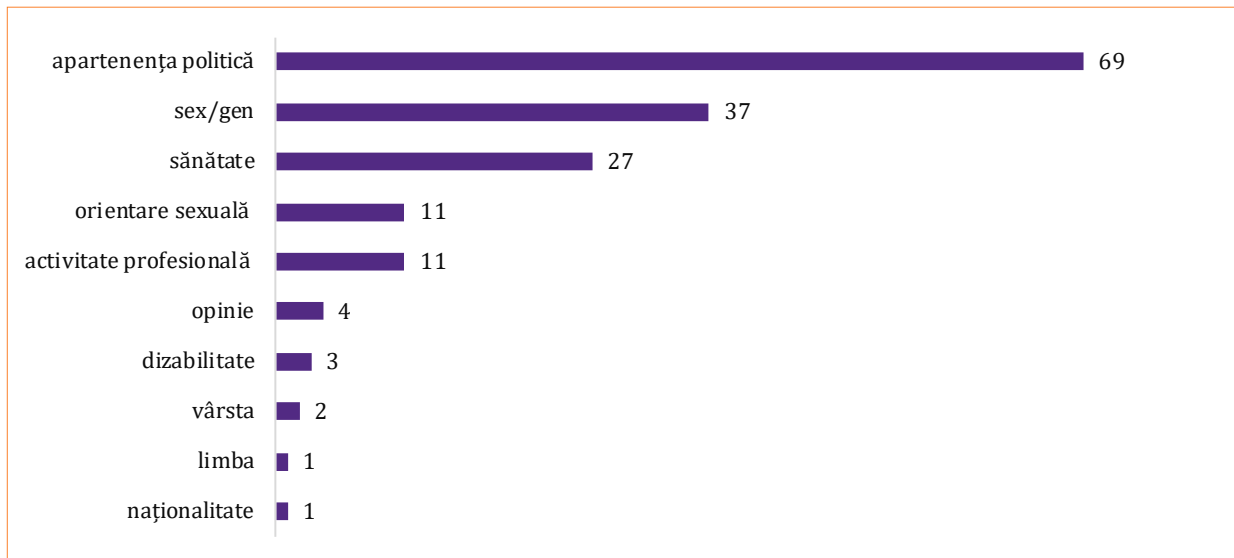
Notă: Datele referitoare la vârsta persoanelor care au generat discursul de ură au fost stabilite în baza numărului de cazuri în care această informație a putut fi identificată (94 de cazuri).

Criteriile care au stat la baza discursurilor de ură au fost, în principal, „apartenența politică”, „sex/gen”, „sănătate”, „orientare sexuală” și „activitate profesională”. În ceea ce privește criteriile „apartenența politică” și „sex/gen”, prezența lor confirmă tendințele generale înregistrate în ultimii ani. În 2019, acestea au fost primele două criterii care au stat la baza discursurilor de ură, inclusiv ale celor din campania electorală pentru alegerile locale generale din acel an. Pentru prima oară însă, criteriul „sănătate” se află printre criteriile

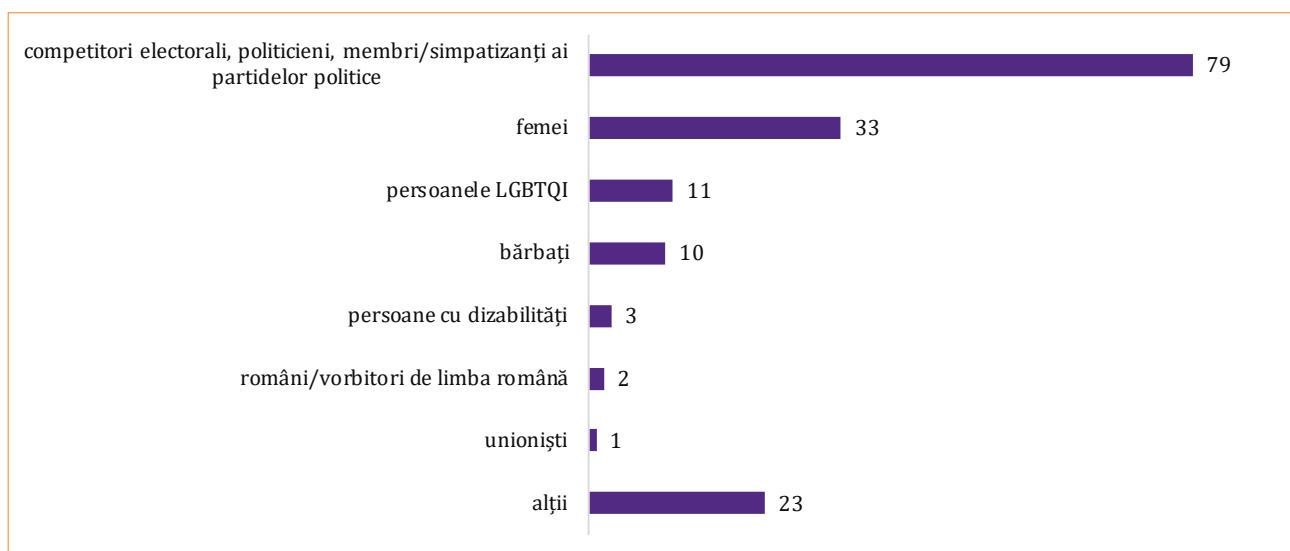
care au stat cel mai des la baza discursurilor de ură. Criteriul „activitate profesională” a urcat în topul listei a doua dată. Anterior, doar în campania electorală pentru alegerile prezidențiale din 2020, „activitatea profesională” s-a regăsit printre primele patru criterii care au stat la baza discursurilor de ură. Această ascensiune a criteriilor „sănătate” și „activitate profesională” arată modul în care contextul este exploatat pentru a găsi tematici noi care generează stigmatizare și marginalizare.

Graficul nr. 47.

Criteriile care au stat la baza discursurilor de ură

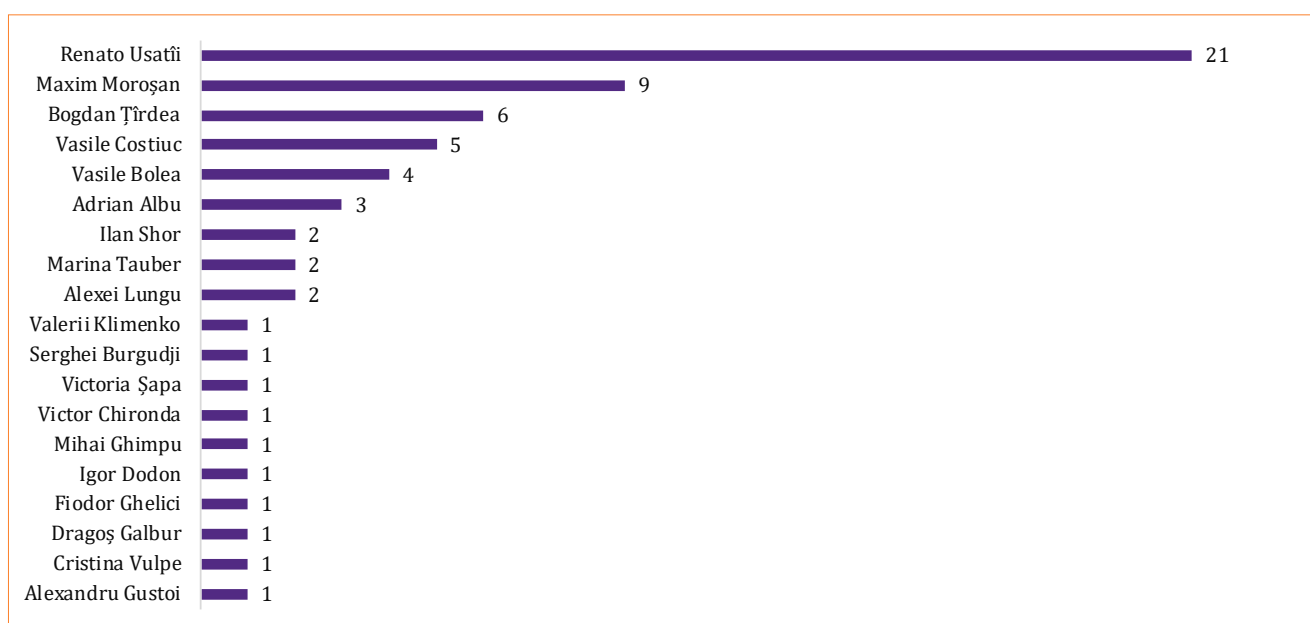

În alegerile locale generale din 5 (19) noiembrie 2023, grupurile afectate de discursul de ură sunt competitorii electorali, politicienii, membrii/simpatizanții partidelor politice, femeile, persoanele LGBTQI, bărbații, persoanele cu dizabilități etc. Datele monitorizărilor anterioare confirmă menținerea tendinței cu privire la principalele grupuri afectate de discursul de ură în perioada electorală. Și în anul 2019, competitorii electorali și politicienii, femeile și persoanele LGBTQI au fost printre primele patru grupuri cel mai des afectate de acest tip de discurs. Categoria „altele” include funcționarii publici, persoanele care suferă de anumite boli psihice și/sau boli mintale, persoanele care suferă de autism etc.

10.4. Discursul de ură și intoleranța generate de către și îndreptate împotriva competitorilor electorali și a politicienilor

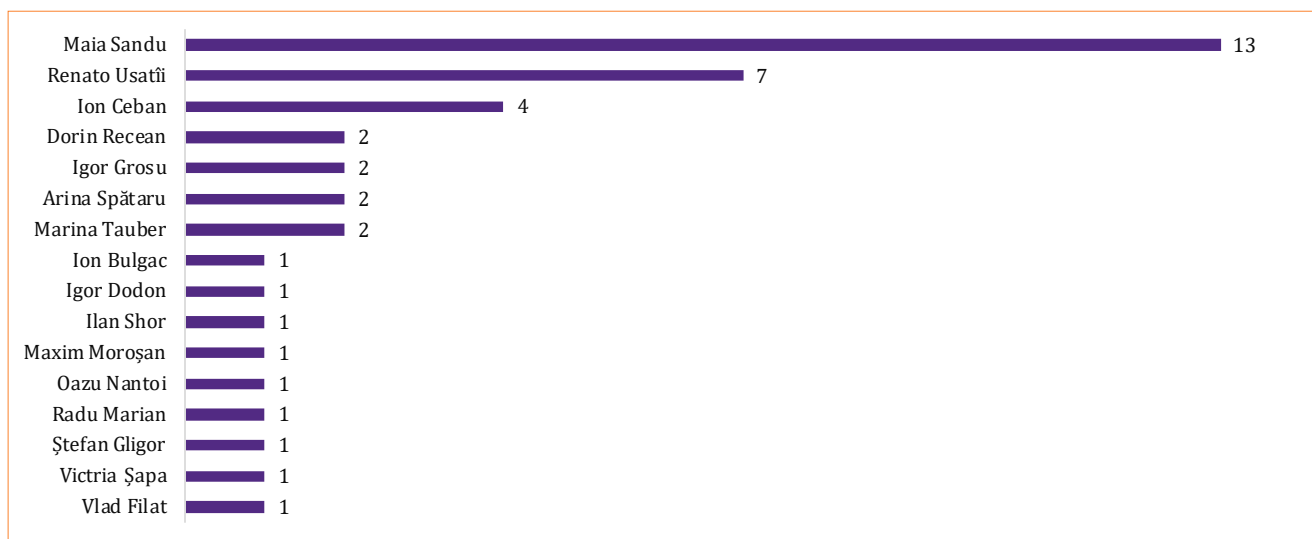
Datele monitorizării arată că din numărul total al autorilor discursului de ură, 53% au fost competitori electorali și politicieni. Renato Usatîi, candidat la funcția de consilier pentru primăria mun. Bălți, președintele PN și ex-primar al mun. Bălți (2015–2018), Maxim Moroșan, candidatul PSRM la funcția de primar al mun. Bălți și Bogdan Țârdea, deputat al fracțiunii parlamentare „Blocul Comuniștilor și Socialiștilor” în Parlamentul Republicii Moldova, au utilizat acest tip de discurs mai des în comparație cu alți competitori electorali și/sau politicieni.

Aceleși date arată că în campania electorală pentru alegerile locale generale din 5 (19) noiembrie 2023, discursul de ură a afectat preponderent grupuri de persoane, și mai puțin persoane concrete. Competitorii electorali și politicienii care au fost cel mai des vizati de discursurile de ură și mesaje intolerante au fost: Maia Sandu, Președinta Republicii Moldova, Renato Usatîi, candidat la funcția de consilier în cadrul primăriei mun. Bălți din partea PN și Ion Ceban, candidat al MAN la funcția de primar al mun. Chișinău.

Graficul nr. 50.

Competitori electorali și politicieni afectați de discursul de ură

Discursul de ură îndreptat împotriva persoanelor LGBTQI este unul dintre cele mai agresive, ceea ce confirmă tendința generală înregistrată în perioada 2018–2021. În contextul perioadei electorale pentru alegerile locale generale din 5 (19) noiembrie 2023, mesajele de ură și instigare la discriminare pe criteriul de „orientare sexuală”/ „identitate de gen” au fost generate în special de către reprezentanții PSRM și Renato Usatîi, candidat la funcția de consilier în cadrul primăriei mun. Bălți și președintele PN. Acestea au reprezentat o continuitate a mesajelor promovate constant în spațiul public și în mediul online care creează un mediu ostil față de acest grup, dar și determină creșterea numărului de cazuri de infracțiuni motivate de prejudecată pe criteriul de „orientare sexuală/identitate de gen”¹⁸⁶.

Discursul sexist rămâne parte a retoricii electorale, în ciuda faptului că ponderea femeilor candidate la funcția de consilier municipal a constituit 45,3%, iar la funcția de consilier local – 47,2%, ceea ce reprezintă o creștere cu 2% față de anul 2019¹⁸⁷. Faptul, de asemenea, confirmă valabilitatea tendinței generale identificate în baza datelor monitorizărilor din perioada 2018–2021, care au arătat că acest tip de discurs are o prezență constantă în perioadele electorale, dar și în afara acestora. În general, discursul sexist are la bază atitudini sexiste și apelul la stereotipuri și prejudecățile de gen. De cele mai multe ori, aceste mesaje au fost îndreptate împotriva competitorilor electorali și/sau a politicienilor cu scopul de a-i denigra sau ridiculiza. Cu toate acestea, discursurile sexiste au afectat în mod indirect și grupurile reprezentate de către femei sau bărbați, în general.

186 Conform datelor Centrului de Informații „GENDERDOC-M”, în perioada 3 iulie 2022 – 3 iulie 2023, au fost documentate 15 cazuri de infracțiuni motivate de prejudecată îndreptate împotriva persoanelor LGBT, Asociația Promo-LEX, [Studiu analitic](#) cu privire la documentarea și tragerea la răspundere contravențională și penală conform prevederilor noi cu privire la discursul de ură, 2023, p. 13, ultima accesare: 25 ianuarie 2024.

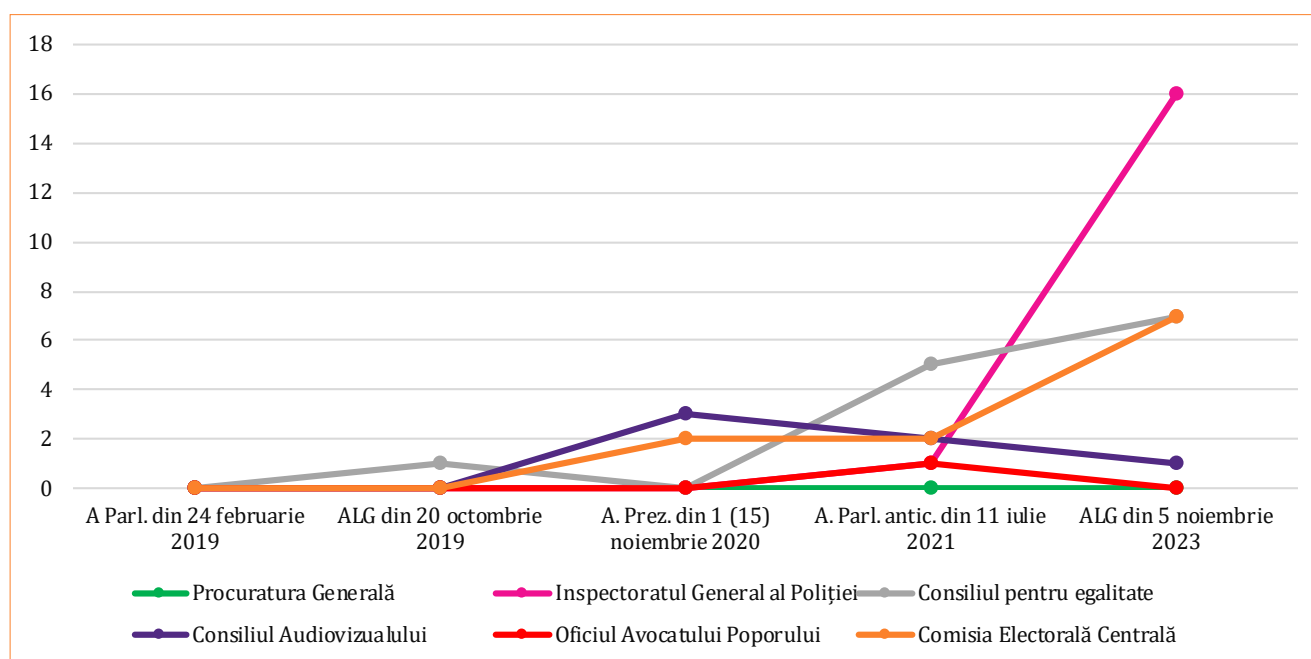
187 Centrul Parteneriat pentru Dezvoltare, Coaliția Civică pentru Alegeri Libere și Corecte, [Studiu](#) privind reprezentarea femeilor și bărbaților în funcția de consilier/ă. Triumful sistemului de cotă dublă sau cum am ajuns la o reprezentare echitabilă, p. 5, anul 2023, ultima accesare: 28 ianuarie 2024.

10.5. Reacția autorităților la cazurile de discurs de ură

Datele monitorizării arată o dinamică pozitivă în ceea ce privește reacția autorităților publice față de discursul de ură în contextul alegerilor locale generale din 5 (19) noiembrie 2023. Numărul plângerilor înregistrate și documentarea presupuselor cazuri de discurs de ură este în creștere față de ultimii patru ani. Inspectoratul General al Poliției a inițiat șase procese contravenționale în temeiul art. 52, alin. (3) CC. În patru cazuri din cele șase, au fost întocmite procese-verbale, iar două se află în proces de examinare¹⁸⁸. Consiliul Audiovizualului a inițiat controale în cazul a 25 de furnizori de servicii media audiovizuale cu privire la respectarea prevederilor Codului electoral și ale Codului serviciilor media audiovizuale (inclusiv evitarea oricărei forme de discriminare și a discursului care incită la ură). Din 2022, se observă existența unei practici neinstituționalizate de solicitare a avizelor consultative din partea Consiliului pentru egalitate de către agenții constatatori.

Graficul nr. 51.

Dinamica înregistrării plângerilor cu privire la cazurile de discurs de ură

188 Inspectoratul General al Poliției, Scrisoarea nr. 34/17-8250 din 20 decembrie 2023.

CAPITOLUL XI

EDUCAȚIA ȘI INFORMAREA ELECTORALĂ

11.1. Campania Promo-LEX de informare, educație electorală și mobilizare apolitică a cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot

În contextul alegerilor locale generale din 5 (19) noiembrie 2023, Asociația Promo-LEX și alte trei organizații partenere, beneficiare ale subgranturilor din partea Asociației, au realizat cel puțin 209 activități de informare, educație electorală și mobilizare apolitică a cetățenilor cu drept de vot, în special a tinerilor alegători.

Pentru a facilita o platformă de dezbateri între concurenții electorali pentru funcția de primar general al municipiului Chișinău și alegători, precum și pentru a promova votul informat și conștient, au fost organizate opt dezbateri electorale. Dezbaterile au fost desfășurate în parteneriat cu postul de televiziune ProTV Chișinău, publicația online independentă „NewsMaker”, Asociația Obștească „Centrul de Investigații Jurnalistice” (portalul Anticorupție.md), Asociația Obștească „Primăria Mea”, Agenția de Presă IPN și Portalul Privesc.eu. Acestea au avut loc la postul de televiziune ProTV Chișinău și au fost promovate de Asociația Promo-LEX și partenerii activității pe rețele de socializare (cel puțin 88 de postări și știri).

De asemenea, Promo-LEX a organizat patru dezbateri publice electorale cu candidații pentru funcția de primar în patru localități: s. Mereni (r. Anenii Noi); s. Slobozia Mare (r. Cahul); s. Sărata Galbenă (r. Hîncești) și s. Sociteni (r. Ialoveni). Din cei 18 candidați înregistrați în cursa electorală în aceste circumscripții, la dezbateri au participat 13, dintre care 10 au fost desemnați din partea partidelor politice și trei candidați independenți. La dezbateri au luat parte circa 330 de alegători.

Organizațiile care au primit subgranturi din partea Asociației Promo-LEX (Asociația Obștească „Asociația pentru Democrație Participativă” (ADEPT), „Interact Media” SRL (AGORA) și Asociația Obștească „Sud-Est MEDIA” (Moldova.org)) au desfășurat 119 activități de sporire a gradului de informare, educație electorală și mobilizare apolitică a alegătorilor, în mod prioritar, a tinerilor cu drept de vot. La realizarea acestora s-a făcut uz de cele mai actuale mijloace de comunicare a mesajelor cu caracter electoral: știri, reportaje video, videouri explicative și informative, interviuri în studio, note analitice, conferință de presă, talk-show, articol în ziar și postări pe rețele de socializare.

De asemenea, Promo-LEX a realizat două spoturi video motivaționale (mesaje de interes public) pentru încurajarea participării alegătorilor la vot. Spoturile au fost promovate pe rețele de socializare, atingând un număr de patru milioane de vizualizări, precum și la 12 posturi TV cu difuzare națională și regională.

Totodată, de la lansarea Misiunii de observare a alegerilor locale generale (5 septembrie 2023), MO Promo-LEX a susținut 11 conferințe de presă privind organizarea și desfășurarea scrutinului. Toate conferințele misiunii de observare au fost interpretate în limbajul mimico-gestual în vederea asigurării dreptului de acces la informația de interes public al persoanelor cu dizabilități de auz.

11.2. Activități de instruire și informare organizate de CEC și CICDE

Activități de instruire. În vederea pregătirii tuturor categoriilor de persoane implicate în procesul electoral, CICDE a desfășurat, în total, 311 activități de instruire (seminare, webinare, videoconferințe și conferințe live) pentru diverse categorii de beneficiari: funcționari electorali, registratori RSA, operatori ai SIAS „Alegeri”, operatori CECE II, judecători, funcționari MAI. În total, la activitățile organizate de CICDE au participat 34.888 de persoane. De asemenea, CICDE a elaborat/actualizat materialele didactice pentru membrii CECE, BESV, operatori, funcționari MAI și a elaborat trei videouri didactice.

Activități de informare. MO Promo-LEX a constatat că, în perioada monitorizată, CEC a informat regulat opinia publică atât despre noutățile Codului electoral, cât și despre activitatea sa. Acțiunea a fost asigurată prin intermediul paginii web a instituției sau în colaborare cu alte autorități publice, prin participarea la emisiuni TV și radio, precum și prin intermediul evenimentelor publice cu participarea reprezentanților partidelor politice¹⁸⁹.

De asemenea, CEC a desfășurat două campanii de informare. Prima campanie de informare, cu genericul „Cunoaște dreptul tău electoral”, a fost desfășurată în teritoriu și, potrivit instituției, peste 1.500 de reprezentanți ai administrației publice locale au fost informați despre noile prevederi ale Codului electoral. Cea de-a doua campanie de informare a fost centrată pe alegători. În cadrul acesteia Comisia Electorală Centrală a elaborat, a editat și a diseminat mai multe materiale informative în cinci limbi ale minorităților etnice: rusă, ucraineană, găgăuză, bulgară și romani.

Totodată, în cadrul parteneriatului CEC – Alianța „INFONET”, a fost elaborată versiunea sonoră și cea a limbajului mimico-gestual a „Ghidului alegătorului la alegerile locale generale din 5 noiembrie 2023”. În contextul comunicării proactive, MO Promo-LEX a constatat și o campanie de informare a cetățenilor desfășurată de către Inspectoratul General al Poliției despre coruperea în alegeri și cum se sancționează aceste acțiuni¹⁹⁰.

189 [Raportul](#) nr. 1. Misiunea Promo-LEX de observarea alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 19

190 [Raportul](#) nr. 3. Misiunea Promo-LEX de observare a alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023, p. 8.

CAPITOLUL XII

ZIUA ALEGERILOR

12.1. Deschiderea și închiderea secțiilor de votare

În ziua de 5 noiembrie 2023, observatorii statici ai Promo-LEX au monitorizat alegerile locale generale în 602 SV. În turul al doilea de scrutin, precum și în cazurile de votare repetată, observatorii statici ai Promo-LEX au monitorizat alegerile în 175 SV. De asemenea, în ambele tururi de scrutin procesul electoral a fost observat inclusiv prin intermediul a 70, respectiv 50 de echipe mobile de observatori.

Secțiile de votare observate au fost declarate deschise și închise regulamentar, în mare parte. Circa 90% (606) din SV monitorizate s-au deschis în intervalul orei 6.50 – 7.00, iar 66 SV (10%) s-au deschis în intervalul 7.01 – 7.15.

Conform prevederilor noului Cod electoral, art. 77 (1), localurile secțiilor de votare se amenajează astfel încât să asigure conformitatea cu cerințele de accesibilitate, legalitate, transparență, eficiență, precum și solemnitate a procesului de votare. Asigurarea solemnității procesului de votare la deschiderea secției de votare este o condiție nouă, fiind aplicată pentru prima dată la acest scrutin. Analizând datele raportate de observatori, constatăm că circa 27% (turul I) și 29% (turul al II-lea) din secțiile de votare monitorizate nu au respectat această condiție.

Tabelul nr. 11.

Deschiderea secțiilor de votare

Subiectul	DA		NU		Total SV	
	Turul I	Turul II	Turul I	Turul II	Turul I	Turul II
A fost asigurată solemnitatea procesului de votare prin intonarea imnului de stat la deschiderea secției de votare și afișarea în secție a drapelului de stat?	490 (73%)	160 (71%)	182 (27%)	65 (29%)	672	225

Accesibilitatea SV pentru alegătorii cu nevoi speciale locomotoare rămâne a fi o problemă, precum și asigurarea SV cu agent termic a fost deficitară.

Tabelul nr. 12.**Aspecte ale accesibilității SV**

Subiectul	DA		NU		Total SV	
	Turul I	Turul II	Turul I	Turul II	Turul I	Turul II
Secția de votare este accesibilă persoanelor cu dificultăți locomotoare?	713 (52%)	239 (42%)	652 (48%)	336 (58%)	1365	575
Secția de votare este încălzită cu agent termic?	175 (26%)	175 (77%)	497 (74%)	50 (23%)	672	225

Cât privește procedurile de închidere, atragem atenția repetat asupra faptului că nu toate BESV respectă cerința regulamentară potrivit căreia doar un membru al BESV trebuie să prezinte buletinele de vot tuturor participanților la procesul de numărare.

Tabelul nr. 13.**Proceduri de închidere a SV și de numărare a buletinelor de vot**

Subiectul	DA		NU		Total SV	
	Turul I	Turul II	Turul I	Turul II	Turul I	Turul II
Secția de votare s-a închis la ora 21.00?	667 (99%)	224 (99%)	6 (1%)	1 (1%)	673	225
Doar un membru al BESV a prezentat buletinele de vot tuturor participanților la procesul de numărare?	409 (61%)	166 (74%)	264 (39%)	59 (26%)	673	225
Camera video a filmat întregul proces de desigilare a urnelor și de numărare a buletinelor de vot, fără întreruperi?	646 (96%)	224 (99%)	27 (4%)	1 (1%)	673	225

12.2. Incidente constatate pe parcursul zilei alegerilor

În urma prelucrării finale a informației raportate de către observatorii Promo-LEX, în cele două tururi de scrutin au fost constatate și analizate 854 de incidente, dintre care în primul tur – 726, iar în al doilea – 128.

Pentru comparație, la alegerile parlamentare anticipate din 11 iulie 2021, numărul incidentelor din ziua alegerilor (un singur tur de scrutin) a fost de 480. Astfel, constatăm o creștere considerabilă a numărului de incidente.

Incidentele raportate de către observatorii Promo-LEX în ziua alegerilor (tururile I și II)

Nr.	Tip incident	Turul I	Turul II	Total
1	Prezența materialelor de publicitate, afișaje, panouri electorale în raza secției de votare (100 de metri de la localul secției)	13	4	17
2	Acces restricționat pentru observatori sau obstrucționarea procesului de observare liberă în secția de votare	10	3	13
3	Urnele de vot nu au fost sigilate potrivit procedurilor legale/ruperea/deteriorarea sau absența sigiliilor pe urnele de vot	16	9	25
4	Prezența nejustificată a persoanelor neautorizate în incinta secției de votare sau în raza de 100 m	58	28	86
5	Încălcări ale secretului votului (fotografierea buletinelor de vot; afișarea buletinului cu votul exprimat; amplasarea defectuoasă a cabinelor de vot ce permite vizualizarea opțiunii alegătorului; însemnarea de către persoane terțe a numelui/prenumelui alegătorilor care au votat etc.)	128	22	150
6	Buletinele de vot nerepartizate membrilor BESV nu sunt păstrate într-un seif/dulap din interiorul secției de votare	5	1	6
7	Zvonuri, tentative sau chiar situații de recompense materiale sau bănești oferite alegătorilor în perimetrul de 100 m al secției de votare pentru a determina votul alegătorilor	7	0	7
8	Agitație electorală sau PR negru în perimetrul de 100 m și/sau în incinta secției de votare pentru a determina opțiunea alegătorilor	22	1	23
9	Transportarea organizată a alegătorilor (autocare, microbuze sau alte mijloace de transport care în mod normal nu ar avea ce căuta în preajmă)	7	9	16
10	Întreruperea pe parcursul zilei votării a procesului de filmare	71	12	83
11	Acte de violență sau intimidări ale alegătorilor ori ale altor persoane	13	2	15
12	Deficiențe în funcționarea SIAS „Alegeri” (suspendarea funcționării; situații când SIAS „Alegeri” indică faptul că alegătorul a votat, iar acesta susține că nu a votat)	55	3	58
13	Deficiențe în listele electorale (discrepanțe dintre adrese; alegători decedați; semnături în locul altor persoane)	88	5	93
14	Votarea nejustificată în grup (în cabine de vot se află două și mai multe persoane) sau când una și aceeași persoană asistă de mai multe ori alegătorii care nu pot completa singuri buletinele de vot	128	5	133
15	Încetarea/suspendarea nejustificată a votării în secția de votare	3	0	3
16	Refuzul eliberării copiilor tuturor proceselor-verbale de numărare a voturilor solicitate	6	2	8
17	Altele	96	22	118
TOTAL		726	128	854

MO Promo-LEX atrage atenția asupra faptului că în cel puțin 13 cazuri observatorilor Misiunii le-a fost limitată observarea liberă a proceselor electorale, inclusiv obținerea proceselor-verbale de numărare și totalizare a voturilor.

Cantitativ, incidentele cel mai des raportate au fost: încălcări ale secretului votului (150), votarea nejustificată în grup (133), deficiențe în listele electorale (93), prezența nejustificată a persoanelor neautorizate în perimetrul de 100 m sau în incinta secției de votare (86) și întreruperea pe parcursul zilei a procesului de filmare (83).

12.3. Rezultatele finale ale numărării voturilor

Rezultatele numărării efectuate în paralel de MO Promo-LEX pentru funcția de primar de Chișinău și de Bălți denotă deosebiri neesențiale față de rezultatele CEC. Acestea nu influențează poziționarea finală a concurenților.

MO Promo-LEX a analizat, de asemenea, și corectitudinea completării a 365 de procese-verbale de numărare a voturilor pentru funcția de primar în turul întâi și 60 în turul al doilea. Numărul de 18 PV identificate drept eronate este mai mic decât la scrutinele precedente.

Tabelul nr. 15.

Dinamica completării cu erori a proceselor-verbale

	Alegeri locale generale, 2019 (2 tururi)	Alegeri prezidențiale 2020 (2 tururi)	Alegeri parlamentare anticipate, 2021	Alegeri locale generale, 2023 (2 tururi)
Procese-verbale eronate	30	43	24	18

În contextul turului I și turului al II-lea, au fost identificate 18 procese-verbale conținând 31 de erori, depistate în baza formulelor de verificare.

Tabelul nr. 16.

Tipul și numărul erorilor depistate

Tipul de eroare	Erori depistate (turul I și turul II)
$D = F+H$	4
$E = C-D$	3
$I = C+J$	2
$H = G1+G2+G3+G4+Gn$	10
$F = D-H$	4
$J = I-C$	7
$C \geq D$	1

12.4. Înscrierea alegătorilor în listele suplimentare și votarea în baza listelor electorale la locul aflării

Pe baza informației furnizate de observatori, în ziua alegerilor din 5 noiembrie 2023, în cele 673 SV observate, numărul alegătorilor care au fost înscriși pe listele suplimentare era de 9.884, ceea ce reprezintă circa 2% din numărul alegătorilor care au participat la votare. În ziua de 19 noiembrie 2023, circa 2,5% din alegători au votat pe listele suplimentare în cele 220 SV monitorizate (3.180 de alegători).

Cel mai mare număr de alegători ce au votat pe listele suplimentare s-a înregistrat în SV 15/3 Dubăsari, Corjova (991), SV 1/253 Chișinău, Cricova (249), SV 1/251 Chișinău, Cricova (167), SV 22/4 Leova, Leova (152) și SV 1/212 Chișinău, Râșcani.

MO Promo-LEX atrage atenția și asupra numărului mare de cereri privind votarea la locul aflării. Conform informației furnizate de observatori, în primul tur de scrutin, la deschiderea secțiilor de votare (672) erau înregistrate circa 27.949 de cereri privind votarea la locul aflării, iar pentru turul al doilea de scrutin – 9.577 în cadrul a 225 SV.

Considerăm că această tendință trebuie să fie monitorizată de către CEC pentru a preveni excesele cu potențial de influențare a rezultatelor finale. Potrivit pct. 40 din Codul bunelor practici în materie electorală, utilizarea urnelor mobile de vot nu este recomandată, deoarece este însoțită de un risc mare de fraudă. Totuși, în cazul în care acestea sunt utilizate, trebuie respectate unele condiții stricte pentru a preveni orice fraudă. În acest sens, ar fi util de inclus în procesele-verbale de numărare a voturilor o poziție suplimentară în care s-ar înscrie numărul de alegători ce au votat pe baza listelor de votare la locul aflării. Or, în varianta actuală, monitorizarea post-factum de către CEC a ponderii „votului cu urna mobilă” este practic imposibilă. Considerăm că impactul fenomenului poate fi decisiv anume în contextul alegerilor locale.

CAPITOLUL XIII

PERIOADA POSTELECTORALĂ

Potrivit art. 174, alin. (2) și (3) din Codul electoral, consiliile electorale de circumscripție, în termen de cel mult 10 zile de la data primirii documentelor electorale de la birourile electorale, după caz, CECE I, dar nu mai devreme de soluționarea definitivă de către organele electorale și instanțele de judecată a contestațiilor depuse conform procedurilor stabilite, confirmă sau infirmă printr-o hotărâre legalitatea alegerilor din circumscripția electorală respectivă. Odată cu confirmarea legalității alegerilor, consiliile electorale de circumscripție respective declară candidații aleși, atribuie și validează mandatele consilierilor și ale primarilor aleși, confirmă lista candidaților supleanți, cu adoptarea hotărârilor în acest sens.

MO Promo-LEX a constatat cel puțin patru cazuri în care contestatarii au invocat faptul că organele electorale au confirmat legalitatea alegerilor înaintea soluționării definitive a litigiilor.

- 1) Adoptarea, la 14.11.2023, de către CECE 25/1 Orhei, a hotărârii cu privire la confirmarea legalității alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023 în circumscripția electorală municipală Orhei nr. 25/1 și validarea mandatului de primar al municipiului Orhei, raionul Orhei, deși concurentul electoral Sergiu Stanciu a depus concomitent la CEC și CECE Orhei o sesizare la 04.11.2023, o contestație la 07.11.2023 la CEC și o cerere prealabilă la 15.11.2023 la CEC¹⁹¹, toate fiind remise spre examinare către CECE.
- 2) Adoptarea, la 06.11.2023, de către CECE nr. 1/4 Sîngera, a hotărârii cu privire la confirmarea legalității alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023 în circumscripția electorală orășenească Sîngera nr. 1/4 și validarea mandatului de primar al or. Sîngera, mun. Chișinău, și a hotărârii nr. 49 cu privire la confirmarea legalității alegerilor și validarea mandatelor de consilieri. Astfel, un contestatar¹⁹² a invocat că aceste hotărâri au fost adoptate în termenul stabilit de lege pentru depunerea contestațiilor (3 zile). Mai mult, același contestatar invocă faptul că în termenul stabilit de lege au fost depuse mai multe contestații, care încă nu erau examinate. Corespunzător, referitor la o contestație transmisă la 7 noiembrie pe adresa organelor electorale, CECE 1/4 Sîngera a declarat contestația inadmisibilă, motivând că acest organ a confirmat alegerile la 6 noiembrie și că nu au fost elucidate divergențe în procesul-verbal privind centralizarea rezultatelor votării.

191 [Hotărârea](#) CEC nr. 1643 din 28.11.2023 cu privire la sesizările nr. CEC-7/10682 din 21 noiembrie 2023 a domnului Sergiu Stanciu, candidat la funcția de primar al municipiului Orhei desemnat de Partidul Politic „Partidul Acțiune și Solidaritate”, și nr. CEC-7/10856 din 23 noiembrie 2023 a Serviciului de Informații și Securitate.

192 Ion Duca, [cererea prealabilă](#) depusă la CECE Sîngera privind anularea Hotărârii nr. 48 din 6 noiembrie 2023 a CECE Sîngera nr. 1/4 și [cererea prealabilă](#) depusă la CEC privind anularea Hotărârii nr. 51 din 13 noiembrie 2023 a CECE Sîngera 1/4.

- 3) Adoptarea, la 22.11.2023, de către CECE 25/11 Cucuruzeni, a hotărârii cu privire la confirmarea legalității alegerilor locale generale din 19 noiembrie 2023 în circumscripția electorală comunală Cucuruzeni nr. 25/11, r. Orhei, și validarea mandatului de primar al comunei Cucuruzeni, r. Orhei, deși concurentul electoral Nicolae Ipolitov a depus o contestație la CEC și la CECE 25 Orhei la 21.11.2023¹⁹³.
- 4) Adoptarea, la 01.12.2023, de către CECE 1/8 Bubuieci, a hotărârii privind infirmarea legalității alegerilor, deși mai existau contestații în examinare¹⁹⁴.

Totodată, evidențiem că în unele circumscripții electorale (s. Avdarma, UTAG; s. Bugeac, UTAG etc.), confirmarea legalității alegerilor și validarea mandatelor au avut loc inclusiv pe 5 noiembrie 2023. Luând în considerare cele menționate, pot fi deduse următoarele concluzii:

- Organele electorale nu dispun de un mecanism de verificare a lipsei sau existenței contestațiilor electorale la organele ierarhic superioare și în instanțele de judecată.
- În cazul organelor electorale care au confirmat legalitatea alegerilor și au validat mandatul în interiorul termenului de depunere a contestațiilor (3 zile din ziua alegerilor), nu a fost asigurat dreptul la un recurs efectiv.
- Spre deosebire de procedura anterioară de confirmare/infirmare a legalității alegerilor în instanțele de judecată, actuala procedură de confirmare/infirmare a legalității alegerilor nu dispune de oficialitatea și publicitatea ședinței, dar și de contradictorialitatea și egalitatea părților.

Până la mijlocul lunii ianuarie, la o distanță de două luni de la alegeri, mandatele aleșilor locali nu au fost validate în următoarele circumscripții:

- a) com. Bubuieci, mun. Chișinău – mandatul de primar¹⁹⁵;
- b) com. Calfa, r. Anenii Noi – mandatul de primar și mandatele de consilieri locali;
- c) s. Alexandru Ioan Cuza, r. Cahul – mandatul de primar;
- d) com. Țibirica, r. Călărași – mandatul de primar;
- e) s. Nicoreni, r. Drochia – mandatul de primar.

Totodată, litigiile privind confirmarea sau infirmarea legalității alegerilor au continuat cel puțin până la sfârșitul lunii ianuarie, iar litigiile dintre Partidul „Șansa” și CSE (privind anularea înregistrării candidaților PȘ)¹⁹⁶ și dintre Leonid Umanetș și CECEM Chișinău, CECE Bubuieci 1/8 (privind copia actului de studii) încă erau în examinare la Curtea de Apel Chișinău și, corespunzător, la Curtea Supremă de Justiție. În acest fel, perioada electorală a depășit cu mult termenul de 120 de zile, stabilit la art. 1 Cod electoral. De asemenea, MO Promo-LEX constată că procesul de confirmare/infirmare a legalității alegerilor și de validare a mandatelor în acest scrutin a durat mai mult decât în alegerile locale generale din 2019¹⁹⁷.

Potrivit art. 46 din Codul electoral, consiliile electorale de circumscripție de nivelul întâi și birourile electorale constituite în condițiile prezentului cod își încetează activitatea și se consideră dizolvate de drept la data confirmării rezultatelor alegerilor și a validării mandatelor de către autoritatea competentă, dar nu mai devreme de soluționarea tuturor contestațiilor depuse în perioada electorală. Membrii consiliului electoral de circumscripție de nivelul al doilea, cu excepția președintelui, își încetează activitatea la data confirmării rezultatelor alegerilor și validării mandatelor, dar nu mai devreme de

193 [Încheierea CSJ](#) în cauza Nicolae Ipolitov vs CECE Orhei 25, CECE Cucuruzeni 25/11.

194 [Decizia CSJ](#) din 11.01.2024 în cauza Leonid Umanetș vs CECE Chișinău 1, CECE Bubuieci 1/8.

195 Pentru această circumscripție, CEC a declarat nule rezultatele alegerilor pentru funcția de primar al com. Bubuieci, mun. Chișinău și a stabilit votarea repetată pentru data de 11 februarie 2023.

196 Litigiul Partidul „Șansa” vs CSE privind anularea dispoziției CSE prin care a fost dispusă anularea înregistrării candidaților desemnați de PȘ.

197 Confirmarea legalității alegerilor (20 octombrie 2019) și validarea consiliilor locale au avut loc în perioada 28 octombrie – 15 noiembrie, confirmarea legalității și validarea consiliilor raionale – în perioada 24 octombrie – 6 noiembrie, iar validarea mandatelor primarilor pentru turul al II-lea (3 noiembrie 2019) – în perioada 6 noiembrie – 20 noiembrie.

soluționarea definitivă a tuturor contestațiilor depuse în perioada electorală. Admitem că aceste norme ar putea motiva membrii organelor electorale să omită etapele de verificare a existenței contestațiilor și să confirme legalitatea alegerilor, în lipsa unei examinări depline a întregului proces.

MO Promo-LEX a identificat unele cazuri în care reprezentanții organelor electorale invocau dizolvarea de drept a organelor electorale (odată cu confirmarea rezultatelor alegerilor) în cazul depunerii contestațiilor pe adresa acestora. Drept exemplu, arătăm că, la 23 noiembrie 2023, CEC a fost informat de către președintele CECE II Chișinău că membrii CECE II Chișinău și-au încetat activitatea la data de 21.11.2023 și, din acest motiv, expediază contestația asupra Hotărârii CECE Bubuieci 1/8 din 19.11.2023 la adresa Comisiei Electorale Centrale¹⁹⁸. Ulterior, președintele CECE II a transmis și alte contestații¹⁹⁹ adresate consiliului pentru a fi soluționate de CEC. Cu toate acestea, la 27 și 28 noiembrie²⁰⁰, CEC a insistat asupra necesității soluționării contestațiilor de către CECEM Chișinău, acesta fiind organul electoral competent să soluționeze contestațiile respective. Astfel, în situația mun. Chișinău, CECE II pare că și-a încetat activitatea înaintea dizolvării consiliilor și birourilor electorale care au desfășurat turul al doilea de scrutin.

Pe lângă faptul că confirmarea și infirmarea legalității alegerilor nu ar trebui să aibă loc mai devreme de 3 zile de la ziua alegerilor și, corespunzător, organele electorale să nu fie dizolvate de drept, atragem atenția că condiția impusă de legiuitor pentru dizolvarea organelor electorale/încetarea activității membrilor trebuie interpretată în sensul în care CECE II, ca organ ierarhic superior, trebuie să asigure soluționarea contestațiilor depuse la organele electorale inferioare, adică la CECE I. Astfel, nu ar putea fi justificată încetarea activității CECE II înaintea dizolvării CECE I și BESV.

198 [Scrisoarea](#) președintelui CECE II Chișinău din 23.11.2023 de remitere a contestației.

199 [Cererea prealabilă](#) depusă de Ion Duca, candidat de consilier local Sîngera; [contestația](#) depusă de Leonid Umanet, candidat de primar Sîngera din 23.11.2023.

200 [Scrisoarea](#) CEC nr. 8/3871 din 27.11.2023; [Scrisoarea](#) CEC nr. 8/3879 din 28.11.2023.

RECOMANDĂRI

Parlamentului Republicii Moldova:

1. Modificarea definiției „perioadei electorale” de la art. 1 din Codul electoral prin înlocuirea textului „între ziua adoptării actului” cu textul „între ziua intrării în vigoare a actului”.
2. Revizuirea definiției *resurselor administrative* prin adoptarea definiției formulate de Comisia de la Veneția.
3. Examinarea oportunității completării listei de incompatibilități și restricții în activitatea de membru al consiliului și al biroului electoral de la art. 42, alin. (1) din Codul electoral cu următoarea restricție: „nu are dreptul să exercite interimatul funcției de primar”.
4. Modificarea Legii privind regimul stării de urgență de asediu și de război, astfel încât să nu fie admisă organizarea alegerilor în perioada în care a fost declarată stare de urgență, asediu sau război
5. Abținerea de la aprobarea modificărilor legislației electorale în perioada electorală sau, dacă există circumstanțe obiective ce determină amendarea, aplicarea legii să fie stabilită pentru scrutinele ulterioare.
6. Examinarea oportunității modificării legislației electorale, prin prisma recomandării din Avizul Comisiei de la Veneția, astfel încât toate partidele, blocurile și candidații independenți care nu sunt reprezentați în organul ce urmează să fie ales sau un organ superior să confirme sprijinul minim în aceleași condiții sau în condiții similare.
7. Completarea art. 165, alin. (2) din Codul electoral cu textul „sau la cererea candidatului de pe listă”. Considerăm că și candidații de pe listă ar trebui să dispună de dreptul de a se retrage, nu doar partidul politic sau blocul electoral care a depus această listă de candidați.
8. Luând în considerare numărul mare de contestații declarate drept inadmisibile, recomandăm revizuirea listei temeiurilor de inadmisibilitate prevăzute de cadrul normativ, în sensul excluderii temeiurilor formale, care permit examinarea fondului contestației.
9. Completarea art. 46 din Codul electoral cu prevederi care ar stabili ca, în vederea asigurării dreptului la un recurs efectiv, confirmarea și infirmarea legalității alegerilor nu ar trebui să aibă loc mai devreme de 3 zile de la ziua alegerilor.
10. Completarea Codului electoral cu prevederi ce ar reglementa mai eficient finanțarea politică și electorală de către „părți terțe”.

11. Examinarea posibilității ca în contextul anunțării publice a potențialului candidat înainte de desemnarea oficială, să fie interzisă promovarea politică nominală a acestuia.
12. Implementarea reformei organizării administrativ-teritoriale a Republicii Moldova în vederea consolidării capacităților resurselor umane la nivel administrativ primar.

Comisiei Electorale Centrale, Centrului de Instruire Continuă în Domeniul Electoral și organelor electorale inferioare:

1. Respectarea legislației și aprobarea actului cu privire la stabilirea datei scrutinului pornind de la definiția din Codul electoral a „perioadei electorale”.
2. Completarea *Regulamentului cu privire la procedura de confirmare a legalității alegerilor, validarea și atribuirea mandatelor de primar și consilier* cu prevederi ce ar stabili clar categoriile de cetățeni din Registrul de stat al populației care urmează a fi luați în calcul de către Agenția Servicii Publice la calcularea numărului de locuitori ai unității administrativ-teritoriale pentru stabilirea numărului mandatelor de consilier local.
3. Aprobarea *Regulamentului privind particularitățile votării pe parcursul a două zile*.
4. Publicarea pe pagina web a informației privind bugetul aprobat al instituției, inclusiv cheltuielile exacte planificate pentru alegeri, precum și gradul de executare a acestuia.
5. Publicarea tuturor sesizărilor depuse la Comisia Electorală Centrală în contextul organizării și desfășurării alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023 atât la secțiunea „Documentele de intrare”, cât și în compartimentul dedicat alegerilor locale generale din 5 noiembrie 2023.
6. Publicarea pe pagina web în termen restrâns a tuturor sesizărilor, cererilor și soluțiilor asupra acestora.
7. Aprecierea în etapa examinării dosarului de înregistrare de către organul electoral dacă actele prezentate fac dovada îndeplinirii condițiilor obligatorii stabilite de lege, și nu după desfășurarea alegerilor, când alegătorii și-au manifestat opțiunea de vot în privința candidaților înregistrați de organul electoral corespunzător.
8. Examinarea și emiterea soluțiilor în termene restrânse, astfel încât contestatarii să reușească să beneficieze de dreptul la un recurs efectiv.
9. Examinarea prioritara a contestațiilor legate de înregistrarea sau neînregistrarea concurenților electorali, astfel încât aceștia să poată, eventual, desfășura campania electorală, iar alegătorii să reușească să cunoască candidații.
10. Elaborarea unui îndrumar pentru concurenții electorali privind competența materială de soluționare a contestațiilor, cu indicarea regulilor privind respectarea procedurii prealabile și a altor condiții de admisibilitate a contestațiilor.
11. Instruirea temeinică a funcționarilor electorali în materie de examinare și soluționare a contestațiilor ar fi necesară, în special în cazul alegerilor locale.
12. Reglementarea listei de subiecți care ar putea reprezenta partidul politic în alegeri și a actelor confirmative necesare în *Regulamentul privind procedura de examinare a contestațiilor în perioada electorală*.
13. Revizuirea practicii de confirmare/infirmare a legalității alegerilor, în sensul respectării condiției prevăzute de art. 174, alin. (2) din Codul electoral, și anume confirmarea sau infirmarea legalității alegerilor nu mai devreme de soluționarea definitivă de către organele electorale și instanțele de judecată a contestațiilor depuse conform procedurilor stabilite.

14. Verificarea în etapa de înregistrare de către CEC a cazurilor de presupusă înregistrare a listei de candidați pentru funcția de consilier de nivelul I cu abateri de la norma cu privire la respectarea cotei minime de 40%.
15. Asigurarea transparenței informației privind raportarea financiară în contextul alegerilor, inclusiv asigurarea publicării datelor conform principiilor datelor deschise.
16. Publicarea rapoartelor financiare corectate pentru toți concurenții electorali.
17. Elaborarea unui ghid/unei instrucțiuni care să detalieze liniile de cheltuieli din rapoartele financiare și, respectiv, tipurile de cheltuieli ce pot fi atribuite liniilor corespunzătoare.
18. Excluderea din modelul formularelor de raportare a liniilor de cheltuieli ce lasă la discreția concurenților electorali prezentarea cheltuielilor ce ar fi urmat a fi raportate la o singură linie de cheltuieli.
19. Asigurarea tehnico-materială a organelor electorale inferioare în timp util, astfel încât acestea să-și poată desfășura activitatea fără impedimente.
20. Certificarea funcționarilor electorali doar în condițiile instruirii prealabile a acestora.
21. Completarea secțiunii „*Alegeri locale generale 2023*”, respectiv a secțiunilor ulterioare de acest tip, de pe pagina web a CEC, cu o subrubrică: „Certificarea funcționarilor electorali”. Chiar dacă această informație, parțial, se regăsește și pe pagina web a CICDE, considerăm că pentru informarea deplină și comodă a părților interesate, ea trebuie colectată și prezentată complet într-o singură locație.
22. Realizarea de activități periodice de instruire a persoanelor incluse în Registrul funcționarilor electorali în vederea menținerii și consolidării gradului de calificare al acestora.
23. Evitarea obstrucționării organizării dezbaterilor publice electorale în calitate de măsuri de educație electorală, care, potrivit Codului electoral, pot fi realizate de organizații și grupuri ale societății civile, de instituții de educație, mass-media și alte părți interesate, menite să sporească gradul de cunoștințe ale cetățenilor privind procesele politice și electorale pentru exercitarea votului conștient și liber exprimat.
24. Dezvoltarea procedurii de remitere a plângerilor depuse de către concurenții electorali cu privire la presupuse cazuri de discurs de ură și/sau instigare la discriminare către IGP.
25. Realizarea activităților periodice de instruire, în colaborare cu IGP, CA, Consiliul pentru egalitate și societatea civilă, pentru membrii organelor electorale și angajați privind recunoașterea și identificarea discursului de ură și a altor forme de manifestare a intoleranței și promovarea mecanismelor naționale existente în vederea combaterii discursului de ură și/sau instigare la discriminare.

Gvernului Republicii Moldova/Comisiei pentru Situații Excepționale:

1. Abținerea de la intervenția în organizarea și desfășurarea alegerilor, iar în contextul nemijlocit al suspendării licențelor celor șase posturi de televiziune, oferirea unor explicații extinse privind circumstanțele factice și juridice care justifică măsurile restrictive.

Agenției Servicii Publice

1. Publicarea pe pagina web a instituției, într-un compartiment distinct, a datelor din Registrul de stat al populației cu privire la numărul de locuitori ai unității administrativ-teritoriale (de nivelurile I și II) care sunt transmise Comisiei Electorale Centrale în vederea stabilirii numărului mandatelor de consilieri.

2. Crearea unui grup de lucru, cu implicarea reprezentanților Comisiei Electorale Centrale și ai primăriei comunei Corjova, cu scopul soluționării problemei includerii în listele electorale de bază a tuturor alegătorilor din comuna Corjova.
3. În colaborare cu Comisia Electorală Centrală, identificarea unui mecanism/unei proceduri pentru excluderea persoanelor decedate, în special a celor decedați peste hotare, din listele electorale (în lipsa documentelor confirmative, dar prin confirmarea din partea autorităților locale).

Autorităților administrației publice locale

1. Redactarea, aprobarea și publicarea dispozițiilor de suspendare a primarilor (și a altor funcții relevante), respectiv, de delegare a atribuțiilor, fără a fi depersonalizate numele/prenumele persoanelor vizate, fiind vorba de informații de interes public pentru societate/comunitate.
2. Utilizarea competențelor atribuite de Codul electoral cu privire la delegarea membrilor în organele electorale inferioare.
3. Accesibilizarea clădirilor de utilitate publică în care își au sediul secțiile de votare și birourile electorale.
4. Acordarea sprijinului deplin și în timp util organelor electorale în vederea realizării atribuțiilor (spațiu, echipament de lucru, condiții termice (curent, încălzire)).

Instanțelor de judecată

1. Examinarea prioritară a contestațiilor legate de înregistrarea sau neînregistrarea concurenților electorali, astfel încât aceștia să poată, eventual, desfășura campania electorală, iar alegătorii să reușească să cunoască candidații.
2. Examinarea în timp restrâns a litigiilor conexe procesului electoral (în special, în cauza PȘ împotriva CSE), astfel încât organele electorale să poată decide asupra confirmării sau infirmării legalității alegerilor și validării mandatelor.

Inspectoratului General al Poliției

1. Dezvoltarea unei proceduri de sesizare bilaterală între Inspectoratul General al Poliției (IGP) și Consiliul Audiovizualului (CA) în cazurile de discurs care incită la ură și/sau instigare la discriminare în media audiovizuală în care autorii sunt invitații emisiunilor (sesizarea IGP de CA) sau moderatorii (sesizarea CA de IGP).
2. Realizarea activităților periodice de instruire pentru polițiști privind discursul de ură și/sau instigare la discriminare, precum și alte forme de manifestare a intoleranței în vederea aplicării eficiente a prevederilor contravenționale cu privire la discursul de ură.
3. Promovarea mecanismului de sesizare a Poliției în cazurile de discurs de ură și/sau instigare la discriminare în rândul publicului larg prin inițierea unor campanii de informare.

Consiliului Audiovizualului

1. Dezvoltarea în continuare a mecanismului intern de monitorizare a discursului care incită la ură în media audiovizuală prin colectarea datelor dezagregate.
2. Realizarea, în continuare, a activităților periodice de instruire pentru membri și angajați privind identificarea cazurilor de discurs care incită la ură, instigare la discriminare sau alte forme de manifestare a intoleranței.

Partidelor politice

1. Instruirea în prealabil a membrilor de partid ca potențiali membri ai organelor electorale și certificarea ulterioară a acestora de către CEC și CICDE.
2. Monitorizarea respectării propriilor coduri de conduită, iar în lipsa acestora, preluarea Codului de conduită propus de Comisia Electorală Centrală ca un instrument intern de autoreglementare.
3. Condamnarea discursului de ură și utilizarea mecanismelor naționale de examinare și sancționare a discursului de ură de fiecare dată când sunt vizate de un astfel de discurs.
4. Realizarea activităților periodice de instruire pentru membrii de partid, în special pentru cei care sunt desemnați candidați pentru funcții electivă și comunicatori cu privire la discursul de ură, sexism, rasism, homofobie și alte forme de manifestare a intoleranței.

ABREVIERI

- ALDE** – Alianța Liberalilor și Democraților pentru Europa
alin. – alineatul
ANI – Autoritatea Națională de Integritate
APL – administrația publică locală
art. – articolul
BE Ruslan Codreanu – blocul electoral „Ruslan Codreanu”
BESV – birou electoral al secției de votare
CA – Consiliul Audiovizualului
CC – Partidul Politic Partidul Acțiunii Comune – Congresul Civic
CEC – Comisia Electorală Centrală
CECE – Consiliul electoral al circumscripției electorale de nivelul al II-lea
CI – candidat independent
CICDE – Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral
CSE – Comisia pentru Situații Excepționale
CUB – Partidul Politic Coaliția pentru Unitate și Bunăstare
FASM – Partidul Politic Forța de Alternativă și de Salvare a Moldovei
IGP – Inspectoratul General al Poliției
LGBTQI – lesbiene, gay, bisexuali, transgen, queer și intersex
lit. – litera
LOC – Partidul Politic Liga Orașelor și Comunelor
MAI – Ministerul Afacerilor Interne
MAN – Partidul Politic Mișcarea Alternativa Națională
MO – Misiune de observare
MPSN – Mișcarea Profesioniștilor Speranța – Надежда
MRM – Partidul Politic Mișcarea Respect Moldova
mun. – municipiu
NOI – Partidul Politic Noua Opțiune Istorică
nr. – număr
OSCE/ODIHR – Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului
OTL – observator pe termen lung
OTS – observator pe termen scurt
PACE – Partidul Politic Partidul Acasă Construim Europa
PAS – Partidul Politic Partidul Acțiune și Solidaritate
PC – Partidul Conservator
PCRM – Partidul Comuniștilor din Republica Moldova
pct. – punctul
PDCM – Partidul Politic Partidul Dezvoltării și Consolidării Moldovei
PDMM – Partidul Politic Partidul Democrat Modern din Moldova

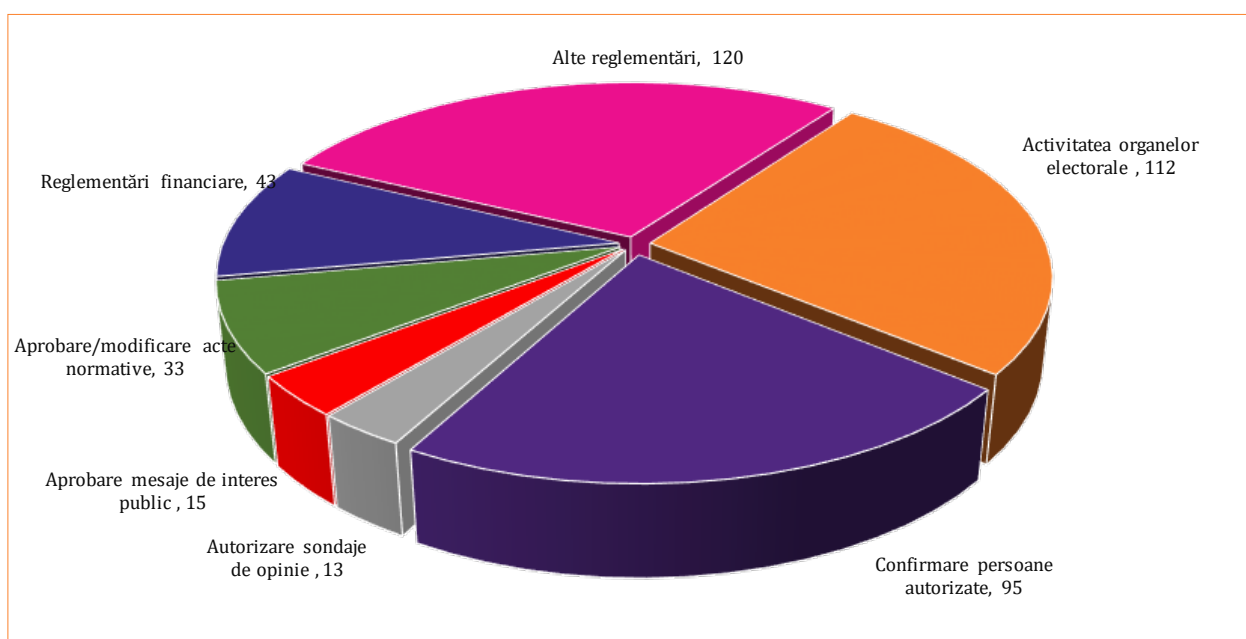
PL – Partidul Liberal
PLDM – Partidul Liberal Democrat din Moldova
PN – Partidul Politic „Partidul Nostru”
PNL – Partidul Național Liberal
PNM – Partidul Politic Partidul Național Moldovenesc
PPDA – Partidul Politic „Democrația Acasă”
PPFD – Partidul Politic „Forța Diasporei”
PPN – Partidul Politic Noi
PPPDA – Partidul Politic Platforma Demnitate și Adevăr
PPPO – Partidul Politic „Puterea Oamenilor”
PPVP – Partidul Politic „Voința Poporului”
PR – Partidul Politic Partidul „Renaștere”
PS – Partidul Politic Partidul Schimbării
PSDE – Partidul Social Democrat European
PSRM – Partidul Politic Partidul Socialiștilor din Republica Moldova
PȘ – Partidul Politic „Șansă”
PVE – Partidul Politic Partidul Verde Ecologist
r. – raion
RFE – Registrul funcționarilor electorali
SV – secție de votare
UAT – unitate administrativ-teritorială
UCSM – Partidul Politic Uniunea Creștin-Socială din Moldova
UE – Uniunea Europeană
USAID – Agenția Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională

ANEXE

Anexa nr. 1. Activitatea organelor electorale

Graficul nr. 1.1.

Conținutul tematic al hotărârilor CEC

Observatori naționali				Total
Asociația Promo-LEX	998	Institutul pentru Drepturile Omului din Moldova	29	1118
Asociația Obștească „MIRAD”	47	Asociația Obștească „Centrul pentru Dezvoltare Educațională și Comunitară (CDEC)”	21	
Asociația pentru Siguranța Urbană și Mediere din Moldova	2	Asociația pentru Democrație Participativă „ADEPT”	2	
Instituția Publică „Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral”	17	Fundația Est-Europeană	2	
Observatori și experți internaționali				
Ambasada Republicii Cehe	2	Ambasada Republicii Lituania	4	397
Ambasada Regatului Țărilor de Jos	6	Ambasada Republicii Slovenia	1	
Ambasada Republicii Finlanda	3	Ambasada Republicii Franceze	5	
Ambasada Republicii Austria	4	Ambasada Republicii Turcia	5	
Ambasada Japoniei	4	Ambasada Republicii Federale Germania	5	
Ambasada Statelor Unite ale Americii	31	Ambasada Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord	5	
Ambasada Ungariei	1	Ambasada Regatului Suediei	5	
Ambasada Republicii Letonia	2	Autoritatea Electorală Permanentă din România	1	
Comisia Electorală Centrală a Georgiei	3	Consulatul General al Republicii Turcia la Comrat	6	
Comisia Centrală pentru Alegeri și Desfășurarea Referendumurilor a Republicii Kârgâze	2	Comisia Electorală Centrală a Republicii Lituania	2	
Comisia Electorală de Stat a Republicii Croația	2	Consiliul Electoral Suprem al Republicii Turcia	2	
Comisia Electorală Centrală a Republicii Armenia	2	Comisia Electorală Centrală a Republicii Albania	2	
Comisia Electorală Centrală a Republicii Uzbekistan	2	Comisia Electorală Centrală a Ucrainei	2	
Comisia Electorală Centrală a Republicii Azerbaidjan	3	Comisia Electorală Centrală a Republicii Kazahstan	3	
Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (OSCE/BIDDO)	235	Comitetul Electoral Național al Republicii Estonia	2	
Biroul de Cooperare al Elveției/Reprezentanța Ambasadei Confederației Elvețiene	1	Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor (ENEMO)	11	
Congresul Puterilor Locale și Regionale al Consiliului Europei	20	Asociația Pro Democrația Club Târgu-Neamț	1	
Parlamentul European	12			
Interpreți confirmați				
Biroul OSCE pentru Instituții Democratice și Drepturile Omului (OSCE/BIDDO)	140	Consulatul General al Republicii Turcia la Comrat	2	159
Rețeaua Europeană a Organizațiilor de Monitorizare a Alegerilor (ENEMO)	5	Congresul Puterilor Locale și Regionale al Consiliului Europei	9	
Parlamentul European	3			

201 Acreditarea observatorilor:

Tabelul nr. 1.3.

Jurnaliștii confirmați de către CEC²⁰² și CECE II

Instituția Privată „Radio Orhei”	1	Societatea cu Răspundere Limitată „VOCEA MEDIA”	11
Publicația Periodică Independentă „Observatorul de Nord”	7	Filiala Societății Române de Televiziune	4
Postul regional de televiziune „ELITA TV”	2	Asociația Obștească „Pilgrim-Demo”	9
Publicația Periodică „Ecoul nostru” SRL	3	Asociația Obștească „Media Alternativă”	2
Grupul de Presă REALITATEA	9	European PressPhoto Agency	1
Societatea cu Răspundere Limitată „NEWS MAKER”	7	ORIZONT TV	36
Întreprinderea cu Capital Străin „REFORMA ART” SRL	1	Televiziunea Regională „ITV Moldova”	23
Televiziunea Regională „Gagauziya Radio Televizionu”	9	Portalul de știri Est Curier	4
Portalul de știri Ziuadeazi.md	2	Liber-profesionist	1
Total			132

Tabelul nr. 1.4.

Aprobarea mesajelor de interes public²⁰³

UN Women	2 spoturi video
Centrul Național de Prevenire a Abuzului față de Copii	1 spot video
Asociația Obștească Centrul CONTACT	1 spot video informativ-educativ
Comisia Electorală Centrală	13 spoturi video; 1 broșură informativă 1 pliant informativ; 5 postere informative
Centrul de Instruire Continuă în Domeniul Electoral	2 spoturi video informative
Oficiul Consiliului Europei la Chișinău	1 spot video informativ
Asociația Obștească Promo-LEX	2 spoturi video informative
Total	29

Tabelul nr. 1.5.

Autorizarea sondajelor de opinie și a exit-pollurilor²⁰⁴

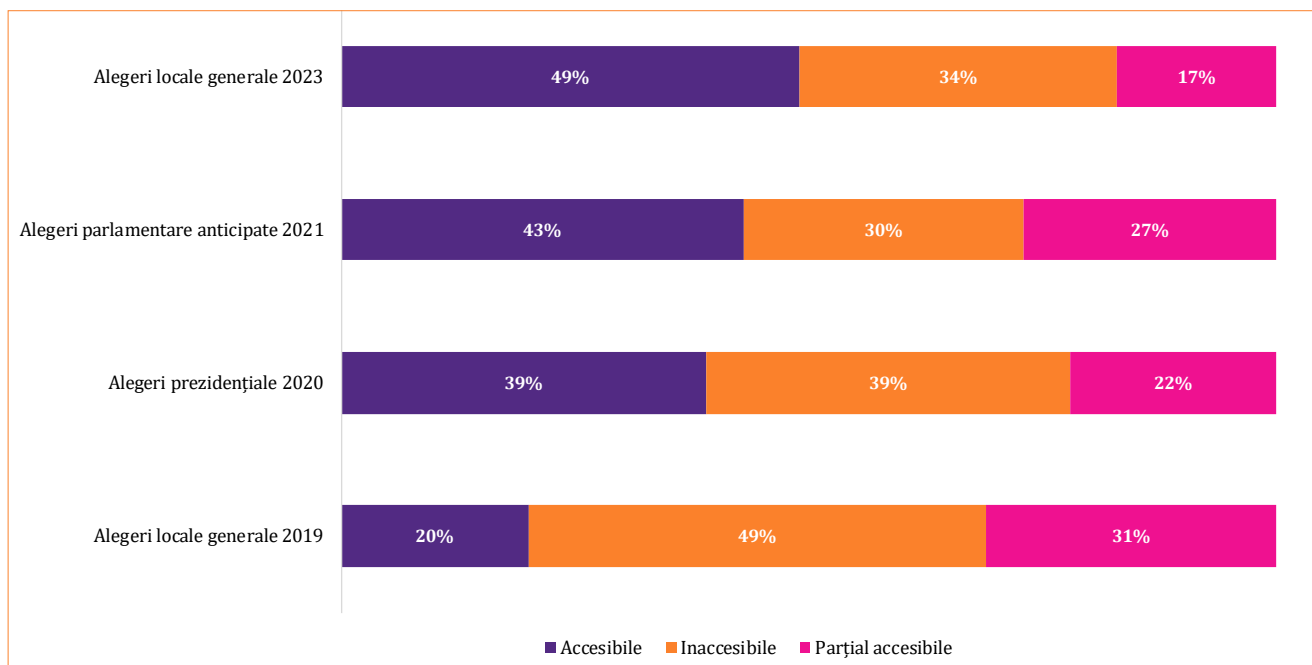
Autorizarea efectuării sondajelor de opinie	16
„IMAS-CERCETARE ȘI STRATEGII” SRL	1
„INTELLECT GROUP” SRL	6
„DATE INTELIGENTE” SRL	3
SC „MAGENTA CONSULTING” SRL	1
„MLD MEDIA” SRL	1
ÎM „C.B.S.-RESEARCH” SRL	3
„SIMPALS” SRL	1
Autorizarea publicării sondajelor de opinie	5
Asociația Obștească Institutul de Politici Publice	1
SC „MAGENTA CONSULTING” SRL	1
National Democratic Institute for International Affairs, Washington, sucursala Chișinău	3
Refuzarea efectuării sondajelor de opinie	1
„INTELLECT GROUP” SRL	1

202 [Confirmarea](#) jurnaliștilor.203 [Aprobarea](#) mesajelor de interes public.204 [Autorizarea](#) sondajelor de opinie și a exit-pollurilor.

Anexa nr. 2. Accesibilitatea și amplasarea sediilor organelor electorale inferioare

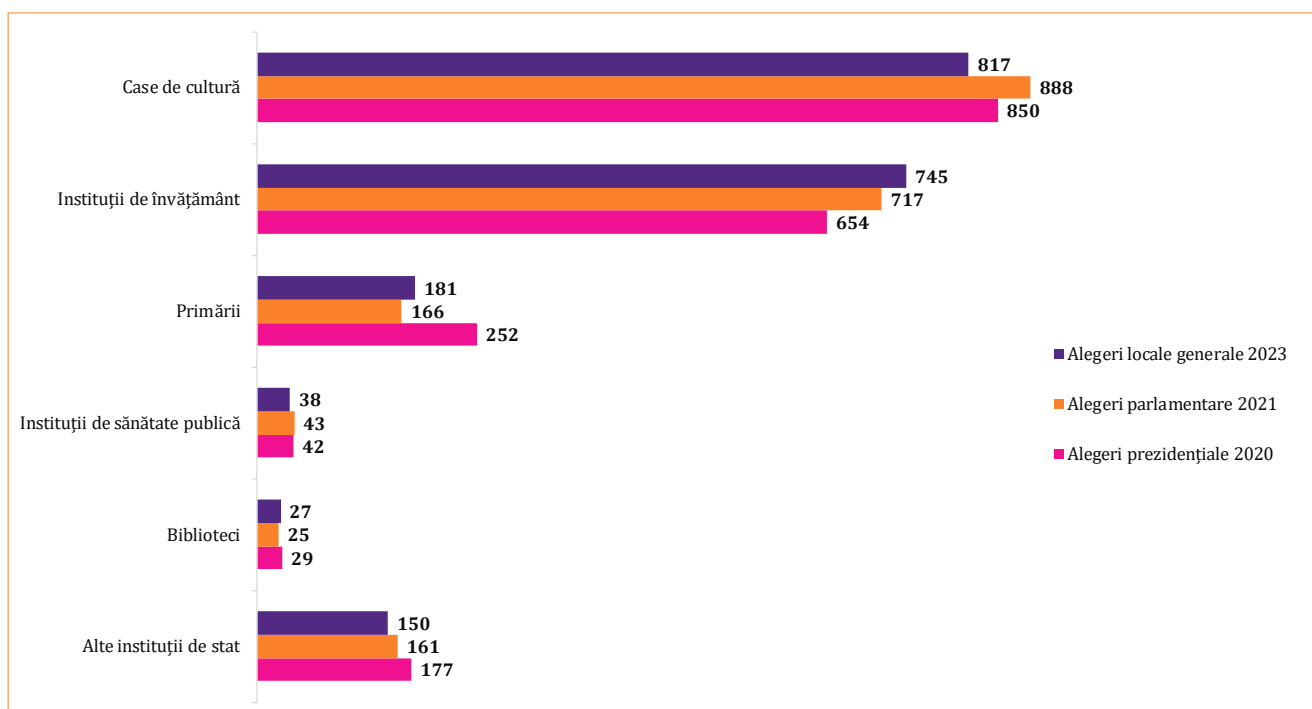
Graficul nr. 2.1.

Accesibilitatea fizică a sediilor CECE II

Graficul nr. 2.2.

Amplasarea sediilor BESV / SV

Anexa nr. 3. Organizarea întrunirilor electorale în cadrul instituțiilor publice în timpul orelor de lucru

Concurent	Nr.	Data	Locație	Instituție publică
CC	1	24.10.2023	Soroca, Soroca	Colegiul „Mihai Eminescu”
CI Anastasov Serghei	1	20.10.2023	UTAG, Comrat	Gradinița
CI Vrabie Vitalie	1	17.10.2023	Ungheni	Grădinița „Solnâșko”
	2	18.10.2023	Ungheni	Grădinița „Licurici”
	3	20.10.2023	Ungheni	LT „Ion Creangă”
	4	31.10.2023	Ungheni	Grădinița „Tereza Sobolevschi”
CUB	1	06.10.2023	Chișinău, Centru	IMSP Spitalul Clinic Municipal de Ftziopneumologie
MRM	1	01.11.2023	Ungheni, Pârlița	Grădinița
	2	01.11.2023	Ungheni, Pârlița	LT „Alexei Mateevici”
PACE	1	31.10.2023	Bălți	Instituția Preșcolară nr. 23
	2	01.11.2023	Bălți	LT „Mihai Eminescu”
PAS	1	09.10.2023	Chișinău, Botanica	LT „Iulia Hasdeu”
	2	10.10.2023	Chișinău, Râșcani	LT „Nicolae Milescu Spătaru”
	3	11.10.2023	Chișinău, Centru	Centrul Diagnostic Republican
	4	17.10.2023	Rezina	Rețelele Electrice de Distribuție Nord SA
	5	19.10.2023	Bălți	Gimnaziul „Alexandru Ioan Cuza”
	6	26.10.2023	Dubăsari, Molovata	Școală
	7	26.10.2023	Ungheni	Biblioteca Publică „Dimitrie Cantemir”
	8	26.10.2023	Bălți	LT „Lucian Blaga”
	9	31.10.2023	Cantemir	Gimnaziul „Mihai Eminescu”
PCRM	1	10.10.2023	Chișinău, Centru	LT „Mihail Koțiubinski”
PDCM	1	18.10.2023	Dubăsari, Coșnița	Grădinița
	2	19.10.2023	Chișinău, Centru	IMSP AMT Centru
	3	19.10.2023	Dubăsari, Coșnița	Școală
	4	20.10.2023	Dubăsari, Coșnița	Moldovagaz SA, fil. Dubăsari
	5	28.10.2023	Chișinău, Râșcani	Spitalul Clinic Municipal „Sfânta Treime”
	6	02.11.2023	Bălți	LT „Lucian Blaga”
PLDM	1	17.10.2023	Ungheni	LT „Gheorghe Asachi”
	2	18.10.2023	Ungheni	Grădinița „Guguță”
	3	19.10.2023	Ungheni	Casa Teritorială de Asigurări Sociale
	4	23.10.2023	Ungheni	Grădinița „Licurici”
	5	31.10.2023	Ungheni	Centrul de Bătrâni
	6	01.11.2023	Ungheni	Ungheni Gaz SA
	7	01.11.2023	Ungheni	Spitalul Raional
	8	02.11.2023	Soroca	Colegiul Pedagogic „Mihai Eminescu”
	9	03.11.2023	Ungheni	Biblioteca Publică „Dimitrie Cantemir”
PPPDA	1	23.10.2023	Chișinău, Râșcani	Spitalul „Sfânta Treime”
	2	24.10.2023	Chișinău, Râșcani	LT „Alexandru Ioan Cuza”

Concurent	Nr.	Data	Locație	Instituție publică
PR	1	19.10.2023	Chișinău, Centru	LT „Mihai Viteazul”
PSDE	1	16.10.2023	Ungheni	RED Nord SA Ungheni
	2	18.10.2023	Ungheni	LT „Ion Creangă”
	3	19.10.2023	Chișinău, Centru	Institutul de Neurologie și Neurochirurgie
PSRM	1	10.10.2023	Chișinău, Botanica	LT „Dimitrie Cantemir”
	2	11.10.2023	Chișinău, Ciocana	IMSP Asociația Medicală Teritorială Ciocana
	3	11.10.2023	Chișinău, Centru	IMSP AMT Centru
	4	12.10.2023	Chișinău, Râșcani	LT „Nicolae Milescu Spătaru”
	5	12.10.2023	Chișinău, Centru	Centrul Medicilor de Familie nr. 7
	6	13.10.2023	Bălți	Spitalul de Psihiatrie
	7	16.10.2023	Chișinău, Centru	IMSP Centrul Republican Stomatologic Municipal de Copii
	8	19.10.2023	Chișinău, Cricova	Grădinița
	9	20.10.2023	Chișinău, Râșcani	ÎM Asociația de Gospodărire a Spațiilor Verzi
	10	25.10.2023	Taraclia	Gimnaziul nr. 3
	11	25.10.2023	Chișinău, Ciocana	ÎM Liftservice
	12	25.10.2023	Chișinău, Centru	Institutul de Neurochirurgie
	13	26.10.2023	Chișinău, Centru	Centrul de Transfuzie a Sângelui
	14	30.10.2023	Chișinău, Centru	Institutul Oncologic

Anexa nr. 4. Cazurile calificate drept corupere a alegătorilor

Concurent	Locație	Perioadă	Activitate
PȘ	Teritoriul RM	per. electorală	Colectarea semnăturilor pentru proiectele „Satul Moldovenesc” și „Orașul Moldovenesc”
	UTAG	14.10.2023	Oferirea plicurilor cu suma de 500 de lei profesorilor care au participat la Ziua Profesorilor, organizată de administrația UTAG
	Dubăsari, Pârâta	22.10.2023	A fost organizat un eveniment distractiv pentru locuitorii satului, unde copiii au avut posibilitatea să se distreze pe un tobogan, activitățile fiind moderate de doi animatori. Pentru adulți a fost organizată o tombolă, în cadrul căreia au fost oferite 6 ceainice, o plită electrică, 10 cutii de biscuiți. Participanții au mai avut parte de suc (cutii mici – circa 70), apă plată, înghețată și prăjituri. Pe parcursul evenimentului, trei voluntari, fără semne de vizibilitate ale partidului, au distribuit pliante electorale ale candidatului PȘ.
	Taraclia	18.10.2023	Primarul interimar al or. Taraclia, Marta Chemengeji, anunța că primăria a primit de la sponsori (nefiind precizată identitatea acestora) donația promisă la hramul orașului din luna mai – patru microbuze de marca GAZEL. Informația a fost preluată și distribuită pe rețelele de socializare și de CI Veaceslav Lupov, primar suspendat, candidat independent, susținut de Ilan Șor și PȘ (la evenimentul de lansare în campanie a PȘ în Taraclia, la 15.10.2023, pe scenă, alături de candidații PȘ, a fost prezent și Veaceslav Lupov).
PAS	Briceni, Șirăuți	31.10.2023	Au fost donate 16 uniforme sportive pentru echipa de fotbal a Gimnaziului „Haiducii juniori”
	Soroca, Bulboci	22.10.2023	Candidatul pentru funcția de primar al localității a organizat o excursie pentru elevii clasei a 9-a din gimnaziul din localitate în lunca Prutului, la Costești, la lacul de acumulare Costești-Stânca și la rezervația „Suta de movile”.
PLDM	Ungheni	27.10.2023	Candidata PLDM pentru funcția de primar al or. Ungheni, Lidia Sanduleac, a făcut o donație pentru trei familii din oraș: 6 perne, 3 saci de cartofi și alte produse alimentare.
CI Zagorcea Iurie	Edineț, Bleșteni	27.10.2023	Fiind susținut financiar de copii și prieteni de peste hotare, prin intermediul Asociației Băștinașilor Bleșteni-Volodeni, candidatul ar fi donat centrului comunitar din localitate o mașină de spălat și o mașină de uscat rufe.

PR	10.10.2023		29.09.2023	06.10.2023	prezentat	prezentat	prezentat	prezentat	10.11.2023	prezentat	prezentat
PS	12.10.2023		09.10.2023	info	prezentat	prezentat	prezentat	prezentat	10.11.2023	19.11.2023	22.11.2023
PSDE	06.10.2023	06.10.2023	29.09.2023	06.10.2023	prezentat	prezentat	prezentat	prezentat	10.11.2023	17.11.2023	prezentat
PSRM	06.10.2023	25.09.2023	25.09.2023	07.10.2023	13.10.2023	prezentat	27.10.2023	prezentat	10.11.2023	prezentat	21.11.2023
PȘ	06.10.2023		11.10.2023	06.10.2023	prezentat	prezentat	prezentat	prezentat	N/A	N/A	prezentat
PVE	12.10.2023	10.11.2023	13.10.2023	-	info	prezentat	prezentat	prezentat	10.11.2023	prezentat	prezentat
CI Negru Fiodor				-	-	-	-	-	N/A	N/A	-
CI Guțan Valentin		-	16.10.2023	-	-	25.10.2023	prezentat	prezentat	prezentat	prezentat	prezentat
CI Burlea Ion		-	17.10.2023	-	-	26.10.2023	-	-	N/A	N/A	-
CI Brehna Pavel				-	-	-	-	-	N/A	N/A	-
CI Sîrbu Sergiu		-	16.10.2023	-	-	prezentat	prezentat	prezentat	N/A	N/A	-
CI Cebotaru Sergiu		-	24.10.2023	-	-	prezentat	prezentat	prezentat	prezentat	prezentat	-
CI Slobozeanu Roman		-	18.10.2024	-	-	-	prezentat	prezentat	N/A	N/A	-
CI Costiuc Nina		-	24.10.2024	-	-	prezentat	prezentat	prezentat	N/A	N/A	prezentat
CI Malu Vladimir		-	10.10.2023	-	-	prezentat	prezentat	prezentat	N/A	N/A	prezentat
CI Jizdan Vadim		-	11.10.2023	-	prezentat	prezentat	prezentat	prezentat	N/A	N/A	prezentat
CI Rusu Tatiana		-	16.10.2023	-	-	prezentat	prezentat	prezentat	N/A	N/A	prezentat
CI Cimpoș Valentin		-	16.10.2023	-	-	prezentat	prezentat	prezentat	prezentat	prezentat	prezentat
CI Urechean Radu		-	19.10.2023	-	-	prezentat	prezentat	prezentat	N/A	N/A	prezentat
CI Dandiș Nicolae		-	13.10.2023	-	-	-	-	13.11.2023	N/A	N/A	prezentat
CI Moruz Dmitri		-		-	-	-	-	-	N/A	N/A	prezentat

CI Musteață Valeriu		-		-	-	-	-	-	N/A	N/A	prezentat
CI Nasulea Ion		-		-	prezentat	-	-	-			-
CI Vdovicenco-Minciuna S.		-	24.10.2023	-	-	-	prezentat	prezentat	N/A	N/A	-
CI Guzun Ion		-	24.10.2023	-	-	-	prezentat	prezentat	N/A	N/A	prezentat
CI Țurcanu Ion		-	06.10.2023	-	12.11.2023	-	12.11.2023	12.11.2023	N/A	N/A	prezentat
CI Bivol Cristina		-	13.10.2023	-	13.11.2023	-	13.11.2023	13.11.2023	24.11.2023	24.11.2023	prezentat
CI Belciug Ivan		-	23.10.2023	-			prezentat	prezentat	N/A	N/A	-
CI Nicu Anatolie		-		-	-	-	-	-	N/A	N/A	-
CI Tureac Alexandru		-	11.10.2023	-	prezentat	-	prezentat	prezentat	N/A	N/A	prezentat
CI Zavroțchii Dmitrii		-	23.10.2023	-	-	-	prezentat	prezentat	N/A	N/A	prezentat
CI Buzu Nicolae		-	20.10.2023	-	-	prezentat	prezentat	prezentat	N/A	N/A	prezentat
CI Marahovschi Victor		-	20.10.2023	-	-	-	prezentat	prezentat	N/A	N/A	prezentat
CI Ipolitov Nicolae		-		-	-	-	-	-	-	-	-
CI Nița Victor		-	30.10.2023	-	-	-	prezentat	prezentat	prezentat	prezentat	-
CI Cuzuioac Ghenadie		-	12.10.2023	-	-	prezentat	prezentat	prezentat	N/A	N/A	-
CI Mursa Olga		-	06.10.2023	-	-	-	-	prezentat	N/A	N/A	-
CI Jardan Viorel		-		-				prezentat	prezentat	prezentat	prezentat
CI Damian Nicolae		-	17.10.2023	-	-	-	prezentat	prezentat	N/A	N/A	prezentat
CI Gaina Tamara		-	19.10.2023	-	-	-	-	-	N/A	N/A	prezentat

CI Vrabie Vitalie		-	11.10.2023	-	prezentat	prezentat	prezentat	prezentat	prezentat	prezentat	prezentat
CI Filimon Ion		-	13.10.2023	-	prezentat	prezentat	prezentat	prezentat	N/A	N/A	prezentat
CI Lipcan Pavel		-		-	-	prezentat	prezentat	prezentat	N/A	N/A	prezentat
CI Timofti Nicolae		-		-		prezentat	prezentat	-	N/A	N/A	prezentat
CI Dudoglo Nicolai		-	11.10.2023	-	-	prezentat	prezentat	prezentat	-	-	-
CI Anastasov Serghei		-		-	-	prezentat	prezentat	prezentat	-	23.11.2023	-
CI Chiulafii Serghei		-	17.10.2023	-	-	-	prezentat	prezentat	N/A	N/A	-
CI Levintii Dmitrii		-	26.10.2023	-	-	-	prezentat	prezentat	N/A	N/A	-
CI Gheorghiu Veaceslav		-	16.10.2023	-	-	prezentat	prezentat	prezentat	N/A	N/A	-
CI Topal Anatoli		-	12.10.2023	-	prezentat	prezentat	prezentat	prezentat	N/A	N/A	-
CI Carapirea Nicolai		-	13.10.2023	-	-	prezentat	prezentat	prezentat	N/A	N/A	-
CI Uzun Anatoli		-	18.10.2023	-	-	prezentat	prezentat	prezentat	N/A	N/A	-
CI Zlatovcen Ivan		-	18.10.2023	-	-	prezentat	prezentat	-	N/A	N/A	-
CI Garizan Oleg		-	17.10.2023	-	-	prezentat	prezentat	prezentat	-	-	-
CI Fucedji Vadim		-	11.10.2023	-	prezentat	prezentat	prezentat	prezentat	-	-	-
CI Capsamun Vasili		-		-	-	prezentat	prezentat	prezentat	N/A	N/A	-
CI Chiosea Ilia		-	23.10.2023	-	-	-	prezentat	prezentat	N/A	N/A	-
CI Chiciuc Piotr		-	17.10.2023	-	-	prezentat	prezentat	prezentat	N/A	N/A	-
CI Topciu Fiodor		-		-	-	prezentat	prezentat	prezentat	N/A	N/A	-

**Anexa nr. 6. Veniturile raportate de concurenții electorali în
contextul alegerilor locale generale**

Concurent	Total venituri	Venituri în bani	Mijloace financiare proprii din surse private	Mijloace financiare proprii din surse publice	Mijloace financiare provenite din donații de la persoane fizice	Mijloace financiare provenite din donații de la persoane juridice	Credite fără dobândă de la stat	Donații materiale
TOTAL	37.629.514	34.796.562	4.016.305	8.847.971	18.931.356	2.880.230	110.000	2.802.546
PSDE	1.419.015	1.129.452	0	690.000	439.452	0	0	289.563
PCRM	202.443	202.443	90.000	112.443	0	0	0	0
MPSN	25.500	25.500	0	7.000	18.500	0	0	0
PL	178.000	178.000	40.000	0	138.000	0	0	0
PSRM	5.937.326	5.001.190	0	3.391.275	1.609.915	0	0	936.136
PVE	26.873	26.873	0	21.973	4.900	0	0	0
PN	2.783.694	2.617.115	100.000	1.965.780	473.835	70.000	0	166.579
PPN	27.000	27.000	0	0	27.000	0	0	0
PNL	171.381	171.381	95.381	0	76.000	0	0	0
PLDM	1.269.248	1.269.248	69.218	85.000	1.045.030	70.000	0	0
PPM	1.500	1.500	0	1.500	0	0	0	0
PPDA	59.516	34.516	0	0	34.516	0	0	25.000
ALDE	142.200	142.200	750	0	131.450	10.000	0	0
PR	2.557.000	2.535.000	0	0	2.335.000	200.000	0	22.000
PPPDA	1.095.410	1.087.910	0	600.000	482.910	5.000	0	7.500
PPFD	102.000	102.000	0	30.000	0	72.000	0	0
PAS	9.467.210	8.966.920	3.246.201	1.900.000	2.059.319	1.761.400	0	500.290
PPVP	55.500	55.500	0	43.000	12.500	0	0	0
CC	222.800	222.800	0	0	222.800	0	0	0
PDMM	189.790	189.790	0	0	189.790	0	0	0
PACE	2.600	0	0	0	0	0	0	2.600
PONA	18.435	18.435	0	0	18.435	0	0	0
PS	509.150	509.150	15.000	0	471.150	23.000	0	0
PDCM	1.398.852	1.387.489	1.783	0	1.330.706	0	50.000	11.363
PȘ	3.744.596	3.194.664	33.690	0	3.160.974	0	0	549.932
FASM	11.163	0	0	0	0	0	0	11.163
CUB	885.173	885.173	0	0	500.173	385.000	0	0
MAN	2.972.551	2.904.330	0	0	2.804.330	50.000	50.000	67.816
PNM	59.000	0	30.000	0	0	0	0	29.000
LOC	244.550	244.550	0	0	171.550	73.000	0	0
MRM	475.438	455.700	0	0	455.700	0	0	19.738
BERC	379.796	221.000	0	0	121.000	100.000	0	158.796
CI Guțan Valentin	42.000	42.000	42.000	0	0	0	0	0
CI Burlea Ion	5.070	0	0	0	0	0	0	5.070
CI Sîrbu Sergiu	3.830	3.830	0	0	0	3.830	0	0
CI Cebotaru Sergiu	12.000	12.000	3.000	0	9.000	0	0	0
CI Slobozianu Roman	10.000	10.000	0	0	0	0	10.000	0
CI Costiuc Nina	18.000	18.000	18.000	0	0	0	0	0
CI Malu Vladimir	30.000	30.000	30.000	0	0	0	0	0

Concurent	Total venituri	Venituri în bani	Mijloace financiare proprii din surse private	Mijloace financiare proprii din surse publice	Mijloace financiare provenite din donații de la persoane fizice	Mijloace financiare provenite din donații de la persoane juridice	Credite fără dobândă de la stat	Donații materiale
CI Jizdan Vadim	10.026	10.026	10.026	0	0	0	0	0
CI Rusu Tatiana	6.816	6.816	0	0	6.816	0	0	0
CI Cimpoș Valentin	24.300	24.300	0	0	24.300	0	0	0
CI Dandiș Nicolae	11.875	11.875	11.875	0	0	0	0	0
CI Moruz Dmitri	8.360	8.360	8.360	0	0	0	0	0
CI Musteață Valeriu	0	0	0	0	0	0	0	0
CI Urechean Radu	500	500	500	0	0	0	0	0
CI Nasulea Ion	2.200	2.200	2.200	0	0	0	0	0
CI Vdovicenco-Minciuna Snejana	3.000	3.000	3.000	0	0	0	0	0
CI Guzun Ion	5.520	5.520	5.520	0	0	0	0	0
CI Țurcanu Ion	3.500	3.500	3.500	0	0	0	0	0
CI Bivol Cristina	4.800	4.800	4.800	0	0	0	0	0
CI Belciug Ivan	8.000	8.000	8.000	0	0	0	0	0
CI Tureac Alexandru	8.130	8.130	8.130	0	0	0	0	0
CI Zavroțchii Dmitrii	3.500	3.500	3.500	0	0	0	0	0
CI Buzu Nicolae	3.135	3.135	3.135	0	0	0	0	0
CI Marahovschi Victor	75.000	75.000	0	0	75.000	0	0	0
CI Nița Victor	4.035	4.035	0	0	4.035	0	0	0
CI Cuzuioac Ghenadie	23.000	23.000	23.000	0	0	0	0	0
CI Mursa Olga	365	365	0	0	365	0	0	0
CI Jardan Viorel	6.740	6.740	0	0	6.740	0	0	0
CI Damian Nicolae	10.000	10.000	10.000	0	0	0	0	0
CI Gaina Tamara	0	0	0	0	0	0	0	0
CI Vrabie Vitalie	303.149	303.149	0	0	253.149	50.000	0	0
CI Filimon Ion	3.500	3.500	0	0	3.500	0	0	0
CI Lipcan Pavel	5.000	5.000	0	0	5.000	0	0	0
CI Timofti Nicolae	3.005	3.005	3.005	0	0	0	0	0

Concurent	Total venituri	Venituri în bani	Mijloace financiare proprii din surse private	Mijloace financiare proprii din surse publice	Mijloace financiare provenite din donații de la persoane fizice	Mijloace financiare provenite din donații de la persoane juridice	Credite fără dobândă de la stat	Donații materiale
CI Dudoglo Nicolai	89.300	89.300	0	0	89.300	0	0	0
CI Anastasov Serghei	60.710	60.710	60.710	0	0	0	0	0
CI Chiulafii Serghei	91.400	91.400	0	0	91.400	0	0	0
CI Levintii Dmitrii	0	0	0	0	0	0	0	0
CI Gheorghiu Veaceslav	2.495	2.495	2.495	0	0	0	0	0
CI Topal Anatoli	28.500	28.500	8.500	0	20.000	0	0	0
CI Carapirea Nicolai	0	0	0	0	0	0	0	0
CI Uzun Anatoli	28.200	28.200	0	0	0	0	0	0
CI Zlatovcen Ivan	6.127	6.127	0	0	6.127	0	0	0
CI Garizan Oleg	20.000	20.000	20.000	0	0	0	0	0
CI Fucedji Vadim	7.000	7.000	0	0	0	7.000	0	0
CI Chiosea Ilia	1.565	1.565	0	0	1.565	0	0	0
CI Chiciuc Piotr	126	126	0	0	126	0	0	0
CI Topciu Fiodor	1.026	1.026	1.026	0	0	0	0	0

Anexa nr. 7. Veniturile acumulate de concurenții electorali cu abateri de la prevederile legale

Prevederea cadrului legal încălcată	Concurent electoral	Data donației	Valoarea donației neconforme (lei)	Donator (în cazul persoanelor juridice)	
art. 57, alin. (4), pct. 1), lit. e)	ALDE	07.10.2023	8.300	1 persoană fizică	
	PR	11.10.2023	3300	1 persoană fizică	
	PȘ	19.10.2023	3.300	1 persoană fizică	
	CI Guțan Valeriu	17.10.2023	30.300	1 persoană fizică	
	CI Ghenadie Cuzuioc	17.10.2023	300	1 persoană fizică	
	PSRM	25.10.2023 - 03.11.2023	154.750	20 de persoane fizice	
art. 57, alin. (4), pct. 1), lit. a)	CI Vrabie Vitalie	campanie	66.054	1 persoană fizică	
art. 54, alin. (5)	PAS	24.10.2023	50.000	Moldpresa Grup SRL	
	MAN	10.10.2023	144	Alfin Protect SRL	
art. 57, alin. (4), pct. 2), lit. c)	PAS	PLDM	19.10.2023	70.000	Bogdas Trans SRL
		12.10.2023	4.000	B. Fortuna Î.I.	
		18.10.2023	25.000	Veles-Ventura SRL	
		23.10.2023	10.000	Panvio-Auto SRL	
		23.10.2023	20.000	Madame Style SRL	
		24.10.2023	10.000	Stâncăuți SRL	
		24.10.2023	10.000	Good Autoservice SRL	
		25.10.2023	10.000	Mini Auto-Grup SRL	
		25.10.2023	10.000	Catalor – IID SRL	
		21.10.2023	300	Cooperativa de Consum din Cania	
		21.10.2023	900	Uniunea Cooperativelor de Consum din or. Fălești	
		01.11.2023	92.000	Intelect Security SRL	
		02.11.2023	50.000	Printnova Studio SRL	
		02.11.2023	50.000	Luxiton SRL	
		03.11.2023	50.000	Evylu & CO SRL	
		28.10.2023	300	UNIVERSCOOP din or. Dondușeni	
		13.11.2023	10.000	SICOM SRL	
	17.11.2023	90.400	Printnova Studio SRL		
	PS	16.10.2023	10.000	Vava Trade Invest SRL	
	CUB	20.10.2023	137.000	Linacor SC SRL	
	MAN	09.10.2023	6.849,32	ÎI Somes-Hîncu	
10.10.2023		19.533,33	ÎI Somes-Hîncu		
10.10.2023		239,73	Claus-D SRL		
LOC	10.10.2023	50.000	Leader Energy Group SRL		
Total			1.052.970		

Anexa nr. 8. Cheltuielile declarate de concurenții electorali

Concurent	Total cheltuieli	Cheltuieli financiare	Cheltuieli din donații materiale
TOTAL	37.499.809	34.726.263	2.773.546
PSDE	1.419.015	1.129.452	289.563
PCRM	221.781	221.781	0
MPSN	25.500	25.500	0
PL	178.000	178.000	0
PSRM	5.937.326	5.001.190	936.136
PVE	18.900	18.900	0
PN	2.673.141	2.506.562	166.579
PPN	24.999	24.999	0
PNL	128.329	128.329	0
PLDM	1.269.248	1.269.248	0
PPM	1.500	1.500	0
PPDA	59.516	34.516	25.000
ALDE	137.617	137.617	0
PR	2.557.000	2.535.000	22.000
PPPDA	1.094.878	1.087.378	7.500
PPFD	102.000	102.000	0
PAS	9.467.210	8.966.920	500.290
PPVP	55.486	55.486	0
CC	222.800	222.800	0
PDMM	189.790	189.790	0
PACE	2.600	0	2.600
PONA	18.425	18.425	0
PS	509.150	509.150	0
PDCM	1.398.852	1.387.489	11.363
PȘ	3.733.592	3.252.347	549.932
FASM	11.163	0	11.163
CUB	883.402	883.402	0
MAN	2.974.948	2.907.132	67.816
PNM	61.963	61.963	0
LOC	244.550	244.550	0
MRM	475.438	455.700	19.738
BERC	375.243	216.447	158.796
CI Guțan Valentin	42.000	42.000	0
CI Burlea Ion	5.070	0	5.070
CI Sîrbu Sergiu	3.768	3.768	0
CI Cebotaru Sergiu	12.000	11.985	0
CI Slobozianu Roman	4.518	4.518	0
CI Costiuc Nina	18.000	18.000	0
CI Malu Vladimir	29.820	30.000	0
CI Jizdan Vadim	10.026	10.026	0
CI Rusu Tatiana	6.816	6.816	0
CI Cimpoș Valentin	24.300	24.300	0
CI Dandiș Nicolae	11.875	11.875	0
CI Moruz Dmitri	8.360	8.360	0
CI Musteață Valeriu	2.233	2.233	0
CI Urechean Radu	500	500	0

Concurent	Total cheltuieli	Cheltuieli financiare	Cheltuieli din donații materiale
CI Nasulea Ion	0	0	0
CI Vdovicenco-Minciuna Snejana	2.984	2.984	0
CI Guzun Ion	5.515	5.515	0
CI Țurcanu Ion	2.260	2.260	0
CI Bivol Cristina	4.700	4.700	0
CI Belciug Ivan	8.000	8.000	0
CI Tureac Alexandru	8.130	8.130	0
CI Zavrotchii Dmitrii	3.400	3.400	0
CI Buzu Nicolae	3.135	3.135	0
CI Marahovschi Victor	73.102	73.102	0
CI Nița Victor	4.035	4.035	0
CI Cuzuioc Ghenadie	22.850	22.850	0
CI Mursa Olga	365	365	0
CI Jardan Viorel	6.740	6.740	0
CI Damian Nicolae	8.026	8.026	0
CI Gaina Tamara	0	0	0
CI Vrabie Vitalie	303.139	303.139	0
CI Filimon Ion	3.500	3.500	0
CI Lipcan Pavel	5.000	5.000	0
CI Timofti Nicolae	3.005	3.005	0
CI Dudoglo Nicolai	89.300	89.300	0
CI Anastasov Serghei	60.720	60.720	0
CI Chiulafli Serghei	73.024	73.024	0
CI Levintii Dmitrii	0	0	0
CI Gheorghiu Veaceslav	2.495	2.495	0
CI Topal Anatoli	22.667	22.667	0
CI Carapirea Nicolai	0	0	0
CI Uzun Anatoli	28.140	28.140	0
CI Zlatovcen Ivan	5.957	5.957	0
CI Garizan Oleg	19.500	19.500	0
CI Fucedji Vadim	5.930	5.930	0
CI Chiosea Ilia	1.565	1.565	0
CI Chiciuc Piotr	100	100	0
CI Topciu Fiodor	1.026	1.026	0

Anexa nr. 9. Cheltuielile declarate de concurenții electorali

Concurent	Total cheltuieli	Cheltuieli financiare	Cheltuieli din donații materiale
TOTAL	37.499.809	34.726.263	2.773.546
PSDE	1.419.015	1.129.452	289.563
PCRM	221.781	221.781	0
MPSN	25.500	25.500	0
PL	178.000	178.000	0
PSRM	5.937.326	5.001.190	936.136
PVE	18.900	18.900	0
PN	2.673.141	2.506.562	166.579
PPN	24.999	24.999	0
PNL	128.329	128.329	0
PLDM	1.269.248	1.269.248	0
PPM	1.500	1.500	0
PPDA	59.516	34.516	25.000
ALDE	137.617	137.617	0
PR	2.557.000	2.535.000	22.000
PPPDA	1.094.878	1.087.378	7.500
PPFD	102.000	102.000	0
PAS	9.467.210	8.966.920	500.290
PPVP	55.486	55.486	0
CC	222.800	222.800	0
PDMM	189.790	189.790	0
PACE	2.600	0	2.600
PONA	18.425	18.425	0
PS	509.150	509.150	0
PDCM	1.398.852	1.387.489	11.363
PȘ	3.733.592	3.252.347	549.932
FASM	11.163	0	11.163
CUB	883.402	883.402	0
MAN	2.974.948	2.907.132	67.816
PNM	61.963	61.963	0
LOC	244.550	244.550	0
MRM	475.438	455.700	19.738
BERC	375.243	216.447	158.796
CI Guțan Valentin	42.000	42.000	0
CI Burlea Ion	5.070	0	5.070
CI Sîrbu Sergiu	3.768	3.768	0
CI Cebotaru Sergiu	12.000	11.985	0
CI Slobozianu Roman	4.518	4.518	0
CI Costiuc Nina	18.000	18.000	0
CI Malu Vladimir	29.820	30.000	0
CI Jizdan Vadim	10.026	10.026	0
CI Rusu Tatiana	6.816	6.816	0
CI Cimpoeș Valentin	24.300	24.300	0
CI Dandiș Nicolae	11.875	11.875	0
CI Moruz Dmitri	8.360	8.360	0
CI Musteață Valeriu	2.233	2.233	0
CI Urechean Radu	500	500	0
CI Nasulea Ion	0	0	0

Concurent	Total cheltuieli	Cheltuieli financiare	Cheltuieli din donații materiale
CI Vdovicenco-Minciuna Snejana	2.984	2.984	0
CI Guzun Ion	5.515	5.515	0
CI Țurcanu Ion	2.260	2.260	0
CI Bivol Cristina	4.700	4.700	0
CI Belciug Ivan	8.000	8.000	0
CI Tureac Alexandru	8.130	8.130	0
CI Zavroțchii Dmitrii	3.400	3.400	0
CI Buzu Nicolae	3.135	3.135	0
CI Marahovschi Victor	73.102	73.102	0
CI Nița Victor	4.035	4.035	0
CI Cuzuioac Ghenadie	22.850	22.850	0
CI Mursa Olga	365	365	0
CI Jardan Viorel	6.740	6.740	0
CI Damian Nicolae	8.026	8.026	0
CI Gaina Tamara	0	0	0
CI Vrabie Vitalie	303.139	303.139	0
CI Filimon Ion	3.500	3.500	0
CI Lipcan Pavel	5.000	5.000	0
CI Timofti Nicolae	3.005	3.005	0
CI Dudoglo Nicolai	89.300	89.300	0
CI Anastasov Serghei	60.720	60.720	0
CI Chiulafli Serghei	73.024	73.024	0
CI Levintii Dmitrii	0	0	0
CI Gheorghiu Veaceslav	2.495	2.495	0
CI Topal Anatoli	22.667	22.667	0
CI Carapirea Nicolai	0	0	0
CI Uzun Anatoli	28.140	28.140	0
CI Zlatovcen Ivan	5.957	5.957	0
CI Garizan Oleg	19.500	19.500	0
CI Fucedji Vadim	5.930	5.930	0
CI Chioseasa Ilia	1.565	1.565	0
CI Chiciuc Piotr	100	100	0
CI Topciu Fiodor	1.026	1.026	0

Anexa nr. 10. Categoriile de incidente din ziua alegerilor în ultimele 3 scrutine naționale

Nr.	Tip incident	Alegeri prezidențiale, 2020, turul II	Alegeri parlamentare anticipate, 2021	Alegeri locale generale, 2023
1.	Prezența materialelor de publicitate, afișaje, panouri electorale din raza secției de votare (100 metri de la localul secției)?	9	57	17
2.	Acces restricționat pentru observatori sau obstrucționarea procesului de observare liberă în secția de votare	13	12	13
3.	Urnele de vot nu au fost sigilate potrivit procedurilor legale/ruperea/deteriorarea sau absența sigiliilor pe urnele de vot	43	19	25
4.	Prezența nejustificată a persoanelor neautorizate în incinta secției de votare sau în raza de 100 m	28	24	86
5.	Încălări ale secretului votului (fotografierea buletinelor de vot; afișarea buletinului cu votul exprimat; amplasarea defectuoasă a cabinelor de vot ce permit vizualizarea opțiunii alegătorului, însemnarea de către persoane terțe a numelui/prenumelui alegătorilor care au votat etc.)	108	100	150
6.	Buletinele de vot nerepartizate membrilor BESV nu sunt păstrate în într-un safeu/dulap din interiorul secției de votare	0	4	6
7.	Zvonuri, tentative sau chiar situații de recompense materiale sau bănești oferite alegătorilor în perimetrul de 100 m al secției de votare pentru a determina votul alegătorilor	22	17	7
8.	Agitație electorală sau PR negru în perimetrul de 100 m și/sau în incinta secției de votare pentru a determina alegerea alegătorilor	19	29	23
9.	Transportarea organizată a alegătorilor (autocare, microbuze sau alte unități de transport care în mod normal nu ar avea ce căuta în preajmă)	37	29	16
10.	Întreruperea pe parcursul zilei votării a procesului de filmare	24	53	83
11.	Acte de violență sau intimidări a alegătorilor, sau altor persoane	9	9	15
12.	Deficiențe în funcționarea SIAS Alegeri (suspendarea funcționării; situații când SIAS Alegeri indică faptul că alegătorul a votat, iar acesta susține că nu a votat)	61	28	58
13.	Deficiențe în listele electorale (discrepanțe dintre adrese; alegători decedați; semnături în locul altor persoane;)	15	23	93
14.	Votarea nejustificată în grup (în cabine de vot se află 2 și mai multe persoane) sau când una și aceeași persoană asistă de mai multe ori alegători care nu pot completa singuri buletinele de vot	10	31	133
15.	Încetarea/suspendarea nejustificată a votării în secția de votare	7	12	3
16.	Refuzul eliberării copiilor tuturor proceselor-verbale de numărare a voturilor solicitate	5	13	8
17.	Altele	80	20	118
TOTAL		499	480	854

